MĚSTO A PANSTVÍ

TELČ

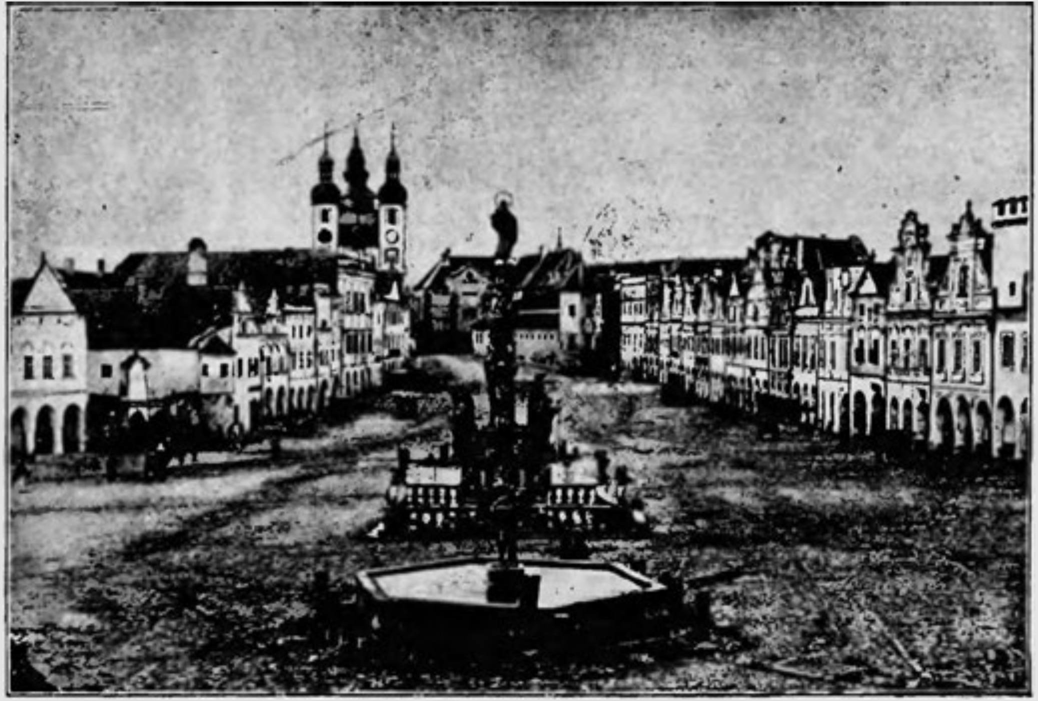
NAPSALI

J. BERINGER a J. JANOUŠEK,

PROFESSOŘI ZEMSKÉ VYŠŠÍ REÁLKY V TELČI.

V TELČI.

NÁKLADEM ČESKÉHO KNIHKUPECTVÍ EMILA ŠOLCE.

Náměstí v Telči.

Tisk Ant. Kasalého v Dačicích.

Panství a město Telč.

Nástin dějepisný.

V jihozápadním cípu Moravy, při hranicích českého království, leží v mírné rovině, obklopené lesnatými vrchy, město Telč 525 m. nad hladinou moře. Jméno Telč vyskytuje se několikráte v krajinách i druhdy slovanských,[1]) v pamětech místních pak se připomíná, že původ svůj vzalo od »Teg Vlče«, jak prý osada původně se jmenovala.

Dle první historicky známé zprávy z r. 1180[2]) zaměnil jakýsi Bohuta svůj díl ve vsi Telči na Moravě s Jaroslavem ze Zabrušan[3]) a jeho synem Slávkem z Biliny[4]), kteří jej darovali Oseckému klášteru. Toto da-

---

[1]) Jméno „Telč“ přichází v Čechách, Korutanech, Krajině a v Sedmihradech.

[2]) Wolný, Die Markgr. Mähren VI.

[3]) Zabrušany, ves v bývalém žateckém kraji v Čechách.

[4]) Slávek Hrabišic (později jmenovali se z Oseka a z Riesenberka) byl od prvních let panování krále Přemysla I. nejvyšším komor-

rování potvrzeno bylo od krále Přemysla r. 1207,[1]) při čemž vesnice Telč poznovu se připomíná, i ve stvrzovací listině Pražského biskupa Daniela (1209, 3. Sept.), kde mimo to výslovně se uvádí, že ve vesnici Telči na Moravě tři popluží od Slávka klášteru Oseckému byla darována.[2]) R. 1225 meškal prý v Telči týž král Přemysl Otakar a před zázračným obrazem P. Marie na Starém Městě prosil za šťastný výsledek svého tažení do Rakous.[3]) Bylť tehdy král Přemysl skutečně v neshodě s Leopoldem VI., a jak zprávy kronikářské z té doby poznamenávají, pustošil vojenský lid český r. 1225 Rakousy ohněm i mečem, začež také Morava velmi mnoho od vojska rakouského přetrpěla.

Nejbližší na to zpráva o Telči vyskytuje se až r. 1283. Tehdy jakýsi Hartman, pán na Holenšteině, odkázal vesnici Bukovany kostelu v Zábrdovicích, a tu mezi svědky uvedeno jest jméno mistra Jindřicha, faráře v Telči.[4]) Zpráva tato týká se opětně kostela P. Marie, který od starodávna až do novějších dob zůstával kostelem farním.[5]) Vedle Starého Města vznikla a rostla zatím osada nová, založená na místě příhodnějším a poněkud povýšeném, kde nalézal se též poplužní dvůr v místech nynějšího zámku. Jsouc v té době zbožím královským byla tato nová část Telče (Nová Telč) po hrozném vpádu Tatarů

---

níkem zemským a měl rozsáhlé statky v župě bilinské v Čechách, kde od něho z Mašťova přenesen byl na Osek klášter Cisterciaků.

[1]) Erben, Regesta I, 504.

[2]) Tamže, 519.

[3]) Sdělení p. konservatora M. Trappa.

[4]) Emler, Regesta II, 1303.

[5]) O místních zprávách založení tohoto kostela viz kostel Panny Marie.

(1241) hradbami a příkopy opatřena a užívala ve znaku svém orlici.[1])

Brzy po vymření královského rodu Přemyslovců (1306) dostal se do Čech rod Lucemburský (1310). Hned v prvních letech panování krále Jana Telč octla se na krátko v rukou milce jeho, českého pána Jana z Vartemberka, který byl od r. 1315 nejvyšším vladařem v Moravě. Týž odstoupil později od krále, stál vedle Jindřicha z Lípy v čele odbojného panstva a zemřel 1. února 1316 následkem těžkého poranění při obléhání Kostelce nad Orlicí. Král Jan, jemuž přečasto peněz se nedostávalo, zastavil na to Telč s přináležejícími k ní vesnicemi Otovi z Lodburcha či z Bergova (r. 1316).[2])

Ota z Bergova i bratr jeho Ota[3]) byli cizinci kdesi od Jeny v Němcích, kteří teprve nedávno v Čechách se usadili. Jest vůbec známo, že král Jan mnoho cizinců s sebou do Čech přivedl, kteří veliké jeho přízni se těšili

---

[1]) Schon v Hormayerově archivu klade povýšení Telče na město do roku 1282.

[2]) Cod. dipl. VII, 803. — Palacký, Über Formelbücher, 340. — V překladu zní listina následovně: My z Boží Milosti král český — — známo činíme touto listinou všem, že věrnému svému N. město (oppidum) své Telč se všemi vesnicemi, které můj věrný a milovaný J. z Vartemberka i s městem v držení měl, za 1100 kop grošů pražských, počítaje 63 groše na jednu kopu v zástavu dáváme a sice jemu i jeho manželce, bratru téhož N. i dědicům na tak dlouho, dokud by svrchu řečenému N. neb komukoliv jinému uvedených 1100 kop grošů hotově buď ode mne i s výlohami na stavby — jestliže by týž N., dědici neb bratr jeho Ota dokázali, že na opevnění téhož města je učinili — byly vyplaceny i s požitky, které v onom čase týž N., dědicové neb bratr jeho Ota z příjmů soudních v městě a z vesnic k němu náležejících přijali, což vše jmenovanému N. za jeho milé a až dosud věrně prokazované služby daruji, počítaje požitky v hodnotě nejnižší.

[3]) Regesta III, 519 — IV, 48. „Otto senior et Otto junior fratres de Berrgov."

a důležité úřady v zemi zastávali na ujmu šlechty české, která proto se bouřila.

V době této zástavy bylo obyvatelům snášeti asi mnohá příkoří od ustanoveného jim správce, dle jména cizince, protože měšťané odhodlali se vyhledati krále meškajícího daleko v cizině. Vypravili zvláštní poselství se stížným listem, které našlo krále Jana nejdříve v Cremoně v Italii, kdež meškal v měsíci únoru r. 1331. Král slíbil vyšetření, jež řídil známý peněžník a komorník jeho Oldřich z Pluhu. Obviňovaný Lisperk sliboval nápravu, avšak i proti slibu králi danému v pronásledování pokračoval.[1])

Vesnice v okolí Telče nejspíše byly zpustošeny za nepřátelství, které propuklo v létě r. 1328 mezi pohrani-

---

[1]) Codex dipl. VII, 866. — Palacký, Über Formelbücher I, S. 341. — Latinská listina v překladu: „Slavnému knížeti a pánu svému, králi českému Janovi obec sirotků čili měšťanů jeho v Telči, každému jeho rozkazu a k službám v uctivosti vždy ochotná. — Jasnosti a Slovutnosti Tvojí hlasem prosebným v tomto listu chtěli jsme říci, že pan z Lisperka, jejž Slovutnosť Tvá za hejtmana a za poručníka nám byla ustanovila, nespravedlivě 460 grošův pražských za pokutu uložil soudci (rychtáři) našemu N., poněvadž z nařízení Tvého k Milosti Tvé do Brna byl přišel, když Jsi měl v úmyslu rozšířiti opevnění téhož města, a tehdy zvláště N. (soudci) Jsi naporučil, že dvory a dědiny, které zpustošeny byly, opraviti a obnoviti má, což také z poslušnosti učinil. Mimo to poručil Jsi, že Tvé Milosti oznámeno býti má, kdyby nějaké protivenství od kohokoli svrchu zmíněným ubohým Tvým se stalo. Když pak řečený Lisperk tyto ubožáky utiskoval a sužoval, a řečený (soudce) N. to viděl, odebral se ku vyhledávání Tvé Milosti do krajů lombardských, chtěje to Tvé Milosti oznámiti, i nalezl Tě v obci řečené Cremona a list od ubohých Ti odevzdal. — Také v jiné obci, řečené Parma, komorníku svému, panu Oldřichu z Pluhu, uložil Jsi, aby vyslyšev obě strany, o mír mezi nimi jednal, což před Tebou týž Lisperk sliboval a nic nezachoval, a když pane králi do Čech Jsi se vrátil, totiž do Tuhoště, zde témuž (soudci) N. i bratru jeho ve všem zadost učiniti slíbil, ale neučinil, nýbrž do Telče přišed oběma bratrům najednou 60 kop pokuty uložil a ženy jejich s chlapci uprostřed zimy z obce vyhnal."

čním obyvatelstvem Moravy a Rakous, kteréžto místní neshody měly pak za následek válečné tažení s obou stran a zpustošení mnohých míst zvláště v Rakousích.

Telč zůstala v zástavě až do roku 1335, kterýmžto rokem králevič Karel, od roku 1333 vladař v zemích českých, počal četné v Čechách a na Moravě otcem zastavené statky zpět vykupovati s velikým úsilím.[1])

Téhož roku (11. listop.) nařídil Karel královskému vladaři (villico) v Telči, aby práva a svobody Jemnickým od krále zaručená a stvrzená hájil proti komukoli,[2]) a jinou listinou jemu zakazoval, aby Slavonickým ve svobodném konání práva nikterak nepřekážel.[3])

V rukou královských zůstala Telč jen do roku 1339. Tehdy vyměnil ji král Jan s Oldřichem z Hradce za vzdálený uprostřed lesů ležící hrad a statek Banov, kudy vedla důležitá cesta do Uher. Listina záměnu stvrzující dána byla v Landshutě 7. května 1339.[4])

Od té doby až do roku 1604, kdy vymřel po meči rod pánů z Hradce, zůstávala Telč nepřetržitě při rodu tomto, jsouc buď částí panství Hradeckého buď panstvím samostatným, jehožto držitelé sídleli pak na zámku v Telči.

---

[1]) Prameny dějin čes. Život cís. Karla IV.

[2]) Codex dipl. Mor. VII, 74.

[3]) Tamtéž VII, 75.

[4]) Tamtéž VII.

Vývod pánův z Hradce a na Telči.

1. **Oldřich** 1316 † 1348 — 1. manž. Markéta Korutanská, 2. manž. Klára

Anna | Jindřich 1345 † 1363 m. Markéta z Maidburka | Oldřich 1354 † 1384 m. Anna z Rožemberka | 2. **Menhart** 1349—1377 volený biskup Tridentský | Heřman m. Petruška

3. **Jindřich st.** 1365 † 1389 m. Eliška z Hajdeka | Jindřich ml. † 1392 | Jindřich 1366 | Hruzlin 1366 | Oldřich 1384 † 1412 m. Mark. ze Šternb. | Jan starší 1384 † 1417 m. Kat. z Vilh. | Jindřich mistr Strakon. 1400 † 1421 | Eliška z Želetavy 1407 | Anežka m. Matouš z Cimburka | 1. Menhart 2. Klára 3. Eliška 1. m. Jiří z Lichtenburka 2. m. Jan z Kravař.

4. **Jan** ml. 1391 † 1423 1. m. Anežka z Kapelly 2. m. Eliška † 1422 | Oldřich Vavák † 22. září 1421 m. Mark. z Kravař | Klára m. Jiří z Krajku | Anna m. Bernart z Lichtenšt. | Anna 1409 m. Jan z Ryžemberka | Menhart 1418 † 1449 m. Mark. z Valsee | Eliška † 1437 m. Arnošt Flaška z Rychemburka

Anna {1. m. Hynce z Pirkšteina, 2. m. Jindř. z Michalovic} | Oldřich 1447 † 1454 m. Markéta | Jan 1451—1468 | Jindřich 1452

5. **Jan** * 1413 † 1452 m. Kat. ze Šternb. | Jindřich * 1419 | Alžběta * 1416 † 1435 m. Jiří z Puchheimu

Heřman 1453 † 1463 | 6. **Jindřich** 1453 † 17. led. 1507 } 1. m. Eliška ze Šternberka, 2. m. Anežka z Cimburka † 1485, 3. m. Majd. z Gleichen † 1492, 2. květ., 4. m. Anna Minsterberská † 1545.

7. **Adam** † 1531, 25. června m. Anna z Rožmitála † 1550, 21. září | Anna † asi 1570 { 1. m. Hynek Bočk z Kunštátu † 1518, 2. m. Ladisl. ze Šternberka † 1521, 3. m. Jindř. z Rožemberka † 1526

Jáchym * 1526 † 1565, 12. pros. m. Anna z Rožemberka † 1580 | Mandaléna † 1580 | Eliška m. Dívíš Slavata z Chlumu | Voršila | 8. **Zacharyáš** † 1589, 6. února 1. m. Kateřina z Valdšteina † 1571, 23. září 2. m. Anna ze Slejnic

9. **Adam** * 1546 † 1596, 24. list. m. Kateř. z Montfortu † 1631, 31. břez. | Anežka * 1557 | Anna m. Oldřich Felix z Lobkovic | Eliška | Lev Menhart † 1579, 19. ledna | Kateřina m. Ladislav Berka z Dubé

Lucie Otilie † 1633, 2. ledna m. Vilém Slavata z Chlumu | Bohunka * 1575 † 1577 | Anna * 1578 † 1596 | 10. **Jáchym Oldřich** * 1575 † 1604, 24. ledna m. Marie z Hohenzollern | Vilém Zacharyáš † 1589

V bojích krále Jana se stranou panskou stál **Oldřich** z Hradce od r. 1317 na straně králi protivné, ale oddav se králi byl vážen při dvoře jeho. V tom čase přišli z Německa na panství Hradecké i Telecké kacíři a nalezše tam přívržence, stali se obecné bezpečnosti nebezpečnými. Oldřich vymohl na papeži osobním zakročením odpustky všem, kteří by pomáhali nepovolané apoštoly ze země vyháněti.[2])

[2]) Cod. dipl. Mor. VII, 190.

Po smrti Oldřichově 1348, který byl velmi pečliv o rozmnožení rodinných statků, rozděleno bylo panství Hradecké mezi čtyři jeho syny, z nichž **Menhart** (kdysi farář v Telči a od r. 1347 biskup Tridentský) obdržel panství Telecké se čtvrtinou Slavonic a Deštnou v Čechách,[1]) a od té doby zůstávala Telč panstvím samostatným. Poněvadž bratr Menhartův Jindřich z Hradce z neznámých příčin s některými pány rakouskými a s Vilémem z Land-

[1]) Hrady a zámky.

šteina ve sporech žil, a Menhart svým lidem a měšťany Teleckými jemu pomáhal, navštíveny byly pomezní kraje Moravy v sousedství Telče opět vřavou válečnou. Roku 1353 obsadili páni Telečtí Jemnici[1]) a téhož roku přispěli Slavonici obležené od Viléma z Landšteina.[2]) K utišení těchto krvavých sporů vypravil se proti Telči markrabě Jan,[3]) zajisté že z podnětu svého královského bratra Karla, jehož osobním zakročením spory několikaleté (1351—1354) konečně byly vyrovnány.

Menhart, zdá se, za živobytí svého dal r. 1366 synům nedávno zemřelého Jindřicha z Hradce, jsa jim obzvláště nakloněn, zapsati panství Telecké, což asi se stalo s výhradou užívání požitků na čas jeho života,[4]) neboť na listinách i později ještě uvádí se jméno jeho jakožto pána na Telči.

Po smrti Menhartově, jsouce ještě pod ochranou poručníkův, Jindřich a mladší jeho bratr Henslín uvázali se v panství Telecké. Po smrti Jindřicha ml. stal se pánem na Telči bratr Jindřich starší z Hradce.

Kromě krátkého zasedání na soudu zemském r. 1383 nesúčastnil se Jindřich posud záležitostí veřejných, ale když se zdvihla proti Václavovi IV. jednota panská, přidal se také on k jednotníkům a stal se spoluvinným zajetí králova, začež Jan, vévoda Zhořelský a bratr králův, krutě statky jeho poplenil. Byv konečně na úřad nejvyššího purkrabí Pražského povyšen, zemřel téhož roku (1398) zanechav kromě dvou dcer syny Jana ml. a Oldřicha, z nichž první dostal za podíl Telč a druhý Jindř. Hradec.[5])

---

1) Cod. dipl. Mor. VIII, 186.

2) Tamže str. 185.

3) Tamže.

4) Cod. dipl. IX, 334. — Heber: Böhmens Burgen. — Rull, Monogr. Jind. Hradce.

5) Hrady a zámky.

Jan zvětšil panství své Telecké o zboží hradů Bílkova a Šternberka. Oba hrady od polovice 14. věku patřily pánům z Hradce, dostaly se na krátko věnem Janu z Kravař, jehož dědicové prodali je (1404) zpět Oldřichovi z Hradce,[1]) který pak je odstoupil Janovi.[2]) K hradu Šternberku náležely tehdy: Mrákotín, Řásná, Lhota, Světlá, Praskolesy, Vydří, Myslová, Čenkov (Černikov), Péč, Šachy, Radlice, Roseč, mlýn v Krahulčí a díly Slavonic, Kumžaku a Strmilova. Mimo to patřily sem osady nyní zašlé: Rysov (záp. od Mrákotína), Ingramov, Mrzatec (sev. od Mrákotína), Vožkov, Uhliště (u Borovné) a Krokvice. R. 1408 přikoupena byla ves Pavlov od Albrechta z Martinic.[3]) — Václav IV. jmenoval Jana r. 1413 nejvyšším hofmistrem v Čechách, a 1412—13 byl Jan též nejvyšším purkrabím. Za nepokojův náboženských přidržel se horlivě katolictví postaviv se proti novotám. Z té příčiny vzal do své ochrany z Prahy vypovězeného znamenitého bohoslovce Stanislava Znojemského, kdysi přítele, později protivníka Husova. Pro své náboženské přesvědčení měl spory s bratrem Oldřichem, jenž se přidržoval husitství. Církevní sbor Kostnický, znaje rozhodně katolické smýšlení Janovo, odměnil jej pojmenováním nejkřesťanštějšího pána v Čechách a odporučil jeho ochraně biskupa Litomyšlského, Jana Železného, jehož statky trpěly útoky protivníkův. Mezi 452 podpisy na listině ku koncilu o upálení Husově a uvěznění Jeronymově není jméno Jana mladšího z Hradce než pouze Jana st. a Oldřicha z Hradce.[4]) Když král Sigmund vyžadoval od knížat rakouských pomoci proti Táborským, vyslal Jana z Telče k jich uvítání a vyžádal

---

[1]) Archiv čes. II, 329. — VI, 453.
[2]) Volný: Die Markgr. Mähren VI.
[3]) Archiv čes. VI, 455.
[4]) Arch. čes. III, 2.

si jeho služeb pro bližší umlouvání zmíněné pomoci.[1]) Za tažení Žižkova do Moravy r. 1423 přitrhla část táborského vojska, vedená Janem Hvězdou z Vícemilic, řečeným Bzdinka, přes Jemnici a Slavonice k Telči a jala se jí dobývati, zvláště úsilně se strany staroměstské. Útoky byly šťastně odraženy, až stísněným přišla radostná zpráva, že Telči ku pomoci pospíchá Menhart, který po smrti Oldřichově (1421) zdědil zboží Hradecké. Nato odtrhli prý Táborité od Telče do Čech, ale setkali se s Menhartem u Dubenek (v listopadu), byli v bitce od něho poraženi a donuceni k rychlému ústupu přes Cerekev k Pelhřimovu. Na obou stranách bylo dosti mrtvých; na straně táborské padlo prý na 300 mužů, mezi nimi Havel Pinta, jeden z nejlepších vůdců táborských.[2])

Jan zemřel r. 1423 a poručníkem sirotkův jeho Jana a Elišky ustanoven od krále Jan z Opočna.[3]) Jak dlouho toto poručnictví trvalo, o tom nedostává se zpráv.

V další době husitských válek, v nichž Menhart z Hradce měl vynikající účastenství, nečiní se o Telči již zmínky. Po roce 1434 vládl Menhart společně na Hradci se strýcem svým Janem Teleckým.

Po vítězství katolíků a umírněných husitů v bitvě u Lipan Sigmund na sjezdu Jihlavském konečně přijat byl za krále a odebral se do Prahy. Vraceje se odtud do Rakous volil pro churavosť cestu nejkratší přes Benešov a Vlašim na Znojmo a dojel před 18. listopadem do Telče, kdež pobyl do 21. list.[4]) V průvodu jeho nalézal se též

---

[1]) Arch. čes. I, 3, 14.

[2]) Rull, Jindř. Hradec. — Pešina, Mars Mor. — Na zmíněném místě dosud nacházejí se podkovy koňské a kusy železa.

[3]) Arch. čes. VI, 409.

[4]) Z Telče datován jest od krále Sigmunda list ku koncilu v Basileji a mimo to dvě listiny. — (Arch. čes. III, 520. — Palacký. Děj.

papežský legát a mimo to dojel do Telče legát basilejského koncilia, Jiří, biskup Vický. Oba vyjednávali s králem v zámku Teleckém ve příčině sporu mezi papežem Eugenem IV. a koncilem. Sigmund však odložil vyjednávání s oběma do Znojma, kam dojel 21. list. a kde již 9. pros. (1437) zemřel.[1])

Dle příkladu svého otce zůstával Jan Telecký věrným přívržencem strany katolické, po smrti Sigmundově stál věrně při jeho zeti Albrechtu i při synu tohoto, králi Ladislavu. Do veřejných záležitostí zasáhal Jan velmi činně; jeho jméno vyskytuje se vedle jeho příbuzných, Oldřicha z Hradce a Oldřicha z Rosenberka, při všem důležitém jednání.[2]) On byl z hlavních účastníků jednoty sestoupivší se v Strakonicích proti zemskému správci Jiřímu z Poděbrad, jehož byl rozhodným protivníkem.[3]) Jeho veliké účastenství na veřejných záležitostech vyžadovalo zajisté i velikých obětí, a odtud snad dají se vysvětliti četné půjčky, které činil u různých osob.[4])

Jan Telecký zemřel r. 1452, a poručníky synů jeho Heřmana a Jindřicha ustanoveni byli mimo jejich matku Kateřinu ze Sternberka bratr její Zdeněk a věrný druh nebožtíkův Arnošt z Leskovce, který převzal i řízení Teleckého panství a vychovávání svěřenců. K dobrému sirotkův odřekl se král Ladislav r. 1453 (24. list.) všech

---

nár. čes.). Podle zprávy domácí obýval Sigmund zámecké pokoje ležící „proti věži."

[1]) Tomek, Děj. města Prahy VI, 44.

[2]) Arch. čes. I, 294. — IV, 6, 8, 26, 30, 31. — Tomek, Děj. m. Prahy (k r. 1448, 1450, 1451).

[3]) Z této doby (1449) zachovala se zpráva, že oddíl husitského lidu město Telč z nenadání přepadl, mnoho lidu na náměstí ztýral, čtyři radní s oken radnice shodil a primatora (J. Pernikáře) popravil.

[4]) Arch. čes. IX, 272, 279, 281, 282, 291. — (V málo letech činí půjčky ty 1290 kop gr. a 2430 zl. uh.)

práv svých odúmrtních na zboží kdysi Oldřichově a též na zboží Želetavském kdys Elišky z Hradce. Arnošt z Leskovce účastnil se tažení do Rakous (1453) proti císaři Friedrichovi. Když téhož roku vymřela Oldřichem linie Hradecká, spadlo jmění Hradecké na Heřmana a Jindřicha, tak že Leskovec spravoval obě rozsáhlá panství s Bílkovem a Dačicemi jejich jménem. Zboží Bílkovské a Dačické prodal jménem Jindřichovým (Heřman byl mrtev) r. 1459 Volfgangu Krajíři z Krajku,[1]) v jehož rodu zůstalo až do r. 1606. Po smrti Leskovcově nastaly mezi dědici jeho a dědici Hradeckými spory o náhradu za spravování statkův. Když se Leskovcové zdráhali vydati i zámky pánům Hradeckým, přišel spor ten před krále Jiříka, na jehož rozhodnutí Leskovcové vydali za summu 620 kop gr. zámky i stržené peníze za prodané statky (1458). V téže době dovolil král bratřím Hradeckým poněvadž neměli strýce, aby si vzali Zdeňka ze Sternberka, ujce svého za poručníka, jehož vladaření trvalo ještě r. 1463.

Dospěv let ujal se Jindřich panství. Jsa manželem Elišky, dcery pana Zdeňka ze Sternberka, dal se od něho přemluviti k přistoupení k jednotě Zelenohorské a účastnil se druhého sjezdu k jejímu utvoření se 28. listopadu 1465. kdež mezi šestnácti přítomnými pány přivěsil pečeť svoji. Jindřich účastnil se též sjezdu Vratislavského a měl účastenství na četných tehdy bojích v jihových. Čechách, a v té době Zdeněk ze Sternberka táhl s branným lidem přes Telč k Jindř. Hradci.[2]) R. 1468, když uherský král

---

[1]) Arch. čes. IX, 309. — Panství Bílkovské s hradem téhož jména, Dačice, Šternberk, Kumžuk v Čechách a díl Strmilova náležely již r. 1398 pánům z Hradce. Heřman z Hradce postoupil je tohoto roku svému zeti Janovi z Kravař, ale počátkem 15. stol. veškeré zboží náleželo zase Hradeckým, až byly za poručnické vlády r. 1459 Bílkov a Dačice Krajíři odprodány.

[2]) Tomek, Děj. Prahy VII.

Matiáš osadil Třebíč, Jan Sternberský, syn Zdeňkův, zvítězil prý u Telče, kdež 200 lidí zbil, 300 zajal, a někteří utonuli v rybníce; také vozy jim pobral. Král Jiří, jehož vojsko u Třebíče a jinde utrpělo veliké ztráty, nemohl na ten čas Matiášovi zabrániti vítězného postupu na Moravě.[1]) Jindřich uznav v Olomouci zvoleného Matiáše protikrálem Jiříkovým, jmenován byl od něho mistrem královské komory (1469). Matiášovi zavazoval se po smrti krále Jiřího, (1471), že postaví mu 150 jezdců do pole proti králi Vladislavovi; r. 1475 účastnil se jednání mezi Vladislavem a Matiášem při svolování k rozdělení zemí koruny české, kteréžto rozdělení mělo míti platnosť toliko do smrti jednoho z obou králů.

Konečně podrobil se Jindřich králi Vladislavovi úplně[2]) a jmenován byl od něho (1485) nejvyšším komorníkem, kterýž úřad zastával do r. 1503. Jindřichovými snahami stalo se, že latinské vklady posud v deskách zemských obvyklé změněny v české (od r. 1495). Nejčestnější úřad zemský, nejvyššího purkrabí, zastával Jindřich od r. 1503 až do své smrti r. 1507, již si spůsobil těžkým poraněním na honbě. Když totiž 17. ledna 1507 vyjel na saních na lov, zvrátily se tyto a Jindřichovi prohnal oštěp v saních položený nohu a ledví.

Nedospělým dítkám Jindřichovým, Adamovi a Anně, ustanoveni byli za poručníky: pozůstalá vdova Anna, její

---

[1]) Tomek, Děj. Prahy VII, 218, 219. — U Telče žádná paměť o této půtce se nezachovala.

[2]) Staří letopisové čeští; III, 217: „Téhož léta (1479) byl sněm v Praze držán, a k tomu král Vladislav všecky pány obeslal, i ty, jenž sú se přidrželi krále uherského, a válku vedli proti zemi. — Tehdy pan Zajíc, pan Švamberk, Zdeňkové, Rosenberský, pan Telecký a jiní všichni páni, klekajíce na jedno koleno, prosili sú krále pro buch, pro matku boží a pro všecky svaté, aby jim rácil odpustiti. Tehdy král jim odpustil."

matka Kateřina, vévodkyně z Minsterberku, Petr z Rožemberka a Jiří Hrobský ze Selče a na Radeníně.

Adam I. ujal se panství svých r. 1511 (11. září). R. 1514 účastnil se k vyzvání krále Vladislava výpravy do Uher proti křižákům, kteří byli původně proti Turkům najímáni, ale po uzavřeném příměří po zemi pro neposkytnutou náhradu strašně řádili a obecný lid proti vyšším stavům pobuřovali. Adam horlivě se účastnil jednání o smlouvu svatováclavskou, kterouž spory mezi stavy v Čechách byly narovnány. Adam měl spor o dědictví po zemřelém Petru z Rožemberka, který odkázal velká panství v Čechách Zdeňku Lvovi z Rožmitála. Tím utvořily se dvě mocné strany proti sobě stojící právě v době, když král Ludvík potřeboval jejich pomoci proti Turkům, s nimiž podstoupil nerovný boj u Muhače, kdež i život svůj ztratil (1526). Od r. 1531 byl Adam nejvyšším kancléřem království českého a zemřel téhož r. (25. června) v Praze, odkud tělo jeho bylo převeženo na Hradec. Zůstavil dva syny, Jáchyma a Zacharyáše, a dcery Mandalénu, Elišku a Voršilu, z nichž Eliška vdala se r. 1543 za Diviše Slavatu z Chlumu a Košumberka a stala se pramátí proslulého Viléma Slavaty.

Poručnictvo dítek měla jejich matka Anna z Rožmitála, Zdeněk Lev z Rožmitála a na Blatné, jejich bratranec, Petr z Rožmberka na Krumlově, a Volf starší Krajíř z Krajku na Landšteině. Poručnictvo koupilo od Volška z Krajku hrad Roštýn, který jemu r. 1536 byl prodal Jan Fejrar z Malíkova za 1000 kop gr. česk., a téhož roku koupilo od Hynka Koňasa z Vydří ves Klátovec a díl Jihlávky.[1]

Když byli Jáchym a Zacharyáš plnoletými prohlášeni (1549), odpustil jim král Ferdinand I. na 15 let desátek ze zlatých a stříbrných dolů jejich u Slavonic a u Telče.

O otcovské jmění oba bratří rozdělili se tím spůsobem, že Jáchym vládl na Hradci a Zacharyáš v Telči, Slavonicích, Kumžaku a Strmilově s Rozkoší.

Zacharyáš narodil se r. 1526 a ujal se svých statků po smrti své matky r. 1550 (21. září).

S povolením krále Ferdinanda I. mělo zůstati na tom, aby bratr po bratrovi dědil, kdyby některý z nich bez mužských potomků zemřel.

Zacharyáš byl milovníkem míru a staročeských mravů; poddaný svůj lid opatřil velmi mírným právem. S málo jinými zůstával katolíkem, když už všude se hlásili k jednotě bratrské.[1]) Za něho nové statky byly přikupovány, sídla zvelebována stavbami, a dobročinnosti volný průchod dán. R. 1551 účastnil se šlechtické výpravy do Janova na uvítání zvoleného krále Maximiliana II., a po dvou letech oženil se s Kateřinou z Valdšteina, tehdy 18letou dědičkou Polné, Přibyslavi, Ronova, Borové atd. Svatební veselí s velikou okázalostí odbývalo se v Polné po 14 dnů za hojného účastenství panstva a rytířstva.[2]) Kateřina zemřela r. 1571 a zanechala Zacharyáši panství Polenské s tou výhradou, aby polovice dostala se synu jejímu Menhartovi, až by dospěl let, ale Menhart zemřel již po 8 letech v Polné a byl pochován vedle matky v chrámu sv. Jakuba v Telči, odkud později oba byli přeneseni do nově postavené kaple zámecké. Zacharyáš vstoupil v nové manželství s Annou ze Schleinic, ale brzy ochuravěv, musel se vzdáti i úřadu zemského hejtmana moravského, jejž zastával od r. 1564. Od té chvíle žil tiše na Telči konaje mnohá dobrodiní poddaným svým, zvláště památku po sobě zůstaviv znovuzřízením a bohatým obdarováním špitálu. V těžké své nemoci konečně ani zámku neopouštěl

---

[1]) Dědictví sv. Cyr. a Meth. VI.

[2]) Heber: Bohmens Burgen.

a skonal v noci na čtvrtek 6. února 1589.[1]) Pochován byl v kapli zámecké všech Svatých od něho vystavené vedle manželky Kateřiny a syna Menharta. Dle závěti r. 1585 v Přibyslavi pořízené a 26. února 1586 v Telči doplněné odkázal Zacharyáš manželce Anně ze Schleinic a své dceři Kateřině, provdané později za Ladislava Berku z Dubé, Polnou, Přibyslav a Ronov; Adamovi z Hradce, synu Jáchymovu, dal Telč, učiniv ho zároveň poručníkem své nezletilé dcery.

V závěti ustanovil Zacharyáš jednu část stříbra a skvostů dle úmluvy z r. 1550 Adamovi z Hradce, vše ostatní věci ze zlata, stříbra a drahokamy, jež v dolejších síních Telečského zámku chovány byly, odkázal Anně ze Schleinic a dceři Kateřině. Stříbrné a částečně pozlacené židle (12) jakož i stříbrem vyložený stůl, kteréž stříbro byl získal ze svých dolův u Polné, Přibyslavi a Velké Skuteče, měly zůstati Teleckému zámku na vždy zachovány.[2])

Městu Telči, o jehož zkvétání a blahobyt všemožně se staral, vystavěl Zacharyáš shořelou radnici, vymohl mu od císaře Maximiliána II. výroční trh (1570) a poněvadž byl špitál v městě sešlý, nezdravý a do země vpadlý, zřídil nový na St. Městě u Matky Boží, učiniv k staršímu

---

[1]) Václ. Březan: Vilém z Rosenberka.

[2]) Odkazů dostalo se též společníkům, úřadníkům a sluhům. Vilém starší Malovec dostal 2000 kop grošů, Jan Hodějovský z Hodějova a Markvarce 1000 kop gr., Holík Holíkovský z Hokova, hofmistr, 1000 kop gr., vyšším úřadníkům určeno po 100 kopách, a kteří byli rytířského stavu, dostali ještě po jízdeckém koni. Mikuláši Prušáku Frankovskému dáno 100 kop a jízdecký kůň, komorník Václav Lipovský z Lipovic dostal 150 kop, panoši z rytířského stavu dostali po 15 kopách s vystrojeným koněm, sekretář Václav Písecký 25 kop, každý písař 6 kop, sloužící z měšťanského stavu po 10 kopách, ostatní služebnictvo na rozdělenou dohromady 500 kop gr. (Zem. desky XXX, 38. [Heber]).

nadání r. 1586 darování nová.[1]) R. 1553 počato s opravou a přestavbou zámku v Telči; nato Zacharyáš dal opraviti spustlý zámek Přibyslavský a sešlý hrad Polenský. Panství své zvětšil kupováním pozemků v Žatči a v Radkově, kdež zřízeny byly dvory, a přikoupením Studené od rytíře Jana ze Studené (1557).

Dědic Zacharyášův **Adam II.** (nar. 1547) spojil s panstvím svým Hradeckým panství Telecké se Studenou a krátce před smrtí od Zacharyáše v Čechách koupená panství Stráž (za 26.000 kop gr. míš.) a Novou Bystřici (za 40.000 tol.). Adam dostal se záhy ke dvoru císaře Maximiliana II., který jej učinil komorníkem synů svých, arcivévod Rudolfa a Arnošta. S tímto cestoval po Španělích, Francii a Nizozemí. Navrátiv se z cest byl r. 1574 (12. září) oddán ve Štyrském Hradci s Kateřinou, dcerou Jakuba Hug. z Montfortu a Bregenzu, a 21. září přibyl s ní do Hradce.[2]) Jako býval Zacharyáš dobrotivým městu Telči, v němž trvalé měl sídlo, podobně starostliv byl Adam o Hradec. Městu Telči vymohl od císaře Rudolfa II. potvrzení dosavádních výsad a práv. R. 1585 Adam stal se nejvyšším kancléřem a r. 1593 nejvyšším purkrabím. Zemřel v Praze 24. listopadu r. 1596 a dle závěti odkázal všecka panství jedinému synu svému **Jáchymu Oldřichovi**. Týž byl komorníkem království českého a purkrabím na Karlšteině, a zemřel, nejsa pevného zdraví, jakožto poslední mužský potomek rodu pánů z Hradce, již roku 1604 (27. ledna) v Hradci. Manželka jeho byla Marie hrab. z Hohenzollern. Jedinou dědičkou všech panství stala se Jáchymova jediná sestra **Lucie Otilie**, oddaná od r. 1602 Vilému Slavatovi z **Chlumu a Košmberka**, kterému panství Strážské k vlastnímu užívání odstoupila.

---

[1]) Zám. arch. A. 2, 16.
[2]) Rull: Jind. Hradec.

Hrabata Slavatové, páni na Telči.

1. **Vilém Slavata** * 1572, 1. pros., † 1652, 19. led.
m. Lucie Otilie z Hradce, provd. 1603, † 1633, 2. led.

Adam Pavel † 1657 m. **Mar. Mark.** z Eggenberka	2. **Jáchym** Oldřich † 1645, 4. května m. Frant. hr. z Meggau † 1676, 22. září	Frant. Vít † 1645, 24. dubna

3. **Ferdinand** Vil., † 1673, 2. dub. m. Mar. Cec. Renata z Náchoda † 1694	4. Jan Jiří **Jáchym** † 1689, 1. čce. m. Mar. Mark. z Raupachu	5. Fr. **Leopold** Vil. kanov. v Pasově † 1691, 26. ledna m. Mar. Mark. Apol. ze Stahremberka	6. Jan **Karel** Jáchym karmelitán † 1712, 21. čce.	Kateř. Ter. m. Arnošt z Fünfkirchen	Anna Lucie m. Old. Ad. Vratislav ze Sternberka	Mar. Barbora m. Krištof Filip z **Lichtensteina.**

1. Mar. Terezie 2. **Mar. Markéta** † 1699 1. m. Arnošt z Fünfkirchen 2. m. Arnošt Windischgrätz 3. **Mar. Karolina** † 1716 m. Frt. hr. z Trautmansdorfu 4. Mar. Polyxena m. hrabě Götz	Mar. Josefa * 1667, 2. ún. † 1708, 10. říjn. m. Heiman Jakub Černin z Chudenic	Maří Majdaléna † 1700, 11. srp. m. Norbert Leop. Libšteinský z Kolovrat	Mar. Anežka † 1718, 2. října m. Vilém ze Salmu

Vilém Slavata vychován byl s počátku v učení bratří českých, dostav se však později do škol jesuitských, obrátil se záhy k vyznání katolickému. V letech dospělých cestoval po některých zemích evropských vynikaje již tehdy vzácnými dary duševními. Povolán byv k rozličným úřadům zemským, ukazoval se v nich horlivým katolíkem. Rozumí se, že od takového muže daly se očekávati také protireformatorské snahy na panství Teleckém. Nepřátelské jeho chování ku straně podobojích vytýkáno mu od stavů shromážděných v kanceláři místodržících ještě před defenestrací.[1])

Když stavové na stížnosti své císaři předložené v příčině zavření kostelů v Broumově a ve Hrobě dostali nepříznivou odpověď, a mimo to jim zakazováno bylo shromažďování se jakožto zemskému zřízení odporující, dáváno toto císařské rozhodnutí za vinu královským místodržícím, hlavně Slavatovi a Martinicovi. Domluvivše se mezi sebou vnikli rozhorlení stavové 23. května 1618 u velikém počtu do české kanceláře na hradě Pražském a Slavatu, Martinice i přítomného písaře Fabricia oknem do hlubokého příkopu vyhodili.[2])

[1]) Pavel Skála ze Zhoře II, 129. — „Pavel Kaplíř pravil, že Slavata poddané své k náboženství římskému proti majestátu vyměření mocí nutil, kupce bohaté, když nechtěli přestoupiti, z města Jindřichova Hradce vypovídal a vyprodávati se jim poručil. Přitom že jeho hejtman na Telči s některými tyransky z poručení jeho, kteříž v témž městě Telči přestoupiti nechtěli, zacházel, po nich koňmi šlapati poroučel, s nimi se vězil a všelikterak ukrutně nakládal. Načež odpověděl Slavata bázlivě: Co se tkne těch kupců, že nikda na ten konec nenutil z nich žádného k náboženství, než jak kdo od starodávna byl, při tom ho zanechávaje, k vyprodání se z města pro víru nepřidržel, nýbrž aby jim obzvláštní milost udělal, poněvadž svobodni býti chtěli. O ukrutnosti pak hejtmana Telečského že též vědomosti nemá. Načež odpověděno mu ode všech: že se jináč nachází, a že toho svědkové jsou, a on se toho, jsa nepřítel straně pod obojí, sám očistiti nemůže.“ —

[2]) Tieftrunk: Pavel Skála ze Zhoře II, 358. — V resolucí, ve

Slavata utrpěl pádem těžší poranění, tak že nemohl povstati a odnesen byl do blízkého domu paní Polixeny z Lobkovic, kde od stavů střežen a donucen byl podepsati revers, že již veřejného úřadu nepřijme, na stavích mstíti se nebude, své poddané v náboženství mýliti a proti rozkazům stavů jednati nechce. Když Slavata poněkud se zotavil a nepřátelům svým revers vystavil, že se jim nikdy mstíti nebude, odebral se napřed do Duchcova a při volbě Friedricha Falckého za krále ujel do ciziny. Ale nejen sebe že zachránil, pamatoval také na vzácné věci ve svých zámcích, které zavčas v bezpečí odstranil, aby nepadly do rukou jeho protivníkův, a dobře předvídal, neboť direktoři poslali zvláštní komisaře z Prahy do Hradce i do Telče. Tito přijeli a pilně se dotazovali po cenných věcech, že ale tyto již byly uklizeny, komisaři s nepořízenou vrátili se do Prahy.[1])

---

které stavové své jednání proti místodržícím vysvětlují, praví se: „Že místodržící jsme vyhodili z okna, totiž Slavatu a Smečenského, to se jim stalo, že Slavata od té chvíle, jak se s J. M. C. při odjezdu J. M. z království českého z Prahy na Pardubice vypravil a odtud zase navrátil, z nabádání jezovitův své poddané v Hradci Jindřichově a v Telči již dávného času po stvrzeném majestátu k náboženství katolickému pod jednou nutil a kteří přestupovati nechtěli nekřesťansky s nimi nakládal.“

[1]) Paměti Viléma Slavaty. „Týž hrabě Slavata spolu s paní manželkou svou od stříbra, čalounův, kobercův, pěkných furhankův a jiných vzácných svrškův za mnoho tisíc zlatých na zámcích svých Hradci a Telči zanechal. A byvše toho žádostiv, aby týž svršky z rukou nepřátel svých vymoci a k sobě do Pasova dostati mohl, i vymyslil k tomu tento prostředek. Vypravil jest fůru z Pasova na Hradec pod tím praetextem, že některé osoby z čeládky své při sobě nepotřebuje a je tam posýlá, mezi nimiž jedna osoba ženská byla, jejížto manžel na témž zámku cimmerwärterem byl. Táž žena přijevše na zámek Hradec, pomalu však často v košících ty přední a vzácné svršky prostěradly přikryté, jakoby se špinavé šaty ze zámku dolů k pradlí nosily, pilně vynášeti dala. A když ty koše, svršky naplněné, skrze varty nešeny byly, nikdy žádný z soldatův a vartýřův nehledali, zdaliž co jiného v těch koších jest, nýbrž

Slavata nevrátil se do Čech hned po dobytém vítězství císaře nad odbojnými pány na Bílé Hoře u Prahy, nýbrž setrval v cizině až do konečného utišení v zemi.[1])

---

byvše tak všeckny ty svršky ze zámku do města vynešeny, potomně od některých měšťanů, lidí handlovních, s kupeckými jich věcmi, zvláště mezí balíky suken z města vyvezeny a na zámek hraběte Slavaty Teleč skládány byly. Potomně ta žena dostavše od toho kommandanta, který v Hradci guarnisi stavův pod obojí měl, dovolení, aby na Teleč sjeti mohla, ona ty všecky svršky, které z Hradce tam převezeny byly i které předešle tam zůstávaly, na několik vozův složiti a bezpečně do Pasova odvezti dala. A musíce ty vozy přes panství Třeboňské jeti, sedláci na zámek Třeboň kommandantu stavův zprávu dali, že jsou času nočního několik fasunkův plných, hraběti Slavatovi náležejících věcí, přes to panství k Budějovicům vezli, a ty vozové tak těžcí byli, že se pod nimi na jednom místě jeden mostek zlámal, tak že jsou jej sotva spravili a dále jeli. Ten kommandant ihned tu zprávu do Prahy direktorům napsal, kteříž nařídili dvě osoby z stavu panského a rytířského za komissaře; ti na Hradec a Teleč přijeli a pilně se dotazovali, kde by svršky hraběti Slavatovi a paní manželce jeho náležející se nacházely. Vědouce (prý) oni, že by jich veliký forroth před rukami býti měl, dostali odpověď: ačkoliv od předních věcí nemálo tu bylo, však že s poručením Jich Milosti odtud vše vyzdviženo a do Pasova veženo jest, a poněvadž jim od žádného zapovědíno nebylo, aby odtud nic brati nedali, anobrž od sklepův a truhlic, v nichž samy ty věci byly, klíče ne oni ale Jich Milosti za sebou měli, s kterýmiž jednu osobu ženskou z Pasova vypravili a ty věci vyzdvihnouti dali a potom ukázali jim sklepy a truhlice prázdné. Ti komissaři učinivše o tom zprávu direktorům, oni opět s hanbou obstáli a toho, čeho dostati žádostivi byli, nedosáhli, ježto kdyby byli po odjezdu hraběte Slavaty z Čech ty svršky hned pryč odvézti dali, byli by hraběti Slavatovi víceji k rukám přijíti nemohly, aneb kdyby je byli investirovati a popsati dali, tehdy by žádný z těch správcův, kteří na zámku zůstávali, nimi hýbati a je ven vyndati nesměl; tak jak jsou strany správy statkův učinili, že jsou zapověděli z důchodův jemu hraběti Slavatovi nic neodsílati, než jim k ruce museli dávati a odvozovati.“ — —

[1]) Pavel Skála. — „Po slavném vítězství Jeho Mil. Cís. před Prahou hrabě Slavata navrátivše se zase do Čech panství své a paní manželky své v celosti nezkažené a nevyplundrované nalezl. Neb mnozí smejšleli, že Hendrich Mathes z Thurnu, domnívajíce se, že ta správa a

Vrátil se v říjnu r. 1622, byl od císaře Ferdinanda II. v předešlé úřady opět dosazen, do hraběcího stavu povýšen a jinak vyznamenán. V dalším průběhu války třicítileté ani Telč svízelů válečných ušetřena nezůstala. Již v letech 1621 a 1622 ležely v městě i jinde v okolí některé pluky císařské.[1])

Později trpěla Telč průchody vojska mnohem častějšími.[2]) Slavata ne bez příčiny asi se domýšlel, že císařský nejvyšší vůdce Valdštein z osobní nevraživosti s vojskem, které u Znojma r. 1632 byl sebral, na pochodě do Čech schválně na panstvích jeho déle se zdržoval, aby mu mohl co nejvíce škod nadělati.[3])

---

vládnutí rebelské v Čechách stálé bude, na schvále proto panství hradecké šanovati dal, aby od vojákův hubeno a kaženo nebylo, že jest o ně stál a naději měl je za své dědičné dostati." —

[1]) V měst. listinách činí se zmínka o ubytování vojska, a že vojáci přijímati chtějí toliko minci císařskou.

[2]) Měst. archiv. — R. 1627, 25. listopadu. Kumžatečtí se omlouvají, proč nedostavili se před právo v (v Telči) — — „že vojáci okolo Rudolce se položili, jsouce snad v oumyslu k nám ke Kumžaku se odebrati, před nimižto pán Bůh všemohoucí nás uchovati račiž." —

— R. 1628, 24. prosince. „Slovutné opatrnosti páni přátele moji milí i pana nejvyššího pana Šemburku vyrozuměti moci budete, že jsem od lidu vojenskýho u vás zůstávajícího 50 mušketýrů a 20 koní jinam gelistirovati poručil a všem bych vám jináče prospěti mohl, rád to učiniti neopominu. Toho jsem rád k odpovědi na psaní vaše učiniti a pominouti nemohl. S tím milosť Boží s vámi.

Datum na Hradci.

Baltazar Marradas y Cique.

Příležité psaní žádám, že je J. M. nejvyššímu z Šaumburku odvedete neb odvésti poručíte.

[3]) Sbor. hist.: Dopisy hr. Vil. Slavaty hr. z Martinic. —

1632, 17. března. — — „Z odesílání novin Tvé Milosti děkuji, přál bych, aby ty noviny z Ronsperku nebyly pravdivy, ale obávám se, že s těžkem jináče se najde, jako i také splundrování statků Tvé Mti, smýšlím, že příliš pravdivý jest; jestliže jest gaudium miseris socios habere malorum, tehdy ráčiš mě také míti in his praetensis calamitatibus

Rozumí se, že také Telečtí pro lepší bezpečnosť a pořádek v městě, když vedle průchodů vojenských mnoho nekázané čeládky krajem se potloukalo, město své lépe opatřovali najímajíce dle potřeby větší počet strážců ku branám městským.[1]) Že byly mimořádné platy a jiné dávky na vojsko obyvatelstvu břemenem velikým, rozumí se samo sebou.[2])

---

fidum socium. Co mně se píše z Melníka z příležícího extractu ráčiš vyrozuměti, ale nejni na tom dosti; panství Hradecké a Telecké znovu zase skrze tak rozdílný každodenní velkého počtu lidu vojenského k armádě J. M. Cské náležejícího se ruiniruje. Nejv. pan Pikolominy s sedmi kornety rejtharů v sobotu tudyto mimo město přes Mosty táhl." —

14. dubna. — „20tého tohoto měsíce ráčí (Friedland) ze Znojma se všema svejma vyjeti k Táboru; tu má býti rendesvous a odtud potomně se potáhne. Ale zatím ráčiš moci souditi, jaká záhuba a jaké poslední pomazání statkův našich Teleckého a Hradeckého to následovati bude. Ale když jináče býti nemůže patientia. Co tak dále jsem vyrozumél jsouce již pozdě nemohu psáti, při příští ordinarii napíši." —

21. dubna. — „Srozumívám, že J. Mt. kníže z Frydlandu pozejtří nebo v pondělí příští strojí se ze Znojma vyjeti."

[1]) Měst. arch. (Pamětní kniha 1632). — „3. ledna 1632 začala se vybírati kontribucí pro 12 mušketýrů a jednoho kaprála, kteří při městě na branách vartují, kteréžto kontribucí po 6 gr. počítajíc vychází 13 kop 21 gr." —

[2]) Tamže. — 12. januarii začala se sbírati kontribucí na lid JMC., totiž 5 compagnií Don Baltazara, který v Dačicích, Jemnici a Slavonicích zůstávají, počnouce hned od dotčeného času každého téhodne ze 198 usedlých i se špitalskými poddanými po 12 gr. mimo obrok, seno a slámu sbírati v summě 39 kop 36 gr. sejde se. Že pak nevšickni za jedno táhnouti mohou, nýbrž bohatší chudší přenášeti sluší, taková sbírka jest rozvržena, že něco, totiž 3 kopy 3 gr. jinší důležité potřeby vybejvá. Z čehož se počet náležitý, kde se co sebrati, učiniti má. Takových kontribucí jest osm sebráno a panu Jiříkovi Tunklovi odvedeno. — Anno ut supra přiraženo při času středopostí pro bílé pivo, které se pro rejthary do Slavonic odesýlalo, a taková kontribucí trvala 14 neděl.

— 22. aprilis vytáhli rejthaři Slavoničtí, Jemničtí a Dačičtí z kvartýrův do království českého.

Počátkem roku 1633 (2. ledna) zemřela ve Vídni hr. Lucie Otilie, poslední z rodu pánů Hradeckých. Veškerá její panství spadla na nejstaršího syna, Adama Slavatu a měla jako svěřenství rodinné vždy v nejstarší linii dělena býti. Druhý syn Jachym Oldřich obdržel po matce Telč a od otce r. 1637 Stráž. Třetí syn František Vít byl od útlého mládí následkem nemoci chorý, že ani státi ani choditi nemohl. Původně byla Telč jemu ustanovena za podíl,[1]) ale on zřekl se jí ve prospěch bratra Jáchyma Oldřicha.

V témže roce trvaly průchody vojenské panstvím Teleckým a rozličné platy dále.[2])

Téhož dne JM. z Frydlandu ráčil z Znojma vyjeti a 24. dne v městě Kumžaku obědem býti i noclehem.

— 16. februarii dávali jsme z města a předměstí, kteří roli mají, po 42 lib. sena a 5 otepí slámy, též jeden každý po 1 lib. koudele, JMC. po míře žita a po míře ovsa do proviantu.

— 28. aprilis posláno do Znojma od města k vezení artolaryje a munice 12 koní, též z panství Teleckého 48 koní.

— 19. junii byla obec všeckna pospolu v přítomnosti slov. pana Jiříka Tunkla, písaře duchodního, v příčině opět nové kontribucí.

[1]) Rull 95. — Hrady a zámky. — „Paní Lucii Otilii — paní máteři mé nejmilejší. A ačkoli někdy jsem pravil, že já pánem na Telči budu, ale uznávám to, když se nebudu ženiti, že budu moci dobře bez statku beyti a mému nejmilejšímu panu bratru Joachimovi Voldřichovi, kterey se chce a bude ženiti, rád Telč příti chci.“ (V Hradci 1627).

[2]) Pamětní kniha. 1633, 8. Aug. vypraveny klisny artolariji, 4. Sept. vysláno 10 mužů z celého panství. V pátek před Štědrým dnem v noci přijel jeden kvartýrmistr nejvyššího, který chtěl zde v městě a na panství ložírovati, kterémuž jest, chtíce jich na krku nemíti, 100 říšských presentýrováno. V štědrý večer přitáhlo 17 kornet Chorvatů s štabem nejvyššího, leželi do 4 z 5 dne a hrozné škody a outraty po vesnicích dělali, když dolů táhli.

— Sbor. hist. 1875, 194. — „Měl bych dosti materie co psáti (píše Vil. Slavata Jaroslavu B. z Martinic) zvláště jak já a nebozí poddaní moji na panství Hradeckém a Teleckém skrze J. M. Cské lid válečný téměř k dokonalé záhubě přicházím, ale čas mně k takovému vy-

Počátkem roku 1634[1]) v desíti dnech dvacet pluků, mezi nimiž jen dva pluky pěchoty, panstvím Hradeckým a Teleckým táhlo, a obě panství tak zpustošilo, že velmi mnoho vesnic dočista zpustlo, neboť vojáci se nespokojili tím, co dle nejvyšší možnosti jim dáno bylo, nýbrž vše, co jen napadli, s sebou vzali, ano mnozí z nich rolníky bili a hořícími svícemi prý pálili, aby je donutili k vyznání, kde by co ještě měli.[2])

---

pisování dnes nepostačuje a také málo to prospěti může, toliko víceji bolesti a trápení k srdci přidává." — (1633, 28. pros.).

[1]) Pamět. kniha 1634. Den nového léta přijel nejvyšší pan Niccoli s svým regimentem, zůstával přes noc, když spátkem táhl nahoru.

Item v pondělí přitáh nejv. pan Wildperger, byl opět přes noc, když spátkem nahoru táhli.

13. Martii byla všeckna obec pospolu v příčině nové kontribuci na 6 měsíců, která se hned prvního dne Martii začíti měla a odvozovalo se jí každý týden 64 kop.

18. Martii přitáhlo 6 kompagnií dragonů mimo nadání od Dačic a zůstávali na panství přes neděli; v městě byli nejvyšší s štabem, na Štěpnici a Starém Městě 1 komp., ostatek po vesnicích.

Na den Božího těla vypraveni tři soldati od města, kteří jsou vysláni k Olomouci s jinšími a stáli nás přes 70 kop.

— Sborník hist. 1885, 195 (Listy Viléma Slavaty Jaroslavu B. z Martinic). — 4. ledna 1634. — „Z psaní Tvé Msti při dnešní ordinarii přijatého porozumívám o dalších velkejch bídách a záhubách ve vlasti naší milé, poněvadž já toho v Čechách a na Moravě hrubě pociťuji, tím víceji jak se jinejm vede věřiti mohu, a jest se obávati, že čím dále tím hůřeji bude."

[2]) Rull 96. — Gruntovní knihy (založ. r. 1582) a některé zápisky ukazují na smutné následky třicítileté války v naši krajině. Selský lid „pro velkou nemožnost," „pro velikou obtížnost vojenskou" a „skrze vojáky o všechno byv připraven" platiti nemohl, statek jeho hynul, a mnohý opustil jej raději a utekl. Tak ku př. „dům Martina Pešky, který sběhl, prodán byl za 65 kop velmi a příliš v stavení zpustošený i s rolmi (1/2 lánu) r. 1648". Některé statky zůstávaly po dlouhá léta neobydleny, a cena jejich stále klesala. — Ve Slejboři na př. ceněn byl r. 1591 statek o 3/4 lánu na 150 kop. „Ten v těch dvou letech (1628) zpustl tak, že stavení a všecko kleslo a v něm žádný nezůstával." R. 1634 dostal no-

Po následujících deset let těšilo se město klidu jen málo rušenému, až náhle r. 1645 poplašeno bylo zprávou, že Švédové po bitvě u Jankova obsadili Jind. Hradec. Od toho roku pak nepřátelé z krajin našich nevyšli až do ukončení války mírem vestfalským r. 1648. Rozumí se, že v krajině naší i lid císařský ve větším počtu na novo se objevoval, od něhož často stejné pohromy ji postihovaly jako od Švédů. Z Jihlavy činili Švédové výpady do krajin okolních a všude plenili (1646); dne 14. února v počtu 200 jezdců vyrazili až k Popelínu, kde zajat byl od nich plukovník Albrecht Kapoun ze Svojkova, ale v bitce u Batelova zase byl osvobozen. O pobytu jejich v Telči máme jen skrovné zprávy; ty se shodují v tom, že Švédové také Telč v ničem nešetřili.[1])

---

vého hospodáře, ale ani on ani jeho dva noví nástupci (1637, 1644) neplatili „pro obtížnost vojenskou", a když konečně prodán byl již za 30 kop, zůstával ještě r. 1659 úplně pustým. — V Radkově odhadnut byl grunt (celý lán) na 350 kop, zpustl ve válce, vystřídal několik hospodářů, byl konečně prodán za 40 kop a přece byl pust ještě r. 1700. V téže vesnici zavražděn byl na svém gruntu hospodář, a když brzy na to stavení vyhořelo, „nebylo, kdo by je znovu postavil." Spáleniště bylo prodáno za 60 kop (1636) novému hospodáři, po jehož smrti nebylo nápadníků, „neboť všichni vymizeli." — Podobných příkladů je celá řada.

Po ukončení války připomíná se na panství Teleckém 40 pustých statků a 3 chalupy, ač počet jejich byl větší, protože obyčejně se nepřipomínjí ty, které byly osazeny novými hospodáři ač mnohdy ještě dlouho zůstávaly pustými. Největší počet pustých statků připadá na Radkov (6), Dyjici (6), Mrákotín (3), Mysliboř (6) a Pavlov (4). V některých letech nepřijímaly se na zámku platy, a „nedržáno soudů pro rebelii" v r. 1620, 1621, 1622. Za příčinou „obtížnosti kontribuci zemské" nedržáno soudů v roce 1624 a mimo to v letech 1627, 1633, 1634, 1640 1641, 1643, 1646—1648.

[1]) Stat. Tabellen z r. 1818. — R. 1645 Švédi v Telči zle řádili u měšťanů i v zámku. Vzali peníze, věci cenné a žádali velké výpalné. Když r. 1648 odešli, propukly nouze a nakažlivé nemoci, jimž polovice obyvatelstva podlehla.

Hrabě Vilém Slavata zemřel v Jind. Hradci dne 19. ledna 1652, jej v smrti předešel syn Jáchym Oldřich, pán na Telči již 4. května 1645. Vdova po něm, Františka, rozená hraběnka z Meggau, založila v Telči kolej jesuitskou a zachovala si památku jako paní nábožná a dobročinná rozličnými nadacemi k účelům církevním a milosrdným. Zemřela dne 22. září r. 1676 v stáří 66 let a pochována byla před oltářem sv. Josefa v kostele jesuitském.

Po Jách. Oldřichovi dědil panství Telecké syn jeho Ferdinand Vilém a po bezdětném strýci Adamu Pavlovi r. 1657 všecka Hradecká panství. Týž byl tajným radou, a nejvyšším sudím dvorským v Čechách. Povahou byl pyšný a pohodlí milovný, tak že ani vlastního jména nechtěl podpisovati.[1])

Zemřel 2. dubna 1673, zanechav s manželkou svou Marií Cecilií Renatou, roz. hr. z Náchoda († 1694), toliko čtyři dcery, z nichž dvě záhy zemřely.

Přešlo tedy veškeré dědictví na mladšího bratra jeho Jana Jiřího Jáchyma. Týž byl tajným radou a v letech 1685—1688 nejvyšším sudím zemským v království českém, měl za manželku Marii Markétu z Raupachu, vdovu po hr. Trautsonu z Falkensteina. Vynikal dobrotivostí obzvláště k duchovním[2]) i ku svým poddaným; zemřel r.

— Pravidlo (zám. arch.). — Švédi ve velké oboře skoro všecku vysokou zvěř vystříleli. —

— Měst. arch. — — „jináče nebylo by nám možné, kdyby nám tak se státi a nepříjemně posloužiti mělo, co se bylo na onen čas v létu 1646 od lidu regimentu de Montacuculi (tedy císařských) zde přihodilo, že nám nejen v stodolách a komorách, ale ani v sádkách dokonce nic nezůstalo, čehož ještě mnozí až posavad dosti trpce ze sousedův zakoušejí." —

[1]) Hrady a zámky 162.

[2]) Založil dne 15. srpna 1670 nadací k výroční oslavě památky všech Slavatů. Tato zádušní památka koná se pod jmenem „fundatio majalis" vždy po dva dny v prvním týdnu měsíce května.

1688 na cestě z Teplic ve Velvarech u Prahy a pochován byl v Jind. Hradci.

Na to uvázal se ve veškeré statky rodinné třetí bratr František Leopold Vilém, který byv až dotud kanovníkem v Pasově, r. 1690 dosáhl od papeže dispense, aby mohl rod svůj v mužském rodu udržeti, ale oženiv se s Marií Klárou Apolenou, roz. hrab. Starhemberkovou, ovdovělou hr. Lamoyovou, zemřel již dne 26. ledna 1691 nezanechav žádných dětí.

Nyní zbýval z mužských potomků jediný Jan **Karel** Jáchym, ten však již před léty pod jménem »P. Felix« vstoupil do řádu karmelitanského, a jsa tehda generálem řádu toho v Římě, nedal se nikterak pohnouti, aby z řehole vystoupil a do světa se navrátil.[1]) Na domluvy v příčině té konané odvětil prý: Když i rod Slavatů vymře, proto svět přece nezahyne. Týž zemřel v Římě dne 21. července 1712 jako poslední potomek slavného rodu Slavatovského.

Poněvadž dědice svěřenského nebylo, dostalo se dědictví Slavatovské po delší právní při žijícím ještě Slavatovnám a dětem již zemřelých, a po učiněném porovnání všecka panství rozdělena byla na pět dílů. Celé dědictví

---

[1]) Rull, Jind. Hradec, 103. — „Nejmladší syn Jáchyma Oldřicha hr. Slavaty, Jan Karel Jáchym, vychován byl na dvoře císařském s arciknížetem Leopoldem, napotomním císařem, studoval filosofii v Německu, práva v Nizozemí a zdržoval se později na Telči. Dne 13. října 1662 vzdálil se na honu od své družiny, bloudil v noci lesem a spadl do jámy vlčí. Vše volání o pomoc bylo marné; tu učinil slib, že dostane-li se mu pomoci, světa se odřekne a do kláštera vstoupí. K ránu slyšán byl jeho hlas od lidí z blízké vesnice Vanova, a byl jimi zachráněn. Ochranitelům svým daroval 200 zl. a nad vlčí jamou dal vystavěti kapli na čest sv. Karla Boromejského. Vstoupil ve stáří 22 let pod jmenem Karel Felix a sancta Theresia v Caprarolu do řádu karmelitanského a odtud několikráte otčinu svoji navštivil.“ —

mělo sice cenu 1,751.980 zl. rýn., ale když byly odečtěny značné dluhy, dostalo se na každý podíl jen 255.755 zl. rýnských. Ještě živá sestra bratří právě dotčených, Anna Lucie, provd. hrab. Sternberková dostala Žirovnici a Stráž; starší ještě živá dcera hr. Ferdinanda, Marie Terezie, podruhé provdaná za hr. Windischgrätze, dostala Červenou Lhotu, Novou Bystřici a Kardašovou Řečici; mladší její sestra, Marie Charlotta, provd. hr. Trautmansdorfová, dostala Obříství; tři dcery hr. Jáchyma byly takto poděleny: Marie Josefa, provd. hr. Černínová, dostala Jindřichův Hradec, Maria Magdalena, provd. hr. Libsteinská z Kolovrat, dostala Chlumec, a Marie Anežka, provd. hr. ze Salm-Reifferscheidu, dostala Hanšpach; a pátý díl dostal se Antonínovi a Františce Marii (provd. hrab. Götzové), nezletilým dětem nebož. Marie Barbory (dcery Jáchyma Oldřicha), provdané za hraběte z Lichtenšteina a Kastelkornu — a obsahoval Telč a Studenou na Moravě a panství Kumžak v Čechách.

Telči nastaly zcela nové časy. Kdežto páni z Hradce a Slavatové dosavadní zvyklosti a úmluvy zachovávali, lidu v povinnostech k vrchnosti spíše ulevovali, ba i k poddaným provinilým mírněji se chovali, než jinde toho času bylo zvykem, snažili se noví držitelé o utužení poddanských poměrů nedbajíce ani pověřených výsad. Tímto náhlým obratem vzrušeno bylo vrchnosti dosud vždy oddané měšťanstvo Telecké, a když žádosti a prosby jeho u vrchnosti nenalézaly sluchu, obrátilo se o pomoc k samému panovníkovi. Toto nové, dosud nepocítěné vladaření počalo hned v prvních letech, kdy za příčinou nezletilého dědice Františka Antonína Lichtenšteina panství bylo spravováno poručníky. Dlouholetý mezi vrchností a měšťany Teleckými vedený spor ukončen byl konečně majestátem císaře a krále Karla VI. v roce 1712.

František Antonín ujal se panství teprve 12. září 1702 a s nejvyšším dovolením přenesl majorát rodu svého z Pernsteina a Bludova na Telč, k níž byly přivtěleny nově přikoupené vsi Bitovanky a Mezeříčko. Po něm dědil zboží Telecké syn jeho **František Karel** a po něm syn **František Antonín**, který byl posledním potomkem hrab. rodu z Lichtensteina a Kastelkorna. Zemřel dne 25. února 1761, ustanoviv v závěti manželku svou Marii Johanu, roz. hrab. z Türkheimu, za dědičku a nařídiv spolu, aby po její smrti, nebo kdyby se provdala, dědicem se stal **Alois hrabě Podstatský**, svobodný pán z Prusinovic na ten čas c. kr. rada, komoří a přísedící při zemském právu na Moravě.[1])

Týž měl za povinnost přijati jméno a znak hrabat z Lichtenšteina a je se svým jménem a znakem spojiti, což se stalo s povolením císařským r. 1762. Když pak zemřela spoludědička) hr. Marie Joh. (1796), ujal se syn jeho **Leopold** (nar. 13. srp. 1763) panství Teleckého i zboží Podstatských. Týž zemřel jako c. kr. komoří a major 1. října 1813, zanechav čtyři syny. Od r. 1813—1825 spravováno bylo panství ovdovělou hraběnkou Terezií, roz. hr. Kolovratovou-Krakovskou, která po druhé provdala se za hr. Karla Hardegga. Syn Leopold (nar. 1801), c. kr. komoří, podržel dle ujednání z r. 1828 panství Telč se Studenou a Borovnou, Veselíčko a Kumžak. Po jeho smrti (12. kv. 1848) jediným dědicem stal se nynější majitel hr.

---

[1]) Původním sídlem starožitné šlechtické rodiny z Prusinovic byly Prusinovice v býv. kraji Přerovském. Jméno „Podstatský" přijal r. 1408 Tas z Prusinovic, koupiv od Bočka z Kunštátu kdysi opevněné městečko „Podstát" v okresu Hranickém. Do stavu hraběcího povýšeni byli Podstatští z Prusinovic r. 1714. Frant. Valerian pojal za manželku Marii Terezii, roz. hrab. z Lichtenšteina a Kastelkorna, a jeden ze synů jejich, svrchu jmenovaný Alois, jenž měl Veselíčko (koupené r. 1573), Slavkov u Opavy (koupený 1677) a Starou Ves, zdědil Telč.

Leopold Podstatský z Prusinovic (nar. 25. června 1840), c. a kr. komoří, dědičný člen panské sněmovny, mimoř. vyslanec a plnom. ministr souver. řádu rytířů Maltézských při c. a kr. dvoru.

* * *

Válečné události 18. století dotkly se arci i Telče velmi citelně, jak z mnohých stížných listů k vrchnosti o ulevení neb poshovění uložených mimořádných platů vysvítá, při čemž obyvatelé s hrůzou ještě vzpomínali války 30leté a nových obětí ve válce turecké (1683).[1] Když počátkem našeho věku Napoleon s vojsky svými vniknul do Moravy, přišlo krátce před bitvou u Slavkova oddělení francouzské jízdy také do Telče (11. listop. 1805). Veliká byla radosť v městě z porážky Napoleonovy u Lipska, 31. října byly slavné služby Boží, a večer bylo celé město osvětleno, což opakovalo se i po vjezdu spojenců do Paříže.

---

[1]) Městský arch. — „— a dajíce sobě poslední patent přečísti a bedlivě považivše, že bychom tím uložením na velikou ujmu, záhubu a zkázu přivedeni byli, a považujíce, jak durchzuky vystáti, vojáky chovati, náramnou kontribucí dávati musíme, k takovému 11 rejtharův verbunku žádným spůsobem nám níže podepsaným, bychom mnozí i všecko jmění naše sprodati chtěli, přistoupiti možno není —." (Listina je asi z roku 1660). — V stížném listu k hrab. Ferd. Slavatovi (23. října 1660) praví se mezi jiným: „— v tu dobu skutečně na dokonalou zkázu a záhubu jak nesnesitelnou kontribucí tak ustavičným lidu vojenského vychovávánim (tehdy byl zde Nejv. Strozzi se štábem) přicházíme a pořád horší ještě časové následují." — K roku 1683 se uvádí, že „kontribuci tuplovaná za měsíc August a September, jiż by se sešlo do 480 zl., se ukládá," a k tomu město mělo ještě na své útraty vypraviti 11 pěších vojáků a po případě měla se státi veřejnosť dům od domu, následkem čehož měšťané trpce naříkají, že „byla by to hrozná konfusí a zmatečnosť," kdyby domů, statků, dítek a manželek zanechati a životy své „v šanc vsaditi" musili,

Z dlouholetého na to klidu vyrušeno bylo město teprve událostmi roku 1848. Po příkladu jiných měst zřízena byla i zde k zajištění místní bezpečnosti národní stráž (garda), jejíž prápor slavnostně byl posvěcen na náměstí před sochou P. Marie za přítomnosti gard z Dačic, Nové Říše, Rudolce a Třeště.

Za posledního polského povstání (1863), internováno bylo v Telči mnoho Poláků, a když r. 1866 hrozila válka s Pruskem, ubíraly se městem mezi 6. a 18. červnem jednotlivé oddíly rakouského vojska do severních Čech. Již den po bitvě u Králové Hradce (3. července) projížděly tudy tisíce vozů s erárními věcmi do Rakous, a brzy (11. července) uzavřeli nepřátelští jezdci a pěchota město a rekvirovali na rychlo různé potraviny, načež rychle ujeli, bojíce se přepadení.[1]) Po prohlášení míru procházelo městem veliké množství vojska nepřátelského směrem k Jindř. Hradci a teprve 30. srpna nadobro je opustili.

[1]) Poprvé vybrali 75 měr ovsa, 2 sudy vína, 6 sudů piva, 12 věder kořalky, 20 centů chleba, podruhé (19. července) žádali 30 centů kávy, ale spokojili se 40 lib. kávy, 16 centy chleba, 15 centy žitné mouky, 30 centy ovsa, 2 centy sena, 100 podkov, 2 krmnými voly.

Panství.[1])

Ode dávna patřilo k Telči několik vesnic, ale jména jejich uvádějí se v listinách teprve r. 1366. Byly to: Sedlejov, Mysliboř, Dyjice, Slejboř, Zvoleňovice, Černice (Černíč), Krahujčí, Hostětice, Ejvanov (Vanov), Šiškov (stával u nynějšího mlýna Šiškova), Volevčice.[2]) Téhož roku počal Menhart z Hradce se skupováním pozemků ve vsi Radkově, tak že již počátkem 15. stol. polovice vesnice náležela k Telči.[3]) Po roce 1353 měli páni z Hradce na čas polovici Strachoňovic, celou ves získali r. 1390. Již v r. 1350 byl hrad Roštýn s příslušenstvím majetkem pánů Hradeckých, a r. 1385 koupil Jindřich od Jana z Mezeříče hrad Janštein, k němuž tehdy patřil poplužní dvůr a ve-

---

[1]) K rokům 1580 a 1650 použito urbářů v zám. archivu se nalézajících. — O listinách v městském archivu se nalézajících psal prof. J. Janoušek ve „Sborníku historickém" z r. 1886.

[2]) Poněvadž Vanůvek a Studnice ani zde ani při hradu Roštýně se nepřipomínají, zdá se, že vznikly obě vsi o něco později.

[3]) R. 1366 koupil $1^1/_8$ lánu (Cod. dipl. IX 358), r. 1376 $3^1/_8$ lánu.

snice: Dubenky, Nová Ves a Jihlávka,[1]) a od Přibíka ze Zahrádek vesnici Domašín, která později darována byla špitálu v Telči.

V sousedství Telče ležící hrady Bílkov a Sternberk s příslušnými vesnicemi náležely v druhé polovici 14. století k Jindřichovu Hradci, načež na krátko dostaly se jakožto věno Elišky z Hradce pánům z Kravař. Po smrti Beneše z Kravař rozdělili se o ně bratři Heřman na Hradci a Jan na Telči r. 1414 v ten spůsob, že Jan podržel zboží Sternberské, které odtud na vždy s Telčí zůstalo spojeno. K hradu Sternberku patřily tehdy obce: Mrákotín, Řásná, Lhota, Světlá, Praskolesy, Vydří (Přední), Myslová, Péč, Šachy, Radlice, Roseč (Lhota Roseč), mlýn v Krahujčí a zašlé nyní osady: Rysov a Mrzatec (obě u Mrákotína), Vožkov, Uhliště (u Borovné), Krokvice. Jan mladší koupil r. 1416 od Albrechta z Martinic ves Pavlov s příslušenstvím a r. 1419 od Marše z Volfěřova statek Urbanov. Od kláštera Třebíčského dostal (1451) Jan ves Výčepy na čas života, směnil některé pozemky u potoka Krvavce nad Kalištským rybníkem s Václavem ze Zhorce a zapsal, cítě se neduživým, manželce své Kateřině ze Sternberka půl osma sta kop gr. praž. k věnnému právu na Želetavě, Litohoři, Štítkách a Markvarticích a téhož r. učinil poručenství o statcích a dětech svých.[2]) R. 1536 na novo získán byl koupí od Volška z Krajku hrad Roštýn, k němuž náležely vesnice: Třeštice, Doupí, Řítlov, Černíkov (Čeňkov) a Růžená.

Téhož roku koupena od Koňasa z Vydří vesnice Klátovec a díl Jihlávky. Znamenitě zvětšeno panství Telecké od Zacharyáše, který mimo některé vesnice nyní na cizích panstvích ležící společně s bratrem Jáchymem

---

[1]) Dubenky a Jihlávka patří nyní ke Studené.

[2]) Arch. čes. III 549, IX 293, 295.

koupil od rytíře Jana ze Studené statek Studenou (1557). Za něho, který měl v Čechách Kumžak, Strmilov s Rozkoší a panství Polnou, počítaly se k Telči následující místa v rychtě jihlavecké: Jihlávka, Horní Dubenky, Nová (Ves), Kalíště; v mrákotínské: Mrákotín, Praskolesy, Světlá, Lhota, Řásná, Částkovice; ve vilímečské: Vilímeč, Vesce, Klatovec, Olešná; při městečku Studené: Sumrakov, Domašín, Bolikov, Horní Pole; v pavlovské: Pavlov a Nevcehle; ve vanovské: Volevčice, Vanov a Vanuvek, Hostětice, Krahujčí; v třeštické: Třeštice, Doupě, Řítlov; v černikovské: Černíkov (nyní Čeňkov), Růžená; v sedlejovské: Mysliboř, Studnice, Sedlejov; ve zvolenovské: Urbanov, Zvoleňovice, Velká Dyjice, Dyjička, Dvorce, Straná, Ořechová, Žatče; v radkovské: Radkov, Strachoňovice, Černice, Slejboř; v šachovské: Šachy, Lhota Roseč, Nová Královna,[1]) Olší; v myslovské: Prostřední Vydří, Krajní Vydří, Horní Myslová, Kostelni Myslová, Myslůvka; v markvartické: Markvartice; v jindřichovické: Jindřichovice, Hory Štítky; městečko Želetava, město Slavonice (124 domy) s předměstím (35 d.). Časem mnohé z těchto obcí dostaly se buď závětí neb prodejem do cizích rukou, některé spojeny byly se Studenou. Vesnice Lovětín a Rácov dostaly se od Batelova k Telči r. 1618, a někdy po r. 1650 ves Dobrá Voda, ačkoliv zde některé pozemky již v 16. stol. pánům Hradeckým náležely. R. 1721 koupen byl statek Borovná.

Zacharyáš z Hradce dal se ceniti z toho, co do markrabství moravského jemu náleželo, na 18.175 kop gr. »Z toho přišlo dáti na penězích 119 kop grošův — kromě lidí.«

---

[1]) Byla nejspíše v místech, kde nalézá se studánka „Královna“ v lese pod Hradiskem. V té době záležela pouze z dvou chalup.

Dvůr byl z počátku toliko v Telči, přikupováním pozemků od r. 1366 (v Rubašově) a zejména pěti dvorů r. 1558 od Víta rychtáře, Vondry Drašťáka a Šimona Martinového vznikl dvůr v Radkově. Za Zacharyáše počítaly se k panství Teleckému dvory v Telči, který byl všechen od kamene s velikou zahradou,[1]) v Žatči (nový), Radkově (nový), při Rozkoši, v Šašovicích; r. 1666 připomínají se k nim (mimo Rozkoš) Budkovský, Dvorecký (koupený 1666), Mezeříčský, Rácovský, Prostecký (od 1615). K nim přibyl r. 1721 dvůr Borovenský a v témž století dvůr »Rosička«.[2])

Při dvoře v Telči selo se r. 1580 na podzim pšenice 2 mty[3]) 8½ míry, žita 7½ mta 10½ míry, ovsa 5 mtů 10 měr, ječmena 1½ mta 8 měr, hrachu 2 míry.

R. 1670 vyselo se v mírách:

Při dvoře	žita	pšenice	ječmene	hrachu	ovsa	lněného semene
Teleckém . . .	114	42	93	8	180	5
Žateckém . . .	142	50	45	10	150	5
Radkovském . .	116	50	45	8	185	5

Ovčírny byly v polovici 17. století v Žatči, Radkově, Mezeříčku a Šašovicích.

[1]) Naproti dvoru byla zahrada „Kamenná“, do níž se mohlo plaviti přes rybník, a byla kuchyňskými všelikými věcmi a něco štěpím vysázena.

[2]) V urbáři z r. 1580 neuvádí se mezi vesnicemi, teprve později jmenuje se ves Rosička, kdež měl lán polí Matěj Novák a dva pusté lány obec Zvoleňovice.

[3]) Met (das Muth), obilní míra rakouská, 30 měřic obsahující (N. Sl.)

Jako na sousedním panství Jindřichohradeckém a Třeboňském byla i na Telecku nemalá péče věnována rybníkářství. K roku 1580 připomínají se zde následující rybníky: Černický, nad Radkovem (z r. 1551), Rohoznej, Dyjský, v Žatči, sv. Marský, Ulický, Ostrovský, Křížovský za Štěpnicí, Roštýnský, Třeštický. Drdák, Pilný, Nový za Řásnou z r. 1550 (nyní Pařezitý Velký)[1]), Nový za Světlou (z r. 1553), Hořejší Chabrovec, Žibřid, Hamr, Velký na Olši, Malý na Olši, Hořejší u Počátek, pod Vesci, Brusinec, Stranecký, Bobr, pod Dubenkami, Kaliště, Bobrovec, Závišný Olešný, Suchan (nad Myslůvkou), u Zvoleňovic (z r. 1554), Klat (nad Černickým) u Ořechové (z r. 1560), na Království (pro střevle), Šilhavec (v oboře), pod Radkovem, u dvora Radkova, u Myslůvky (z r. 1552), Nový v nové oboře (1554), jiný pod ním, u Roštýna pod Pilným. Rybníky na výtah byly: Kozlík, Dýmač, v Mysliboři, Kaplanský, Cihelný, pod oborou, pod Uhlišti; u hrušky, pod novým špitálem (Staroměstský), Kněžský, pod hájem, nad Rohozným, dva v Rosičce, mimo to ve Studené 7, v Horním Poli 7, ve Vilímči, v Jihlávce, Olešné Nové Vsi dohromady 13, v Nevcehli 3. Na trdlo bylo 9 rybníků a pstruhových 7. Roku 1580 bylo všech rybníků na panství 86 (mimo Želetavu 8 a Šašovice 5). V 17. století bylo na celém panství Teleckém rybníků trdelníků na tření 11, a sázelo se do nich i s přisadou 33 kopy; na výtah bylo 49 rybníků a sázelo se do nich 1000 kop plodu dvouletého; do 60 rybníků kaprových plodu tříletého na tři i na dvě tepla nasazovalo se 1370 kop.

Lesů má panství Telecké posud hojnosť, a sice rozkládají se po většině na vypnulině českomoravské při

---

[1]) Z té doby pochází uměle založený a dosud užívaný svod vody z jmenovaného rybníka přes Řásnou do Telče; přirozeně odtéká voda k řece Jihlavě.

hranicích království českého. Černé lesy převladají, vedle nich daří se lesům bukovým. V 17. stol. byla již velká obora s velikou zvěří u Roštýna a malá obora u Telče na daňky. V 16. století rozděleny byly veškery hory (lesy) na teleckém panství v hájemství ve Zvoleňovsi, Praskolesích, Kališti, Klátovci, Kumžaku, Třeštici, Doupi, Mrákotíně, Řásné, Strachoňovicích, u Kněžského háje, v Rubašově, Pfaffenschlagu a v lesích po panu Hodějovském, který se vyfrejmařil. V hájemství Řásenském byli nařízeni »obchodníci« spolu s hajnými, aby časem zimním na oujedi dobrý pozor dávali a na vyskytající se vlky polesnému hned té hodiny zprávu činili. V 17. století hájemství Řásenské dělilo se na dvé: v prvním bylo na vlky 6 lečí, v druhém 7 lečí, mimo to byly v hájemství Světelském 4 leče, v Kališťském 5 a v Dubenském 7 lečí. V té době byly na černou zvěř v háj. Klátovském 4 l., v Mrákotském, které bylo rozděleno, 9 lečí, v Praskoleském 4 l., v Jihláveckém 4 l., ve Volešském 6 l., u Lhotky 4 l., v Sumrakovském 5 l., v Řitlovském 4 l., v Růženském 4 l., v Doubském 4 l., v Novoveském 5 l., v Rácovském 4 l., v Třeštickém 3 l.

Na zajíce byly leče v hájemství Urbanovském 4, v Ořechovském 4, v Dyjském 5, ve Zvoleňovském 6, ve Žďáru u Strachoňovic 4, v Radkovském 4, v háji Teleckém 4, v Klínku 4. — Za dříví porůznu prodané hajní upomínali, polesnému odváděli, a polesný do důchodu o sv. Janu Křtiteli. Nejvíce peněz scházelo se ročně za dříví do 300 kop.

V ohradě zámecké byl pivovar i dva hvozdy s vodou vedenou po trubách a měl zvláštního pivovarního písaře. V něm vařilo se (1650) piva starého na $26^3/_4$ sudů a 4 vědra, při čemž se dávalo na várku 48 měr ječmene. Ročně vařilo se přes 60 várek a bylo třeba 3000 měr

ječmene. Poněvadž panského ječmene nebylo dosti, ukládal se ho na rychty jistý počet a platil se jim podle úrody. Pivo z Telče prodávalo se do 28 krčem. Chmelnice ohrazená v Telči, a jiné dvě u Žatče a Radkova dávaly pivovaru chmele dostatek. R. 1650 načkáno a odměřeno z nich chmele 266 měr.

Panské mlýny byly: Horní, Dolní a Hladovský; pily: pod Hamrem a u Rácova; valchy: Horní pod Hamerským a Dolní pod Rohozemským rybníkem. Z valchy Hamerské platili jircháři roční nájem. V cihelně na cihly zdící i sklepové udělati se mohlo přes léto 6 pecí. Do pece šlo někdy 24.000 cihel a prodával se jich tisíc po 2 kopách, dlaždiček po 4 kopách. Vápenného lomu tehdy na panských gruntech nebylo.

Podle staršího katastr. výpočtu obnášely na panství Teleckém rozměry všech pozemků

	panských		duchovních		selských	
	jiter	□ s.	jiter	□ s.	jiter	□ s.
Pole	1291	1564	186	466	20879	358
Zahrady	58	494	8	1451	413	959
Louky	404	1196	36	757	3396	88
Rybníčky . . .	466	826	8	364	276	654
Pastviny	771	352	36	1296	4002	1272
Lesy	6497	47	51	284	4345	910
Ouhrnem .	9490	940	327	1418	33313	241

při statku Borovenském:

	panských		selských	
Pole . . .	145	1028	210	1061
Zahrady . .	8	257	2	992
Louky . .	30	977	34	281
Rybníky . .	56	1168	—	108
Pastviny . .	76	1201	60	436
Lesy . . .	41	662	31	374
Ouhrnem .	359	488	339	52

Bylo tedy pozemků panských na Telecku se Studenou něco přes 15 tis. jiter proti 44 tis. j. pozemků selských.

Nyní má velkostatek Telč s Borovnou polí 717 hektarů, luk 278 h., zahrad 12 h., pastvin a cest 259 h., rybníků 301 h., lesů 3765 h., stavebních pozemků 6 h., pustin 2 h., úhrnem 5340 h. Na jednotlivé dvory připadá hektarů

	zahrad	rolí	luk	pastvin a cest	úhrnem
Telč . . .	0·33	142·64	40·67	6·33	189·97
Žatč . . .	0·91	137·20	16·37	6·17	160·65
Rosičky . .	0·07	166·21	65·80	82·58	314·66
Radkov . .	0·02	148·89	16·84	8·36	174·00
Borovná . .	0·06	72·18	25·20	19·35	116·79
Úhrnem . .	1·39	667·12	164·88	122·79	956·18

V hospodářství polním pěstuje se hlavně: žito, ječmen, oves, pšenice, řepka, hrách, vikev, hořčice, jeteliny a různé travy; z okopnin: zemák, řípa burgundská i domácí. Chov hovězího dobytka: čistokrevný švycký a lavanthalský křížený s plemenem domácím.

Lesy starši jsou hlavně smrkové pěkného bílého dřeva, prostoupeny jsou bukem, jedlí, sosnou a modřínem. Řidčeji nalézají se v nich jasan, javor, habr, dub, bříza a olše, od nichž mnoho kopců a tratí jest pojmenováno, což jest dukazem, že dříve bývalo dosti listnatých lesů.

Kapr zdejší těší se pro svoji tučnosť zvláště v cizině velké oblibě a jest vedle štiky hlavní ryba. Pstruh potoční, který je zde domovem, chová se společně s kaprem v rybnících a dosahuje brzo váhy $^1/_2$ kg. R. 1883 zavedený zde candát zdomácněl a uniklým plodem zarybněny jsou řeky i Dyje a Jihlava. Od r. 1889 daří se zde dobře též maréně, a zcela po domácku vede si americký okoun pstruhový. Vedle uměle chovaného sivena potočného, kalifornského pstruha duhového a skotského leveňáka a jiných daří se i úhoři. Z domácí drobotiny jsou zde ještě: lín, okoun, mník, ježdík, rejzek, mřen, sekavec, slunka atd., jelec a bělice jsou hojnější v Dyji.

Z průmyslových závodů jmenovati sluší parní mlýn, parní pilu, mlýn, lihovar a cihelnu.

Do 14 století měl správu panství královský vladař (villicus), když pak Telč octla se v rukou pánů z Hradce, nazývali se vrchní úředníci purkrabími, za Slavatů hejtmany a později řediteli a inspektory. Purkrabí se připomínají: Sudík z Božtěchova (1400), Václav z Mařížc (1451—1463), Mikuláš Húska z Zahrádky (1464), Mareš Hazle z Nové Vsi (1473), Bohuslav z Běhařova (1477), Jan z Osečan (1482—1485) Mikuláš Švehla z Kumžaku (1492); hejtmani: Stylfríd z Lukavce (1511), Heřman z Říčan (1517), Zigmund

Kába (1550), Baltazar Šertingar ze Šertingů (1551—1568), Jan Kře (?) z Plotišť, Florian Pravětický z Radvanova (1572—1577),[1]) Krištof Srbický ze Zálezl (1581—1586), Mates Ruth (1595). Václav Lipovský z Lipovic (1596), Stylfríd Fejrar z Malíkova (1599—1606), Hynek Vladislav z Veitmile (1625—1637), Šimon Václav Stromek (1637—1650), Jan Nikodym Mařan Bohdanecký z Hodkova (1673—1689), Alman (1695). Josef Popp (1708—1723), Jan Poysl (1726—1739), Hendrich Arnošt Pfahl (1745), Chornitzer Ant. (1765). Od počátku tohoto století řídili panství Ferd. Meiszner, J. Ulricht, Kajetán Hončík, J. Jindra, Ed. Klíma a nynějším jeho ředitelem jest Ant. Iglo.

---

[1]) V ty časy byl purkrabím zámku Teleckého Kašpar Vondráčků, vdova po něm vdala se za Michala z Lanů, služebníka J. M.

Poddanské poměry a různé povinnosti.

Povinnosti poddaných k vrchnosti byly za pánů Hradeckých i za Slavatů dosti mírné. R. 1580 platilo se na Teleckém panství 36—40 grošů ročního úroku a sice ve lhůtách o sv. Jiří a sv. Havle. Z města Telče dávali vrchnosti ročně 57 kop grošů a ze všech předměstí $35\frac{1}{2}$ k. $8\frac{1}{2}$ gr. Mimo to odvádělo město s předměstím 308 měr ovsa a řezníci 5 centů 25 liber točeného loje. Předměstí Štěpnice dávalo na zámek 24 slepice. K služebnosti města připomíná se v urbářích následující: »Někdy časové příležitosti neústupní dávají příčinu, že povinnosť některá z obyčeje toliko a některá z práva časem času ustupovati musí. Obzvláště v těch věcech, které z nevyhnutelné potřeby se stávají, jako i tato služebnosť od některého léta již continiruje, že netoliko

1. předměšťané ale i měšťané koní svých k jízdě i do kočárků propůjčují, avšak ne na dalekou cestu a půjčovali bez reptání,

2. na shon vlčí, kdykoli se rozkáže, jsou povinni poslati po jednom z domu se zbraní příhodnou,

3. chodí k lovu a kupují ryby nebo

4. doprovázejí lejty, aby nic se nestalo, pozor dávají,

5. dohlížejí při dvorech Teleckém, Žateckém a Radkovském při sklízení a při rozsévání,

6. bránu velkou toliko na náklad obecní opravují,

K povinostem na předměstích příslušelo přesypávati obilí každý třetí měsíc (střídavě), sušiti a odhazovati sena a otavy na stáj, choditi do Teleckého dvora na pareň ječmene, dávati lovce a plachetníky k lovu rybníků: Ulického, Staroměstského, Rohozenského a Podhajského, posýlati na čkaní chmele po jednom z domu, nakládati tenata vlčí a zaječí na saně a voziti je do hor, odkudž sedláci zpět je dováželi, choditi po jednom z domu na vlčí shon, kopati řepy, posluhovati o sladké kaši chudým hostem, poklízeti v zámku, pomáhati v horním mlýně při táhnutí kola a hřídele. — Podruzi z města i z předměstí měli za povinnosť zelí a řepu okopávati, mák a len pleti, len trhati, drhnouti a vytírati, chmel čkáti a všichni musili choditi na vlčí hony.

Ve vsích platili z lánu podobný úrok jako měšťané, i po válce třicítileté zůstávala výška tohoto úroku skoro tatáž. Co na zámek z jednotlivých vesnic odváděli, ukazuje nám následující tabulka úroků a povinností z r. 1580.

Obec	Usedlí	Ourok roční		Ovsa		Slepic	Vajec	Robota ženná	Robota orná	Platy z luk, pasek, pustin atd.	
		kop	gr.	met	měř					kop	gr.
Bolikov . . .	18	10	20	—	—	—	—	—	—	—	41
Černice . . .	9	6½	18	—	—	—	—	32	—	—	12
Černikov . .	16	12	13	3	13	22	220	—	—	—	—
Domašín . .	11	—	35	—	—	—	—	—	—	—	—
Doupě . . .	10	—	9	—	—	—	—	—	—	—	—
Dubenky Horní	16	14	14½	—	—	15	—	—	—	—	—
Dvorce . . .	3	2½	9½	—	16	8	24	8	—	1	8
Dyjička . . .	3	2	9	—	—	—	—	—	—	—	8

Obec	Usedlí	Ourok roční		Ovsa		Slepic	Vajec	Robota ženná	Robota orná	Platy z luk, pasek, pustin atd.	
		kop	gr.	met	měr					kop	gr.
Dyjce . . .	13	7	—	1½	12	38	132½	62	—	3½	3
Horní Pole . .	15	4½	17½	1½	4	18	—	—	—	—	—
Hostětice . .	9	8	8	1½	2	24	73	23½	—	—	—
Jihlávka . . .	23	25	25	—	—	46	—	—	—	—	—
Kaliště . . .	13	10	16	—	—	15	—	—	—	—	—
Klatovec . .	11	3	16	—	29	11	—	—	—	—	—
Krahujčí . .	16	8	28	2½	5	39	195	39	—	3½	28
Lhota u Štamberka .	4	3½	21	—	21½	13	70	11	—	—	—
Lhota Roseč .	14	7	10	—	—	—	—	17	—	2	22
Markvartice .	27	14	26½	—	—	17¼	—	—	—	—	15
Mrákotín . .	38	11	13	—	34	177	380	35½	—	4	11
Mysliboř . .	28	25	4	5½	14	89½	272	86	—	18	15
Myslova H. .	17	11	27	2½	14	23	118	43½	23½	—	—
Myslůvka . .	9	7	10	—	—	—	—	—	20	1½	—
Nevcehle . .	30	17	3	—	—	38	360	—	—	—	—
Nová Královna	2	1	2	—	—	—	—	—	—	1	4
Nová Ves . .	18	16½	8	—	—	65	360	—	—	3	10
Olešná . . .	9	11½	3	—	7	44	215	—	—	—	—
Olší	10	5	11	—	—	—	—	9	—	—	25½
Ořechová . .	9	6	13	—	—	9	97	—	—	3	2
Pavlov . . .	33	26	13	—	—	40½	413	—	—	—	—
Praskolesy . .	5	4	4	1	1	10	—	9½	—	—	15
Radkov . . .	22	19	28	—	—	26	—	—	—	3½	13½
Řásná . . .	17	8	18	2	6½	48	240	48	—	1	16
Řitlov . . .	6	4½	16	—	—	—	—	—	—	—	—
Růžená . . .	18	9½	15	—	—	—	—	—	—	1	9
Sedlejov . . .	28	22	26	5½	2½	90	270	90	—	6	20
Slejboř . . .	9	4	20	1½	13½	13½	144	18	—	—	—
Studená . . .	61	16½	11	6	3	62	—	—	—	—	—
Studnice . . .	14	13	10	3	5½	47½	230	—	—	8	16
Strachoňovice .	18	8	28	—	—	—	—	—	—	6½	13
Strana . . .	3	2	18½	—	—	—	—	10	—	—	—
Sumrakov . .	19	22	20	—	—	—	—	—	—	—	—
Světlá . . .	12	4	23	1	2	29½	145	29	—	—	15
Šachy . . .	13	8	15	1	4½	15½	173	—	—	—	19
Třeštice . .	20	15	22	3	12	—	—	—	—	—	—
Urbanov . .	18	12	22	—	—	12½	122	—	—	—	—
Vanov . . .	15	12	12	3	9	63	323	42½	—	2	3
Vanůvek . .	8	7	23	1½	11½	32½	148	21	—	—	—
Vesce . . .	14	18	—	—	—	51	—	—	—	—	—
Vilímeč . . .	14	14	20	—	—	36	—	—	—	—	—
Volevčice . .	14	9	10	—	—	—	—	36	—	—	—
Zvolenovice .	15	8½	20	—	—	23½	136	32	—	14	5
Žatče	10	10	4	1	14½	36	63	19	—	2½	21

Mimo tyto platy měli ve vesnicích ještě různé povinnosti. Tak byli povinni svážeti o Vánocích dříví na zámek Sedlejovští 28 vozů, ze Strané 3 vozy, ze Žatče 5, a Myslibořští 28 vozů; Volevčice, Vanůvek, Vanov a Hostětice povinny byly louku v Šiškově posíci, usušiti seno a odvézti; tutéž povinnosť měli Krahuječtí v malé oboře a Řitlovští u Roštýna; z Olši vozili dříví k vápenici a k cihelně nebo vozili do města na kuchyni. Z Řásné odváděli orných peněz a z luk o Martině 1 kopu 16 gr.; Zvoleňovice klidívaly louku »u zvěřince«, později za to robotovaly při Žateckém dvoře; Markvartičtí hrabali louku »na království« a dostávali za to chleb a pivo; Sedlejovští měli robotnici doma, Dvorečtí a Stranečtí před Ořechovou. Třeštice s Růženou a Černíkovem musely na roštýnském popluží zasévati, sžíti, posíci a svézti, seno posíci a svážeti dřevo, jehož bylo k stavení hradu Roštýna potřebí. Ze Řitlova dávali kopu prken. Po jednom koni v případu válečného tažení povinni byli dávati z Markvartic a z Pavlova; z Černíkova dávali koně dva. Od r. 1655 na místě koní zbrojných uvolili se oni čtyři svobodníci furami dalekými do Prahy, Brna a jinam vypr ovati bez ouplatku, a pakli by kdo z nich potahu koňského neměl, musel formana zjednati a zaplatiti. Podobně stalo se v Sedlejově a Nevcehli. Půlláníci na místě roboty uvolili se platiti po 6 groších ročně, v Nevcehli všichni místo roboty platili ročně dvě kopy grošů.

Úroky v tabulce uvedené po třicítileté válce o málo jen ukazují se většími, dávky v naturaliích a roboty zůstávají tytéž. Tak odvádělo se kolem r. 1650 za město s předměstími ze 37 lanů $3\frac{1}{2}$ čtvrti rolí 114 kop 3 groše a 303 míry ovsa. Zato přibylo nových platů od některých řemesel, »židoplatu« atd. Summovní výpis úroků a jiných platů stálých při sv. Jiří a sv. Havle, které rychtář města

toho času upomínal a panskému důchodnímu odváděl byl následující:

	o sv. Jiří			o sv. Havle		
	kop	gr.	pen.	kop	gr.	pen
v městě	35	20	4 1/2	40	27	6 1/2
na Vel. předm. . .	4	3	—	6	6	1
na Star. Městě . .	6	6	1	7	23	4 1/2
na Nov. Městě . .	8	17	3 1/2	8	24	3 1/2
z vesnic	—	—	—	—	16	—
od mlynářů . . .	—	—	—	1	10	3 1/2
od pekařů	—	—	—	1	13	—
od ševců	—	—	—	2	—	—
ze tří krámů . . .	3	—	—	3	—	—
od kožesníků . . .	—	15	—	—	15	—
Mimo to město odvádělo důchodnímu »židoplatu« . . .	15	—	—	15	—	—
z řeky pičínské . .	2	—	—	2	—	—

Dohromady odváděl rychtář 164 kopy 19 gr. (r. 1580 toliko 92 kop gr.).

Vrchnosti do důchodu r. 1580 odváděli řezníci loje 6 centů 25 liber, však »z toho hned od starodávna dává se ke kostelu sv. Jakuba v advent kostelníkům na svíčky jedna čtvrt loje.« R. 1650 býval ten obyčej, »že odvozovali jeden každý obzvláště důchodnímu loje aneb za něj

po 3 bílých penězích dávali, tak jakž jim kdy bylo poručeno. Ale poněvadž takovým porůzným a každého obzvláště upomínáním bylo písaři příliš obtížné a nikdy nemohl se ten počet loje in natura a nebo za něj peníze bez rychtářování časně zvyupomínati, mají tedy cechmistři sami takový lůj, anebo bude-li poručeno, peníze za něj po třech penězích bílých od mistrů upomínati, potom nejdéle ve dvou nedělích po sv. Havle zcela důchodnímu odvozovati pod trestáním. Mimo to ještě jsou povinni oni řezníci od starodávna dávati do kostela sv. Jakuba na svíčky loje 25 liber.«

Ševci z míst, kde obuv v městě prodávali, byli povinni platiti o sv. Havle rychtáři ložnímu, rychtáři pak důchodnímu 2 kopy grošů.

Sběhl-li soukenickému mistru učedník, zaplatil učedník i mistr pokutu vrchnosti. »Kdo by postav falšoval, dobrý od polou a dole horší dělaje«, takový postav do důchodu propadal.

Kdyby krejčí někoho necechovního postihli, an při městě i ve vsi na všem panství Teleckém řemeslo krejčovské dělá, měli takového vzíti a z něho pokuty vrchnosti položiti 4 kopy gr.

Kožešníci se dobrovolně uvolili na budoucí a věčné časy vrchnosti na znamení vděčnosti při každém ouroku odvozovati 15 bílých grošů.

Cech sklenářů, truhlářů a zámečníků povinnen byl z každého nového mistra dáti vrchnosti kopu grošů. Postihli-li někoho z cechu, když dělal řemeslo, kterémuž se neučil, buď kováře, že dělal zámečnictví, a zámečník kovářství, podobně nejsa s nimi v cechu jim řemeslem překážel, měli z něho vzíti pokutu do cechu a vrchnosti po $1^1/_2$ kopě grošů.

Pekaři, mlynáři a hrnčíři »bratrstva nerozdílného« ti-

tul měli a povinni byli od každého nového mistra dávati vrchnosti příjemného 15 grošů bílých.

Mlynářů, kteří chléb do města vozili, bylo třináct a platili cechmistrům pekařským, kteří poplatek dále odváděli. O trhu mohli mlynáři prodávati chleby žitné a pšeničné do 20. hodiny a mezi 21. hodinou měli jej složiti a déle ani ven z domu, kde složen byl, nesměli nikomu více prodávati. Pakli by se kdo toho dopustil, měl jemu ten chléb pobrán a do špitále i do školy dán býti. Někteří z mlynářů museli odváděti jistý počet prken a to mlynář v Mrákotíně $2^1/_2$ kopy, v Doupi $2^1/_2$ k., v Žatči 1 k., mlýn Petrův $1^1/_2$ k., Dyjický 2 k., Filipův v Černici $1/^1_2$ k., Filipův pod Myslovou 1 k., Hamyškův v Kost-Myslové 2 k., mlýn v Řitlově 2 k., na Mrkově 2 k.; dohromady platily tyto mlýny 20 kop prken. Do r. 1673 měli robotní mlynáři na panství za povinnosť ploty při velké a malé oboře opravovati, poněvadž ale »špatně a nedbanlivě« povinnosť tuto konali, měli budoucně tesaři ploty spravovati, robotní mlynáři pak zapravovali do důchodu ročně 2 kopy mís. »Kdyby však některý z těch mlynářů pustý byl, vyhořel, šenkoval neb rychtářskou povinnosť na sobě měl, na takového se každoročně při každém terminu cedulka obzvláštní na schůzku od hejtmana vydá, a takový plat zase u vydání položí, který by pak chudý a nemocný byl, s tím bude vědět hejtman dle uznání jak pokračovati.«

Ve příčině vaření piva mnoho vysvětlují várečné stanovy, které dal Zacharyáš z Hradce Teleckým. Učinil tak, poněvadž »roztržitosti a záští, které jsou mezi poddanými mými, obyvateli města Telče strany várek a vína šenkování vzešly a tudy bohatí chudší obtěžovati chtěli i také mne častokráte v těch příčinách zaneprazdňovali.«[1])

---

[1]) V prvním artikulu stanov nařizuje, aby každý várečník časně

Příjmy do důchodu plynuly též z vína, jehož složeno bylo v jednom roce 1361 vědro, a z něhož zaplatilo se 79 kop. Jediná valcha panská nesla ročně 23 kopy, »panská kuchyně« 5 kop. Mýto, které »od starodávna bývalo«, vynášelo nejvíce, kdo by pak zapraviti je zanedbal a projel, ten statek, jenž vezen byl, ztratil do panského důchodu. Všecky rychty vzdálené na míli cesty od města Telče platily dvakráte v roce po 9 kopách 42 gr. a sice ve středu po neděli Laetare a v den před Naroz.

---

a podle potřeby zaopařil se pšenicí i ječmenem. Tolikéž, aby byly míry k měření obilí i sladu spravedlivé a cejchované. U koho by míra nepořádná nalezena byla, ten každý do komory panské 5 grošů propadnouti a dostatečně trestán býti má. — O sladovnách se praví: Poněvadž těch při městě dosti jest, kteří své sladovny mají a s to býti mohou, aby sládky chovali a jiným sousedům, kdo by toho při nich hledal, slady dělati dali, ti aby v tomto případě od každé míry bílého neb ječného sladu po dvou krejcařích aneb šesti penězích bílých dávati povinni byli. Drva a světla k takovým sladům dělání sladovníci sami sobě z platu toho opatřiti mají, jakož i k tomu hleděti, aby mimo jisté vyměření sladův nepřerostovali. Též osoby přísežné, dvě z ouřadu a dvě z obce ouřad každého roku nařizovati má, aby prubovali, co na ječmeném neb pšeničném sladu se přidělati a nabýti má, a jestliže by nedbalostí a přehlídáním týchž nařízených kdy co obmeškáno bylo, též osoby aby povinny byly pokuty do komory panské každý z nich po dvou zlatých a ku obci též po dvou zlatých propadnouti. — Na várku starého piva má se vzíti 40 měr ječmene, na var piva bílého 18 měr. Z toho se navařiti má starého piva 7 beček, 6 věder, 3 sudy patok a řídkého piva 6 sudů. Várku mají vésti ti měšťané, kteří v rynku a v ulici ku sv. Duchu sousedí. Kdo nemůže vařit, nemaje pivovar v domě, mohl vařiti u koho by chtěl, začež zaplatí mu od várky starého piva 15 gr., džber mláta, item od várky bílého piva 10 gr. a též džber mláta. — Cena obilí ustanovuje se dle uvážení purkmistra a starších obce. — Kdo by vařiti nemohl, mohl se sousedem podle sebe bydlícím o várku se srovnati, kdo by však k várce z nedbalosti nepřipraven byl, mohl ji ztratiti. — Vařiti se mělo po řadě od Velké brány a z druhé strany od Nové brány na obojí pivo. — V posledním artikulu vzpomíná se žákův, aby se jim pivo dávalo. —

P. M. Kdo »pálení páliti« chtěl, musel to ohlásiti, jinak vzat mu byl kotel a musel mimo to pokutu platiti. Obmeškal-li jen o den ohlásiti, že v druhém období páliti nebude, zaplatiti přece musel

Obec městečka Nové Říše, ač k panství Teleckému nenáležela, zavázána byla »dle starodávné povinnosti« do důchodův Teleckých na den sv. Martina dávati a sama donašeti dvě kopy gr. a bílou hus krmnou »s červenýma očima.«

Náboženské záležitosti.

Nejstaršího původu jest kostel P. Marie na Starém Městě. Tam od dávných dob byla fara a zůstávala tam i tehdy, když v nově vzrostlém a opevněném vnitřním městě vyzdvižen byl kostel posvěcený sv. Jakubu, jehož založení se klade do roku 1273. Zdá se, že tento nový kostel jen občas míval svého kněze, jindy že farář Staroměstský sloužíval v něm mši svatou. Když kostel sv. Jakuba vyhořel, prosili obyvatelé vnitřního města Staroměstského faráře Václava, aby služby Boží aspoň zimní doby a v nečas k vůli lidem starším v pohořelém kostele byly konány, a r. 1443 dovolil kardinál Julian faráři Václavovi v nově postaveném kostele až do jeho vysvěcení mši svatou čísti prozatím při oltáři přenosném. —

Někdy připomínají se v 15. a 16. stol. dva faráři zároveň. To dá se podle některých dokladů tak vyložiti, že kostel u M. B. býval v rukou utrakvistů, kdežto chrám sv. Jakuba měl vždy faráře katolického.

Počátkem 16. století přenešeny byly s povolením Olom. biskupa Stanislava služby Boží od Starom. faráře ku sv. Jakubu s tím vyhražením, aby střídavě konány

byly v obou kostelích, což dle daných okolností zachovávalo se bezpochyby až do 1. září 1784, kdy zaveden byl nový kostelní řád, ale během té doby přestal kostel P. M. býti farním, neboť nebylo při něm dlouho kněze, a teprve roku 1768 místo obsazeno stálým kaplanem při špitále.

Nejen páni Hradečtí bývali příznivci kostelův a duchovních na svých panstvích, i jiné nábožné a zámožné rodiny obmýšlely je dary aneb stavěly ve chrámech oltáře, k nimž ustanovovaly zvláštního kněze oltářníka, založivše k jeho vydržování fundaci peněžitou a někdy i v jiných požitcích. Tak daroval Jindřich z Hradce (1387) požitky ze vsi Strachoňovické knězi Gebhardovi, oltářníku oltáře sv. panen a mučednic Kateřiny a Doroty v kapli nově vyzdviženého a zřízeného farního kostela u Matky Boží ve Staré Telči, a roku 1460 učinil nadání kněze oltářníka při oltáři sv. Petra a Pavla též u Matky Boží Jan z Lipníka.[1]) Konaje poslední vůli matky své Kateřiny ze Sternberka, ustanovil Jindřich roku 1469 dotaci ročních 12 kop grošů k oltáři P. Marie ve chrámu sv. Jakuba kterýžto požitek oltářník vyzvedati sobě měl ve dvou ročních terminech ve vsi Litohoři. Právo patronatní mělo ovšem náležeti Jindřichovi a jeho dědicům. Za prvního oltářníka ustanoven byl Oldřich, tehdy farář v Radkově.[2])

---

[1]) Nadání sjednáno na zámku v Telči před Zdeňkem ze Sternberka (tehdy nejvyšším poručníkem) u přítomnosti slovutných panošů Erazima z Dlouhé Brtnice a Bohuše z Hodic. Podání či collatura měla náležeti pánům z Hradce, a kdyby toho zanedbali, mohli je zmínění svědci nebo jejich dědici upomenouti a nutiti, aby oni toho oltáře podali kněZi.

[2]) Pečeť svou připojili mimo Jindřicha z Hradce Prokop, představený kláštera jeptišek v Nové Říši, Tomáš, farář kostela sv. Jakuba v Telči Nové, Šimon, farář kostela Matky Boží v Staré Telči, Václav z Maříže, František z Libivé a Babka z Mezeříčí.

Olom. biskup Protasius vyhověl žádostem Jindřichovým a zmíněného Oldřicha potvrdil oltářníkem (1460). Jiné nadání u oltáře 10.000 rytířů (22. června) v chrámě sv. Jakuba od Václava z Mařiže platem 12 kop grošův ze vsi Pičína, kteráž na něho »spravedlivě přišla po smrti Frant. z Libivé společníka jeho« (1487). V případě, že by plat nemohl býti brán z Pičína, měl se vypláceti ze vsí Markvartic a Chlístova. Ustanovený oltářník měl za povinnosť sloužiti při zmíněném oltáři týdně tři mše a v kostele sv. Ducha jednu mši sv. Roku 1492 dává Jindřich z Hradce své povolení k nadání kaple sv. Ducha v Horní Telči, kteréž se stalo od kněze téže kaple Jiříka platem 100 zl. uher. (mimo některé paramenty) a od lidí Teleckých též platem 100 zl. uh.[1]) Poručníky jmění toho jmenuje Jindřich purkmistra a konšely v Telči a dovoluje Jiříkovi neb jeho nástupcům domek při kapli postaviti, ku kterémuž účelu dává jim místo podle špitálu i věci k tomu potřebné.

Obyvatelé města Telče i z panství přidržovali se většinou i v dobách náboženského hnutí dle příkladu své vrchnosti víry katolické, ačkoli v blízkém okolí dosti bylo podobojích a mimo to v Dačicích a v Třebíči byly středy jednoty bratrské. V Telči samé, zdá se, nabyli podobojí převahy toliko za Zacharyáše a více ještě za Adama II., kdy zde byl »děkanem a farářem dvojctihodný kněz Jan Ledčar.«[2]) Na tohoto stěžoval si biskup Stanislav, že luteránsky smýšlí, že jest nedbanlivý a nepříkladný. Od r. 1591

---

[1]) V soukr. zápisní knize dokládá se k tomu, že tehdy v městě vnitřním kněze nebylo a staří a neduživí lidé daleko do kostela choditi museli. O svátcích svatodušních vypravovala se slavnostně processí ze Star. Města k sv. Duchu, kdež odbývány byly nešpory.

[2]) Tehdy při obci datoval se 6. červenec jakožto „památný den mistra Jana Husi.“

byl farářem u sv. Jakuba Jiří Kostelecký, z jehož stížnosti k biskupovi seznáváme, že i tehdejší hejtman byl vyznavačem podobojí, a podobně téměř všichni faráři na panství Teleckém, z kteréžto příčiny vyzval biskup faráře Jiříka, aby přiměl ty, kteří byli ženatí, k odstranění žen.[1]) V té době (1595) Adam z Hradce k zamezení dalšího šíření se kacířství dal praesentační právo nad svými farami jesuitům v Jindřichově Hradci (na Telecku právo toto přeneseno později na jesuit. kolej v Telči) a r. 1599 odhodlal se k odstranění všech nekatolických kněží, od kteréžto doby fary jeho jen katol. duchovními byly osazovány.

Jaké asi poměry byly v Telči počátkem války 30leté, o tom zmínka stala se již z předu při Vilému Slavatovi. Po ukončení války této uveden byl do Telče řád jesuitský, jehož členové kázali, zpovídali a nejednoho odpadlíka uvedli zpět do lůna církve katolické. Jako na statcích pánů katolických vůbec měli i v Telči práci snadnější. Povoláni byli od hrab. Františky z Meggau, ovdovělé Slavatové, která po několikaletém rozmýšlení, zda by měla uvésti řád do Telče či do Slavonic, konečně na přímluvu svého zpovědníka pro prvnější město se rozhodla.

Stavba koleje počala na místě některých měšťanských domů r. 1651 a rok po jejím dokončení (1654) usadili se v ní první členové řádu. Prvním rektorem Telecké koleje, která čítala na počátku 17—19 členů, byl P. Pavel Leskovec, jenž zemřel již roku následujícího a pochován byl v černé kapli při kostele sv. Jakuba. Z nedostatku vlastního kostela odbývali jesuité služby Boží prozatím u sv. Jakuba, kdež měli u prostřed kostela vyvýšený oltář

---

[1]) V té době mimo zmíněho kněze Ledčara byli faráři podobojí v Pavlově (Tobiáš Kočí z Plzně), v Mrákotíně a snad i v Kostelní Myslové.

sv. Markéty, jejíž ostatky nosívaly se v den jí zasvěcený ve slavném processí po náměstí za přítomnosti farářů z Mrákotína a Urbanova. Mimo to měli v témž kostele dva postranní oltáře, černou kapli a svou sakristii. Pro nový kostel vyhlídnuto zatím místo dosavadní fary a spojené s ní školy, nová fara zřízena pak býti měla hned v sousedství na místě dvou zakoupených domů měšťanských Frt. Trenčínského a Jak. Formánka, ale stavěna byla teprve v letech 1783—1786, při čemž město a přifařené obce prací ruční a povozy musely vypomáhati. Základ k novému kostelu položen byl roku 1666 a tento posvěcen byl olom. arcibiskupem Karlem Lichtensteinem 11. listop. 1667. Stavba se vším příslušenstvím provedena byla nákladem hraběnky Františky, která mimo to na potřebné vydaje kostelní dala jesuitům 12.000 zl. K letnímu obývání koupila hrab. Slavatová dvůr a zahradu[1]) od Jana z Veitmile za 6000 zl. a pro pohodlnější spojení tohoto letního sídla s kolejí v městě zříditi dala přes rybník směrem k nově postavenému semináři dřevěný most. Mimo jmenované domy užívali jesuité (1750) 120 měr polí a 11 měr zahrad (ovocných, zelných a chmelnic).

Při zrušení řádu r. 1773 bylo v Telči 40 kněží; od zavedení jeho do Telče, totiž ve 118 letech, vystřídalo se jich zde 3884, z těch bylo 147 rektorů, 138 instruktorů, 128 ministrů či zástupců předešlých, 518 českých a německých kazatelů, 63 professoři atd., 1724 ml. kněží a 797 bratří služebných.

Jmění koleje připadlo skoro celé studijnímu fondu, z hlavní budovy zřízeny kasárny, seminář byl prodán, a

---

[1]) Dvůr, nynější továrna, který od dávna „Záhumený“ se nazýval, koupil od měšťana Abrahama Ručníkáře Hynek Vladislav z Veitmile a přikoupiv 3 chalupy a něco polí znovu jej vystavěl. Od jeho dědice Jana z Veitmile získala jej hraběnka Františka.

školní dům ustanoven pro hlavní školu. Z příznivců bývalé koleje vzpomínky zasluhuje Just. Barb. de Gregorio, roz. Capetová, která věnovala 8000 zl. na vydržování dvou kazatelů.

Již ve středověku tvořila se v katol. církvi náboženská bratrstva, která měla pobožnosti při svých kaplích a oltářích, a z nichž některá také za úkol si obrala úlevu poskytovati trpícím spolubližním. Okolo r. 1198 vzniklo v Římě takové bratrstvo špitálu sv. Ducha a dostalo se na Moravu r. 1238. Když před Brnem bylo zřizováno, udělil mu biskup Robert toho času důležité právo pohřební posvětiv zvláštní k špitálu náležející místo za hřbitov a dovoliv, aby cizinci, osoby chudé a členové bratrstva směli zde býti pochováváni, což mělo v zápětí hojné dary a odkazy.[1]) Jest velmi pravdě podobno, že takové bratrstvo bylo v Telči při kostele sv. Ducha. Nasvědčuje tomu stáří kostela (z polovice 13. stoleti), potom hřbitov, který při něm býval v dobách starších[2]), a konečně zmínky o špitále,[3]) který odtud teprve za Zacharyáše přeložen byl k Matce Boží na Starém Městě.

Od roku 1656 užívalo kostela a vším jej opatřovalo české bratrstvo (congregatio bohemica), které trvalo až do roku 1784, a bratrstvo sv. Isidora. Služby Boží ko-

---

[1]) Statuty velkého hospitálu Svatodušského v Římě byly dle ustanovení biskupa Roberta vzorem „v první řadě pro Brňany a pak teprve pro vesnice v diécesi“ (Dudík, Děj. Moravy V, 192, 193).

[2]) Na dvorech a ve sklepích domů blíže kostela stojících přichází se dosud zhusta na množství lidských kostí. — Lib. visit. z r. 1724 praví: „quod circa eum fuerit coemeterium produnt ossa mortuorum sub inde viciniis domibus effossa.“ — Farní kostel sv. Jakuba měl svůj hřbitov, jehož zeď ještě r. 1724 byla zachovalá.

[3]) Kněz Jiří při kapli sv. Ducha postavil si domek „podle špitálu“ u téhož kostela (1492). — Oliva (Rhytmi patriotici etc. 1755) praví: „Nynější špitál jest vedle kostela (Matky Boží) ale dříve býval při kostele sv. Ducha u velké brány.“

naly se v něm toho času jen ve výroční den památky sv. Ducha.

V městě platili někteří měšťané z domů svých ku kostelu a nikoli vrchnosti. Tak okolo r. 1580 platilo 10 měšťanů v ohradě a 5 na předměstí dohromady jednou v roce 4 kopy 28 grošů faráři a ku kostelu platili dva 13 grošů. Řezníci odváděli čtvrť loje točeného. Ze vsi Doupě všichni dávali na faru v Telči ročně 2 kopy 16 grošů a 26 slepic. K záduší platily ročně do Telče: Domašín 5 kop a 1 groš; Chlistov 5 kop 10 gr. a 5 p.; Markvartičky 8 kop 14 gr. 4 p. a mimo to z luk a roli 8 gr.; Pičín 6 kop 28 gr. a z luk 12½ kopy 9 gr. — Mrákotínští dávali faráři svému 40 gr., ovsa 7½ míry, kuřat 11, vajec 50, orali den a žali 4 dny. Částkovice taktéž do Mrákotína platily 2 kopy 12 gr., dávaly 32½ kuřete, 2 kopy a 16 vajec a byly povinny na farském lánu k ovsu zaorati, ale farář musel si dáti zaseti a zavláčeti na svůj náklad. Tolikéž byli sedláci povinni ozim sežíti, svázati a v mandlíky složiti, zahradu jednou v roce přeorati, louky, pokud k tomu lanu náležely, sesíci, seno usušiti, shrabati a svézti; za to farář byl povinen dáti jim, pokud robotovali, jísti a píti. Častkovičtí stěžovali si, že mají faráři i vrchnosti robotovati, ba někdy prý se jim stane, že mají jíti na panskou a farářskou robotu jednoho dne. — V Růžené platili 2 kopy 22 gr. a odváděli 7½ slepice, 26 kuřat a 30 sýrův. — V Urbanově platili 4 osadníci 36 grošův; v Radkově dávalo 22 osadníků (z 33ti) po kuřeti a tři platili ouroku 30 grošů; mimo to každý odváděl desátek z hus; tolikéž desátou husu a po jednom kuřeti dávali Strachoňovičtí. V Kostelní Myslové dávali 40 gr., 5 kuřat, 50½ vejce a hrabali na lukách 3 dny. — Desátku z Nevcehle platilo 28 osedlých knězi žita 98 mandelů 14 snopů a pšenice 11 mand. 2 snopy.

Poněvadž některé dědiny, jako Nevcehle, Urbanov, Ořechová, též některé z rychty Studnické i lidé z jiných vesnic desátky z obilí na fary zouplna odváděti se zpečovali, byl učiněn výnos (r. 1637), dle kterého lidé poddaní desátky ze všeho obilí panu děkanovi a pánům farářům svým náležitě odváděti byli povinni, ale co se zahradních věcí dotýče (ať v ohradách neb v polích pěstovaných), z těch desátků dávati povinni nebyli, kromě těch, kteří odváděli od starodávna zelné desátky.

Les u Doupě (Farní hora), jehož od dávna užívali faráři v Telči, vzat jim byl r. 1668.

Jména farářův a později (1650) děkanů v Telči[1]) zachovala se následující: Jindřich (1283), Budislav (do r. 1360), Jarek (od r. 1360), Michael (od r. 1361), Martin (do r. 1369), Menhart z Hradce u sv. Jakuba (1372), Petr (1372), Kliment (do r. 1379), Matěj (od r. 1379), Václav (mezi 1397—1432), Jan (a Mikuláš ze Stojčína) u sv. Jakuba (1417), Šimon u M. B. a Tomáš Retel u sv. Jakuba (oba mezi 1460—1471), Erhart[2]) (od r. 1486), Václav[3]) (1508), Jan u sv. J. (1511), Václav (1514), Kašpar u M. B. (1515), Pavel u sv. J. (1520),

---

[1]) Tingl, Lib. confirm. — Emler, Lib. conf. — Volný, Kirchl. Topographie von Mähren — Různé listiny a poznámky.

[2]) — „Týž byl kaplanem (oltářníkem) u Matky Boží při špitále za rybníkem a byl r. 1486 dne 17. ledna na přímluvu Hradeckého faráře Heliáše a Slavonického děkana Jiříka od Jindřicha z Hradce na místo nemocného faráře v Telči na odpočinek daného ustanoven farářem. Týž byl povinen předchůdci svému následující „nachlebí“ dávati: Stravu takovou, jakou on požívati bude sám, každodenně tři pinty piva, malou světničku a posluhu, ročně na penězích 16 zl. uherských, pak 7 loket sukna (loket po 7 groších), kožich za $1/2$ kopy, 4 ubrusy, dvoje vlněné podvlaky a dvoje střevíce“. (Smlouva mezi Jindřichem z Hradce a odstupujícím a nastupujícím farářem Teleckým otisknuta jest v Arch. čes. IX. str. 361, 362).

[3]) Repert. B. 15 (zám. arch.). — „Kněz Hradecký, Václav farář Telecký a jiní kněží žádali Kateřinu Annu Münsterberskou, aby volně

Jan u M. B. (1538), Filip u M. B. (1546), Ledčar u M. B. (1586), Kostelecký Laur. Jiří u sv. J. (od 1591), Řehoř Svider (1603), Jan Jiřík (1611), Ondřej Candlicius, Daniel Michaelis kanov. v Brně (1613—1617), Jiří Celeus († 1624), Ondřej Cucullus, Jiří Jan Nodelius (1635—1650), Jan Vencký (1650—1663), Mik. Fuchs (od 1663), Oldřich Prokop de Marco (1687), Jan Bystřický z Jemnice (1689—1712), Jakub Vanouch z Telče († 1719), Jakub Prokeš († 1723), Martin Zourek († 1754), Rudolf Lipka (1754—1783), Jan Malý z Telče († 1785), Josef Lipka (1786—1788), Jan Ježek z Bzence (1789—1798), Tob. Čermák z Jindř. Hradce († 1814), Antonín Urbánek z Telče († 1816), Tomáš Stejskal z Písku († 1854), Frant. Heller, ryt. řádu Frant. Josefa († 1860), Jos. Těšík († 1880), Frant. Plhal (do 1890), Al. Hrudička, kons. rada, býv. c. kr. okr. školní inspektor.

* * *

R. 1580 připomíná se v městě Telči žid Feitl, který měl na náměstí dům (někde blízko proti kostelu sv. Ducha), z kteréhožto domu platil vrchnosti ročních úroků 2 gr. Po stu letech náležel týž dům židu Šimrlovi, ale jeho souvěrců zdržovalo se v městě již více, z kteréžto příčiny měšťané u vrchnosti si stěžovali. Vilém Slavata dal si od svého hejtmana vše náležitě objasniti a odpověděl obci v ten smysl, že židé jej prosili a »od rozdílných osob duchovních i světských« za ně přimlouváno bylo, ale že čekal, až by jistotu dostal jaký artikul a na jaký způsob strany židův při sněmě v Brně držaném sneseno bude. »A nacházím, že těmito slovy týž artikul zavržen (!) jest, totiž: J. M. C. a královská tímto sněmovním snesením všem obyvatelům to na konec zabraňovati a zastavovati

---

na panství hrad., teleč. a slavon. jměním svým kšaftovati a odkazovati mohli podle libosti, což jim dovoleno.

ráčí, aby židé na žádných jiných panstvích neb místech, krom kde před prvním dnem měsíce Januarii 1618 bydleli, bez obzvláštního nejmilostivějšího císařského povolení a to pro obhájení královských regalií, trpíni, méněji v pronájmy mýt a jiných nemovitých věcí pod přísnou a neproměnlivou pokutou připuštěni nebyli. A poněvadž vedle zprávy úřadu Teleckého léta 1618 v městě Telči toliko tři židé byli, já mimo ty tři více jich trpěti nebudu.« Dále se dává v listu k vystěhování lhůta půl roku, totiž do 1. července 1650. Město Telč uvolilo se za to dávati hned příštím rokem 15 kop mor. do panského důchodu.

R. 1667 byli židé potaženi od obce ku placení městské kontribuce, proti čemuž vedli u vrchnosti stížnosť a byvše od toho osvobozeni, svolili za to vrchnosti do důchodu ročně 3 kopy.

Za dovolení chovati sobě kantora dávali do téhož důchodu ročně 2 kopy, a že již pláten nemuseli odebírati, platili ročně 50 kop.

Škola.

První školy zařizovány byly při kapitulách a klášteřích, později též při farních kostelích, a právo dosazovací měli faráři. Po založení university v Praze (1348) školy tyto byly na ní závislé a řízeny byly od bakalářů, totiž mužů, kteří měli universitní studia a i nižšího stupně akademické hodnosti dosáhli. Ředitel (rector) školy měl k ruce jednoho neb více pomocníků (collegů); byla-li škola dvoutřídní neb vícetřídní, on sám byl zároveň prvním učitelem, totiž učil vždy v nejvyšší třídě. Kantoři byli vlastně řiditelé chrámové hudby, studia universitního neměli a ve škole jen vypomáhali. Učitelé střídali se proti výpovědi velmi často, a že odměny jejich bývaly velmi skrovny, proto jim byl dáván též úřad místního písaře, a mimo to odkázáni byli na různé vedlejší příjmy. Tak stávalo se o různých svátcích, o trhu, o masopustě, při koledování, o třech králích atd.

O Telči se připomíná, že do školy dávalo se z každé várky piva po půl vědru,[1]) a že se tam z části odváděl

---

[1]) V artikulích várečních z r. 1587 praví se: „Poněvadž od předešlých časův od starodávna při městě Telči to za právo bylo, že žákom do školy z každé várky piva starého neb bílého po půl vědru se

chléb propadlý o trhu.[1]) Také při stavění májů měl rektor právo vybírati jistý poplatek.[2])

První zprávu o škole v Telči máme z r. 1471; tehdy byl jejím správcem bakalář svob. umění Jakub ze Slavonic, kantorem Jan ze Znojma. K r. 1577 připomíná se bakalář Gallus Palamedes, za něhož byl městským písařem a snad pomocným učitelem Johannes. V r. 1581 byl rektorem školy Ondřej, r. 1583 Adam a r. 1664 Jan Myslík. Asi od r. 1686 působil na škole po 38 let Václav Vlček, v kteréžto době, jak výslovně se připomíná, farní škola, rektor a učitel placeni byli od děkana.

Fary a školy stávaly u kostela, také bývaly školy ve farním domě zařízeny. Podobně byla v Telči fara se školou u hřbitova sv. Jakuba, odkudž po příchodu jesuitů r. 1655 jinam byly přeloženy, aby na jich místě postaven býti mohl nový kostel.[3])

---

dávalo; aby tudy vždy nějaký lepší fedruňk lidé k učení vydaní při tomto městě míti mohli a votplatu buoží aby se jim také z každé várky po půl vědru bílého neb starého piva na časy budoucí vydávalo.“ —

[1]) Pravidlo — Kdo by o trhu přes čas chleb vyložený měl, „má jemu ten chleb pobrán a do špitála i do školy dán býti.“

[2]) Protokollum z r. 1739. — „Referirovaný memorial teleckej synků o stavění májů, by při tom starobylém obyčeji manutenirovány byly. Et maneat při starém, co se ale rektora týče, jest pravda, že on od milost. vrchnosti dekret má, aby žáden bez jeho vědomí se nebral, poněvadž ale on rektor velice skrze to lidi přetahuje, pročež ouřad od těch synků teleckých při té příležitosti jeden zlatý 30 kr. bráti vysazuje.“

[3]) Pravidlo. — Já Ferdinand Vilém Slavata atd. — na budoucí a věčnou paměť chci známo a vědomo míti, jakož jsem Její Milosti vysoce urozené hraběnce a paní paní Františce vdově Slavatové, rozené z Meggau, nejmilostivější paní máteři v městě mém dům, v němž od starodávna děkané bydlívali, spolu školou s ním spojenou k vykonávání pobožného oumyslu její Milosti z moci mající jako vrchnost odevzdal a naproti tomu Její Milosti paní máteři jiný příhodný dům k pohodlnému nynějších a budoucích pánův děkanův a kaplanův bydlení od Šimona Hamrle, souseda teleckého koupiti, v nově i školu náležitě

Po příchodu jesuitů zřízen byl od hrab. Františky Slavatové k zdokonalení chrámové hudby r. 1668 seminář, do něhož prvním rokem přijato bylo 6 chovanců, které cvičiti počal P. David Krasil z Landškrouna. Když k žádosti hr. Slavatové seminaristy soukromě vyučovati počal rektor koleje P. Martin Roll, aby nabyli ku svému povolání dostatečného vzdělání, položen byl tím základ k nové škole, neboť již roku následujícího počato s veřejným vyučováním a roku 1675 doplněno takto vzniklé gymnasium poesií a rhetorikou na 6 tříd.[1]) Na gymnasiu učili jesuité ještě rok po zrušení řádu (1773), načež bylo toto zrušeno z nejvyššího rozkazu, dle něhož směly latinské školy jen v královských městech trvati, a jeho místo zaujala škola tak zvaná hlavní.[2])

Seminář i školy latinské těšily se přízni četných dobrodinců, z nichž arci na místě nejpřednějším byla hrab. Slavatová. Ona semináři postavila zvláštní budovu na místě bývalé sladovny a určila na podporu chudých studujících úroky z 10.000 zl. Měšťanka **Zuzana Batistová** založila nadaci 5000 zl. k rozšíření školy o poesii a rhe-

---

vystaviti ráčila, tak jak to vše od velebné konsistoře schváleno, potvrzeno a upevněno jest.

[1]) Zemský archiv (Protocollum 1748). — Der Besuch von Schulen und Gymnasium nicht über 50 Studenten, welche doch meistens hiesige Kinder sich allhier befinden. Schlechte Wohnungsumstände.

[2]) V ustanovení všeob. škol. řádu (6 pros. 1774) praví se o hlavní škole: V každém kraji zřízena a vydržována budiž nákladem školního fondu aspoň jedna hlavní škola o třech třídách se třemi neb čtyřmi učiteli (ředitele v to počítajíc). Učebnými předměty jejími buďtež kromě předmětů školy trivialní (totiž náboženství, čtení, psaní písma kurrentního, počtům až po reguli de tri, návodu k rozšafnosti a k dobrému hospodářství) počátkové latiny, zeměpisu a dějepisu, návod k písemnostem, ku kreslení a měřictví, počátky domácího a polního hospodářství. — Zvláštní dívčí školy jsou žádoucny. V nich vyučováno budiž také ručním pracím ženským a udíleno budiž vyučování z pravidla učitelkami. —

toriku a postavila pro všech 6 tříd nový dům vedle jesuit. kostela se školní kaplí a divadlem pro studenty (1703). Tomáš Hoda, radní města Telče, dal k témuž účelu 3000 zl. (r. 1707), a mimo ně přispěli většími obnosy Barbora de Gregorio (r. 1733); Jiří Mayerhofer, farář Rudolecký, Ignác Pokorný, farář ve Křtěnici (dal 2000 zl.); děkan Martin Zourek, Felix Stallhofer, Frant. Vil. rytíř z Clerfu a j. — Žáky gymnasia v Telči byli mimo jiné: Bernard Pelikán, opat Novoříšský a Jos. Vratislav de Monte (?), cís. rada, pěstitel dějin vlasteneckých.

Po zrušení latinských škol v Telči připadly nadace studijnímu fondu.[1])

Vedle latinských škol trvala v Telči arci i škola obecná, avšak o ní není skoro žádných zpráv, víme toliko, že v polovici 18. stol. učilo se na ní německy.[2]) Po zařízení hlavní školy pro chlapce o třech třídách[3]) byla v

---

[1]) Stat. Tabellen (1818). — Das Slavatische Kapital pr. 10.000 fl. für die armen Studenten im hiesigen Seminarium ist nach Aufhebung der Jesuiten zu dem mähr. Studienfond mit der feierlichsten Zusicherung einbezogen worden, mit der Bemerkung, dass sechs Telčer und in Ermangelung sechs Zlabinger arme Studenten diese Interessen als Stipendium genieszen sollen, leider sind dieser Wohlthat drei Telčer und zwei Zlabinger arme Studenten theilhaftig geworden, und seid dieser Zeit sind 40 Jahre verflossen, wo sich weder die Telčer noch Zlabinger arme Studenten dieser Begünstigung freuen durften, indem doch hierüber die höchste Hofentschlieszung erlassen worden ist, welche sich im Telčer Rathause befindet.

[2]) Protocollum (zám. arch.) 1746. — Prunner Johann, deutscher Schulmeister genannt, hat einen wohlweisen Magistrat um ein glaubwürdiges attestatum seines Wohlverhaltens gebeten. —

[3]) V městském museu naléžá se tisknuté pozvání k veřejné zkoušce žáků cís. kr. hlavní školy v Telči (1799). Ředitel Ond. Ant. Palleta učil týdně 9 hodin, katecheta Karel Suchý 19 hod., první učitel Frant. Palleta 21 hod., druhý učitel Frt. Průcha 8 hod., pomocný učitel Jan Cichna dbal o pořádek ve škole, vodil žáky do kostela a učil 18 hod. — V první třídě bylo žáků ve dvou odděl. 156 (50+76), ve druhé třídě

městě též dvojtřídní škola pro děvčata. R. 1842 povolena byla hlavní škole třída čtvrtá, vedle níž od 1830 do 1846 trvala škola přípravní (praeparanda) a sice vždy 3 měsíce pro děvčata a 3 měsíce pro chlapce. R. 1861 provedeno přiškolení Dejce, Dyjičky, Dvorců, Hostětic, Krahujčí, Rosiček a Volevčic k Telči. Když r. 1857 školy odevzdány byly do správy obce, byla čtvrtá třída hlavní školy o dvou ročnících, a z těch utvořila se městská nižší realka, ostatní třídy hlavní školy tvořily pak školu národní, která dnes jest o 5 třídách pod správou Ant. Erbana.

Prvním listopadem 1871 proměněna obecní nižší realka v zemskou o 4 třídách. R. 1873 započato nákladem obce se stavbou nové budovy pro tuto školu, která téhož roku (15. října) povýšena byla v reální školu vyšší, na níž 1877 odbývala se první maturita. Od prohlášení ústavu zemským působí na něm o školu i o studentstvo velice zasloužilý ředitel Jan Mládek.

Zatím přibyla i k dvojtřídní dívčí škole r. 1863 třída třetí, jakožto vyšší pro dívky škole odrostlé, a v ní zavedeno vyučování ženským ručním pracím. Když do roku 1888 za správy Jana Brandstillera dívčí škola vzrostla na 6 tříd, proměněna byla počátkem školního roku 1889-90 v 8 třídní školu měšťanskou,[1]) jejímž ředitelem stal se Jan Tiray.

51, v třetí 55. V nižším oddělení první třídy učili se pouze čísti a psáti, v druhém oddělení a v ostatních třídách učili se postupně náboženství, počtům, zeměpisu, němčině a latině.

[1]) Podnět ku zřízení školy měšťanské dal Telecký odbor „Národní jednoty pro jihozáp. Moravu."

Vnitřní poměry města Telče.

a) Obecní záležitosti.

Ku správě města volili měšťané ze sebe výbor 12 členů, konšelů čili radních, z nichž první radní byl primasem (primatorem) a první měsíc purkmistrem, kdežto ostatní radní dle pořadu v ostatních měsících v úřadě purkmistrovském se vystřídali. Primator v poradách konšelů býval první tázán a první odevzdával svůj hlas, vedl správu hospodářskou a vůbec měl rozhodný vliv na záležitosti městské. Městská rada se obnovovala v jistých lhůtách, obyčejně v roce, kteréžto obnovení v městech poddaných bylo stvrzováno od vrchnosti. Při obnovování rady ustanovováni byli také rychtáři v jednotlivých čtvrtích města a znovu potvrzováni všichni obecní zřízenci. Úřad primatora přestal za císaře Josefa II. Od roku 1848 řídí obecní záležitosti starosta s městskou radou a výborem, kteří vždy na tři léta od obyvatelů jsou voleni. Nyní jest starostou obce Alois Petzl.

Z primatorů města Telče připomínají se: Martin Čert (1543), Štěpán řezník (1555), Pavel Ruth (1572), Pavel Šilhavý (1579), Blažej Otčenášek (1580, 1585, 1588, 1598

1590, 1593, 1596, 1598), Jarolím Pelouch (1584), Tomáš Hlaváček (1588 a 1591), Jan Mydlář (1603 a 1606), Sebastián Jelínek (1613, 1614, 1617), Jarolím Mydlář (1622, 1626), Václav Měchýř (1641), Ondřej Žižka (1689), J. Mayr (1693), Jan Granitzer (1696), Jind. Leop. Bystřický (1711), Jan Tovara (1738), Jan M. Winkelhoffer (1740), Šimon Eder (1740—1746), Frt. Aibl (1764), Filip Veneta (1769).

Město Telč těšilo se přízni pánů z Hradce a Slavatův a obdrželo od nich a na jejich přímluvu i od českých králův a markr. moravských všeliké dary a milosti. Jsouc ještě v rukou královských smělo se pro větší bezpečnosť ohraditi zdmi a příkopy. Od Jindřicha z Hradce (1387) uděleno městu právo na odúmrť; umřel-li totiž někdo bez dědiců a dědictví nikomu nezapsal, mělo toto spadnouti na město a nikoli na vrchnosť. Kde král neb pán odřekl se odúmrtí, bývalo jmění takto získaného používáno na opravování a zvelebování města, na špitály, školy a j., následkem čehož řemesla se vzmáhala, obchod rostl a obyvatelstva přibývalo.

R. 1398 byla starší, nejspíše králem Janem udělená privilegia, nanovo od krále Václava IV. potvrzena.

Jiří z Poděbrad dal Teleckým majestát (1464), kterým jim dovoloval, aby těch všech práv a dobrých zvyků, kterých jiná města markrabství moravského buď podle práva neb obyčeje užívala, tolikéž na »budoucí věčné časy« užívali a jimi se řídili a spravovali; přidal pak k tomu právo mílové na prodej soli, vaření a prodej piva. Mílovým právem (z něho vyjmuti byli šlechtici, kteří pro sebe a čeládku pivo vařili) rozumělo se, že na míli od města nesměl se usaditi žádný řemeslník, čímž řemeslníci lákáni do města, poněvadž jim výdělek tak byl pojištěn.

R. 1477 daroval Jindřich z Hradce Teleckým místo bývalé vsi Šiškova, aby tam rybník založili, z jehož vý-

těžků by město opravovali, kteréž za minutých let skrze »černé ložníky«,[1]) jež mezi sebou živiti museli, mnohá obtížení trpělo a do velkého nedostatku přišlo. Týž Jindřich zřekl se r. 1498 za sebe a za své dědice práva a nápadu na odúmrť podruhů a dal jej Teleckým ku veliké prosbě jejich, a jakž tito praví, i z té příčiny, že by se tím město sililo a množilo a také tím, že by se lépe opravovati mohlo. Jindřich vymínil si jen právo, aby odkaz jen domácím lidem (lidem na panství) se uděloval.

Za nezletilosti Adama I. z Hradce a na Telči žádali lidé z předměstí Teleckých »dědiční poddaní sirotci« mocné poručníky jeho, aby jim postoupena byla odúmrť na předměstích, kterou »páni dědiční berú a pro tu nesvobodu že se lidé tam netahnú a tady ta předměstí na lidech i na stavení pustnú.« Žádosti obyvatelů předměstí Teleckých bylo vyhověno s vymíněním, aby odkaz děl se jenom lidem na panstvích Adama z Hradce a jeho dědiců v Čechách i na Moravě. Týž Adam dal měšťanům Teleckým na vždy »to místo, kteréž slove ve Smrku nad Šiškovským mlýnem,« aby je ku založení rybníka použili, a připojuje k tomu ještě. aby rybník tento s oním, který od Matěje z Řásné (člověka dědičného) s povolením páně Adamovým koupili (za 107 kop míšenských) zároveň zatopili a užitku aby zvláště k opravě městské zdi použili.

R. 1515 dal Adam z Hradce dvůr svůj ve Lhotě, řečený Radkovcův, Štylfridovi z Lukavce za mnohé dobré služby a již r. 1517 prodává Štylfrid dvůr tento za čtyři sta kop míšenských moudrým a opatrným purkmistru a radě města Telče.

R. 1526 prodal Adam dvůr ve Lhotě, jinak v Roseči, Matoušovi, svému služebníku a písaři panskému.

---

[1]) Stálé vojsko uherské krále Matyáše záležející hlavně z českých žoldnéřů.

Tento Matouš z Obrzuan, jinak Špetluov prodal jej r. 1543 »mudrým a opatrným spoluměštěnínům a starším v radě sedícím« za 430 kop míšenských.[1])

Časté spory a záští, které mezi obyvateli města Telče vznikaly strany várek a vína šenkování, pohnuly Zachayáše, že udělil Teleckým nový řád vareční (1587). Přímluvou Adama II. z Hradce na Telči, Polné a Hluboké, potvrzeny byly Teleckým majestátem císaře Rudolfa II., zvaným »generalní confirmací«, veškeré výsady a práva předešlými panovníky jim udělená, a ku prosbě jejich čtvrtý jarmark na den Narození P. Marie přeložen.

Ku poníženým prosbám Viléma Slavaty obnovil Ferdinand III. majestátem, datum ve Vídni 4. dne měsíce máje l. p. 1650 obci Telecké veškerá privilegia a udělil jí nové milosti.

Majestát od J. M. C. Ferdinanda III., jímž všecka jiná privilegia, obdarování města Telče confirmuje a k tomu některé nové milosti jim udělovati ráčí.

My Ferdinand III. z Boží milosti volený řím. císař po všechny časy rozmnožitel říše, a uher. čes. dalm. charv. a slavonský král, arcikn. rakouské, markrabě moravské, lucemb. a slezské kníže a lužické markr. — Oznamujem tímto listem všem vůbec, že jsme od vysoce urozeného Viléma Slavaty hr. z Chlumu a Košumberka, vladaře domu Hradeckého, pána na Hradci Jindřichově, Žirovnici, Telči a Červené Lhotě, rytíře zlatého rouna, naší skutečné tajné rady, komorníka a našeho jakožto

---

[1]) V listině jmenuje se primasem na Telči Martin Čert a starší: Štěpán řezník, Pavel Peluch, Václav Jech, Štěpán Drdák, Šimon řezník, Tomáš Hambalek, Jakub Janda, Záruba Plzák, Jan Zajíček, Matěj Kvapilů a Jiří Dědek, jakožto strana kupující u přítomnosti Václava Fišmajstra a Lukše Špetlova, ty časy rychtáře na Telči.

krále českého nejvyššího kancléře a nejv. dědičného šenka téhož království, věrného milého, poníženě prošeni, abychom purkmistrovi, konšelům, starším obecním a celé obci města Telče, poddaným jeho, tu cís. a král. milosť učiniti a jim privilegia a obdarování, výsady a práva, kteráž sobě od slavné paměti předkův našich, císařův římských a králův českých, též markrabův moravských nadána stvrzena mají. —

Předně list neb majestát krále Jiřího v jazyku latinském, jímž Teleckým některé milosti činí, a aby těch všech práv, svobod, dobrých zvyklostí, jako jiná města markrabství našeho moravského buď z práva neb z obyčeje užívají tolikéž na budoucí věčné časy užívati a těmi se říditi a spravovati mohli, k tomu aby žádný sklad jakéhokoliv zboží kupcovského jako i soli a prodávání piva na míli z déli a šíři od města Telče passirováno nebylo, kteréhož datum v Praze 1. dne měsíce máje leta 1464. —

Item list krále Ludvíka český, v kterémž všecka práva, svobody, výsady a zvyklosti týmž měšťanům teleckým stvrzuje a jim k tomu některé specielné milosti uděluje, jemuž je datum na Budyni v neděli postní, jež slove reminiscere l. 1526. —

Item list též český krále Maximiliana II., jímž všecky majestáty a privilegia jich Teleckých potvrzuje a k těm od dávného času majícím třem jarmarkům ročním ještě jeden jarmark přidává, jehož jest datum na hradě Pražském v outerý po neděli, jež slove Exaudi, l. 1570.

Item list neb generalní confirmací těch před dotčených listův od císaře Rudolfa, toho jména druhého, v níž se ten od nadepsaného císaře Maximiliana jim měšťanům Teleckým udělený čtvrtý jarmak na jiný čas a to na den Narození P. Marie převozuje, kteréžto konfirmací datum

na hradě Pražském v outerý po navštivení sv. Alžběty l. 1589 milostivě schváliti, obnoviti a potvrditi a na to výše k prvnějším jejich čtyrem jarmarkům ještě jeden roční jarmark a to na den čtvrteční po neděli Laetare spolu s trhem na koňský a všelijaký dobytek neméně i trh týhodní každého dne outerního po vše následující leta nově nadati a vysaditi ráčili. — Kdež my k takové jeho hrab. Slavaty pokorné prosbě, zvláště pro jeho Nám a třem pánům předkům našim, římským císařům a králům českým, dědičným pánům svým, i celému slavnému domu našemu rakouskému v čas pokoje i války, nelitujíce statků ani života svého skutečně prokázanou stálou věrnosť i mnohé vzácné i platné již přes drahná léta pořád v rozdílných těžkých a nebezpečných řízeních a pracích se vší ochotou, volností a poslušností až posavad k milostivému zalíbení a schválení našemu, poddaně činěné služby, nakloněni jsouce a to též milostivě povážívše, že totéž město Telč skrze lid vojenský po ta mnohá protivná leta k veliké škodě jest přišlo, a aby zase nějak vyzdviženo a k svému spůsobu přivedeno býti mohlo, s dobrým rozmyslem našim, jistým vědomím a radou věrných našich milých mocí královskou v Čechách a jakožto markrabě moravský nadepsané listy, majestáty, privilegia a obdarování, výsady a práva tak, jakž jsou jich oni Telečtí až posud v držení a užívání zůstávali, aby proti našemu obnovenému zřízení zemskému nečelily jsme tolikéž milostivě schváliti, obnoviti a potvrditi ráčili a tímto listem naším ve všem jejich znění, položení, punktech, klausulích a artikulích nejinače nežli jakoby v tento náš list slovo od slova vepsané byly, schvalujeme, obnovujeme a potvrzujeme.

A vedle toho také ten z před požádaný a to pátý jarmark roční jim měšťanům Teleckým — poněvadž se

též dle znění od tribunalu mark. našeho dědičného nám učiněné poslušné správy okolním obyvatelům k žádnému skrácení vztahovati nebude — na den čtvrteční po neděli Laetare s obyčejným frejunkem a trhem na koňský a jiný všelijaký dobytek, neméně i trh téhodní na obilí každého dne outerního, milostivě propůjčujeme a vysazujeme.

A jakož jest při tom na nás před oznámený Vilém Slavata i to vznesl, kterak by v létu minulém 1645 při vyplundrování téhož města jeho Telče od lidu vojenského pečeť městská se ztratiti měla, skrze kterouž aby budoucně obyvatelům téhož města původem jakéhokoli lstivého oklamání zle poslouženo nebylo, Nás za to poníženě prosíce, abychom jim Teleckým z milosti naší císařské a královské erb jich změniti a pro rozdíl oné ztracené pečeti milostivě rozhojniti ráčili.

I jsouce My témuž hraběti Slavatovi pro jeho, jakž z před oznámeno, věrně a platně prokázané služby obzvláštní milostí naší císařskou a královskou vždycky nakloněni a uznávajíce takové přednesení slušné býti, z té příčiny i k tomu milostivě nakloněni býti a prve psaným purkmistrům a konšelům i vší obci města Telče, nynějším i budoucím, tento následující erb a znamení milostivě dávati a zlepšovati ráčíme: totiž štít obdélný naskrz rovný, červené neb rubínové barvy, v něm od spodu litera W, kterouž vlastní jméno nadepsaného Viléma Slavaty, jakož to nynější vrchnosti jich, vyznamenává. Nad touž literou jest znamení na spůsob lilium bílého[1]), jehož oni Telečtí v erbu svém od starodávna užívají. Nad tím vším koruna zlatá královská, a nad ní růže bílá, kterouž dva andělé, ten pak po levé straně štítu pravou, a druhý po

---

[1]) Jest to známé znamení užívané od domu Hradeckého, vzaté nejspíše od počátečního písmena M ze jména Maria.

pravé straně levou, a zase ten po levé straně levou a druhý po pravé straně pravou rukou držejí, jakž to vše vtipem a uměním mistrovství malířského uprostřed listu neb majestátu tohoto vymalováno a barvami hojněji vysvětleno jest. Kteréhožto e[illegible] psaní Telečtí, potomci a budoucí ji[illegible]octi budou při všech od nich svědč[illegible] zavřených i otevřených listech, též kontraktech, smlouvách i vidimusích, plnomocenstvích, přiznáních, tolikéž na branách městských, rathouze, věžích, baštách a jiných všech poctivých místech, buď ryté neb malované anebo vytesané, takž jakž podobných erbův a znamení jiná, jim napodobná města v nadjmenovaném markrabství našem moravském buď z práva aneb z obyčeje užívají.

A protož přikazujeme všem obyvatelům a poddaným našim ze všech čtyř stavův dědičného markrabství našeho moravského, nynějším i budoucím věrným milým, abyste často psané purkmistra i konšely i celou obec města Telče, nynější i budoucí, jak při tomto milostivém obnovení, schválení a potvrzení tak i v nově jim udělených milostech našich měli, drželi a neporušitelně zachovali, žádných jim v tom překážek a obtížností v nejmenším nečiníce, aniž komu jinému činiti dopouštějíce a to pod uvarováním hněvu a nemilosti naší císařské a královské, též dědicův a budoucích našich, králův českých a k tomu pokuty neproměnitelné padesáti hřiven zlata dobrého litého, jedné polovici komoře naší královské a druhé polovici křivdu trpícím, tolikrát, kolikrát by se to stalo, propadeni.

Avšak při tom toho též milostivě chtíti ráčíme, aby toto týchž privilejí schválení, obnovení, potvrzení a nadání naše jednomu každému bez újmy a škody na jeho spravedlivosti bylo a na žádného, kterýž by psaného nábo-

ženství katolického římského následovníkem a poslušným synem církve svaté nebyl, se nikoliv nevztahovalo.

Tomu na vědomí pečeť naši císařskou a královskou větší listu a majestátu tomuto přivěsiti jsme rozkázali a v něm vlastní rukou podepsati se ráčili.

Dán v městě našem Vídni 4 dne měs. máje l. P. 1650 a království našich římského 14tého, uherského 25tého a českého 23ho.

Ferdinand.

Georgius Comes de Martinitz
Re: Boe: Cancellarius.

L. S.

Ad mand. Sae. Cae. Maiestatis
D. Pachta.

Od Adama Pavla Slavaty obdrželi Telečtí instrukci, kterak by mýta ze všelijakých věcí od lidí vybírati a do důchodův spravedlivě odvozovati měli (1654). Roku 1659 obnovil a potvrdil Ferdinand Vilém Slavata Teleckým jich privilegia, daná nejspíše za Lucie Ottilie a Viléma Slavaty r. 1629. Obnovení záleželo v následujícím:

1. »Svobodné řízení sirotkův městských i předměstských jim pouštím důvěřujíce se, že je tak vésti budou, aby hned z mladosti v bázni boží pracem poctivým a obchodům přivykali, každého roku jejich chování bedlivě examinírovali a na služby do dobrých míst je dávali. Však kdyby vrchnosť kterého sobě oblíbila a jej za způsobného k službě svý uznala, nemají proti tomu býti, jeho rádi propustiti, poněvadž tu o jeho vlastní dobrý činiti bude.«

2. »Syny a dcery svý i sirotky mohou zadávati a zamlouvati, kde by se jim líbilo, však tak a na ten způsob, jestliby sirotek od znamenitější možnosti byl, o tom aby vrchnosti zpráva dána byla, jak možný jest, mnoho-li se

tam pryč zanese, kde se dostane, zdali odtud jaká podobná sousedská odměna čekati jest, tak aby vrchnost, povážíce těch povah, svou vůli k tomu dáti, aneb coby takový pryč od města se odbírající sirotek, buď ženského neb mužského pohlaví, tu při obci zanechati měl, s dobrým zdáním ouřadu usouditi mohla tak, jakž v mnohých místech ten chvalitebný způsob se zachovává.«

3. »Lidi všelijaký odkudkoliv, když toliko na svých poctivostech dobře zachovalí a sobě svobodní jsou, do šosu městského přijímati i zase propouštěti mohou mimo ty, jenžby usedlí byli, aby nejprve domy svý jinými hospodáři zaopatřiti a usaditi hleděli.«

4. »Tak jakož od slavné a svaté paměti pp. Zacharyáše z Hradce jisté fundací na špitál zdejší učiněno jest a purgmistr a radda tehdejší po vrchnosti telecké za ředitele a opatrovníky téhož špitálu zřízeni byli, při tom též nyní i na budoucí věčné časy pozůstaveno býti má tak, aby nad týmž špitálem a poddanými k němu přináležejícími správu měli, důchody spolu podle správců špitálských věrně spravovali, jejich počty náležitě approbírovali tak, kdyžby vrchnost je požádala, při nich nejmenších neslušností se nevynacházelo.«

5. »Jakož jsou často dotčení purgmistr a radní, za kuchyni panskou, v ulici někdy stojící, v rynku na místě příležitějším jiný dům vrchnosti opatřili a placení jeho na sebe převzali, i nyní na mé jim učiněné nařízení, pro přistavění prostrannější sednice a komory, buďto z dvorečka více místa přidali, pročež poznávajíce jejich tak poslušnou volnosť, jim proti tomu tuto milosť činím: jakož jsou až dosavád na poručení a vzkázání hejtmanovo od zámku, ke všelikým panství aneb jiným přihodným potřebám s půjčováním svých koní nemálo obtěžováni byli, takových služebností jich na budoucí časy osvobozuji a toliko

toho vymiňuji, aby, když bych já zde na Telči byl a na Hradec, aneb kdekoliv po panstvích mých by časem pečlivá potřeba toho ukázala, s jejich koňmi mně službu prokázati povinni byli a krom panství dále nikamž.«

R. 1668 vydal Ferd. Vil. Slavata zvláštní instrukci, aby se přítrž učinila všelikým svárům, jaké v poslední době mezi úřadem městským a panským se objevovaly. Instrukce svědčí o veliké péči Slavatově o zachování pořádku ve městě a obsažena jest v 18 článcích.

1. Napomenut úřad Telecký, aby pamětliv své přísahy svaté, spravedlnosti všem lidem uděloval »bez ohledu na postavení osoby a partikulární citedlnosti.«

2. Nařizuje se hejtmanovi i úřadu Teleckému, aby předešlé záští ani slovem ani skutkem se více nevyskytlo.

3. Hejtman, kterýž osobu pána ve všech hospodářských i politických záležitostech zastupuje, povinnen jest k tomu přihlížeti, aby jemu pod správu náležející lidé ve všem věrně se chovali.

4. Úřad městský povinnen jest, aby ve městě i na předměstích mezi sousedy dobrý řád zachováván byl — podle svobod a obyčejů starobylých.

5. V samém domě radním, jakožto přední instanci městské, spravedlnosť pohledávána býti má »a ne na zámku neb někde jinde postranně.«

6. Jestliže by se přihodilo, žeby kdo výpovědí právní uraženým býti se domýšlel, má se obrátiti na vrchnosť a očekávati, zdali by vynešení právní pořádným uznáno bylo.

7. Uznání lidských spravedlností nemá odbývati se »ledajaks povrchně, běžně a jalově,« proto se nařizuje, aby úřad »v největším počtu do domu radního se scházíval — což i o služebnících mých, kteří z prostředku raddy jsou, rozuměti se má (ledaby se dostaviti nemohli), nebo

oni, jakožto sousedé, všecka břemena sousedská podnikati, a když celá obec se povolává, příkladem jiných do domu radního se dostavovati mají a z toho se nižádným způsobem vytahovati nemohou.«

8. Zapovídá se přísně, aby úřad Telecký nikdy více se neopovážil nějakou svobodnou osobu, »která pod šos a jurisdikci města přináleží, listem zhostním od města propouštěti, obzvláště pak v nějaké člověčenství komu jakkoli podrobovati.«

9. Aby to na újmu jiných sousedů nebylo, smí sousedé na obecních polích jen určitý počet dobytka pásti. K tomu má tedy úřad přihlížeti, aby každému, kdo by nad vysazený počet dobytka držel, přebytek onen z trestu pobrán byl.

10. Městský úřad jest povinen k tomu hleděti, aby všelijací výstupkové bez slušného trestu nezůstávali. Podobně má pozor na to míti, »zdali v menších přečiněních rychtář svému úřadu a povinnosti za dosti činí.«

11. Poněvadž chudší občané při vaření piva škodu trpěli tím, že zámožnější hned po nich pivo vařili »an mnohokráte téměř po celým varu piva ještě před rukama jest,« nařizuje se, aby úřad k tomu náležitě přihlížel.

12. Rozvrh měsíčné kontribuce určuje úřad »dle povahy osob a jich možnosti«, a registra pořádně sepsaná pánovi k schválení odesílá, »při tom ale nejvíce má se šetřiti, aby ti, jenž se vnově osazují, nad slušnost přetahováni nebyli a neměli větší příčiny zase z města pospíchati, nežli se v něm osazovati.«

13. »Vyšetřil jsem neméněji za časté s velikým svým pohnutím i to, že majíce úřadní osoby všelikou uctivost proukazovati, mír a svornosť nade všecko jiné co nejbedlivěji zachovávati a v tom jiným spolusousedům svým dobrý a chvalitebný příklad dáti, oni vždy na opak činí

a vykročujíce z šrankův šlechetného proti sobě obcování, jeden druhého na cti co nejvíce dotýká a tudy neřkulic obecní lid zhoršuje, nýbrž úřad, kterýžto ode mne pochází, a tak jako nějaká druhá moje osoba jest, velice uráží a zlehčuje; pročež takové všelijaké hanění budoucně vysoce zapovídám a sice tak dalece, aby pokudžby se kdo napotom nad touto mou zápovědí zapomněl a něco proti ní zhřešil, druhého tupil a haněl, ten a takový bez nejmenšího ohledu na osobu, neřkulic čtyrdenním šatlavním vězením potrestán, ale i nad to výšeji dle velikosti výstupku skutečně na penězích pokutován byl.«

14. Všeliké listiny mají do plné rady bez porušení pečetí dodávány býti, »nebo není věc slušná a náležitá, aby co se celého úřadu dotýká, toliko od dvou, třech neb čtyr osob otvíráno a odpovídáno bylo, poněvadž sice jináče obávati se jest, aby ti a takoví lidé, když sami něco z svého mozku činí, celé obce nezavedli a neuvalili snad na ni nějakého pykání, kteréby sice bolestné, však již nenapravitelné bylo.«

15. Úřadu městskému se nařizuje, aby platy o sv. Jiří a Havle do důchodu první odváděl, aby jiní příklad dobrý měli.

16. Dle dosavádního způsobu starší obecní důchod k sobě příjmou a pánovi každoročně počet vydají.

17. Kdyby někdo z poddaných pána některému sousedu města Telče přečinil, jest povinen »o té věci hejtmana pozdraviti a o náležité nahražení buď škody, neb uražení svého na kanceláři zámecké se domlouvati, v kterýchžto případnostech má jemu slušné a spravedlivé vyřízení učiněno býti.«

18. Konečně obnovuje se nařízení ohledně židův a úřadu městskému přísně se zapovídá nové do města přijímati, jim příbytek vykazovati neb prodávati.

Nové poměry nastaly v Telči po vymření Slavatův, když panství přešlo na dědice Frant. Ant. z Lichtenšteina, za jehož nezletilosti od poručníkův spravováno bylo. Tito pokoušeli se všelijak utužovati poměry poddanské, proti kterémužto jednání měšťanstvo Telecké postavilo se na odpor. Na vyzvání purkmistrovo svorně se zavazovali, veškeré výsady jim kdy udělené, anebo podle starého chvalitebného obyčeje v platnosť vzešlé, proti všem útiskům statečně hájiti. Datum všech střídá se mezi 17. a 21. březnem 1695.[1])

---

[1]) Na ukázku nechť jsou následující listy:

1. Já níže podepsaný mé zdání dávám, že k ničemuž novému voliti nechci, což se k naší chudé obci Telecké na újmu a ku překážce od J. M. (pana Almana) na ten čas inspektora podává, nýbrž starodávný nadání od J. M. císařův, jakož dobré paměti p. pánův Slavatův nadání hájiti až do mé nejdelší smrti se zavazuji, bych pak i za to nějaké nesnáze trpěti měl. To mé vlastní ruky podpisem a obyčejným svým sekrytem potvrzuji. Actum v Telči dne 21 Mart. 1695. Friedr. Fr. Foytl, starší, na ten čas purkmistr na Telči.

2. Já Jan Jos. Ignat Stolhoffer, na ten čas spoluradní a rychtář ložní města Telče, se prohlašuji vůbec a přede všemi, že práva městská, nadání a svobody, který nám od jich milosti císařův římských, králův českých a uherských, markrabat moravských potvrzené a od slavných domův pánův z Hradce, pánův Slavatův milostivě nadány a učiněny jsou, dle mý největší možnosti hájiti a zastávati chci a raději umřít volím, než něco na zkázu a záhubu těm tak vzácným majestátům protivného učinit dovoliti dříveji ne, lečby poručení od J. M. římského císaře a pána našeho nejmilostivějšího jinak učiniti přikázalo. Naproti tomu (chci) nynější i budoucí vrchnosti nanejvýše respectovati a ve všem slušným (býti), obzvláště pak v tom, co by na zkázu nadjmenovaným nadáním, svobodám a právům nečelilo, poslušnosť činiti. Dáno v městě Telči dne 21 Martii A. 1695.

3. Tak jakož na onen čas před 10 neb 11 lety Jich Opatrnostem i poctivý obci juramentum fidelitatis v tomto městě jsem učinil, na to pamatujíce, jak tehdáž jsem slíbil věrnost na všech pracech, tajnost raddy zachovati, tak na to bedlivě pamatujíce, chci po všechny časy věrný býti a jakož nynějšího času ta roztržitost v příčině nově se vy-

Z listů těch vychází částečně na jevo, v čem Telečtí zkracováni byli, jakož že útisků dopouštěl se na místě vrchnosti stojící hejtman, kterýž počínáním svým rovnal se úplně četným jiným toho spůsobu, jež vychovávala na panstvích již doba předchozí.

Všechny tyto stinné stránky nové vlády panské nacházíme shrnuty ve spisu německém, kterýž jest žalobou obce nejspíše k císaři Leopoldu I.[1])

---

skytující, privilegiis protivný věci se ukazují, chci věrně a bedlivě, jak na věrného písaře radního přísluší se chovati a v tom pracovati, však jeho vysoce hraběcí milosti, co by proti obci a nadání zdejšího města nebylo v nejvyšším respektu držeti. Pro důvěření a jistotu toho všeho nadepsaného, vlastní rukou jsem se podepsal a svůj sekrit přitiskl. Jenž se stalo v domě radním města Telče dne 17 Martii 1695.

Jan Ferd. Sechtlmar, písař radní města Telče.

4. My nížepodepsaní sousedé a toho času starší obecní při městě Telči, jsouce my tak jak naše povinnosť jest se o dobrý obecní starati a na naši obec chudou nic nedopouštěti, co by ke škodě bylo. Pročež uznávajíce my naše podstatný obdarování a privileje našemu městu Telči, který jsou nám uděleny od milostivý vrchnosti slavné paměti pánů pánů našich předešlých, též od J. M. Císařské předešlé jsou schválena a potvrzena, pročež my podle nich se říditi chceme a proti nim nic dopustiti nedáme: Dáleji jak naslýcháme, že by se žádalo předce vícej pivných hospod na předměstí šenkovati nežli prve, item páleny páliti a při tom mýta od mnoha let nám patřící od té chudé obce vzíti, což dokonce vůli v tom nedáváme a nechceme svoliti, nýbrž chceme, aby tak, jak prve (ve) svý podstatě byly zachovány, tak aby ještě vostaly a nejináče; pokud by se něco takovýho stalo a kdo by chtěl nám naše privileje a obdarování rušiti anebo haněti, to dopustiti nedáme, radši naše životy ztratiti chceme než co dopustit dáme. Což prve nebejvalo, aby ještě nebylo, to hájiti chceme a sobě nic vzít nedáme, nýbrž to jenom žádáme, aby v ty podstatě vostávalo, jako kdy prve. Tak jest naše votum a nejináče. Že tomu tak jest, jsme se vlastníma rukama podepsali a našima sekrity a pečeti potvrdili. Jenž se stalo v domech našich dne 19. Merce 1695.

Blažek Hamerník. *Jan Vojtěch Bejkovec.*
Augustin Křepelka. *Viktorin Svoboda.*

[1]) Opis žaloby jest bez data. Z některých míst dalo by se sou-

Sousedům jednalo se především o výčep piva ve městě i na předměstích. Telečtí měli na výčep svého piva právo mílové, na jehož základě výčep panského piva připustili jen v hospodě »na Kuchyni«. Když během války třicítileté měšťané často vlastního piva vařiti nemohli pro všeliké nedostatky, počalo se čepovati panské pivo ještě ve dvou předměstských hospodách, což později stalo se zvyklostí bez ohledu na právo města, načež vrchnosť ještě i do jiných hospod pivo své dala, nedbajíc protestu.

Porušení mílového práva mělo se státi i ohledně skladů solních a vybírání mýt, kteréžto poslední již za Adama II. z Hradce na základě snesení sněmovního na vrchnosť přešlo (1595).

Povinností vrchnosti bylo o to pečovati, aby cesty do města vedoucí jakož i mosty v dobrém stavu udržovány byly, ale vrchnosť toho nedbala.

Za Slavatů mělo město právo ve čtrnáctidenní době trhové vybírati mýto z vozu po 3 kr., o jarmarce a den před ním vrchnosť brala mýto jen z každého třetího koně, kdežto ostatek připadl městu.

Hejtman nové vrchnosti nejen že město z těchto příjmů vyloučil, ale on zvýšiv mýta požadoval jich také od měšťanů ze všech věcí, které do města vezli. Mimo to žádal plat i za zboží, které o trhu vyložené měli a věznil je, pokud by nezaplatili.

Toto jednání mělo ovšem za následek, že návštěva trhů ochabla, příjmy měšťanů vůbec, zvláště ale výčep piva, jakožto přednější příjem, utrpěly újmu velikou.

Roku 1587 udělil Zacharyáš z Hradce Teleckým právo ku prodeji vína; purkmistr a konšelé měli povinnost k tomu přihlížeti, aby dobrá vína ku prodeji do města se

---

diti, že jest z roku 1699, tedy ještě z doby vlády poručenské, která přestala roku 1702.

dovážela. Kdyby pak přes to bylo shledáno, že někdo špatné víno prodává, vyhradil si Zacharyáš udělené právo zrušiti a jinak v tom ustanoviti.

Za určitý roční poplatek mohl každý kořalku páliti a prodávati. Nová vrchnosť dala blíže města postaviti panskou vinopalnu o mnoho kotlích a sedlákům zakázala kupovati kořalku od měšťanů.

Podobně i mnohé výsady zaručující samosprávu obce Telecké porušeny zámeckým hejtmanem, kterýž nedbaje, že město mělo právo útrpné, jal se u věcech těchto rozsuzovati a trestati na svůj vrub.

Měšťané si stěžovali, že nešetří hejtman k nim obvyklé slušnosti. Tak stalo se r. 1698, že zavolal na zámek purkmistra a všechny raddy, kteří se také dostavili. Hejtman počal vyslýchati jednoho po druhém, předvolávaje každého dveřmi jedněmi a jinými jej propouštěje, aby snad s ostatními, kteří jinde čekali, dorozuměti se nemohli. Dřívější vrchnosti vyřizovaly záležitosti měšťanů písemně, a jestliže potřeba toho kázala, i osobně neb zastoupením hejtmanů.

Dosavádní služebnosť měšťanů (str. 45 a 46) přitužena, měšťané posýláni dohlížet ku pracím na polích a rybnících až dvě míle od města vzdálených.

Židům dovoleno v městě se usazovati nad ustanovený počet, a hejtman o to se přičiňoval, aby je vyloučil z pravomoci obecní.

Když jesuitům kollej stavěna byla, postoupila obec na žádosť zakladatelky Františky Slavatové část pozemků svých ku výrobě cihel. Vrchnosť užívala místa tohoto, šetříc kolem ležících polí městských. Hejtman nové vrchnosti bez otázání poručil odtud hlínu dále bráti, neohlížeje se na to, že polí sousedů tím den ode dne ubývá.

Ani nadace špitální nebylo šetřeno a úrok z nadace

Frant. Slavatové byl dle 28. odstavce žaloby jednoduše zadržen.

V posledním odstavci konečně velmi obšírně a věcně se dokazuje, že nová vrchnosť není spolumajetníkem lesů Klínku a Háje, za kterého se pokládá a na základě čehož bez ohledu dříví v nich kácí.

Toť obsah žaloby měšťanů Teleckých k císaři Leopoldovi, která podána byla zároveň s prosbou, aby starý řád byl obnoven.

Teprve roku 1709 dne 23. listopadu za primátora Jana Štollhoffra, kterýž na osvědčení z roku 1695 jakožto purkmistr se podepsal, stalo se úplné vyrovnání mezi obcí a vrchností. Ale Telečtí netěšili se dlouho novému řádu, neboť ještě před jeho zavedením přenesen majorat domu Lichtensteinův Kastelkorn rozhodnutím císařským ze dne 16. dubna 1709 i na Telč, čímž stalo se, že nový řád dán byl Telči v době, kdy statek byl již fideikomissem, z něhož následkem smluv rodinných nic nesmělo býti odděleno.

To mělo za následek, že současně, když obec žádala císaře Karla VI. za potvrzení jí udělených a většinou jen obnovených výsad, žádal sám udělovatel za jich odvolání. Rozhodnuto bylo pak v ten rozum, že následkem nejvyššího reskriptu nařízeno zemskému hejtmanství na Moravě, aby povolalo v krátké době kommissí záležející z členův obou stran, kteřížto za předsednictví k tomu zvolených úředníků desk zemských záležitosť tuto měli urovnati.

Kommissi předsedal Jan Isaiáš rytíř z Nürberů na Palovicích a Gerhard rytíř z Freyenfelsu; zástupcem vrchnosti byl Karel Schelenberger a zástupcem města známý již Jan Štollhoffer primas, potom Ludvík de Gregorio,

purkmistr a radní: Pavel Hornek, Jan Granitzer a Václav František Krásný.

Obě strany smluvily se pak na následujícím:

1, Koncesse r. 1709 udělená jest zrušena.

2. Povinnosti platební, které obec na sebe vzala, však dosud nevyplatila, spadají opět na vrchnosť; obnosy, které obec již vyplatila i s jistinou, již pán v hotovosti obdržel, mají býti v pětiletých lhůtách s úroky 6% obci splaceny. Z prvních jistin jdoucí procenta, jakož i fundační a kontribuční povinnosti až po tento čas obec zaplatí, kdežto z peněz, které pánovi v hotovosti byly vyplaceny, až do 23. listopadu běžícího roku nemá vrchnosť žádného úroku požadovati, začež do uvedené lhůty zůstává v držení všech práv koncessí jí udělených, a to i s povinnostmi z toho jdoucími.

3. Osvobození všech osobních povinností robot a přípřeže zůstává na dále. Vyloučeny jsou však z toho ustálené již povinnosti platební, jakož i ony, které při rozdávání sladké kaše obyvatelům města vykonávati jest. Poněvadž přípřeže, které obec vrchnosti poskytovala, nyní odpadávají, vymiňuje si vrchnosť, aby jednou pro vždy složila obec 650 zl. na koupi a opatření těch koní, kteréž vrchnosti nyní u větším počtu chovati bude.

4. Co se týče obou lesíků, Háje a Klínku, zůstává při starém.[1])

5. a 6. Dosud povinnovaný poplatek z každého vědra piva odpadá, ale za to má se platiti za mletí sladu, čehož dosavade nebylo; mimo to ponechává se obec při starém právu ve příčině prodeje piva a vína, ale vrchnosť

---

[1]) Postupují se totiž městu oba lesíky k dědičnému a věčnému užívání s poli a lukami k nim patřícími a se vším příslušenstvím, „coby pánu okolo nich ještě patřiti mohlo, žádného práva, mimo regal honby, sobě i budoucím nepozůstavujíc.“

bude své pivo čepovati v hospodě »na Kuchyni«, kteráž jí opět náleží a ve dvou hospodách na předměstích. Aby konečně nebylo konkurence, bude se prodávati pivo panské v ceně piva městského.

7. Obec podrží sobě všechny peníze, kteréž po osm dnů před výročním trhem a po něm z mýta vybéře.

8. Právo soudní nad židy se ponechává obci, jen v tom případě, když židé žalují, pakliže jsou žalováni, jest žalobu podati k vrchnosti. Dále ponechává se obci starodávný poplatek 6 kop, kterýž každá rodina židovská dosud platila. Obec zavazuje se dáti židům nějaký dům v židovské ulici, aby se mohli vystěhovati z domu, který stál proti kostelu sv. Ducha.

Konečně zavazuje se obec za udělené jí milosti v určité dny za vrchnosť se modliti. Tak ujednáno tedy v Brně in commissione, secunda Septembris anno 1711 a potvrzeno císařem Karlem VI. ve Vídni dne 9. května r. 1712, čímž dlouhotrvající rozepře mezi obcí a vrchností nalezly konečné urovnání a jistotu, zvláště když r. 1732 v Laxenburce dne 5. máje týž panovník obci Telecké veškeré předchozí majestáty byl potvrdil.

Nové potvrzení majestátů předchozích stalo se od cís. Marie Terezie 1747 a od císaře Josefa 1781, od něhož Telečtí, použivše doby příznivé, dali si též obnoviti instrukci Ferd. Vil. Slavaty, kteráž byla úplně v majestát Josefův vepsána. Tolikéž od Františka I. potvrzeny r. 1793 veškeré majestáty až po Josefa II., a listinou císaře Ferdinanda I. r. 1844 povoleno městu odbývati trhy dobytčí ve lhůtách čtrnáctidenních každého dne úterního.

Roku 1750 mělo město dvůr »Salavský,« jehož užívali té doby nákladníci. Týž byl za kaplí sv. Anny a Jos. Oliva platil za něj 1765 nájmu 60 zl. ročně, Městská pole (152 míry) položena byla za velkou panskou chmelnicí až

k vrcholu Šibeničního vrchu (Voslednice), mimo to patřilo městu 10 měr chmelnic a dvůr o 46 m. ve Lhotě. Rybníky a rybníčky městské byly: Vlčí, Pelouchovský, Kotnovský. Čepelka, Šiškovský, Parejtovský, Horní u Klínku, Kleperda, v Pahorcích, Skalka, Nový, Smrk u Lhoty a tři u Lhotky: Hluboký, Janský, Klatka — celkem 16. Podle teresianského katastru mělo město již pouze 63 míry $^{2}/_{8}$ rolí, $^{6}/_{8}$ zahrad, 4 míry pustin, rybníků na $33^{3}/_{4}$ kopy a sklízelo $3^{3}/_{4}$ vozu ovsa a otavy. Zámek, panský dům (kuchyně), dvůr atd., jakož i některé soukromé domy v městě (též všichni židé) podléhali správě vrchnostenské.

Nynější nemovité jmění města záleží ze stavební plochy (1 jitro 336$\square^{0}$), zahrad (1 j. 22$\square^{0}$), luk (2 j. 22$\square^{0}$), polí (97 j. 62$\square^{0}$), lesa (36 j. 1575$\square^{0}$), pastvin (10 j. 1217$\square^{0}$), cest (84 j. 135$\square^{0}$); u Vanova má město louky (665$\square^{0}$), 3 rybníky (18 j. 990$\square^{0}$) a pastviny (1080$\square^{0}$). Z budov náležejí městu: radnice, chlapecká škola, bývalá dívčí škola, realka, hasičské skladiště, cihelna stará, cihelna nová okružní r. 1891 postavená, městské jatky.

Počet všech d o m ů byl v různých dobách následující:

nyní	dříve	r. 1550	r. 1620	r. 1650	r. 1840	r. 1890 obydlených	r. 1890 neobydlených
Vnitřní město	náměstí	71	70	70			
	ulice	36	32	26			
		107	102	96	119	116	12
Staré Město	St. město	21	22				
	předměstí za hrází	20	28				
		41	50	40	145	178	11
Podolí	předměstí u v. brány	54	54	49	128	136	14
Štěpnice	Štěpnice	28	32				
	N. město	24	31				
		52	63	54	115	129	14
		254	269	239	507	559	51
						610	

Město Telč má ve správě špitál a nadaci hr. Slavatové pro chudé dívky.

Původně nalézal se špitál v městě vedle věže sv. Ducha byv založen a vším potřebným opatřen Janem mladším z Hradce r. 1414. Špitálu tomuto dostalo se záhy podpory i od některých měšťanů, a od Františka z Libivé a Václava z Maříže v druhé polovici téhož století odkázána a dána mu, »pro snadnější vychování chudých lidí v něm«, celá vesnice Markvartice s 11 osedlými a 7 lidí v Chlystově (s vyjmutím 12 kop gr. k oltáři 10.000 rytířů v kostele sv. Jakuba).[1]) Podobně vesnice Pičín (Velký) darována byla v tom čase od Václava z Maříže špitálu, kteréžto darování k žádosti Jindřicha z Hradce, vsi té

[1]) Jindřich z Hradce zaručuje se (r. 1481) správu zboží onoho vésti a lidi obhajovati a spravovati ve všech potřebách jejich jako vlastní i odúmrť na tom zboží oltářníkům vždy ponechati.

»pána opravného«, potvrzeno bylo králem Vladislavem. Po letech přeložil šlechetný Zacharyáš z Hradce špitál z města ku Matce Boží a důchody jeho znamenitě rozšířil. Štědré toto nadání zachovávalo se dlouho nezkrácené; teprve v dobách pozdějších, za poměrů zcela změněných mnoho mu bylo ubráno.

Nadační listina Zacharyášova jest velmi obsáhlá. S počátku uvádí se v ní, v čem až dosud jmění špitálu záleželo, též vesnice Pičín, Markvartičky a Chlystov, kteréž »mnozí dobří lidé před dávnými léty na paměť lidskou ke špitálu Teleckému byli nadali.« Pozoruje Zacharyáš, kterak dosavadní stavení špitálu ve městě »všecko zpustlo, shnilo a do země pro sešlosť vlezlo,« i znamenaje, kdyby se v tom místě stavěti měl, »že by ani místa nebylo, i to také, že ta chudina v témž špitále nevelmi dobře bydlem a pitím i jinými potřebami, co chudým, starým, sešlým, nemocným a nedoživým lidem náleží, opatřena nebyla,« vybral místo příhodnější, totiž u Matky Boží v Starém městě a tam dal nový špitál vystavěti, kde se týž nalézá posud. Dosavadní příjmy špitálu rozšířil Zacharyáš 10 kopami grošů míšenských z panství Polenského, které měl po své manželce Kateřině z Valdšteina. K tomuto »stálému a věčnému platu« dal ještě jiná nadání záležející v potravinách z pivovarů, rybníků, mlýnů, dvorů, ovčíren a obor panství Teleckého a daroval zahradu »svou vlastní, která před lety k Staroměstské faře náležela.« Dále ustanovil, aby do špitálu přijímáni byli chudí poctiví, a to aby purkmistr i konšelé dostatečně rozvážili a se doptali, neobírala-li se osoba žádající buď ženského, buď mužského pohlaví, nějakým lotrovstvím, anebo že by hanebně a neřádně statek svůj rozmrhala; našlo-li by se to, tehdy aby do toho špitále přijímána nebyla.

Správa špitálu svěřena byla dvěma osobám buď z

konšelů buď z obce a sice s vědomím a z vůle vrchnosti. Tito správci měli dle dané instrukce k zachovávání pořádku ve špitále pilně přihlížeti a počet ze všeho příjmu a vydání před purkmistrem a konšely činiti. Oni měli též bedlivě o to dbáti, aby se chudým lidem ve špitále žádné příkoří nedálo od kohokoliv, zvláště pak v nemoci jejich. Ve špitále nemělo býti trpěno »nižádné pití, ožírání, hry neb jakékoliv rozpustilosti.«

Konečně ustanovuje Zacharyáš z Hradce za nejvyšší ochrance špitálu po smrti své držitele zámku a města Telče, »a to dokudž by rod pánův Hradeckých stál a to na budoucí a věčné časy; a jestliže by někdy sirotci pozůstali od pánův Hradeckých, tehdy poručníci to všecko povinni aby byli říditi a věrně spravovati.« Jestli by pak »čehož milý Bůh uchovati rač, kdy rod pánův Hradeckých mužského pohlaví sešel, anebo že by od rodův pánův Hradeckých zámek a město Telč odešlo, prodáno neb zastaveno bylo,« přece i ti noví držitelé zámku a města Telče »též aby byli povinni tomu všemu zadosti bez porušení učiniti a z toho nevystupovati.«

Ku pomoci svého zařízení poroučí Zacharyáš »své vždycky věrné milé poddané purgmistra a konšely města Telče nynější i budoucí, aby nad tím špitálem a chudými lidmi ruku svou drželi, aby se tomu všemu zadosti bez přerušení státi mohlo, tak jakž v soudný den před Pánem Bohem všemohoucím z toho počet vydati mají.«

R. 1590 na základě smlouvy mezi Adamem z Hradce a na Telči, Tasem Meziříčským, Janem Hodějovským a Jiříkem ml. Vratislavem z Mitrovic prodány s dorozuměním purkmistra a konšelů Teleckých vesnice Markvartice a Chlystov ve prospěch špitálu Hynkovi Brtnickému z Valdšteina za 1500 zl. Stalo se tak pro nepatrné užitky ze zmíněných vesnic, z nichž více nad 30 zl. ročně nevy-

cházelo, mimo to lidé Chlystovští a Markvarečtí byli grunty pana Hynka obklíčeni a jemu nemálo platův a robot dávati byli povinni.

V ty doby, ač neznámo jakým spůsobem, dostala se ku špitálu vesnice Domašín u Studené. V urbáři Teleckém z r. 1650 jest zaznamenáno, že náleží Domašín špitálu v Telči, ač tak, že platí z gruntů městu a z jiter vrchnosti. Tehdy bylo 16 chudých lidí ve špitálu s náležitým opatřením. Špitál měl rolí za lán, kterýžto poddaní špitálští robotou obdělávali, volů tažných 2, krav dojných 10, jalových 5, ovcí 10 a mnoho drůbeže. Rybníků bylo 7 na 23 kopy, do 2 rybníků na výtah dávalo se 15 kop. Lesa borového bylo několik lečí, v němž poddaní každoročně dělali 100 sáhů dříví k palivu, začež se jim platilo od sáhu po 2 groších.

Chudým do špitálu mimo to od zámku dávalo se každoročně:

Z převedených peněz panství Polenského 10 kop mor., piva bílého každý týden vědra 2, z rybníku Zármutku při lovu kaprů 1 kopa, štik 10 kusů, drůbeže (drobných ryb) vědra 3, z rybníka Komorníka kaprů 1 kopa, štik 10 kusů, drůbeže vědra 3, z rybníku Hejtmana kaprů 1 kopa, štik 10 kusů, drůbeže vědra 3, plodu 3letého na kapry dostali, co potřebovali, vepře 2, skopců 8, zvěřiny solené 8 mis, vína ke čtyřem slavnostem každému žejdlík, sena z obor dovážely se fůry 2, žita na chleby 60 měr, pšenice 4 míry, hrachu 2 míry, maku na olej 1½ míry, vajec 2 kopy, sukna prostého postav 1, mimo to vycházelo ouroku a loučného platu na ně každoročně 18 kop 20 gr., ze vsi Pičína bylo platu ročně 19 kop 20 gr., »skopného« dávali Pičínští ku špitálu žita pátý mandlík, ovsa a pohanky čtvrtý mandlík, z Domašína měli jen robotu, platu nedávali žádného.

Ku špitálu patří u Pičína posud 10 jiter 1566 čtv. sáhů luk, 2 j. 1460 s. polí, 65 j. 1586 s. lesa a 2 j. 467 s. pastvin; v Telči 149 čtv. sáhů zahrad, 11 jiter 130 s. luk, 46 j. 247 s. polí, 2 j. 671 s. pastvin. Státních a soukr. úpisů má špitál za 27.000 zl.

Nadaci pro chudé osiřelé dívky založila Františka hr. Slavatová r. 1676. Dle jejího ustanovení dostává každoročně pět v Telči zrozených a mravně zachovalých sirotků nadační věno 100 zl., z kterých berou úroky dokud se nevdají. Po vymření Slavatů a po rozdělení panství zastaveno bylo r. 1689 vyplácení nadačního věna, a teprve po vyrovnání sporu mezi městem a vrchností od r. 1711 po dnešní den vůle šlechetné zakladatelky zase nepřetržitě se vykonává.

b) Obyvatelstvo.

V Telči do druhé polovice 18. století a to jak v soukromém životě tak ve správě městské i panské panoval jedině jazyk český. Teprve ve druhé polovici 18. stol. najednou všecka správa vedena jazykem skoro výhradně německým. I mnozí měšťané počali zanedbávati řeč mateřskou, ba i nevážili si jí, což mělo za následek, že buď již oni nebo potomstvo jejich národu se odcizili. Poměry tyto trvaly více než sto let ve všech zemích českých.

Jmén obyvatelů ze starší doby málo se zachovalo, protože se tehdy užívalo většinou jmen křestních, neb ku jménu křestnímu přidáváno ještě jméno dle zaměstnán jednotlivcova.

Před r. 1580 připomínají se jména: Věch, Píčka, Šlechta, Šašek (později Šašecius a Šašecí), Žert, Kocián, Čech, Drdák, Brázda, Otčenášek, Kožíšek, Rohlík, Vlach, Plzák Čapek, Kukačka, Žížala, Němec, Jícha, Sperka, Knotek,

Trnka, Želízko, Kříž, Širůček, Čmacha, Vojek, Šumpetr, Vodička, Sazima, Hubáček, Dudla, Pařízek, Turek (byl panský kuchař), Dopita, Klika, Semper, Rambousek. Ostatní usedlí uvádějí se toliko jménem křestním s udáním zaměstnání dotyčné osoby, ku příkladu: Michal pekař, Kašpar hrnčíř, Ambrož barvíř, Kuneš písař, Jan cihlář, Jan voborník, Ludvík kosař, Jan polesný atd.

Z křestních jmen, která tehdy (1550) v Telči nejvíce byla oblíbena, vyskytuje se jméno Jan 37krát, Václav či Vaněk 13, Pavel 12, Jíra 11, Martin 9, Ondřej či Vondra 8, Jakub 7, Matěj 7, Petr 7, Bartoloměj jinak Bartoš a Bárta 6, Urban 6, Marek 5, Vavřinec či Vávra 5, Mikuláš 4, Vít 4, Havel 4; třikrát jména: Blažej (Blažek), Linhart, Tomeš, Lukáš, Beneš, Alexa; dvakrát: Michal, Štěpán, Jarolím, Matouš, Kryštof; jméno Melichar, Ludvík, Diviš, Šimon, Karel, Severin, František, Augustin přicházejí toliko jednou. — U žen oblíbena byla nejvíce jména: Mandalena, Maruše, Apolena, Voršila, Anna (Manda), Lída, Regína, Káče, Žofka.

Ze jmen svrchu uvedených zachovala se v městě po 70 letech již jen jména: Drdák, Šašek, Otčenášek, Knotek, Želízko — ostatní zanikla a vyskytla se nová, jako: Peloučovský, Hlaváček, Mertlík, Kozák, Vlas, Hájek, Břečka, Krákora atd. Ze jmen nyní běžných uvádějí se tehdy (1620): Kyjanka, Karásek, Švejna, Černý, Jech, Frejlach, Kužel, Skála, Březina a po 30leté válce: Vlk, Andrle, Donat, Ježek, Křenovský, Formánek, Rokos, Nedorost, Neuvirt, Čížek, Trenčínský, Ulman, Foit, Tunkl, Altman, Miler, Souček, Eder, Petrů, Král, Zvěřina, Mikšíček, Pátek, Klobasa, Herza, Foltánek — Šilhavej, Bezhlavej, Neřádek, Kňákal, Pekelnej, Velká noc, Bílá noha atd.

Ze šlechtických rodin zakoupeny byly v městě: Štylfríd Feyrar z Malíkova na domě svobodném. Valerian

Fabricius z Loevenburgu byl v držení dvora náležejícího kdysi panu Štylfridu Feyraru (nyní dvůr soukr. u »Nadymáku«). Hynek Vladislav z Veitmile, hejt. na Telči, koupil od Abrah. Ručníkáře dvůr, který od starodávna nazýval se »Záhumenný«, a přikoupiv 3 chalupy a pole, vystavěl dvůr nový se zahradou (nyní dům na St. M. vedle bývalé továrny).

V roce 1840 bylo všeho obyvatelstva 3405, mezi nimiž bylo 73 židů. Podle posledního sčítání v r. 1890 bylo přítomných obyvatelů 4914 a sice dle rodinného stavu:

svobodných		ženatých		ovdovělých		celkem	
mužů	žen	mužů	žen	mužů	žen	mužů	žen
1304	1434	884	887	76	329	2264	2650
2738		1771		405		4914	

z těch

umí čísti a psáti		umí jen čísti		neumí čísti ani psáti		celkem	
mužů	žen	mužů	žen	mužů	žen	mužů	žen
1802	1981	20	70	442	599	2264	2650

Dle obcovací řeči přihlásilo se: Čechů 4809, Němců 82, Polák 1 a cizinců 22.

c) Právo soudní.

Hospodářské a civilní záležitosti obce spolu s konšely soudil a rozhodoval rychtář. Práva vlastního souzení rozšířena Telči královskou milostí r. 1359, že mohlo město i ve při hrdelní souditi, a právu tomu podléhaly i Nová Říše, Řečice, Kostelní Vydří, Borovná, Nevcehle a později i jiné obce. R. 1526 potvrdil král Ludvík Telči posavadní výsady a soudní moc, od níž ani osoby rytířského a duchovního stavu se nesměly odvolati. Poněvadž však měšťané prosili, aby je toho král sprostiti ráčil, »by rytířští lidé a kněží k jich právu nestáli,« vyhověno jim v ten rozum, aby ti rytířští lidé a kněží, kteří by k právu tomu státi chtěli »se potom z něho strhnouti nemohli, leč by pokuty položili pět kop grošů českých.« Byla-li žaloba podána, oznámena pohnanému biřičem buď ústně nebo mu dána písemně, a on musel se dostaviti před soud městský.[1]) Tresty v právě městském řídily se dle dokázané viny a zněly na smrt, psanství, trestání tělesné, trestání na cti, propadnutí majetku a pokuty peněžité. Na menší přestupky byl pohnaný zavírán ve šatlavě, která pro měšťany byla v radním domě nahoře a pro jiný lid dole ve dvoře.

---

[1]) Kterak se svědci z měšťanstva předvolávali, tomu na příklad máme list z r. 1630. — „Slovutný a opatrný muži pane Víte Čížovský, měštěníne a sousede města Telče. Vedle práva městského, též z řízení zemského markr. moravského Vás touto cedulí k svědectví poháním i doháním, a to takového svědomí na Vás žádám, abyste vysvětlili příští pátek, to jest 24. máje na rathouze města Telče o 12. hodině na celém orloji, tu kdež se svědomí lidská zapisují a přijímají. Však byste nic nepili ani nejedli, prve nežli taková vědomí vydáte, a to pod povinností. A pro vydání takového svědomí pokládám sobě na Vás pokuty 50 kop grošů českých neb moravských.“

Peněžitými pokutami neb jednoduchým vězením pokutováni byli ti, kteří komu na cti utrhovali, v hospodách výtržností se dopouštěli, noční klid rušili, panské pivo z pivovaru do města vynášeli, o obecních starších nevážně mluvili atd. — Tak na př. tesařský mistr a měšťan pokutován arestem a 30 zl., že u něho v noci mezi 10. a 11. hodinou oheň vypukl; jiný občan platil z téže příčiny 100 zl. pod trestem arestu; 1766 pozavíráni v měšťanském arestu, kdo měli u pecí suché dřevo, třísky nebo len. R. 1742 stál v kruhu zloděj pro krádež ovce; Lída stála pro krádež s dvěma metlami hodinu v kruhu a potom pěti ranami potrestána a od města vypovězena; chůva Kateřina, která r. 1743 oheň u svého pána založila, byla po třikráte po desáté hodině v poledne před radnicí od právního posla tatarem šlehána a vyvedena.

Popravy vykonaly se na př. roku 1620 na Jiříkovi z Radkova, který pro své zlé skutky v Telči jest sťat, a r. 1634, kdy »v sobotu před květnou nedělí vzala svůj konec pro zlé skutky a zahubení dvou dítek svých Anna z Nové Vsi, kterážto majíc ohavnější smrť trpěti, na přímluvu vzácných lidí mečem ku příkladu jiných jest trestána.« R. 1739 odsouzen byl člověk kterýsi k smrti, odvolal se sice, ale když rozsudek byl potvrzen, byl sťat.

Popravy vykonávaly se v Telči v místech, kde posud se říká »na Stínadlech,« mimo to na Velké Voslednici, která v 18. stol. jmenuje se šibeničním vrchem.

Také židé ve městě i na předměstích podlehali jak osobou tak jměním svým městskému soudnímu právu, u něhož mohli nejen žalováni býti ale také žalovati. Jinak dělo se za nové vrchnosti od počátku 18. století, kdy bylo již v městě židů nad ustanovený počet. Tehdy hejtman o to se přičiňoval, aby je pouze pod jurisdikcí panskou přivedl. Vyrovnáním sporu mezi obcí a vrchností r. 1711

právo soudní nad židy ponecháno obci, když byli žalobníky, jestliže ale žalováni byli, zažalovalo se u vrchnosti.

Právo soudní zůstalo městům až do zřízení soudů hrdelních r. 1765; tehdy uloženo vrchnostem, aby měly na panství zkušené právníky (justiciary); ve městě obstarával právní záležitosti syndik, prvním v Telči byl Karel Pelikán.

Při zřizování okresních soudů r. 1854 zřízen byl okresní soud Telecký, který na prostoře 8 čtv. mil čítá 88 katastr. obcí s 29.374 ob. národnosti vesměs české (1880).

d) Trhy a živnosti.

Telečtí měli od mnoha časů dva výroční trhy,[1]) z nichž jeden připadal na den sv. Pavla na víru obrácení, druhý v pondělí na hody svatodušní. Právo na třetí jarmark o sv. Martině obdrželi od markr. Albrechta (1436), právo na čtvrtý v den po Nanebevzetí P. Marie od Maximiliana II. (1570), kterýžto jarmark přeložen byl k jich žádosti od cís. Rudolfa II. na den Narození P. Marie (1589). Za vymožení tohoto jarmarku uvolili se Telečtí platiti do panského důchodu z doveženého do města vína (1577). Pátý jarmark dán a položen (1650) »na den čtvrteční po neděli Laetare s obyčejným freyunkem a trhem na koňský a jiný všeliký dobytek,« potom i trh téhodní na obilí každého dne úterního.

Jako trhy městské napomáhaly rozvoji řemesel, podobný účel mělo i mílové právo, dle něhož do vzdálenosti jedné míle směly se prodávati jen výrobky z privi-

[1]) Bezpochyby již od krále Jana anebo od krále Václava IV., který propůjčil Telči jakási práva r. 1398.

legovaného města. Právo mílové na vaření a prodávání piva a prodej soli dostali Telečtí od krále Jiřího z Poděbrad r. 1464.

R. 1580 připomíná se ve městě a na předměstích 6 zámečníků, hrnčířů, 5 ševců, krejčí, tkalců, 4 soukenníci, 3 kožešníci, 2 řezníci, kosaři, perníkáři, tesaři, bednáři, sladovníci, 1 kloboučník, kovář, kolář, mísař, mlynář, postřihač, koželuh, barvíř, lazebník.[1] V 18. stol. byli zde: 38 tkalců, 34 soukenníci, 31 švec, 25 krejčí, 16 řezníků, 13 punčochářů, 9 kovářů, pekařů, kamnářů, 6 kožešníků, 5 kolářů, bednářů, 4 truhláři, 3 zámečníci, mydláři, kloboučníci, koželuzi, 2 sedláři, hodináři, provazníci, tesaři, barvíři, zedníci, kamenníci, sklenáři, hřebíkáři, 1 řemenář, klempíř, soustružník, hřebenář, řešetář, perníkář, puškař; mimo to bylo zde 5 kupců, 2 železníci a 1 obchodník střížným zbožím. Z jiných živností připomíná se ještě sládek, 2 chirurgové a lékárník. — V polovici předešlého století provozoval zde řemeslo také prymkář a kotlář.

Řemeslníci ode dávna spojovali se v pořádky čili cechy; sestupovali pak se v cechy buď členové téhož řemesla nebo několika příbuzných řemesel; účelem tohoto spojování byla vzájemná podpora. Cechy neutvořily se v městě najednou, nýbrž dle toho, jak za sebou řemesla rozkvetla, a v tom pořadí také pravidelně za sebou následují.

Nejstarší obdarování na cech, pokud se zachovala, měli řezníci a sice od Jindřicha z Hradce (r. 1490, ve středu sv. Blažeje biskupa), kteréžto obdarování Zacharyáš r. 1586 rozšířil[2]) a Ferdinand Vilém Slavata při no-

---

[1]) Lázně bývaly v městech četné; v Telči nalézala se lázeň vedle dosud zachovalé branky v hradbách nad Ulickým rybníkem; vyhořela r. 1636.

[2]) „— aby item jakož od starodávna při městě kuchynář v ku-

vém stvrzení cechu r. 1671 počet mistrů, jak jich právě tehdy bylo, na 20 ustanovil, kterýžto počet nikdy neměl býti překročen. — Ševci a koželuzi prosili Adama z Hradce, »že cechu v Telči nemají,« i dán jim byl cech nerozdílný r. 1513 ve čtvrtek v oktáb Božího Těla. — Tkalci obdrželi cech od Adama z Hradce r. 1524 a za cechovní pečeť tkalcovský člunek. — Provazníci žádali (1556) Zacharyáše, »aby jim některé artikule, o kteréž jsou se dobrovolně snesli, potvrdil.«

Krejčí měli cech od Zach. z Hradce (6. leden 1563). — Kožešníkům dána pravidla 1578. — Zámečníci, truhláři a sklenáři měli cech starší, neboť r. 1601 žádali, »aby jim pořádkův, kteréž ve svém cechu mají, jich i předky svými užívaný, jako pán jejich potvrdil,« což Jáchym z Hradce učinil. — Staršího původu byl spojený cech pekařů, hrnčířů a mlynářů. — Mydláři prosili za cech Viléma Slavatu r. 1650 (byli to měšťané: Ambrož Ambrožovský, Pavel Otčenášek, Jan Ulman, Lad. Tunkl, Bartoloměj Jakeš).

R. 1765 mělo již každé řemeslo svůj vlastní cech, a tyto seřaděny byly dle starobylosti takto: 1. řeznický, 2. soukenický, 3. ševcovský, 4. tkalcovský, 5. krejčovský, 6. pekařský, 7. hrnčířský, 8. kovářský, 9. kolářský, 10. bednářský, 11. zámečnický, 12. truhlářský, 13. kožešnický, 14. punčochářský, 15. mlynářský, 16. barvířský, 17. mydlářský, 18. zednický, 19. provaznický, 20. tesařský.

Cech volil si některého svatého za patrona a toho dal si na své prapory a praporce, kterých užíval, měl-li města proti nepříteli hájiti. Takto zřízeným cechům v případě potřeby vykazovaly se jednotlivé oddíly hradeb a brány městské k střežení a hájení.

---

chyni panské (dům nyní na náměstí) žádného jiného dobytka nekupoval a nebil než vepře, a jiná masa aby od řezníků z krámů kupoval —.“

Měšťané Telečtí mívali za starodávna také svůj pivovar a mohli vařiti pivo bílé (ze pšenice) a ječné. Vaření piva považovalo se za přední živnosť městskou. — V městech býval jistý počet nákladníků, kteří pivovar vystavěli neb zakoupili a sami toliko právo měli z něho užitek bráti a právo to zůstávalo na domech nákladníků. V Telči jest 60 domů nákladnických.[1])

---

[1]) Dle účtu z r. 1753 uvařilo se za 60 měr ječmene 25 sudů piva. Vydání na várku činilo tehdy:

20 kop varového dřeva po 23 kr. .	7·40
3 sáhy bukového dřeva	3·21
30 (32) liber chmele po 18 kr. .	9·—
1½ čtvrti jalovce	0·06
4 žejdlíky soli	0·12
sláma	0·04
svíčky a třísky	0·08
koště	0·02
kvasnice . . . . . . , . .	1·—
hospodářům k přihlídnutí várky .	1·30
sládkovi od várky	4·49
bednáři	0·45
4 várčím po 36 kr.	2·24
jim za chléb, sýr a pivo	1·—
od sladu mletí (odvezení) . . .	0·12
2 sudomyčkám po 35 kr.	1·20
	33·21

V tomto oučtu vynechán je ječmen, kterého se bralo na várku 60 měr po 1 zl. 30 kr., což činilo 90 zl.

Utrženo bylo z várky:	za patoky . .	5 zl. 24 kr.
	za mláto . .	3 zl. 32 kr.
	za ředinu . .	— zl. 18 kr.
	za kvasnice . .	2 zl. 06 kr.
		11 zl. 20 kr.

Z várky bylo užitku průměrně 54 zl., dle toho kolik chmele přidáno bylo.

Přísaha sládků byla (1700): Přísaháme dnešní den Pánu Bohu všemohoucímu, Blahoslavené Panně Marii, jakož jsme se uvolili práci

Nyní je v Telči 14 ševců, 11 řezníků a krejčů, 8 truhlářů, 7 pekařů, 6 zámečníků, 5 kovářů, 4 mlynáři (patří sem totiž mimo panské mlýny i vzdálenější mlýn Píšův a Hladov); 3 koláři, zedníci, barvíři, bednáři, tkalci; 2 kožešníci, knihaři, košíkáři, rukavičkáři, sklenáři, sedláři, punčocháři, klempíři, hodináři, tesaři, kominíci, holiči; po jednom malíři pokojů, nožíři, hrnčíři, pernikáři, dýmkaři, zlatníku, kamenníku, provazníku, koželuhu, kotláři se slejvačstvím a strojnictvím, cukráři, pokrývači, kovolitci, mydláři, kartáčníku a dílny na jutové, bavlněné zboží a žaluzie. Hostinců a náleven kořalky je 19; větších i menších obchodů v potravinách 16; smíšených obchodů 14; obchodů v střižném zboží 7; vetešníci 3; koňaři 3; kramáři 3; papírnictví 2; jedna lékárna, knihkupectví, obchod v železe, peří a kůžích.

R. 1836 zřízena byla v městě sběrna na psaní a menší zásylky do 3 liber váhy. Tehdy chodil posel pouze mezi Telčí a Želetavou třikrát týdně. R. 1849 zřízena byla pošta jízdní do Stonařova, Želetavy, Jihlavy a Batelova, od r. 1860 do Dačic.

Lékárna zařízena byla od jesuitů, poprve připomíná se kolem roku 1700. Po zrušení řádu prodána byla z nařízení zemského gubernia bývalému jesuitskému lékárníku Ign. Lýrovi za 2510 zl. $52^1/_2$ kr. s podmínkou, že ji na své útraty z bývalé kolleje přestěhuje.

---

dělání sladův a piva vaření, pánům nákladníkům města Telče, že chceme v tom povolání věrnosť jak v sladu dělání, tak v pivě vaření spravedlnosť zachovati — na jednu várku piva starého 46 měřic sladu bráti a z něho piva vařiti 7 beček 6 věder a dolívky 4 vědra, patok 3 sudy dostaviti, smeti náležitě vymíšeti a žádnému chudému neb bohatému více nečiniti nepatříce na žádnou přízeň neb nepřízeň ani jaké vymyšlené dary, — toho nám dopomáhej Pán Bůh, Matka Boží, všickni svatí, Amen.

O tiskárně v Telči činí se zmínka k roku 1720.[1]) Působením býv. jesuity, Jos. Strnada, žijícího v Praze, činěno mimo jiná místa meteorologické pozorování též v Telči.

c) Spolky.

V Telči založeny byly a trvají posud následující spolky: učitelský (1869), občanská beseda (1872), tělocv. hasičský (1872), hasičů (něm.) (1872), literární klub (1880), odbor národní jednoty pro jihozápadní Moravu (1886)[2]), »Omladina«, sp. vzdělávací a zábavní (1887), hospodářský (1890)[3]); sbor vysloužilců vojenských (1890)[4]); dámský červeného kříže; »Sokol«; »Dobročin«, sp. dělníků (1890). — Vzájemná záložna (1866), úvěrní spolek (něm.) (1872), spořitelní ústav (1878), městská spořitelna (1886).

Městské museum založeno bylo přičiněním prof. J. Janouška r. 1887. Dosud uloženy v něm jsou z radního domu pergamenové listiny, starší rukopisy a tisky, ostatní listiny porůznu ještě rozházené třeba srovnati. Mimo to jsou v museu z bývalé kolleje podobizny jenerálů jesuitského řádu, některé keramiky domácí výroby ze 17. a 18. století, a různé archeologické památky. Vstup do musea jest každému volný.

---

[1]) Typographiam Teltschii floruisse Otto Steinbach in historia morav. detexit ex libris, qui fuerunt impressi Teltschii. (Oliva: Rhytmi patriotici).

[2]) Nár. jedn. pro jihozáp. Moravu založena byla původně se sídlem v Telči, odkudž přeložena byla r. 1888 do Brna.

[3]) Hospodářský spolek, jakožto filialka hosp. spolku v Brně, zašel. —

[4]) Nově vznikl ze spolku vojen. vysloužilců, který zašel.

f) Rodáci a kteří zde působili.

Z rodáků zasluhují uvedeni býti:

Jan z Telče, děkan kapituly Olomoucké (1360).

Vavřinec Kalf (1386), **Václav** z Telče (1396) a **Jan** z Telče (1411), kteří se připomínají jakožto bakaláři Pražské university králem Karlem 1348 založené.

Kříž Oldřich,[1]) jemuž děkovati máme za mnohé důležité památky literární a historické. V latině bezpochyby vzdělal se již na škole v Telči, vystudovav pak universitu v Praze, vysvěcen byl r. 1463 na kněžství. Rukopisů jeho jest velmi mnoho; jmenovitě zachovaly se jeho přepisem Přísloví Flaškovy, Závišova píseň atd. Sám prý zanášel se hvězdářstvím.

Optát Beneš byl vysvěcen 1520 na kněžství, záhy obrátil se k učení Lutherovu, od něhož později vrátil se zase k učení katolickému, jakož je drželi utrakvisté. S Petrem Gzelem překládal Nový Zákon, a pocítivše oba potřebu správného pravopisu českého, vydali spisky o způsobu českého psaní. Optát seznámil se s Blahoslavem, jemuž velmi se zalíbil pro svou zbožnosť a upřimnost.

Petr z Telče, kaplan v Plzni, pomáhal arcikněži Plzeňskému u vydání jeho kázání o pokání (1522).

Jan, přijmím **Mezoun**, biskup Olomoucký, syn nezámožných rodičů. Záhy osiřelého ujmula se jeho bába Barbora, hospodyně v městském špitále, a postarala se náležitě o jeho vychování ve škole Telecké. Později studoval na rozličných místech, jmenovitě na universitě v Krakově, v Olomouci, v Římě. V Bononii stal se doktorem dle přání papežova, načež byl r. 1569 od rodiny pánů

---

[1]) Urbář z r. 1580 uvádí Pavla Kříže, usedlého v předměstí za hrází u velké brány (nyní severní polovice Starého Města).

Pavlovských adoptován. Jakožto biskup Olomoucký (od 13. února 1576) musel snášeti mnohé trpkosti pro rozmíšky náboženské. Účastniv se pohřbu cís. Maximiliana II. v Praze ochuravěl a v stáří sotva 36 let zemřel v Olomouci dne 6. února 1578.[1])

Laetus Lukáš, kněz katolický. Od roku 1579 byl farářem v Prostějově, později v Kdousově a zároveň ve Vel. Újezdě, na to děkanem v Kroměříži, od roku 1590 zvolen do kapituly olom. a brněnské. L. 1585, jsa děkanem Bítovským, k žádosti Štěpána Vratislava z Mitrovic učinil ze Šturmova »Srovnání víry« krátký výtah, kterýž ještě 1613, když po druhé byl vydán, přiměl Bratry ku sepsání obrany. Laetus zemřel r. 1603.

Řehoř Samuel Otčenášek, nar. roku 1652 v Telči. Vstoupiv do řehole kanovníků sv. Augusina na Karlově v Praze, učinil tam 24. června 1676 hlavní slib řeholní a byl 20. června 1712 zvolen za opata. Za něho opraven byl památný kostel P. Marie na Karlově, při čemž vnější jeho tvárnosť gotická proměněna v copovitou, a postavena nová prelatura. Zemřel 24. března 1724 a pochován byl v kryptě téhož kostela.[2])

Pelikán Jan Bernard, nar. v Telči r. 1755, studoval doma gymnasium a stal se prelatem Novoříšským r. 1793. Zachoval po sobě dobrou pověsť jakožto přítel chudiny a vzorný kněz. Zemřel 18. ledna 1819.

Dankovský Řehoř, nar. dne 16. února 1784. Prvního vzdělání dostalo se mu na škole Telecké, načež studoval na gymn. Jihlavském jsa pro nemajetnosť podporován hr. Leopoldem Podstatským. Obdržev stipendium 70 zl., podporoval jím svého mladšího bratra. Ve Vídni věnoval se

---

1) Dědictví sv. Cyr. a Meth. — Volný: Kirchliche Topographie von Mähren.

2) K. Navrátil: Paměti kostela P. Marie na Karlově v Praze.

zvláště studiu jazyků semitských a řečtině. Později měl příležitosť naučiti se franštině a maďarštině. Ačkoliv odbyl studia theologická, nestal se knězem, ale přijal stolici řeckého jazyka na akademii v Rábu a brzy na to v Prešpurku, kterýžto úřad zastával od 1806 do 1852. Přednášíval vedle řečtiny jako suplent též fysiku, mathematiku, historii a filosofii, též spořádal knihovnu akademie Prešpurské. Literarní práce jeho vztahují se skoro naskrze k dějezpytu a jazykozpytu slovanskému, řeckému a maďarskému (Sl. N.). —

Ze spisovatelů jesuitských narodili se v Telči:

Ulmann Martin (nar. 11. list. 1662); vydal tiskem dvě díla obsahu filos. a dějepisného. Zemřel v Praze 9. října 1712.

Svoboda František (nar. 11. října 1708), byl doktorem filosofie a theologie a rektorem university v Olomouci. Zanechal tiskem dva latinské spisy obsahu theologického. Zemřel v Olomouci 18. října 1769.[1])

Mimo to žili v Telči:

Kostelecký Laurentiades Jiří. Od r. 1587 byl farářem v Hulíně, od 1591 v Telči, při čemž zároveň zastával děkanství okresu Bítovského. Tu ač žil na podacím katolického pána, Oldřicha Jáchyma z Hradce, nesnáze měl s regentem panství o důchody farní, proti kterým jej sám biskup ničím nemohl chrániti než potěšováním na lepší časy. L. 1592 uložil mu Stanislav Pavlovský, od 1579 biskup olom., aby přiměl ženaté faráře Teleckého panství k odstranění jejich žen. L. 1598 dopadl člověka, který se vydával za kněze katolického, jejž poslal administratorům biskupství olomouckého, aby byl potrestán. Zemřel po r.

---

[1]) F. Pelzl: Gelehrte aus dem Orden der Jesuiten.

615. Napsal »Píseň na památku paní Anny M. Vencelíkové z Malovic« († 1615) a kázání.[1])

Augustin Strobach, nar. v Jihlavě, odebral se z jesuit. koleje v Telči na Marianské ostrovy, kdež zemřel smrtí mučednickou.[2])

Jiří Konstanc, jesuita, napsal mimo jiné: Manuale recens erectae Sodalitatis Telczii. Pragae 1658.

Bartoloměj Christel. Ve Vratislavě byl posluchačem jeho filosofie kníže Michal Wiszniowiecki, potomní král polský. Christel byl později rektorem v Telči a posléze představeným jesuit. řádu české provincie. Mimo jiné napsal: Praecellens viduarum speculum (Život hrab. Františky Slavatové).

Kašpar Knittel, jesuita, byl dvorním kaplanem cís. vyslance v Holandsku, rektorem vysok. škol Pražských. Zemřel v Telči r. 1702.

Antonín Koniáš (Koňas z Vydří), známý horlivým hledáním a prohledáváním knih »kacířských«,[3]) byv přijat do řádu jesuitského (1708) odbyl si v Telči rok svého noviciátu.

Jakub Hein, jesuita, spisovatel knih obsahu nábož., zemřel v Telči 1754.

Karel Gottschlich, jesuita, býv. kancléř a rektor olom. university, zemřel v Telči 1770.

Jiří Lhotský ze Zbirova, zemřel v Telči jako rektor kolleje r. 1758. Psal knihy obsahu filos. a theol.

Oliva, kaplan v Telči, napsal: Rhytmi Patriotici de Teltschii Memorabilibus 1785 (Bibl. Olom. Manuscript. g. 12).

---

[1]) Většina dosud uvedených mužů nalézá se v Jirečkově Rukověti, následující jesuité opět v Pelzlovi.

[2]) Oliva: Rhytmi patr.

[3]) V Lovětíně chovají bibli Koniášem opravovanou a jeho podpisem opatřenou.

Matějka Josef, nar. v Hor. Cerekvi, přijat byl v 11. roce do semináře v Telči. Odbyv zde třídy humanitní odebral se do Prahy, ale nebyv pro nedostatek jednoho prstu přijat do theologie, věnoval se zcela hudbě. Byv výtečným trubačem, vychoval více než 50 žáků, mezi nimi i pověstného Jana Sticha (Punto), Založana a svého syna Josefa. Zemřel v Košířich u Prahy.[1])

Tobiášek Jos., nar. 1792 v Slepoticích v Chrudimsku, † 17. srpna 1846. Vystudoval theologii v Hradci Králové, ale nemaje kanonických let k svěcení, odebral se do Vídně, kdež byl vychovatelem nejdříve rytíře Ukrechtsberka, potom u hraběte Podstatského až do 1827, načež vstoupil ve výslužbu. Napotom stal se v Telči na hlavní škole učitelem a r. 1839 ředitelem. Vydal »Pomocní knihu k něm. mluvnici« (v Praze 1839) a mimo to přispíval do »Včely«. Byl výborným hudebníkem a cvičitelem 12člené kapely vydržované hr. Adolfem Podstatským.

Furch Vincenc, nar. v Krásonicích 1817. První vychování dostal na hl. škole v Telči a odbyv fil. a práv. studia stal se státním úředníkem. Již jako mladík miloval jazyk lidu a těžce nesl, že jím tak příliš opovrhováno, jak tehdy zvláště v moravských městech bylo zvykem. Furch psal básně, z nichž mnohé tiskem vyšly; některé písně byly uvedeny v hudbu.

Kypta Jan, nar. v Borotíně v Čechách, působil v Jindř. Hradci; od roku 1848 na dívčí škole a jako ředitel kůru v Telči. Byl dobrým hudebníkem, pilným hudebním spisovatelem a vlasteneckým učitelem. Tiskem vydal: Německou mluvnici, Stručný zeměpis (čes. a něm.), Nauku o souhlasu, Stručný dějepis Moravy, Dějepis města Telče a Zrcadlo nábožnosti a dobročinnosti.

---

[1]) Dlabač: Künstler-Lexikon.

Roezl Benedikt narodil se v Horoměřicích u Prahy 1824. Vyučiv se zahradnictví dostal se jako pomocník do Telče (1846), odkud odešel do Belgie a Ruska, načež delší dobu pobyl v Střední a Jižní Americe. Jakožto objevitel a pěstovatel orchideí nemá sobě rovného. Zemřel v Praze. —

Jednotlivé obce bývalého panství.

Borovná,

statek a ves se 191 obyv.,[1]) přifařena do Mrákotína, jednotř. škola. — R. 1360 psal se z B. jakýsi Jindřich, r. 1415 dal Jan z B. zdejší dvůr zapsati Ondřeji z Radětic. Později drželi ves Mikuláš z B. (1447) a Burian z B. (1482), s nímž měl na vsi podíl Jan Koňas z Vydří a (1517) Heřman z Vojslavic. Dcery Burianovy, Dorota a Kateřina, prodali ves se dvorem a tvrzí r. 1531 Hynkovi z Vydří, při jehož rodě zůstala do r. 1652, načež do r. 1697 náležela Salavům z Lípy. Do r. 1709 měl B. Jan Rud. Schönovitz z Ungerswerthu a po něm Putzové z Rolsberga, od nichž koupil ji r. 1721 Frant. Ant. hr. Lichtenstein-Kastelkorn za 24.500 zl. rýn. Dvůr postaven byl znovu r. 1761. Myslivna.

Původně stávala prý B. více k jihu a v téže straně byla osada Uhliště, jejíž jméno rybník Uhlištský (Hulištský) posud zachovává.

Vilém Old. Slavata vystavěl si zde pivovar, ale musel jej na základě privilegii města Telče zrušiti zvláštním dvorním vynesením.

Částkovice,

vesnice (223·1 hektarů plošné výměry, 86 obyvatelů), přifařena a přiškolena do Mrákotína. R. 1580 bylo zde 8 o-

---

[1]) Počet obyvatelů udán jest podle sčítání z r. 1890, toliko při Nové Vsi a Rácovu, ležících v okr. jihlavském, z roku 1880.

sedlých, z nich měli dva po $^3/_4$ lánu, dva po $^1/_2$ l., ostatní po $^1/_4$ l. R. 1840 měla ves 15 domů a 95 obyv. Blíže vsi je mlýn (549 m. nad mořem).

Čenkov (Černíkov),

559 m. nad hlad. moře, vesnice s 248 obyv. ležící v okresu jihlavském, přifařena do Třeště, přiškolena do Růžené. V r. 1580 bylo 16 osedlých, z nich měl Křapů, Havlů, Lhotka, Průša, Bustů, Roj a Nápravník (svobodník) po lánu, Blažek, Hron, Doktorů, Lašan, Holý a Bednář po $^3/_4$ l., Kubašta, Dubenka a Suška po $^1/_2$ l. a rychtář Jakub dům svobodný. R. 1840 bylo zde 34 domů a 249 obyv. Pod vsí jest mlýn »Janov.«

Černič (Černice),

ves na stoku Dyje s potokem Mrákotínským (470 m.), (285 h. pl., 103 ob.), přif. do Kostelního Vydří, přišk. do Radkova. — Bohunek z Volfířova prodal ji 1353 Peškovi z Milenovic, r. 1566 uvádí se mezi obcemi k Telči náležejícími, ač později rodina Černických z Černice desátek odtud brala, jehož jednu polovici Anna Černická z Kačova, představená Novoříšského kláštera, tomuto r. 1575 darovala. — R. 1580 bylo zde 8 celoláníků a mlynář. (Otčenášek, Štípek). R. 1840 bylo ve vsi 115 obyv. a 21 d. Část nynějšího mlýnu jest bývalá tvrz.

Dobrá Voda,

vesnice s 132 obyv., polit. obec Mrákotín, přif. a přišk. do Mrákotína. — Ves měli r. 1353 po otci Našin a Vrchoslav. R. 1359 vyměnil ji Bohunek z Třtěnice, načež ji i s tvrzí, dvorem a vinicí (!) r. 1371 prodal Maříkovi, po němž přešla na Kozlovce z Rudky. R. 1437 držela ji vdova po Jindřichu Kapounu a od r. 1447 Jiří Talafus z Říčan.

Později přešla na Vaňka z Tavíkovic, jehož syn Václav ji postoupil 1492 Janu z Petrovic. K r. 1530 připomínají se Dětřich Dobrovodský z D. V. a Jan z Bělčovic a D. V., a synové tohoto Jan a Mikuláš. D. V. dostala se k Telči až někdy po r. 1650, protože do toho roku v urbáři se neuvádí. R. 1840 bylo zde 15 domků s 107 obyv.

Dolování stříbra připomíná se zde poprve v r. 1549, kdy král Ferdinand Jáchymu a Zacharyáši z Hradce odpustil na 15 let desátek ze zlatých a stříbrných dolů jejich u Slavonic a u Telče, začež se zavázali vydolené zlato a stříbro za cenu zemským sněmem ustanovenou do královské mincovny odváděti, a sice lot zlata za 6 zl. a hřivnu stříbra »horské« (kutnohorské) váhy za 9 kop míšenských. Z neznámých příčin ustalo se v těžení stříbra, až teprve v letech 1714—16 nové pokusy činil Jan Jungmayer, ale se špatným výsledkem. Za nynějšího majitele panství počalo se na opuštěném kutíšti znovu pracovati r. 1882. Po práci skoro tříleté dosažena hloubka 45 m., načež štola ohledací 47·4 m. dlouhá směrem jz. se prorazila. Žíla křemencová vystupuje na povrch na Zdenkově vrchu a pokračuje pod vsí pod rybník Žibřid. Síla její kolísá mezi 0·4 až 2 m., a úklon k severu obnáší na 1 m. hloubky 180 mm. Mimo leštěnec olovněný, který má stříbra 0·2%, nalézá se v kutíšti ve větším množství železovec klencový. Pro nedostatek rudy a veliký příval vody, kterou sotva tři parní pumpy vyčerpávati stačily, upuštěno od nákladného kutání.

Od roku 1645 trvají zde lázně, jichž voda proskoumána byla již r. 1743 lučebníkem Stampou a r. 1753 pražským prof. Heisingem. Trpící rheumatismem nalézají zde úlevy ba často úplně se pozdravují. — Na místě nynějšího panského mlýna býval hamr a v první polovici tohoto století papírna.

Kostel sv. Jáchyma postaven byl r. 1682. 8

Doupě,

vesnice (509 h., 174 obyv.) s dvoutřídní školou, přifařena do Telče. — R. 1580 bylo zde 10 osedlých s 2 lány (Molcar, Pavelků, Mareš, Viktorin, Říha, Čížek, Jíra (mlynář Trucla). R. 1840 měla ves 20 domů s 148 obyv. Mlýn »Drdák.«[1])

Dvorce Dolni,

ves, polit. obec Dyjice s 43 obyv. — R. 1580 byli zde Kříž, Ambrož a mlynář, první dva měli po lánu. R. 1840 měla ves 2 statky a mlýn s 19 obyv.

Dyjice,

vesnice u řeky Dyje s 119 obyv. (s dvorem Rosičkou, myslivnou a hájovnou), přifařena a přiškolena do Telče. Dyjice, Dyjička, Strana a Dvorce mají dohromady 133·4 h. plošní výměry. — R. 1350 náležela Bohobudu, jehož syn Vojtěch postoupil ji 1361 Jindřichovi z Hradce a na Telči. — R. 1580 bylo zde s mlynářem 13 osedlých a 11 lánů rolí. — R. 1840 bylo 17 domů s 112 obyv. — Na blízku u lesa stojí nad studánkou úhledná kaplička. — Rosička, kdysi vesnička s dvěma osedlými, nyní panský dvůr a myslivna. Na silnici, vedoucí k Nové Říši, stojí o samotě hostinec »u koruny«.

Dyjička,

ves s 120 ob., polit. obec Dyjice. Bývali zde 3 osedlí s 2 lány, kteří platívali faráři na Star. Městě a teprve někdy od 1550 vrchnosti. R. 1840 měla ves 10 domů a 61 obyv.

---

[1]) V lidu se vypravuje: Kde nyní stojí mlýn Drdák, zdržovali se první lidé té krajiny a byli snad poustevníci. Ještě počátkem tohoto století zvonili obyvatelé o samotě stojícího mlýna na vlastní zvoničce klekání. Zvonek nalézá prý se nyní v Horních Dubenkách.

Hostětice,

vesnice (216·8 h., 94 obyv.), přif. a přiškolena do Telče. — R. 1580 mělo 9 osedlých (Zoubek, Herynk, Morava, Stejskal) 2½ lánu rolí, r. 1840 bylo zde 16 domů s 93 obyv.

Krahujči,

(534 m.), vesnice (363·9 h., 846 obyv.), přif. a přišk. do Telče. — R. 1580 mělo 16 osedlých (Rod, Tříška, Buryán, Hronák, Tučný, Bořita, Peroutka atd.) 7¼ lánu rolí; Mrvka byl ve mlýně. R. 1840 měla ves 28 domů s 202 obyv. — Na místě bývalého mlýna stojí nyní rozsáhlá továrna na sukno. Ku vsi patří mlýn a škrobárna postavená na místě bývalé valchy. Na mírném návrši k straně východní stojí kostel sv. Jana Nep., vystavěný r. 1728 od hr. Frant. Ant. z Lichtenšteina.

Lhotka,

vesnice (224·6 h., 176 ob.), náleží farou a školou do Mrákotína. — R. 1580 měli Pátek, Budek, Ambrož a Pejčoch 2 lány rolí; r. 1840 bylo zde v 22 d. 141 ob. Na blízku jsou zbytky hradu Sternberka.

Lovětín,[1])

(594 m.), nejsevernější ves v okresu dačickém (1413 h., 289 obyv.), 3 hod. vzdálená od Telče, přif. a přišk. do Růžené. — Lovětín připomíná se r. 1360, od té doby vy-

---

[1]) Petr, župan Bítovský dostal r. 1227 od krále Přemysla v náhradu za opevňování města Jemnice okrsek jmenem Lovětín, ležící při řece Jihlavě a Krupě, který téhož roku prodal klašteru Luckému, jemuž dáno od krále povolení krajinu tuto osaditi. Blíže řeky Jihlavy byly dva Lovětíny, a zdá se, že zpráva zde uvedená vztahuje se spíše k Lovětínu, který býval východně od Třeště. (Regesta I, č. 719 a 720).

střídaly se v držení jeho rodiny ze Sternberka, Suché, Rýnař, Hodic, Osečan, Vrchovišť, Lípy, Mirovic, Čížova, načež r. 1618 koupen byl od Batelova k Telči. R. 1650 patřil k rychtě Rácovské, měl 16 osedlých se $7^3/_4$ lány rolí. Mezi osedlými byli tehdy: Pazour, Couval, Korpeš, Máců, Mlš, Bílek, Kuchař, Hron, Vilímek, Vondra Ulice, Houček, Závora. V 16. století bývalo zde výnosné mýto, po němž dosud památka se zachovala v názvu »u mýtných.« R. 1840 bylo zde 42 d. a 243 ob. — Mlýn.

Mrákotín,

(556 m.), městys s 887 obyv., s Dobrou Vodou 1359·9 h. pl. výměry, má farní kostel sv. Jiljí (patr. náb. fond), k němuž patří obce: Dobrá Voda, Praskolesy, Borovná, Lhotka, Častkovice, Řásná, Světlá a Sumrakov. Na hřbitově jest kaple sv. Frant. Seraf. Původní kostel byl přestavěn r. 1806 a sice tak, že ku starému presbyteriu na příč postavena stavba nová, následkem čehož hlavní osa kostela obrácena k severu, kdežto původní presb. tvoří kapli v původ. směru východním. Tato jest slohu goth. se 4 okny, z nichž dvě zazděná mají zachovalou pěknou kružbu. Žebroví sbíhá se stropu do polovice stěn a končí buď konsolí kuželovitou, buď lidskou hlavu představující. Na straně evang. jest ve zdi zamřížované sanktuarium, v pravo ve zdi sedilia. Před oltářem jsou náhrobní kameny některých farářů. Původní sakristie jest na kříž sklenutá a měla v silných zdech úzká okna, která před časem byla rozšířena.

O faře činí se první zmínka k r. 1398, ačkoliv ona, jakožto jediná na bývalém panství Sternberském, zajisté jest původu staršího. V 16. stol., ne-li dříve, byl kostel v rukou utrakvistů. R. 1569 udělil Zacharyáš z Hradce faráři právo odúmrtě za roční 4 kopy gr., jež připadly k

dobru kostela. V 17. stol. měli právo patronatní jesuité a k faře byla, snad z nedostatku katol. kněží, připojena fara ve Studené (asi do 1716).[1])

Z farářů následovali po sobě od r. 1640: Jan Cantori † 1646; Mat. Čelechovský z Oujezda ve Slezsku do 1649; Tomáš Beránek (Agnellus) z Mirotic do 1652; Martin Verroni † 1654; Mik. Fuchs z Jemnice do 1661; Jak. Hodek z Fulneka, mag. fil. a svobod. umění, bakalář theologie † 1676; Jan Bystřický z Jemnice do 1686; Šimon Křížek z Mysliboře do 1695; Martin Hamerle z Telče † 1712; Řehoř Žižka z Telče do 1714; Jiří Formánek † 1714; Ignác Feiertag z Jihlavy † 1725; Max Wagner z Ostravy † 1742; Rudolf Lipka do 1750; Jan Foltín do 1756; Frt. Nosek z Val. Mezeříče † 1765; Jos. Lipka dostal se do Telče 1786; Frt. Umlauf z Hustopeče do 1793; Jan Magaus z Telče do 1809; Kašpar Foltánek do 1815; Ign. Pelikán † 1840, za něho spravována fara mezi l. 1819—1834 administratory Ondřejem Morávkem a Dom. Nebudou; Jos. Kruch z Roudnice † 1853; Ant. Ondráček † 1859; Karel Šafránek ze Zábrdovic † 1890; Alfred Vaňátko z Brna.

Škola připomíná se r. 1670, nyní jest zde v nové budově škola dvoutřídní.

Mrákotín náležel ku zboží hradu Šternberka. R. 1580 měl osedlých 38, kteří vzdělávali 12 lánů. (Nosek, Sedláček, Hronek, Peterka, Menšík, Hlávka, Šálek, Brychta, Sluka, Kokeš, Zejda, Bláha). V tom čase postavili si na obci »krčmu anebo rathouz na obecní náklad, a v něm

---

[1]) O tom svědčí náhrobní kameny farářů z té doby a obraz na faře s nápisem: Léta Páně 1649 30. Nov. pochována jest v tomto chrámu Páně sv. Jiljí městys Mrákotína Ludm. Beránková z Mirotic, vlastní paní máti Tomáše Agnella Mirotického, toho času faráře městys Mrákotína a městys Studené. —

jen oni právo měli šenkovati.« Z této krčmy platili vrchnosti kopu gr. ročně. Obec užívala rybníčka »Rysovce«, z něhož platila 4 gr. ročně. R. 1568 dal Zacharyáš z Hradce řemeslu kovářskému, bednářskému, kolářskému, zámečnickému, tkalcovskému, ševcovskému, krejčovskému, mlynářskému a mísařskému společný cech, »aby v tom cechu byly zachovány podle obyčeje a řádu, jakž v Telči zachovávají.« R. 1840 měl M. 79 domů s 623 obyv. Vedle hospodářství jest kamenictví hlavním zaměstnáním obyvatelů. Mlýny jsou v obci čtyři.

Mysliboř,

(529 m.), vesnice (737 h., 343 ob.), přifařena do Telče, škola jednotřídní. — R. 1580 bylo osedlých 28 se 14 lány (Rezek, Vejmělka, Ježek, Kutina, Kohout, Hykeš, Valen, Šimek, Soud, Železný, Tlaňák, Křížek, Jehně, Vach, Motl, Boček, Mejda, Peřina). R. 1840 bylo zde 45 domů s 346 obyv. — Mlýn.

Myslová Horní,

(505 m.), vesnice s 203 obyv. Přiškolena a přif. do Kostelní Myslové. — R. 1580 měla 17 osedlých s $10^1/_2$ lány rolí. (Hron, Maleček, Masopust, Rokos, Trouval, Karásek, Koráb, Holý, Tvarůžek, Hanousek, Klemar, Kopejtko, ostatní jména křestní). R. 1840 bylo 30 domů s 164 obyv. K obci patří 4 mlýny na Mrákotínském potoce.

Myslová Kostelní,

(491 m.), vesnice (512 h., 261 obyv.), dvoutřídní škola. K farnímu kostelu sv. Václava (patr. náb. fond), náležejí vesnice: Zadní Vydří, Myslůvka, Horní Myslová, Mysletice, Černíč a Olší. Ze staršího kostela zachována jest pouze goth. presbyteř se sanktuariem ve zdi a sakristie s úzkým

okénkem, které ukazuje zevně na tvar romanský. — Markrabě Přemysl listinou ze dne 13. července 1253 daroval faru v M. premonstratskému klášteru Geraskému v Dolních Rakousích. R. 1292 uveden byl na faru Rudiger z téhož kláštera. Listinou krále Václava II. (10. pros. 1293) poddaní v M. vyjmuti byli z moravského soudnictví zemského potud, že zboží po zločincích popravených zůstavené nemělo připadnouti markraběti, nýbrž klášteru v Gerasu. Patronát nad kostelem měl klášter tento až do 15. stol., načež právo toto přešlo na pány z Hradce a na Telči a r. 1595 na jesuity v Hradci a později v Telči. Od Zacharyáše z Hradce dostalo se farářům právo odúmrtě za ročních 7 kop gr. ve prospěch kostela. V druhé polovici 16. stol. zůstávala fara často neobsazena, a kostel byl filialním při Telči téměř po celé 17. století, až do znovuzřízení fary v r. 1785. Kostelní pozemky přísluší farnímu kostelu v Telči. — Z farářů připomínají se: Rudiger (1292); Mik. ze Stojčína (1416); Vavř. Süssenbek do 1505, po něm Michal; Gallus (1535); Jeronym (1556); Frant. Nedorost z Telče (od r. 1785); Mat. Augusta z Telče (1795); Jan Kürz z Telče (1815); Jos. Richter (1823); Michal Michl (od 1828); Liberat Promberger (1551); Karel Jelínek (1860) a Josef Španhel od roku 1872.

R. 1380 prodal ves Tomáš Věrdunk Jindřichovi z Hradce, který ji pustil roku 1368 Janu z Radkova, ale brzy zpět ji získal. R. 1550 bylo osedlých 21 (mezi nimi Stichl, Škarek, Čermák, Říha, Kopejtka, Liška, Busta, Suchomel, Kavka) s $8^1/_2$ lánu rolí. R. 1840 bylo v 39 domech 289 obyv. — Na Mrákotínském potoce jsou 3 mlýny.

Myslůvka.

(477 m.), ves (238·8 h., 98 obyv.), přif. a přišk. do Kostelní Myslové. R. 1580 mělo 9 osedlých (Busta, Klemar,

Hamrník, Přibyl, ostatní se jmény křest.) $3^3/_4$ l. rolí. R. 1840 bylo zde 12 domů s 70 obyv.

Nevcehle,

vesnice (783·7 h., 377 obyv.), přif. a přišk. do Urbanova. Patřila r. 1350 Bohunkovi ze Slatiny, po r. 1373 zastavena byla brněnskému židu Myšlovi, který ji prodal Adamovi a Janu z Hodic. Později drželi ves Mareš z Volfířova, Ondřej ze Slavíkovic, Václav z Dubenek, Dětřich Vinarský z Prostěboře, Jan z Hlavatce a město Jihlava, od něhož ji koupil Zacharyáš z Hradce r. 1560 za 425 kop grošů. Tehdy mělo 30 osedlých 19 lánů roli. Mezi osedlými jmenují se: Zeman, Fornoch, Holub, Kokeš, Dvořák, Semrád, Zubatý, Hejlík, Průcha, Bláha, Kamarýt, Vala, Šlapal, Podlažek, Nerad, Žahourek, Ježek, Pejčoch, Bahnů, Klauzů, Dočekal, Bučka. — R. 1840 bylo zde 52 d. a 264 obyv.

Nová Ves,

leží v okresu jihlavském při českých hranicích, má 441 obyv. a jest přif. do Batelova. Škola jednotřídní. — Patřívala k hradu Janšteinu, od jehož tehdejšího držitele Jana z Mezeřiče koupil ji Jindřich z Hradce r. 1385. Zbytky hradu Janšteina záležejí z rozvaleného spodního zdiva, na němž posud rozdělení hradu znáti jest, a z polovice okrouhlé věže. Nalezají se od vsi na straně jihozápadní na pokraji lesa. — R. 1580 mělo 18 osedlých (mezi nimi Šilhavý, Krška, Filů, Valšů, Braun) 10 lánů rolí. R. 1840 bylo zde 50 domů s 344 obyv. — Dva mlýny.

Olši,

vesnice (361·2 h., 151 obyv.), položená mezi vrchy »Bradlem« a »Skupovou brankou«, přif. a přišk. do Kostelní

Myslové. — R. 1580 vzdělávalo 10 osedlých (Šejha, Vokřínek, Telka, Skupa, Fanta) 5 lánů. R. 1840 bylo zde 22 d. s 129 obyv.

Přes lesy na západ pod vrchem Hradiskem (769 m.) stávala víska Nová Královna, která v 30leté válce již se neuvádí. R. 1550 platili v ní Linhart a Valenta, každý z planiště a chalupy. Lesní studánka »Nová Královna« ukazuje dnes na její položení. Od r. 1599 patřila k Řečici.

Ořechová,

vesnice (288·8 h., 114 obyv.), přif. a přišk. do Urbanova. Náležela Tluxovi z Březníka, jehož synové postoupili ji r. 1355 Bohunkovi z Volfířova. Od r. 1371 připomínají se zde Čeněk a Dluhomil z Nevcehle, Adam z Řečice, Mareš z Rošteina a Oldřich z Volfířova, od něhož ji koupil r. 1419 Jindřich z Hradce a na Telči. R. 1580 mělo 9 osedlých (mezi nimi: Šnoflák, Cucla, Beseda, Kvasnička) 4 lány. R. 1840 při 18 domech 116 obyv.

Praskolesy,

vesnice (467·6 h., 91 obyv.), přif. a přišk. do Mrákotína. R. 1580 měla 5 osedlých a 2½ lánu rolí. R. 1840 bylo v 10 domech 88 obyv. — Mlýn.

Rácov,

vesnice v okresu jihlavském s 331 obyv., přif. do Batelova; škola jednotřídní. Od 14. století byli majitely vsi: Jan z Pernšteina, Batelovští z Prostého, Jan Kosař z Jihlavy, Jiří Macák, Čížovští z Batelova, od nichž přikoupen byl k Telči. Tehdy byl zde dvůr, pivovar a tvrz. Dvůr byl r. 1798 rozprodán. R. 1650 patřilo ku 14 usedlostem 4½ l. (Mach, Stoklasa, Lžičař, Doskočil, Maryška, Navrátil, Boček, Mlejnek, Novák, Havelka). R. 1840 bylo v 42 d. 268 obyvatelů. — Kaple P. Marie z r. 1770; dva mlýny.

Radkov,

(494 m.), vesnice na Dyji (628·5 h., 295 obyv.). Dvoutřídní škola. Farní kostel sv. Bartoloměje (patr. náb. fond), k němuž přifařeny jsou obce Slejboř a Strachoňovice, připomíná se již r. 1366. Po požáru r. 1717 byl kostel zcela přestavěn, z předešlého zachovalo se jen spodní zdivo věže s úzkým goth. okénkem. Ve 14. a 15. století byli patrony kostela podílníci na vsi Radkově. R. 1469 byl farář Oldřich zároveň oltářníkem oltáře P. Marie u sv. Jakuba v Telči, r. 1546 byl zde farářem Bartoš. Zacharyáš z Hradce udělil farářům (1569) právo odúmrtě za roční 4 kopy gr. Obvod farní přidělen byl r. 1601 k Urbanovu a teprve r. 1785 fara znovu byla obsazena. Od té doby byli zde faráři: Kašpar Foltánek z Telče do 1809; Kašpar Šeberle z Telče do 1816; Jakub Beránek z Telče do 1830; Jos. Richter do 1845; Dom. Nebuda do 1853; Martin Všetečka, J. Sankot, A. Vaňátko, Jan Perka.

V Radkově bývalo více svobodných statků, jichž držitelé psali se z R. Páni Hradečtí kupovali zde již r. 1366 pozemky »na Rubašově«, a pozdějším přikupováním statků vznikl r. 1558 panský dvůr (nyní 166·31 hekt.). R. 1580 bylo zde 20 usedlostí s výměrou 15 lánů. Mezi osedlými byli tehdy: Soud, Brozma, Luňák, Holub, Skoka, Veverka, Lačmánek, Šípek, Kříž a Malík. R. 1840 měl R. 78 domů s 537 obyv. Nedaleko vsi viděti jest nad Dyjí malý kruhový příkop, snad zbytek nějaké hlídky, kteréžto místo u lidu »Kočičím zámkem« se nazývá.

Rosička,

dvůr, má s hájovnou »na Kozincích« a myslivnou 21 obyv. a náleží k Dyjici. Ves Rosička připomíná se poprve počátkem 17. století; tehdy měl zde Novák lán a obec Zvo-

leňovská dva půllány z gruntu Maršovského a Vondrového.

Roštýn.

Asi dvě hodiny na sever od Telče vysoko (677 m.) v lesích postaven byl někdy v době lucemburské hrad, jehož původní založení zachovalo se posud v sedmiboké štíhlé věži a částečně ve spodním zdivu na straně jihozápadní. První patro nynějšího hradu postaveno bylo od Zacharyáše z Hradce r. 1577. Místnosti této části jsou velmi jednoduché, stěny některých pomalovány jsou znaky a allegor. figurami. V přízemí na západní straně nádvoří jest velmi sešlá kaple sv. Eustacha a podle ní vedle brány obydlí lesníka. — Hrad Roštýn (Rosenstein) připomíná se již r. 1350 jakožto zboží pánů z Hradce, kteří tu své purkrabí měli.[1])

Hrad přešel někdy později do cizích rukou, neboť r. 1536 prodává jej a kvituje stržených za něj 1000 kop grošů čes. Jan Feyrar z Malíkova Volšovi Krajíři staršímu,[2]) od něhož nejspíše koupil jej Zacharyáš, načež byl hrad přestavěn.[3])

---

[1]) Na listině Jindřicha z Hradce z r. 1387 uvádí se mezi svědky Hojek z Ustrašína („pro tunc purgravius noster in Rosensteyn"). Před ním připomíná se Martin z Mutic (1353), Mareš z Ustrašína (1368—1387), po něm r. 1400 Jan z Hodic a r. 1536 Dětřich z Dobré Vody.

[2]) „Já Jan Feyrar z Malíkova a z Náměště jménem bratří svých Václava, Bohuslava, Hynka, Jindřicha stejnodílných, známo činím — —, že jsem prodal zámek Rošteyn s tou se vší spravedlností, kterouž předkové mojí na to měli — — urozenému panu Volšovi Krajířovi staršímu z Krajku a na Landštejně za 1000 kop gr. českých." Jakožto svědci uvedeni jsou vladykové Jan Batelovský z Prostého a Arkleb Hodějovský z Hodějova. Datum listiny v Dačicích ten čtvrtek po sv. Stanislavu l. p. 1536. (Opis listiny v zám. arch. Repert B. 15.).

[3]) V urbáři z r. 1580 je poznamenáno: Zámek Khirn Rošteyn v nově ustavený s voborou.

Růžená,

(591 m.), vesnice (549·2 h., 332 obyv.), dvoutřídní škola. Ku kostelu sv. M. Majdaleny (patr. náb. fond) přifařeny jsou vesnice Lovětín a Třeštice. Kostel jest starého založení, r. 1385 daroval Jindřich z Hradce faráři rybník pod farou, přikazuje Růženským, aby ho nasadili a užitek kostelu odváděli, kdyby faráře nebylo. Ze starého založení zachována jest presbyteř se zazděným sanktuariem. Žebra gothické klenby spočívají na silných okrouhlých kamenných sloupcích, v pravo ve výklenku stojí křtitelnice s letopočtem 1566 ozdobena vytesanými ratolestmi. Východní okno sakristie jest úzké tvaru romanského. Věž v předu kostela postavena byla r. 1648. Náhrobní kámen v kostele má letopočet 1499, jiný v sakristii, jen z části viditelný, zdá se býti starší. R. 1601 byl kostel s farou dán do správy k Urbanovu, r. 1652 k Batelovu a opět k Urbanovu, od r. 1687 až do nového obsazení fary r. 1785 spravován byl z Pavlova. — Z farářů připomínají se: Jan Domažlický (1597); Mat. Šabatka (1785); Vác. Mašek (od 1788); Jos. Kruch (1815); Frant. Tomandl (1840); Ant. Ondráček (od 1841); Frant. Pátek (1854); Ig. Hýbl (1868); Ant. Blažek (1872); Th. Vojtek (1878) a J. Tenora od 1891. — R. 1580 bylo zde 18 osedlých (mezi nimi: Beránek, Květoň, Roj, Prokeš, Jach, Rozvezl) se 14 lány rolí. Roku 1840 měla ves 42 d. s 297 obyv.

Řásná,

vesnice (1352·3 h., 303 obyv.), přif. do Mrákotína; škola jednotřídní. — Ř. od dávna náležela ku zboží hradu Sternberka. R. 1580 mělo 17 osedlých (mezi těmi: Krapa, Lete, Matule) 10 lánů rolí. R. 1840 bylo ve 34 d. 260 obyv. — Myslivna.

Řidelov (Řitlov),

vesnice (652·2 h., 201 obyv.), přifařena do Telče, přišk. do Doupě. — Náležela k hradu Sternberku. R. 1580 bylo zde s mlynářem 6 osedlých, kteří měli $3^1/_4$ l. R. 1840 bylo v 15 d. 115 obyv. — U vsi je myslivna a hájovna, hamry postavené r. 1832.

Sedlejov,

vesnice (752·6 h., 302 obyv.), přif. a přišk. do Urbanova. — S. od dávna patřil k Telči, r. 1580 měl 28 osedlých s 15 lány. (Byli zde: Suchan, Drška, Lazárek, Popelín, Hošek, Kavalík, Klíma, Buršů, Vrabců, Netrefa, Křikava, Mařík, Kout, Šuta, Bibulka, Uhlíř, Soukal, Klat, Hybeš, Urban, Šedivý, Nováček, Havelka, Vospěl). R. 1840 měl S. 43 domy s 262 obyv. — Mlýn.

Slejboř,

vesnice na Dyji (337 h., 106 obyv.), přif. a přišk. do Radkova. — V r. 1580 mělo 9 osedlých $6^3/_4$ lánů rolí. (Mezi osedlými byli: Smetana, Kožich, Dvořák, Novotný, Homolka, Jáma; Vávra Sedlo patřil do Řečice). Roku 1840 bylo v 20 d. 109 obyv. — Mlýn.

Sternberk (Stamberk).

Západně od Lhotky viděti jest na pokraji lesa nepatrné zbytky hradu Sternberka, jehož rozloha podle zachovalých stop základů a nádvorních zdí byla dosti veliká. K jižní a východní straně stálo vlastní obydlí na příkré skále, odkudž přehlédnouti bylo krajinu k jihu až na vrchy za řekou Dyjí. Nádvoří bylo částečně ohraničeno skalními až 3 m. vysokými stěnami a přiléhalo k lesu.

Hrad Sternberk ležel v starší době uprostřed mezi

zbožím Jansteinským, Bílkovským, Telčí, Studenou a náleželo k němu 19 vesnic.[1]) Ve 14. století patřil hrad Štěpánu z Březnice jinak ze Stramberka. Jméno tohoto vyskytuje se v stejném čase několikráte v nejbližším sousedství. Tak r. 1353 prodal Štěpán z Březnice ves Domašín,[2]) r. 1355 Urbanov, Ořechov a Cerekev (u Vilánče)[3]) a r. 1358 Třešť (Trzistye), Bukovou a Jezdovice »s jednotlivými k nim přináležejícími lesy.«[4]) R. 1358 koupil prý hrad Sternberk od Štěpána z Březnice Jan Jindřich, tehdy markr. moravský za 800 hř.,[5]) ale nejspíše že již téhož roku celé panství octlo se při Jindřichově Hradci. Eliška z Hradce, provdaná za Jana z Kravař, dostala S. věnem, a když Jan starší z Hradce a na Telči koupil jej r. 1414 zpět, zůstával od té doby stále při Telči.

Strachoňovice,

vesnice (433·9 h., 159 obyv.), přif. a přišk. do Radkova. — R. 1353 dal Bohůnek z Volfířova polovici vsi, záležející ze 6 lánů, zapsati Mutyšovi, purkr. na Rošteině. Po něm vystřídali se v jejím držení páni z Hradce, Dětřich a Smil z Kynic, Ctibor z Volfířova, Radslav a Smil z Heraltic (měli ji jako léno zemské), Petr Hecht z Rosic a Telečtí měšťané Trámek a Hrnček, od nichž i druhou polovici koupil r. 1390 Jindřich z Hradce. — R. 1580 mělo 18 osedlých (mezi nimi: Koukal, Mikeš, Klíma, Vetyška, Kracl, Novotný, Kouba) 12 lánů polí. R. 1840 bylo v 30 d. 181 obyv.

---

[1]) Viz stránku 36.

[2]) Sedláček (Hrády a zámky VII, 50).

[3]) Volný, die Margr. Mähren.

[4]) Codex diplom. Moraviae IX.

[5]) Tamtéž.

Strana,

vesnice s 39 obyv., přif. a přišk. do Urbanova, pol. obec Dyjice. R. 1580 náležela již k Telči a měla 3 osedlé s $2^1/_2$ lánem rolí. R. 1840 bylo v 5 domech 44 obyv.

Studnice,

vesnice (437·8 h., 165 obyv.), přif. do Telče, přišk. do Mysliboře. — Připomíná se poprve r. 1463, r. 1580 měla 14 osedlých s $11^1/_2$ l. Z osedlých uvádějí se: Mlyčka, Smolík, Novák, Sklenář, Švejna, Loukota, Kříštěl, Holec, Peška, Kordů, Skála, Stuchlík. R. 1840 bylo ve 24 d. 183 obyv. — Nedaleko vsi stojí při silnici v obdélníku postavená kaple sv. Vojtěcha. Kopec nad vsí jmenuje se Vostrážka.

Třeštice,

vesnice (702 h., 296 obyv.), přifař. do Růžené, přišk. do Doupě. T. nazývala prý se Střežovice a náležela již v 14. stol. pánům z Hradce. R. 1580 bylo v ní 20 osedlých s 12 lány (Foltán, Jan Poledne, Hladký, Vitek, Pospíchal, Labach, Trantejl, Jech, Čaha). R. 1840 bylo v 36 dom. 273 obyv.

Urbanov,

(558 m.), vesnice na Dyji s 244 ob. — Škola trojtřídní. — Ku kostelu sv. Jana Křtitele (patr. náb. fond) přifařeny jsou obce: Nevcehle, Ořechová, Žatče, Sedlejov, Straná a Panenská Rosička. Ze staršího založení zachovala se pouze do obrazu hvězdy sklenutá sakristie, nyní »černá kaple« zvaná. Na svorníku v klenbě jest znak pánů z Hradce a na straně epištolní ve zdi sanktuarium, jehož dvířka opatřena jsou starobylým kováním. Když byla hlavní loď r. 1780 přestavována, odstraněn i svorník s klenby, na němž

byl' taktéž znak pánů Hradeckých, totiž pětilistá růže. Na starém hřbitově u kostela stojí kaple sv. Barbory. Fara připomíná se poprve r. 1555 a měla v 16. stol. též některé faráře podobojí, až ku konci téhož stol. jako na ostatních farách Teleckého panství dostali i zde praesent. právo jesuiti. Na čas řídili faráři Urbanovští též správu duchovní v Růžené a v Radkově. Z farářů připomínají se: Jakub (1518), Tomáš (1566), Prokop (podobojí), Marcus Slavus (od r. 1601), Blasius Honitius, Tomáš Hilos, Jan Toman, Ondř. Cucullus, Mat. Běnčík (od 1637), Tomáš Beránek (1644), Mat. Čolokovský (1649), Václ. Holický z Telče (1652), Michal Bartholoměj (1657), Mat. Vienus (1659), Bedř. Holík (1661), Tomáš Skotnica (1672), Jan Bystřický (1686), Martin Palička (1689), Tomáš Křížek (1695), Gregor Žižka z Telče (1713), Martin Felix z Telče (1746), Ign. Bertram (1780), Jan Magaus z Telče (1809), Ant. Stoupa (1815), Filip Dvořáček (1828), Engelbert Richter (od 1859), Bedřich Geisler (1865), Jan Chronitzer (1866), Jakub Procházka (1871), Alois Škarda (od r. 1877).

Urbanov s Ořechovou a Cerekví (u Vilímče) prodali Štěpán a Hynek z Březnice r. 1355 Bohunkovi z Volfířova, nato psali se podle vsi Čeněk a Dluhomil, r. 1379 měl obě Adam z Řečice a od r. 1385 Oldřich z Volfířova. Mareš z Volfířova prodal je r. 1419 Janu z Hradce a na Telči.[1])

R. 1580 bylo v U. 18 osedlých se 7 lány rolí a chalupa. R. 1840 žilo v 30 domech 185 osob. Dva mlýny.

Vanov (Ejvanov),

vesnice (427·1 h., 253 obyv.), přif. do Telče, jednotřídní škola. R. 1518 měla 14 osedlých (mezi nimi Klat, Hronák,

---

[1]) Arch. čes. IX, 249.

Hybas, Mařík, Anthů) 10 lánů rolí. R. 1840 měla ves 23 d. s 148 obyv. — Nedaleko vsi kaple sv. Karla Borom. — Čtyři mlýny.

Vanůvek (Malý Ejvanov),

vesnice (256 h., 96 obyv.), přif. do Telče, přišk. do Doupě R. 1580 měla 8 osedlých (Sankot, Kynapeš, Vehký, Skála, Křen, Pospíchal, Novák) s 8 lány. R. 1840 měla ves ve 12 d. 86 obyvatelů.

Volevčice,

vesnice (331·6 h., 163 obyv.), přif. a přišk. do Telče. R. 1580 měla 13 osedlých (Tlaňák, Pazdera, Křen, Trýpal, Vaniš, Matras) s 9 lány; r. 1840 bylo zde 22 d. s 125 obyv.

Zvolenovice,

(570 m.), vesnice (406·4 h., 184 obyv.), přiškolena a přif. do Telče. R. 1580 bylo 15 osedlých (Karkulík, Moučka, Skrha, Píčka, Jakeš, Kutina, Rohánek) s 8 lány rolí; r. 1840 bylo v 27 d. 164 obyv.

Žatče,

vesnice na Dyji (194 h., 194 obyv.), přif. a přiškolena do Urbanova. R. 1370 psal se podle vesnice jakýsi Jakub, 1412 a 1446 Jan, majíce zde usedlosti. Ž. náležela dávno k Telči. R. 1580 mělo 10 osedlých 5 lánů rolí mimo několik lanů pustých. Říha platil ze dvora 1 kopu 20 gr. ouroku. R. 1840 měla vesnice 19 domů s 102 obyv. Blíže vsi jest panský dvůr, mlýn a býv. hamr.

J. B.

KNIHA DRUHÁ.

O památkách města Telče.

I. Staré město.

Málo které z menších měst vlasti naší může se vykázati tak hojnými památkami jako Telč na Moravě. Přes veškeré nepohody bouřlivých dob století XV. a XVII., jakož i mnohé nehody živelní zůstalo přec ušetřeno do té míry, že zachovalo svůj původní ráz téměř do dneška. Tři hlavní období umění výtvarných, totiž sloh románský, gotika i renesance, mají tu své důstojné zástupce, jež vydávají dokonalé svědectví o dobrém vkusu, ušlechtilé a zbožné mysli zbudovatelův jejich.

Telč dělíme mimo předměstí na Staré a Nové město, kde zvláště potkáváme se s památkami ceny historické i umělecké, které nám připomínají v historii umění výtvarných v Čechách i na Moravě zvlášť zvučná jména pánův na Hradci Jindřichově, jakož i nábožných Slavatův.

O Starém městě činí se první listinná zmínka k rokům 1180 a 1209, kdy se nazývá vesnicí (villa Telcz). Tam stál původní kostelík Nanebevzetí Panny Marie, v němž prý král Přemysl Otakar I. r. 1235 na svém tažení do Rakous k zázračnému obrazu Panny Marie se modlil.[1]) Roz-

---

[1]) Archiv der hist. stat. Section der k. k. mähr.-schles. Gesellschaft.

měry kostela původního byly nepochybně skrovné, a teprve při dalším šíření se osady byl zvětšen. Farním byl již roku 1283, kdy jmenuje se Jindřich farářem v Telči (Henricus plebanus in Telcz).[1]

Místní tradice, jíž možno sledovati až do století XV., klade založení kostela do roku 1099, uváděje je ve spojení s Ottou II. moravským a knížetem českým Bořivojem. Zpráva ta postrádá však veškerých dokladů a jinak s dějepisem naším nesouhlasí; protož musíme ji považovati za mylnou. Též ze starého založení kostela nedochovalo se nám ničeho, neb ani přízemní kobka věžní, nynější sakristie, ani pamětní kámen s domnělou postavou Otty II. a nápisem: »Otto II. Marchio Moraviae ecclesiae hujus fundator,« nyní v levé zdi presbyteria umístěný, nesvědčí o zmíněné době. Věž v nejstarší části své náleží veskrze gotice (XIV. stol.) a pamětní deska byla někdy za obnovy ve století XVII. sem vsazena i s nápisem vztahujícím se ku znění nekritických análů teleckých, kde Otto II. již za markrabího povýšen.

Přes to však zůstává kostel Nanebevzetí Panny Marie, pokud se týče jeho založení, nejstarší památkou naší. Stavba jeho, jak ji nyní vidíme, pochází většinou ze dvou dob, totiž ze druhé polovice XIV. a druhé polovice XVII. století. Starší část, která zabírá spodek věže a celé presbyterium, vystavěna je před rokem 1387 panem Jindřichem z Hradce, kterýž dle znění nejstarší listiny musea městského farní kostel Panny Marie v Telči staré (»in antiquo Telcz«) nově vystavěl a zřídil (»de novo erecte et constructe«). Současně uvádí se v listině oltář sv. panen Kateřiny a Doroty, kterýž byl ve zvláštní kapli kostela u-

---

[1]) Emler, Regesta II. 562.

místěn, a k němuž jmenuje Jindřich z Hradce schopného muže Gebharda, kněze z Telče, oltářníkem.[1])

Od té doby není zpráv historických o kostele, toliko že jmenuje se kněz Václav farářem zdejším. Další zpráva Volného, že roku 1403 kostel byl zříceninou, nespočívá na pravdě, poněvadž papežský legát a kardinál Julian Cesarini,[2]) z jehož listiny prý zpráva ona čerpána, vyskytuje se teprve po roce 1430. Taktéž i slova »jam dudum propter antiquam ruinam« — za příčinou staré zříceniny — napsal sice legát Julian, ale teprve roku 1443, kdy vztahují se ke kostelu sv. Jakuba v Telči nové, jak nynější město Telč tehdáž se nazývalo.[3]) Byla tehdy stavba kostela Panny Marie tatáž, jaká byla koncem století XIV., toliko možno dle zpráv Pešinových za pravdu přijati, že roku 1423 onen houfec Táborů, který ku Telči přitáhl, kostela neušetřil, poněvadž týž byl před hradbami městskými. Též visitační kniha dekanatu Teleckého z roku 1724, řídíc se ústním podáním vypravuje, že Jan z Hradce, jakožto pán na Telči, roku 1423 kostel Husity zničený znovu vystavěl. Ale z obou zpráv těchto možno na základě stavby dosud stávající jen tolik za pravdu míti, že

---

[1]) Městský archiv v museu. Listina č. 1. datum et actum in Thelcz in festo sanctae Agnetis virginis et martiris anno 1387.

[2]) Dne 8. listop. 1430 slaveno v Římě povýšení tří nových kardinálů, mezi nimiž byl i Julian Cesarini. Jej jmenoval dne 11. ledna 1431 papež Martin V. legátem do říše, kde měl pod znamením sv. kříže svolati do pole proti kacířům veškery síly národa německého, ku kterémuž dílu kardinal Julian výtečně se hodil nejen pro svou učenost a mravní povahu, nýbrž i z té příčiny, že již před tím (okolo let 1421—1424) ve společnosti kardinala Brandy tři léta v Němcích a Uhřích meškal, maje odtud mnohé známosti krajin i osob a zkušenosti potřebné. Palacký, Dějiny Nár. Česk. III. 2. 125. 127.

[3]) Archiv Hradecký, Listina datum Viennae 1443 die vero vigesimo quarto Maii, opis v museu městském v Telči. Srovnej P. Gregor Wolný, Kirchl. Topogr. von Mähren III. 108.

kostel Panny Marie následkem zmíněné katastrofy musel býti opraven, kterážto oprava však nedotýkala se valně částí z kamene zbudovaných. Vždyť máme řady dokladů v Čechách, že kostely ve vojně husitské hlavně v lodích sešly, kdežto presbyteria většinou zůstala státi, tak že po vojně, druhdy ploše kryté lodě ve dvoulodní klenuté proměňovány. V kostele našem byla loď původní též ploše kryta a zůstala takovou až do polovice století XVII., jakž dále též bude doloženo.

Ve druhé polovici století XV. činí se zmínka o kostele Panny Marie roku 1460, kdy Jan z Lipníka listinou dto. v sobotu před sv. Fabianem a Šebestianem,[1]) nadal v něm oltář sv. Petra a Pavla užitky ze vsi Vilímče u Počátek; odtud pak jmenují se faráři kostela zdejšího až do polovice století XVI.[2])

Věž kostela Panny Marie měří 7·25 m. ve čtverci a jest ve staré části, jakž při bedlivějším prohlédnutí snadno viděti, žulovými nárožníky opatřena; svrchní část její nemá nárožníkův a jest toliko z kamene lomového zdělána. Přístavba tato provedena teprve před r. 1657, kdy dle svědectví codexu Provent. fix. Parochorum, krátce před rokem uvedeným věž značně byla zvýšena. Přes toto zvýšení má dosud věž poměry, upomínající více na stavbu romanskou, též mohutnosť zdiva jejího jest taková, že v tloušce její vede chodba vzhůru do věže. Nepěkná cibulová báň, která věž do nedávna kryla, sňata v srpnu 1891 a nahrazena pěkným helmem ve tvaru osmibokého jehlance uprostřed a se čtyřmi štíty po stranách. Věž docílila tím výšky 41 m., a krytba nová, slohem části staré odpovídající, důstojnou jest okrasou její i města. V dolní

---

[1]) Archiv městský.

[2]) P. G. Wolný, Kirchl. Topog. von Mähren III. 110. a archiv městský.

kobce věžní nalézá se prostorná a světlá sakristie s pěknou křižovou klenbou gotickou se žebry, jichž profil i zakončení v konsolech má příklady jen ve stavbách gotiky ranné.

Presbyteř kostela, třemi stranami osmihranu zakončená, má dosud zachovalé opěráky žulové, jejichž stříšku horní, jak z četných zbytků patrno, zdobila někdy fiala ze žuly tesaná. Všecka okna jsou sice původní, avšak postrádají již kružeb, které jako namnoze jinde, v dobách pozdějších byly vytlučeny. Vnitřek presbyteria otevírá se z lodě gotickým obloukem triumfalním, profilu sice jednoduchého, ale pro stavby gotiky naší ve století XIV. rázovitého. Též klenby presbyteria mají staré žebroví, jež přecházejí v rozích závěru dolů v římsu kordonovou pod okny, kdežto na stěnách presbyteria zakončují v téže hloubce konsolkem tvaru souhlasného jako v sakristii. Tím vznikly na stěnách presbyteria jakési polosloupky, jichž profil s žebry souhlasí. Způsob tento oživení ploch presbyteria polosloupky, které ve většině případů jsou těla oblého a s hlavicemi a s patkami buď v římse kordonové neb volně na stěně, anebo až na dlažbě kostelní, byl v z. a jz. Moravě velice oblíben a potkáváme se s ním od památné stavby kláštera Třebíčského počínajíc až do počátku století XV. na stavbách velkých i na malých kostelících venkovských.

Před rokem objeveny pod několikerým nátěrem na dvou stěnách závěru presbyteria staré malby na omítce představující nepochybně některé patrony a patronky české, jakož i výjevy ze života Panny Marie. Malby objeveny ve stavu velmi zuboženém, neboť při pozdějších obnovách byla malba na mnohých místech otlučena. Malby jsou provedeny spůsobem al fresko a byly později barvami vodovými přemalovány, kteréžto při odlupování

nátěru vápenného mizejí spolu s ním. Dosud vynikají nejlépe tmavou barvou provedené kontury, kdežto lokální tony pleti i oděvu jsou silně vybledlé; též stínění označeno jen jednoduše tonem barvy a ráznosti kontury.

Hlavy svatých vynikaly vesměs z kruhových gloriol barvy žluté, též kresba mitry a berly nepochybně sv. Vojtěcha svědčí o tvarech, jakéž se vyvinuly na církevním oděvu v dobách staršího středověku. Všecky tyto známky, jakož i technické provedení maleb, dávají průchod domněnce, že vznikly malby nedlouho po vystavění kostela Jindřichem z Hradce. Též stěna přímo za nynějším oltářem hlavním byla původně pro malbu uchystána, této však nikdy neměla; možno tudíž předpokládati, že původní oltář hlavní v kostele Panny Marie byl umístěn při této stěně tak, že ji kryl, při čemž malby na obou protilehlých stěnách trojbokého závěru presbyteria se strany levé i pravé tvořily příslušné pozadí. Na levé straně nynějšího oltáře hlavního nalézáme dosud původní gotické sanktuarium s kružbou trojlistu a níželi zmíněný již kámen pamětní s malovanou postavou Otty II.

Loď kostela byla původně ploše kryta a málo širší nynější lodě střední, o čemž snadno se přesvědčíme, vystoupíme-li na klenby lodě. Roku 1647 byla původní loď již tak sešlá, že musela býti stržena, načež ku staré presbyteři gotické přistavěna téhož roku rozměrná stavba trojlodní s emporami ve slohu v oné době typickém. Tehdáž byly, jak bylo obyčejem, i staré kružby z oken vytlučeny, aby dosaženo bylo v presbyteriu lepšího osvětlení, jehož požadoval vkus tehdejší v kostele i při obydlí. Sklenutí lodě a empor provedeno hlavně příspěvky mnohých soukromníků, mezi nimiž sluší uvésti na prvém místě výtečného kněze, děkana Teleckého Jana Jiřího Nodelia, kterýž ve své závěti ze dne 20. srpna 1650 mimo četné jiné i

následující odkaz učinil: »Cokoliv nad tyto mé odkazy z těch dvou dílův posledních, z nichž takové činím, více přebývati bude, to všechno na sklenutí Matky Boží, aneb strop téhož kostela poroučím a odkazuji a nechci, aby co komu jinam se bralo, než vše na ty dva chrámy, totiž Matky Boží a sv. Jakuba se vynaložilo.« (Viz o kšaftech v kap. III.).

Ze staré lodě nalézáme na hřbitově, který dosud jest okolo kostela kamennou kazatelnu, jejíž stěny vnější na spůsob kružby okenní jsou okrášleny gotickým ornamentem. Profil římsoví této kazatelny jakož i mělký ornament s kružbou plaminkovou dosvědčují zřejmě, že náleží kazatelna tato době gotiky pozdní, tedy as druhé polovici XV. století. Z té příčiny vyloučena jest již sama sebou zbožná pověsť, že sv. Methud odtud kázal. Naproti tomu však totéž tvrzení o výmluvném kazateli sv. Janu Kapistranovi (r. 1451) zdá se býti velice pravděpodobno, poněvadž kázal téhož léta v Hradci Jindřichově v kostele sv. Václava.

Za hlavní přestavby kostela Panny Marie vystavěna i kruchta nákladem Hynka Ladislava Krabice z Weitmille, pána na Batelově, jakž dosvědčuje deska kamenná s nápisem a znakem téhož pána, umístěná na lícní zdi kruchty. Tehdáž nabyly též oltáře jiného tvaru, než měly posavad. Tak zdvižen nynější oltář hlavní a v lodi oltáře Františka Borgia a Antonína Paduanského, kteréžto oltáře uvádějí též visitační knihy z roku 1662 a roku 1724, z nichž poslední zvláště podotýká, že výše zmíněná nadace oltáře sv. Petra a Pavla vzala již za své, tak že kromě soch sv. Petra a Pavla nic prý již neexistuje. Nyní jest v kostele oltářů sedm, mezi nimiž tři výše uvedené.[1])

---

[1]) Liber visitationis decanatu Telčensis z r. 1724 a 1730. Příslušný text zní: „Memoratur quoque altare s. Petri et Pauli, ad quod

Na věži jsou dosud tři zvony, z nichž největší, 550 kg. těžký, byl ulit roku 1515 Janem z Meziříčí za faráře Kašpara. Tak svědčí nápis: »Ista campana fusa est ad laudem dei omnipotentis et genitricis virginis Mariae et sanctorum apostolorum Petri et Pauli, Bartolomei, sancti Cristofori anno milesimo CCCCXV. Caspar plebanus, Ursula soror mea, Gregorius socer.«[1]) Pod tím jest jméno litcovo Joanes de Mesric a po stranách v reliefu obrazy Panny Marie a Pieta.

Druhý, malý zvon, přelit ze starého r. 1868 od Josefa Hilzera v Jihlavě, a třetí, nejmenší, taktéž přelit za teleckého děkana Rudolfa Lipky roku 1771 ke cti sv. Antonína. Dílo to provedl Jan Jiří Scheichl ve Znojmě.

Visitační kniha podotýká k roku 1724, že zvony těmito nezvoní se proti bouřce! »non pulsantur contra tempestatem«. —

Konečně povšimněme si četných kamenů náhrobních, hlavně na hřbitově, z nichž některé, zvláště z druhé polovice století XVI. jsou práce pěkné, svědčící o obratných kamennících i dokonalém materiale domácím, jehož upotřebeno hojně již za dob nejstarších ku veškerým pracím stavitelským doma i v dalekém okolí. Pěknými poměry vyznačuje se renesanční deska náhrobní Bárty Rutta, druhdy spoluradního a měštěnína města Telče, s nímž potkáváme se zvláště často v knihách smluv svatebních, kde vyskytuje se r. 1569 jakožto svědek na smlouvě Jiříka, krejčího panského a Voršily, dcery Markéty Panenkovy.[2]) Náhrobek letopočtem 1585 opatřený zasazen nyní

---

fuerat altarista fundatus, cujus instrumentum adest, sed cassata fundatione deperiit quoque altare ita, ut si nisi statuae scti. Petri et Pauli existant.“

[1]) Tento zvon jest ulit ku chvále Boha všemohoucího a Panny Marie rodičky Boží a svatých apoštolů Petra a Pavla, Bartoloměje, sv. Krištofora roku 1515. Kašpar farář, Uršula jeho sestra, Řehoř tchán.

[2]) Archiv měst. Kniha smluv svatebních od r. 1568 fol. 6.

do čelní zdi kostela. Podobného tvaru jest deska náhrobní z téhož roku, zasazená do opěráku presbyteria a patřící dětem dvojctihodného kněze, děkana a faráře v Telči Jana Ledčara.[1]) Nedaleko odtud ve zdi levé lodě zasazen kámen z roku 1582, svědčící rodině Honse Kheka, barvíře, kterýž přišed do Telče z Hradce Jindřichova, koupil tu r. 1570 dům od Jana, taktéž »švorcferbra za Horní branú.«[2]) Z roku 1598 jest náhrobní deska v dlažbě kostelní pod kruchtou, patřící Petru Sajnbešovi, měšťěnínu, kterýž zasedal též v radě městské, jakož i jiní pozdější členové rodiny této.

Z náhrobků XVII. a XVIII. století důležitější jsou náhrobky Jana Celeusa, děkana v Telči (1624) a jeho bratří Jana a Jiříka (1623, 1631), pak předposledního rektora zdejší koleje Jesuitů Frant. Haana (1788) a z rodů měšťanských v levé lodi kostelní desky náhrobní rodiny Zvachovy a Ondřeje Roda, zámečníka (1737) a j. v. Zde budiž uvedena pamětní deska umístěná na vnější straně levé zdi lodní, jejíž nápis oznamuje, že slavila se v tomto chrámě podle zmíněné již tradice roku 1799 sedmi stoletá památka založení tohoto chrámu. Tehdáž koupena nynější stříbrná okrasa velkého oltáře za 700 zl. z kostela sv. Tomáše v Brně, kteréžto peníze věnoval Jan Pavel Bílek, tehdejší lékař vrchnostenský.[3])

* *
*

Na hřbitově stojí ještě nevelká kaple sv. Rocha, vystavená od měšťanů teleckých r. 1652 po nemoci morové. Aby kaple v časech budoucích nesešla, založil Jiří Fojt, majitel domu číslo 41. v městě, roku 1653 jistinu 350 zl.

---

[1]) Archiv měst. Kniha smluv svatebních od r. 1568 fol. 32, 33, 34, 35 b), 36 b).

[2]) Tamtéž, městské knihy trhové.

[3]) Jan Kypta, Stručný dějepis města Telče.

rýnských, aby úroky z ní jdoucí se upotřebily na opravu kaple. Roku 1786 byla však kaple zavřena a ve veřejné dražbě prodána paní Anně Zvachové, měšťance zdejší, kteráž ji darovala ku kostelu Matky Boží.[1]) Kapli zdobily původně četné malby figurálné i polychromie, kde zvláště některé výplně ornamentální na stěnách výklenkův a vzorek antependia zasluhují veškeré pozornosti. Nedaleko odtud nacházíme jen prosté stavení špitálu městského s kaplí roku 1769 nákladem obce vystavěnou. Založení ta připomínají pána Zacharyáše z Hradce, kterýž léta 1579, datum na zámku v Telči, v úterý po sv. Filipu a Jakubu, špitál z města sem přeložil a bohatě nadal.[2])

Z četných soch, kapliček a božích muk, které uvnitř v obvodu Starého města nalézáme, sluší nejprve uvésti Boží muka, stojící na křižovatce silnic dačické a staré cesty z Hradce Jindřichova. Památka tato pro pověst k ní se vztahující,[3]) tak i pro svou cenu archaeologickou zasluhuje zvláštního povšimnutí. Jest celá z kamene žulového vytesána. Na čtyřbokém podstavci vystupuje osmiboké tělo sloupu, nesoucí gotický, čtyřboký, ke třem stranám otevřený baldachyn. Svršek zakončuje nevysoká pyramida osmiboká, s níž celý sloup měří čtyři metry

---

[1]) Archiv panský, Statistische Tabellen.

[2]) Regesta všech listin špitálu a města se dotýkajících ve Sborníku historickém ročn. 1886 svazek 1—6.

[3]) Dle Pěšiny Oliva v „Rythmi Patriotici de Teltschii Memorabilus“ z roku 1785 (rukopis latinou psaný v c. k. Olom. bibl.) a potom jiní vypravují, že sloup ten postaven na památku vítězství Jana a Menharda z Hradce nad Husity u Horních Dubenek. Pověst tuto zavinilo nesprávné čtení letopočtu (1423). Dle mínění novějších hořívala ve starších dobách na sloupech těchto světla za mrtvé, a teprve později, když stavěny na ně obrazy neb sochy znázorňující utrpení Páně, nazývány sloupy takové Božími mukami. (Mittheilungen des Alterthum-Vereines in Wien ročn. XI. 295.)

výšky. Pod baldachynem, kde je nyní soška Panny Marie roku 1686 z hlíny urobená, umístěny na třech stěnách osmibokého těla sloupu malé skulptury, znázorňující dle některých analogií, svítání, den a noc. Mezi těmito jest v průčelí znak pánů Hradeckých a v levo štítek s letopočtem 188V (1485). V souhlase s allegoriemi hořejšími vytesány na dolním prohbí těla sloupového čtyři hlavy, z nichž jednu kryje tiara, druhou mitra, třetí bez pokrývky, zjevuje tvář muže vousatého, a čtvrtá v kutně má tvář bezvousou. Jak patrno, znázorňuji hlavy tyto stupně hierarchie.

Sloup stál původně na zemi, před nedávnem postaven na nízkou podezdívku, na níž dosud stojí. Pozoruhodná památka tato, jíž podobné ve století XVII. a XVIII. na Telecku hojně nalézáme, náleží k malému počtu památek toho druhu a jest jednou z nejzajímavějších pomníků, jež vytvořila doba umění milovného pána Jindřicha z Hradce, na Telči, toho jména druhého, jehož zásluhy o zvelebení města i staveb církevních té doby při popisu památek města vnitřního s důstatek ještě poznáme.

Z ostatních, však pozdějších památek toho způsobu nejpěknějším jest renesanční sloup »na Žabinci«, který byl postaven poblíž křižovatky tří cest. Na renesančním podstavci čtyřbokém s polovypuklými ozdobami v plochách čelních stojí sloup o dokonale tesané patce a hlavici. Tělo sloupové ve spodní části vyplněno též polovypuklým ornamentem, kdežto část horní má kanellury. Na hlavici jeho spočívá čtyřboká, ku městu otevřená schránka, jejíž stříška se štítky renesančními je již otlučena. Vršek zdobil původně kovaný křížek. Sloup postaven roku 1623, jak dosvědčuje nápis a štítek se značkou ně-

které rodiny zdejší a zasloužil by patřičné opravy, pokud možno ji provésti bez většího nákladu.

Též četné sochy Starého města datují se většinou ze století XVII. a XVIII. a jsou celkem práce dokonalé. Zvláště sochy v životní velikosti stojící na vysokých podstavcích po obou stranách dlážek ku Matce Boží vedoucích, jsou většinou díla umělecká, vyznačující se správností poměrův a tvarem ušlechtilým, tak že daleko vynikají nad podobné práce doby té, jakéž uvykli jsme jinde skorem z pravidla viděti. Nejdokonaleji jsou pracovány sochy Anděla strážce, archanděla Michaela, Rafaela, Gabriela a Panny Marie, kdežto sochy sv. Jana Nepom., sv. Vendelína a zvláště Jana Křtitele jsou slabší.

Kámen přivážen byl na sochy ty z Hainburka v Dolních Rakousích, kdežto na podstavce upotřebeno žuly domácí a náklad všecek pořizován některými měšťany a vrchností. Dle zpráv hodnověrných tesány sochy v dílně při domě č. 83. na Starém městě, kterýž vystavěn roku 1738 a postaveny na místa někdy ve třetí čtvrti minulého století.

O umělcích, již sochy pracovali, nemáme bohužel zpráv žádných, toliko známo z knih městských a zpráv archivu farního, že měli Jesuité v Telči tehdáž svého vlastního sochaře, laika Václava Kovandu, který dokončil roku 1747 figurální výzdobu velkého oltáře v kostele Jesuitském a v týž čas byl na Telči sochař Frant. Jos. Hamb, který také hojně pro Jesuity pracoval. Týž koupil roku 1766 dům na náměstí od Jana Volfa, stojící vedle domu Ignáce Zvacha a stal se takto vārečníkem.[1]) Dřevořezby Hambovy předčí jiné lepším poměrem a nalézáme je na postranních oltářích a kazatelně téhož kostela, jsou však

[1]) Stará gruntovní kniha v c. k. úřadě okresním fol. 87 a v archivu městském „Sesiones" při roku 1765.

jako sochy velkého oltáře několikerým nátěrem bílým tak znešvařeny,[1]) že podrobnosti jich jsou naprosto nejasny. Přes to však, hlavně pokud se dotýče řásnění oděvů, shledáváme na pracích obou umělců mnohou podobnost se sochami staroměstskými, ač jsou, pokud doklady máme, dosti pozadu za nimi.

Značky H. I. — I. S. na desce pod sochou sv. Vendelína a písmena H. i K. na sochách jiných, nesnadno pokládati za značky jmén umělcův, a to z té příčiny, že u nás skorem z pravidla označují jména zakladatelů. Končíme proto na ten čas toliko tvrzením, že byli na Telči ve druhé polovici století XVII. skuteční umělci sochaři, jichž díla značně se liší od slabších prací jich předchůdců.

Kolem soch uvedených chodilo se ku Matce Boží částečně po lávkách, až Ignát Chornicer, mezi léty 1798 — 1811 kaplan špitální, svým nákladem přední část dlážek od města zřídil, k čemuž někteří občané staroměstští byli nápomocni dovozem dlaždic a kamene k vedlejší dlažbě, dokončivše dlažbu až ku Matce Boží.

Nedaleko vchodu na hřbitov stojí ještě na vysokém sloupu soška Neposkvrněného početí Panny Marie, kteráž však svým provedením daleko stojí za pracemi výše uvedenými. Sloup ten postavil sem roku 1673 Ferdinand Vilém Slavata, jak dosvědčuje nápis latinský tohoto znění:

»Columna Haec Erecta est Anno MDCLXXIII. Quo Electus erat meritis in intimum Actualem Consiliarium a Leopoldo Io. Rom. Imp. Erector ejus Ferdinandus Guilielmus S. R. J. Comes Slavata, Novae-Do-

---

[1]) Natírati sochy dřevěné i kamenné barvou bílou těšilo se na Telči po větší část století XVII. velké oblibě. Podmiňoval to patrně vkus doby, v níž bílým štukem okrašlovány domy naše zevně i vnitř. Hojnost dokladů toho poskytne kapitola II. b.

mus Gubernator ut in Augustissima Sapientiae Gubernatricis Domo Nova Columna staret.

Verum a Rege Coelorum in Coelestem ut Credimus Vocatus Aulam ipsa Nocte Sacratissima Gloriosae Resurectionis Regis ejusdem Officio et Die Vitae suae Ultima Pragae Functus est. Quae fuit 2. Aprilis.«[1])

Z domů města starého, jakožto pouhého předměstí Telče, má poněkud historickou důležitosť toliko budova velká o třech traktech s parkem, nynější číslo 7. kteréžto místo nazýváno druhdy »na Veselý,« o čemž první zpráva k roku 1550, kdy Lorenc Plzák prodal Petrovi krejčímu humno na Veselí za 36 kop míš.[2]) Zde stál původně dvůr Veselý zvaný, kterýž prodal měšťan Abraham Zámečník r. 1617 Hynku Ladislavu Veitmilerovi z Veitmile, vrchnímu hejtmanu zámeckému, za 500 kop grošů míšen. Tento přikoupiv ze sousedství některé chalupy a pozemky, zdvihl stavení nová, jež přešla na dědice Hynkova Jana z Veitmile. Týž prodal je se vším příslušenstvím roku 1653 hraběnce Františce Slavatové, rozené z Meggau,[3]) kteráž statek ten, veškerých povinností k vrchnosti i městu sproštěný, darovala r. 1654 klášteru Jesuitů v Telči ku letnímu obývání. Z té příčiny spojila klášter jednoduchým mostem přes rybník Ulický se dvorem, kdež měli

---

[1]) Sloup tento postaven jest léta 1673, kteréhož zvolen byl za tajného skutečného radu od Leopolda II., římského císaře, ten jenž jej postavil, Ferdinand Vilém sv. římského císařství hrabě Slavata za Hradce vladaře, by v přeslavném Moudrosti Ředitelky domě jakožto nový sloup stál. Leč od krále nebes ku nebeskému, jak za to máme, povolán jsa dvoru právě v noci svaté slavného vzkříšení krále téhož, úřad a den života svého nejposlednějšího v Praze naplnil, kterýžto (den) byl den 2. dubna.

[2]) Trhové knihy městské A.

[3]) Zemský archiv Brněnský. Telč, listiny č. 10729—47 dto. sv. Havla 16. Nov. a 30. Máje 1654.

Jesuité svůj letní refektář,[1]) kterýž i s malbami na stropě dosud jest zachován. Po vyzdvižení řádu přešel ovšem majetek tento opětně v ruce soukromé.

Ostatní budovy staroměstské, většinou hospodářské usedlosti — grunty — změnily dlením času zevnějšek jich mnohdykrát, přes to však zachovalo Staré město původní ráz osady venkovské do dneška. Ano i rozloha budov, soudíce dle knih pozemkových XVI. i XVII. století, byla až na nepatrné změny, záležející hlavně v přístavbách domků nových tatáž jako nyní.

Ceny usedlostí v jednotlivých stoletích řídily se ovšem velikostí statku, však pokud se dotýče jich stoupání neb klesání, nelze tu nic zvláštního poznamenati, což by se lišilo od poměrů města nového — vlastní Telče — kde podrobněji o této záležitosti bude pojednáno. Též bouřlivé doby vojny třicetileté neměly valného vlivu na cenu gruntů města Starého, neboť toliko na jednom místě zaznamenáno zpuštění statku za dob oněch. Tak grunt Sklenářův mající ve století XVI. cenu 300 kop míš. prodán roku 1637 Jak. Kočvarovi se vším všudy za 180 kop míš. a to bez závdavku »poněvadž týž grunt zpuštěn jest.« Jinde opět grunt Jiříka Svobody, původní ceny 221 kop míš., prodán roku 1668 také bez závdavku »že dokonale zpustlý jest« za 90 kop míš., a podobně dům Martinkovský se čtvrtí rolí, druhdy 150 míš. ceny, prodán roku 1659 Jiříkovi Háčkovi za 110 kop m. »z ohledu že hrubě zpustlý jest«; však koncem století XVII. dosáhla opětně cena i těchto gruntu své výše bývalé.

[1]) Archiv panský, Statistische Tabellen.

II. Město Telč.

a) O hradbách města Telče.

Město Telč, v nejstarších listinách Novum Thelcz (Nový Telč) a odtud ještě v XVI. století často tak zvané, založeno poblíž osady původní, Telče staré neb Starého města na táhlém ostrohu, kterýž na straně s., sv. i jz. mírněji, na straně jv. však dosti příkře se snižoval. Místo bylo velice příznivo pro založení pevnosti vodní, poněvadž tam, kde již ve století XIV. rybníky Ostrovský a zvláště Ulický založeny, shromažďovala se ode dávna voda teleckého přítoku řeky Dyje, jiż potom uměle (prokopáním příkopu na jv. straně města) ku zatopení celého okruhu hradebního použito. Právě ta okolnosť, że na straně sv. a částečně i jz. města se nalézaly pouze jednoduché zdi hradební, jest dokladem k tomu, že hražení přírody samé v oněch místech bylo původně příznivější, než bychom za okolností stávajících dnes soudili. Disposice celého hražení města řídila se těmito okolnostmi přírodou podmíněnými, a s hradbami skorem rovnoběžně vystavěny budovy města, čímž vzniklo dlouhé k jv. široké a ku sz. se úžící náměstí, jež vlastně tvoří město, poněvadž nevelké území nedovolovalo městu rozšířiti se do ulic.

Hradby Telecké jsou pak jednou z nejzajímavějších památek nejen města Telče, ale i celé vlasti naší, a to z té příčiny, že zachovány alespoň v částech charakteristických do dneška, jakož i, že mají četné známky onoho hrazení měst českých, jež nařídil »zlatý král« Přemysl Otakar II. Záleželo pak tehdejší hrazení v tom, že měl býti zřízen příkop 20 loket široký a z obou stran zděný, mimo to určena poloha zdí městských po obou stranách příkopu; dále se jedná o parkaně, baštách, jež mají býti polokruhové (»cum turribus obrotundis«), k vodě má býti prolomena ve zdi branka malá (»portula una parva«), a konečně tři brány s věžemi mají chrániti přístupu do města.[1]) Ovšem, že formuláře tohoto nepoužito stejně při všech městech, která byla v dobách oněch hrazena, neboť rozhodovala všude důležitost a poloha města, které mělo být opevněno, jakož i hlavně finance.

Nejdůkladněji ohražen byl Kolín v Čechách, jehož hrazení stavěno často ostatním městům za vzor; tak na příklad u nás blízké Jaroměřice měly být opevněny po způsobu města Kolína. Nedošlo však než ku smlouvě, kde jedná se také o lázně, jatky, chlebnice a mlýn, jakožto důležitá místa, na která nesmělo se zapomenouti.[2])

---

[1]) Emler, Regesta II. pag. 1037.

[2]) Tamtéž, pag. 1035 — Královský spravce (villicus) na hradě Bítově Kunrád, zvaný Špitalář, jemužto i rychtářství města Čáslavi dědičně náleželo, učinil s Králem Otakarem o to následující smlouvu: Jest mu v osmi létech pořad zběhlých to město zdmi vůkol obehnati a hradby všecky tak stavěti, aby co do výše a šíře, též bran a věží podobaly se hradbám Kolínským; město však samo velikostí obvodu svého rovnati se má městu Kouřimi. Král za to všecky obyvatele téhož města na 8 let ode všech berní a poplatků, též od mýt a cel po všech zemích svých osvobozuje a k těm 50 lánům polí, kteráž posavad k Jaroměřicím náležely, ještě nových 70 lánů, jakož i dva lány svobodné pro rychtáře přidává. Rychtářství pak dědičně, avšak jen po meči, náležeti má Kunrádovi spolu s třetím penízem soudním, jednou lázní,

Listina tato jest pro nás důležita, zvláště z té příčiny, že možno na jejím základě učiniti si představu o tom, za jakých okolností a jakým spůsobem opevnění a město naše založeno. Též u nás bylo stavěno na pozemcích královských, kde později správu vedl královský purkrabí (villicus); taktéž možno souditi ze zápisu majetku teleckých měšťanův a várečníků ještě ze století XVI., že původní rozdělení pozemků královských mezi jednotlivé měšťany bylo podobné tomu, jaké nalézáme v listině jaroměřické.

Co se dotýče hrazení, máme také u nás po celé jz. straně města příkop z obou stran obezděný a dvacet českých loket široký, nescházejí tu ani stopy bašt kulatých. z nichž jedna na straně jižní poblíž bran městských do dneška stojí a na počátku století tohoto, byvši dříve mnohem vyšší, ještě střílnami a vysokou střechou kuželovou byla opatřena. Též na branku k vodě vedoucí bylo pamatováno. Přicházíme k ní ošklivou soutkou mezi domy ulice č. 107 a 90. Kamenné veníře její jsou sice již vytlučeny, přes to však dosud jest viděti, že byla goticky sklenuta a že byla jen 4 m. vysoká při 90 cm. rozpjetí. V urbářích i v knihách městských nazývá se často fortnou »u lázní«, poněvadž stály při ní v ulici lázně, tolikéž často zmiňované.[1]) Tak kp. nejzajímavější jest zpráva o lázních i fortně k roku 1633. v pátek po sv. Pavla na víru obrácení, kdy na poručení vrchního hejtmana zámeckého pana Ladisl. z Weitmile a za ouřadu

dvěma jatkami, dvěma chlebnicemi a jedním mlýnem, z nichžto žádných daní platiti se nemá. Po vyjití však osmi let měšťané povinni budou platiti do komory královské ouroku 120 hřiven stříbra, ročně totiž po hřivně z každého lánu. Palacký v Časop. Česk. Musea 1831 str. 313 a násl.

[1]) Kniha trhová při roku 1572, 1574 a j.

purkmistrovského Václava Císaře, poslán jest klíč od fortny u lázní po vrátném do zámku, kde Mikulášovi Zvoníkovi ku opatrování svěřen,[1]) a před tím dočítáme se v obecních účtech z roku 1610, že zaplaceno zámečníkovi od udělání pantů nových velkých k fortně u lázní a jiných ještě prací 2 rýnské 6 denárů.

Konečně i místo, kde stál nejstarší mlýn městský, jest známo. Byltě postaven proti zámku na druhé straně příkopu, a stavba jeho, jak dosud jest viděti, byla skutečná fortifikace. Nazýván proto mlýnem »na baště«. Čteme kp. v městských knihách trhových k roku 1535 že prodal Duchek, mlynář na baště »puol lana roly s dvěma koni, vozem, pluhem a vším osetím« za 49 kop míš. Jindy opět roku 1575, ve čtvrtek na den sv. tří Kralů, prodal Vít sládkův »na čtvrth role« Divišovi mlynáři na baště za 24 kop míš., a dne 22. maje 1697 píše se Šimon Teymal, mlynař na baště.[2])

Jak výše uvedeno, byla dvojitá zeď hradební s příkopem toliko na jv. a částečně jz. straně města, kde bylo opevnění nejdůkladnější, neboť vedla tu dvěma branami cesta k městu. První z bran těchto, ovšem že časem valně již změněná, stojí dosud a nazývána branou velkou, kdežto druhá, roku 1833 zbořená, slula branou horní. Přístup ku bráně velké chráněn původně příkopem a mostem zdvihacím, a druhý most veden přes velký příkop do brany horní. I tento mohl být v případě nutnosti odstraněn. Roku 1610 dány čtyřem nádenníkům, co pracovali a opravovali na mostě tom, 2 rýnské 20 grošův a Vrbovi tesaři mimo to ještě, že na bráně velké most opravil a novou kladku zavěsil, 7 grošů.[3])

---

[1]) Kniha pamětní z r. 1632.

[2]) Knihy trhové a různé listiny fasc. A. v archivu městském.

[3]) Obecní účty z roku 1610 a 1611. Jeden rýnský rovná se tu

Přední zeď na městské straně příkopu byla toliko zvýšenou zdí příkopu a byla opatřena po způsobu starých opevnění té doby střílnami; prostora mezi touto a vnitřní zdí městskou, sloužila v dobách klidných mnohdy za skladiště různých věcí, a vyklízela se teprve, když nastávalo zle; u nás nazývána v XVII. století parkanem, neboť čteme roku 1611, že dány Janu Chrastovi od uklízení dříví v parkaně 2 groše a Traplíkovi nádenníku od vyvážení z parkanu ode dvou dní 6 grošů, prve než k opravě zdi a stavbě srubu dřevěného, přistoupeno.

Druhá zeď hradební z této strany byla vlastně vnitřní zdí městskou obklíčujíc je většinou sama. Z té příčiny byla i stavba její velice nákladna. Výška její nad úrovní města obnášela původně 8·5 m. Když pak ve století XVII. zeď tata zvýšena, dostoupila výška její plných 10 m., jak možno se přesvědčiti dosud na jz. straně města, kde opevnění je dobře zachováno. Zeď tato jest se zřetele stavitelství fortifikačního velmi zajímavou památkou, neboť nalézáme při ní všecky zvláštnosti hrazení, jakéž byly v dobách, kdy neznama byla zbraň střelná. Zdivo její jest nejspodněji něco přes dva metry silné, a výška její, jak uvedeno, byla 8·5 m. i s ozubím, kteréž přes to, že při pozdějším zvýšení zdi bylo zastaveno, dosti nápadně jest patrno. Na fortifikacích století XIV. uvykli jsme viděti ozubí v poměrech takových, že šířka otvoru rovná se bez mála velikosti zubu, kdežto u nás jest rozměr ozubí skorem dvakráte tak velký, jako šířka otvoru, což jest také jednou z charakteristických známek starého hrazení, a památky druhu toho jsou velice řídky.

Na vnitřní straně této zdi, tedy na straně městské

---

třiceti grošům a jeden groš sedmi denárům bílým. Jedna kopa míšeňská jest asi tolik jako naše 3 zlaté. Zprávy čerpané z účtů městských označujeme za příčinou jednoduchosti na dále hvězdičkou.

viděti dosud v příslušné výši ve tloušťce zdi založený ochoz, kterýž býval přístupen kamenným přístavkem se stupni. Takový přístavek kamenný byl u nás do nedávna v oné části hradeb, k níž přicházíme od domu č. 25. Ještě před sedmi lety byl dosti patrný, dokud nevypotřeboval se úplně dobrý material jeho.[1])

Tedy v tomto spůsobě a tvaru obkličovala dále jednoduchá zeď město naše. Že tomu tak, nalezli jsme doklady při některých místech strany sv., kde vyskytují se zbytky hradeb tu a tam jakožto části stájů, kůlen a podobných stavení potřebných. Tak patrné jest staré ozubí i ochoz na vnější zdi hospodářského stavení na dvoře domu č. 61. a zvláště na podobném místě v domě č. 70., kde v otvorech mezi starým ozubím pohodlně osazeny trámy nesoucí sloup nynějšího přístavku.

Na s. straně města stála již původně s městem se spojující opevnění tvrze, sídla to královského správce a různých pánů jiných zvlášť za doby zástavy města, a později mohutná opevnění starého hradu pánův z Hradce, jimž město Telč po roce 1339 náleželo. O podrobnostech hrazení toho promluvíme při popise zámku a města; prozatím budiž toliko uvedeno, že na tomto konci města

---

[1]) Úplně s tímto se shodující příklad nalézá se v nedalekém městě Eggenburku v Dolních Rakousích, blíže Rohů, kteréžto město má dosud četné památky slohu románského. Charakteristické části opevnění Eggenburského vylíčil Dr. K. Lind v Mith. der k. k. Central-Commission a odtud vzata vyobrazení do Dr. Otty Henne am Rhyn, Culturgesch. des deutschen Volkes I. 242—3. Tam najdeš také několik nejpěknějších památek českých fortifikací a bran z doby nejstarší. Sluší tu však podotknouti, že hrazení tomu přiučili jsme se jako Němci hlavně od Vlachů, neboť i formulář hrazení Otakarových, k němuž zkušenost vzata z Italie, sepsal známý Henricus Italicus. (Viz ještě Dr. Zikm. Vinter, Kulturní obraz českých měst I. 216).

stála jen brána jedna »Malá brána«, k níž vedla cesta od náměstí dolů, více na pravo, s jedné strany podle příkopu, jenž dělil hrad a město, a s druhé strany vedle domů městských. Původní gotický tvar její lze dosud viděti na lícní zdi stavení zámeckého vedle nynější brány malé. Brána ta byla mnohem níženi položena než pozdější regulace Zacharyáše z Hradce, provedené po roce 1576, a příkop šel těsně před ní dále kolem opevnění zámeckých; přes něj položen byl i zde most zdvihací.

Z toho, co dosud o hradbách Teleckých pověděno, jest na jevě, že hrazení naše mají ráz opevnění, jakáž stavěna za Otakara II. Tím ovšem není rozhodnuto o době jeho vzniku, poněvadž té podoby zůstávalo hrazení měst českých po celé století XIV., ano ještě i za časů, kdy počalo se u nás užívati zbraně střelné.

Ve prospěch tvrzení našeho, že město Telč za Otakara II. bylo založeno a opevněno, svědčí však ještě jiné vážné okolnosti. Tak nejprv založení a stavba věže s kostelem sv. Ducha. Věž tato jest stavbou románskou, stojící na rozhraní dvou stavitelských period, románské a gotické, neboť nalézáme při ní vedle podrobností slohu románského již štíhlejší poměry zdiva a tvarův, jakož i některé podrobnosti svědčící o době přechodní. Stavba její se skládá, jakož při budovách románských často viděti, z tesaných kamenů různé velikosti a dosahuje přes četné pohromy živelní dosud výše 50 m. V poschodí, kde jsou umístěny zvony, nalézáme dosud podvojná okénka dělená štíhlým sloupkem románským s typickou slohu přechodnímu hlavicí kalichovou a nad těmito okénky ve výši as 2 m. buď zazděná, anebo ciferníkem zakrytá okénka potrojná téhož tvaru. Odtud vystupuje kamenné zdivo výše, až zakončeno pruhem cihelným, na němž spočívá krov a důstojná krytba jehlancová se čtyřmi vížkami

v rozích. Věž byla původně vyšší, snížena pak roku 1655 po požáru. Kvádry kamenné, které tehdáž prý shora sneseny, nahromaděny po spůsobu pilířův opěrných na úpatí věže.

Vchod do věže jest pouze jediný, a to ve výši asi čtyř metrů nad dlažbou ulice; odtud vedou dřevěné schody nahoru ke zvonům, a dolů jest prostora otevřena. Vpustivše se do této prostory nenacházíme tu žádné stopy po nějakém původním východu, který by věž s venkovem anebo kostelíkem byl spojoval, nýbrž jen hladké zdivo téhož spůsobu, jak z venčí viděti. Toliko na stěně ke kostelíku dole v pravo nalézáme stopy násilného prolamování: První vrstva kamenův odstraněna, za ní však objevuje se druhá vrstva kvádrů v pravidelném původním urovnání. Z toho jde na jevo, že vchod do věže původně byl na témž místě, kde nyní jest, a že byl později rozšířen a nabyl tím tvaru nynějšího, který se slohem věže nesouhlasí. Ovšem, že takový vchod zvýšený mohl býti toliko schůdky k němu vedoucími přístupen, jako nalézáme často na hlavních věžích opevnění hradních.

Dosti značná výška věže, jakož i postavení její na nejvyšším místě města poblíž opevnění hlavních a konečně i v ústech lidu dosud zachovalé podání, že původně byla obydlena hlásným, dávají průchod domněnce, že sloužila původně za věž strážnou. Domnění to podporuje i ta okolnosť, že bylo povinností města od pradávna věž tuto opravovati tak jako hradby městské. Kostelík sv. Ducha nazýván také v nejstarších listinách městských kaplí sv. Ducha »u věže,« což také dokladem, že se se stavením věže nestotožňoval. Konečně i tak nazvaná kronika městská — »Liber pro memoria civitatum in Telcz« — o níž Oliva praví velmi určitě, že počínala dnem sv. Brykcí

roku 1359, vypráví, popisujíc nejstarší dobu města, že při horní bráně vystavěna byla věž strážná.[1])

Kostelík sv. Ducha jest stavba ku věži velikostí nepoměrná, ale se stavbou věže současná. Nasvědčuje tomu jeho kvádrová zeď přední dosud zachovalá a veškeré substrukce téhož spůsobu. Osou a presbyteriem směřuje stavba tato k východu; toto jest však třemi stranami osmiúhelníka zakončeno, tedy již jako stavba gotická, ale bez pilířův opěrných, což opětně je novým a zvlášť charakteristickým dokladem pro časnější doby století XIII. zvláště při kostelích menších. Konečně i patrocinium sv. Ducha náleží době této. Vysvětlujeme je u nás také hodnověrnou zprávou zmíněné již kroniky, kde se praví, že patřil kostel zde zřízenému špitálu sv. Ducha a Panny Marie de Sassia.

Původ této korporace spadá až do VIII. století, řádem však stala se teprve za Innocence III. roku 1204.[2]) Brzo potom získal si řád oblibu i podporu hojnou, neboť měl za hlavní povinnost ošetřovati nemocné, pochovávati chudé a jiné skutky milosrdné vykonávati. Z těch příčin zakládány špitály sv. Ducha na místech města odlehlejších, a nemocnice jejich bývala v bezprostředním spojení s kaplí.[3]) Známky tyto při našem malém kostele

---

[1]) Spis ten ztracen před léty jako jiné knihy, o nichž se zachovaly zprávy hodnověrné aneb výpisky. Pamětní kniha naše zmizela asi týmž spůsobem, jako jedna z visitačních knih biskupství Olomúckého k nám se dostala! Myslíme půjčkou. Naši knihu pamětní znal Oliva, který psal své „Rythmi patriotici de Teltschii Memoralibus" r. 1785. Mimo to odvolávají se konšelé v jednom přípise ku vrchnosti roku 1660 na znění knihy pamětní, kteráž prý „v létě roku 1359 na den sv. Brykci byla založena."

[2]) Dr. B. Dudík, Mährens allgem. Geschichte X. 354.

[3]) Dr. Müller et Mothes, Archaeologisches Worterbuch strana 531.

sv. Ducha lze nalézti dosud, též hřbitov nalézal se v místech těchto pokud měl řád onen zde sídlo své.[1])

V prvních dvou třetinách století XIII. byly i jinde na Moravě zakládány špitály sv. Ducha. Tak v Brně, kde se uvádí roku 1238[2]) a v Litovli, který založil roku 1267 Přemysl Otakar II. (— hospitalis s. Spiritus fratrum de Sassia in ciuitate Lutouiensi a rege Otacharo collocati.[3]) Další špitály toho spůsobu pokud známo na Moravě nebyly zakládány; z toho lze tedy souditi, že špitál v Telči byl založen také v těch dobách, nechť od krále, nebo měšťanův, neboť do téže doby spadá stavba kostela sv. Ducha i věže. Okolnosť ta osvětluje i dobu hrazení města, kteráž takto spadala by do počátku druhé polovice století XIII. — tedy do času vlády Přemysla Otakara II., kterýž prohlédaje k důležitosti stavu měšťanského a k průmyslu a obchodu, a chtěje zemi proti nepřátelům domácím i cizím dokonale upevniti, vynakládal zvláštní pilnost na stavení a ohražování měst. Tak dočítáme se v oněch dobách o opravě hradeb v Jihlavě a Znojmě, tak o hražení města Slavonic a Jaroměřic na Moravě; poslední však nedošlo konce. Nebylo tedy hrazení Telče v jz. Moravě na ten čas osamělé.

První listinná zmínka o hradbách Teleckých jest k roku 1315.[4]) Listina ta jest ve dvojí příčině důležita. Předně uvádí ve známost, že Telč město, oppidum Telcz, bylo statkem korunním a za druhé přináší první zprávu o hradbách městských v ten rozum, že ti, jimž panství Telecké Janem Lucemburským bylo zastaveno, při opětném vyplacení jeho i náklady stavební mají ob-

---

1) Viz další kapitolu o městě a str. 59 t. d.
2) B. Dudík, M. allg. Gesch. X. 354.
3) Emler, Regesta II. pag. 224 n. 582—83.
4) Cod. diplom. Mor. VII. 803.

držcti, jestliže by jaké na hradby téhož města byli učinili. (. . ., »una cum inpensis aedificiorum, si que ipse N., heredes vel Otto frater suus praedicti super munitione ipsius oppidi notabiliter se fecisse demonstraverint«. . . .) Od doby té neznáme zpráv o hradbách města až v německém listě Jindřicha z Hradce na Telči roku 1387 „an Sand vnd Heiligen czehen thausent Ritter tag gottes märt,"[1]) a tolikéž i ve století XV. nemáme přímých zpráv o hradbách, ač jinak z historie města známo, že Telč byla tehdáž a to zvláště za Hynka Konopištského ze Šternberka, poručníka nezletilého Jindřicha z Hradce a náčelníka ligy katolické hojně súčastněna v neblahých událostech oné doby. Hradby městské zpevněny již nepochybně ve století XIV. založením neb lépe řečeno rozšířením nyní velikých rybníků Ostrovského a Ulického, kteréž ještě počátkem XVII. století zatopovaly veškeru prostoru kolem nynějšího zámku, kde potom byl založen Slavaty park.[2])

Soudíme-li dle listin hlavně města se dotýkajících, nestaly se prodlením století XV. na hrazení městském žádné změny, a tolikéž opravy hradeb byly zajistě dosti řídké, poněvadž ještě na počátku XVI. století mluví se o značné sešlosti hradeb městských.

Potvrzuje to roku 1513 listina mladého pána Adama z Hradce, jejíž datum »na Hradci v pátek den sv. Maří Majdaleny«. Tehdejší poměry na Telči osvětlují slova, jež čteme v úvodu listiny a jichž znění za tou příčinou zde doslovně uvádíme: . . . »znamenav to, kterak město mé

---

[1]) Archiv městský. Listina č. 2. Jindřich z Hradce na Telči, toho jména první, udělil tentokrát Teleckým list německý podobně jako v Hradci Jindřichově, kde mají taktéž jeden list německý od téhož pána.

[2]) Založení rybníků těch lze klásti do století XIV. z té příčiny že rybník Staroměstský, druhdy Svatomarský zvaný, byl založen též roku 1359 panem Menhartem z Hradce. O dalším viz kapitolu IV.

Telč na zdech městských, na branách a tvrzech velmi hyne, k tomu rozumějíc jestliže časně a bez prodlévání skutečně opravy na něm nebude, že zdi spadnú a z dobrého města že mi městečko zuostane. Atak dobře věda, že obyvatelé téhož města toho pro svůj nedostatek udělati nemohú, aby sami z statkuov svých to město tak, jakož potřeba káže a na ně sluší opravovati mohli, i to také sobě pomejšleje, že jsem sám toho povinen, abych sobě města neopatrností nezpustil, ale v včas je opravil«, ... »to místo, kteréž slove ve Smrku nad Šiškovským mlýnem« měšťanům teleckým dává, aby je ku založení rybníka použili a s onim rybníkem, který od Matěje z Rásné »s dobrú vuoli a s celým povolením« páně Adamovým koupili, zároveň zatopili.[1])

Ze zprávy této vysvítá jasně, že bylo v Telči povinností měšťanův opravovati hradby a brány, kdežto vrchnost poskytovala podporu tehdáž, vedlo-li se měšťanům nedobře. Takové podpory panské nacházíme i v pozdějších stoletích. Záleželo tedy pánům na tom, aby hrazení městská byla v náležitém pořádku.

Malé zbytky městského archivu ze století XVI. jmenují v ten čas přečasto jména bran, určujíce polohu místa na příklad za horní, velkú neb malú branú, pod przikopy za velkú branú, za malú branú proti przikopu[2]) a pod. Příkop byl tehdáž jakož i vždy jindy majetkem obecním. První doklady o pronajímání jeho máme až z dob pozdějších.

Nejpatrnější změna v opevnění městském na straně s. stala se teprve ve druhé polovici století XVI., kdy telecký pán Zacharyáš z Hradce stará stavení hradu alespoň zevnějškem přispůsobil slohu novému, v jakémž zdvižený

---

[1]) Archiv městský. Listina č. 22.

[2]) Městské knihy trhové při létech 1567, 68, 69, 70, 71, 75.

budovy nově založeného zámku. Hlavní proměna ve hrazení byla však podmíněna tím, že zreguloval starou s vrchu jdoucí cestu ku bráně malé více do úrovně náměstí, zakoupiv za tou příčinou roku 1576 dům i s příslušenstvím v městě proti zámku ležící od manželky a sirotkův po zedníku Mertlovi za 200 kop míš.[1]); tam založil veliké stavení určené pro sýpky, do něhož pojata i celá budova původní brány malé, kteráž postavena potom nově o něco blíže k zámku avšak na místě značněji zvýšeném a nazývána od těch časů mnohdy baštou panskou.

Starý příkop zůstal a byl teprv o něco později překlenut kamenným mostem o čtyřech obloucích s opěráky, načež i cesta do Nového města a Štěpnice po hrázi rybníka Ostrovského vedoucí, zvýšena v úroveň brány nově založené. Přes příkop vodou naplněný vedl tehdáž ještě most zdvihací.

V ten čas máme také roku 1574 první zprávu o hlásných na branách a na věžích[2]), jimž placeno z města a předměstí podle předchozího dohodnutí se s vrchností 14 kop. míš. 15 grošů každého půl léta. Později jmenují se hlásní na branách a podbranní, kteří nepochybně bydleli v přízemku bran, kdežto onino v poschodí. Roku 1610 platilo se od města 2 rýnské 20 grošů od futer a rámců zdělání podbrannému na malej bráně a téhož roku přidáno podbrannému na velké bráně 3 rýnské 7 grošů na starou službu jeho a roku 1611 v pátek po sv. Jiří dáno hlásným 20 rýnských za půl léta.

Ve století XVII. byli v Telči čtyři hlásní na branách a jeden neb dva na věži kostela farního. O těchto učiněna paměť roku 1612 v pondělí po Křížové neděli,

---

[1]) Městské knihy trhové.

[2]) Archiv panský. Urbář Zacharyášův z polovice století XVI.

»že jsou jich opatrnost pan purgkmistr a páni starší Bartoše Karáska a Jiříka Koukala, sousedy města Telče, na věž za hlásné zjednali až do sv. Jiří, když se psáti bude léta 1613. Však za takovou službu jejich jednomu každému za jeden týden po 6 groších bílých dávati se má, ale takovým spůsobem, aby zanechaje všelikého opilství v té povinnosti věrně se chovali, ve dne i v noci bedlivi byli a zvlášť nočního času po hodinách vytrubovali a často se ohlašovali. Počnouc jeden na svítání, aby na věž šel a tu celý den a celou noc zůstával. Na druhý pak den zase druhý, týmž spůsobem to vykonati má a jestliže by kdy jaké neštěstí ohněm, čehož pane Bože zachovati rač, se vyskytlo, oznámiti má.«

»Když se hlásným co vydávati bude, do zvláštních cedulí se zapisovati má. Jedna z těchto zůstávati bude za panem purgkmistrem a pány a druhá za výše jmenovanými hlásnými.« Taková smlouva učiněna tedy s hlásnými na věži léta a dne nahoře psaného.[1])

Hlásní na věži i na branách placeni z příjmů hlásky, kteráž vybírána ve druhé polovici století XVII. dvakráte do roka ve městě i na předměstích. Osedlí ve městě platili hlásky po 17 kr. 3 den., na Velkém předměstí po 5 kr. 2 den., výminečně některý po 3 kr. 2 den., na Starém městě a Novém městě i Štěpnici placeno tolikéž. Scházelo se tedy hlásky z města 24 rýn. 2 kr. 4 den. z Velkého předměstí 5 rýn. 23 kr., ze Starého města 4 rýn. 2 kr. 3 den. a z Nového města 5 rýn. 59 kr. 3 den. tak že obnášela hláska celkem o sv. Jiří 39 rýn. 56 kr. 3 den. a tolikéž o sv. Havle, při čemž počítán 1 rýnský za 60 kr. a 1 kr. za 6 den.

Z příjmů těch obdržel na celý rok hlásný na velké

---

[1]) Různé listiny městského archivu fasc. A.

bráně 12 rýn. 50 kr., tři ostatní hlásní po 7 rýn., což dělalo ročně 21 rýn. a na věž hlásnému placeno 9 rýn., 20 kr. ročně.

Též připláceno ročně z hlásky kantorovi po 8 rýn. a vodákovi 15 rýn. 10 kr. mimo některé nahodilé poplatky, jako »od vyupomínání hlásky« (20 kr.), což vyskytuje se skorem při každé lhůtě. Roku 1694 dáno i exekucí, když sv. Havelská hláska se vybírala, »poněvadž se hláska dostati nemohla, která pětkráte šla«![1])

Mimo hlásné na věži a branách placen v Telči jeden trubač, pozounář, jemuž placeno měsíčně 5 kop 10 grošů, což i na dále se opakuje.

Trubači v městě Telči byli, jak obyčejně, »kunstu pozounářského mistři« a proto více placeni než hlásní. Dle jména známe však jen trubače Šimona Bukovského, kterýž přišel do Telče roku 1624 a sloužil tu šest let jakožto tovaryš a potom jakožto mistr. Týž stěžuje si roku 1634 na nedostatečnost své služby, jež obnášela 40 gr. bílých na týden a dokládá, že k službě oné, »chtíc aby se u něho tovaryši drželi,« cokoliv vlastního měl neb manželka jeho, vše přidal a nyní již ničeho nemá, což by prodati mohl. Vše kupovati musí, accidentův žádných není a dům též velice k opuštění přichází a k tomu ještě nemocí jest trápen po dvě léta. A poněvadž mu tovaryš Petr odvandroval a Šteffel též se prečž strojí, nevida se odkud jinou čeládkou zásobiti ani v chrámu Páně ani na věži obstáti možné mu není. Žádá proto ve vší pokoře purkmistra a spoluradní města Telče, aby mohl býti propuštěn a kuntšoft obdržel, by se svým kunstem mezi poctivými lidmi obživiti a svého zdraví zase nabyti mohl, anebo, aby mu přilepšeno bylo, jakož před tím již pana hejtmana byl žádal, podotýkaje, že v tom jeho (pana

---

[1]) Tamtéž.

hejtmana) dobrá vůle býti ráčí. Páni z rady oznámili vedle jiných záležitostí prosbu tuto s přípisem ze dne 21. července 1634 panu hejtmanovi, kterýž odpověděl dne 25. t. m. v ten rozum, že neshledává, »že by jinde kraj neb město pohodlnější k nabytí zdraví se nacházelo, jestliže ve své vlastní schránce zhojiti a sobě vyhověti nemůže.« Odcestovati mu dovoluje a dále »při dobrém uvážení ouřadu pozůstavuje, jak by to místo, pokuď by se týž Šimon propustil, opatřiti chtěl.« Zůstal-li potom, či odešel-li, nevíme, tolik však jest jisto, že měli na Telči trubače na dále, neboť dočítáme se v matrikách archivu farního z roku 1635., že dne 3. června 1678 oddán jest poctivý mládenec Ignatius Procházka ze Štěpnice s poctivou pannou Mařenkou, dcerou vlastní nebožtíka Kryštofa Erpekra, někdy trubače při městě Telči.

Za starších dob konali měšťané sami neb cechové řemeslničtí stráž na hradbách a branách. Brzo však, a to zvláště za dob klidných, sprostili se mnozí obecné této nemilé povinnosti výplatou, z níž placeni potom lidé najatí. Brány městské střežili v Telči hlásní a podbranní, jakožto stálí služebníci při branách. Ti měli povinnost záhy bránu zavírati, a pak-li bylo nutným, ji otevříti. Že se na Telči tak dělo dosvědčuje prosba Havla Růžičky (1633—1637) k hejtmanu zámeckému, aby mu dovoleno bylo v hospodě, kterou si vystavěl podle stavení svého blíž velké brány, nynější čísl. 8., »pivo panské k šenku bez překážky jiných vystavovati« a potom, aby se i vínem zaopatřiti směl, neboť prý v hospodě »pro přespolní lidi a zvláště pro vojanský běh — kteréhožto Bože uchovati rač — strany jídel též obojího nápoje, totiž vína a piva má dostatek býti, poněvadž město se brzy zavírá, aby snad každou hodinu na město se netlouklo a nenabíhalo.«

Za zlých časů ovšem nedostačovala jen pouhá hlídka při branách; tu najímáni mušketyři. V Telči na příklad roku 1632 dne 3. januarii začala se kontribucí pro 12 mušketýrův a jednoho kaprála, »kteří při městě na branách vartují.« Kontribucí vynesla z města a ulice 13 rýnských 21 kr., a dáváno jim každého týdne 13 rýnských 10 kr. Však za nedlouho dne 14. února 1632 propuštěna již polovice mušketýrův z bran, totiž 6, a dne 19. června propuštěni ještě čtyři, tak že zůstával pouze jediný mušketýr na každé bráně, kterým dáváno po rýnském.

Hlídali tedy mušketýři toliko při bráně velké a malé. Brzy však potom dne 8. listopadu 1832 na poručení pana Šimona Jindřicha Holického přijato na každou bránu ještě po jednom mušketýru, kterýmž platilo se po jednom rýnskem z obecního měšce na týden. Když pak dne 23. prosince »armáda J. M. C. do království Českého přitáhla a semotam se přejíždělo,« přidáno na každou bránu po jednom mušketýrovi, na kteréž se začala sbírka roku 1633, a již za tři neděle za purkmistra Šebestyána Jelínka na ně jest 21 rýnských 36 kr. sebráno a teprve dne 25. února jim jejich rest zcela a zouplna dodán z kontribucí městské.[1])

Jako jinde tak i v Telči nevykonávali hlídači při branách svědomitě svojí povinnosti, tak že bylo zapotřebí mnohdy do nich si stěžovati. Píše tak rychtář ložní jakožto představený hlídačů na branách — dle všeho Němec - Hons Kryštof Kraus, panu purkmistrovi a spoluradním města Telče, že toho hájiti nemůže, že při vartýřích na branách zdejších, kteří jsou jemu na pomoc vystaveni a k ochraně tohoto města poctivého, velikou nesprávu spatřuje, tak že se obává, poněvadž se ani k li-

---

[1]) Kniha pamětní z roku 1632.

dem udatným ani k mušketám neumějí, aby jak toto poctivé město i on Kraus sám s nimi k nějakému posměchu nepřišel! Protož žádá dále, aby mu jiné osoby ku pomoci byly vydány, které by jak v německé řeči, tak i ve zkušenosti obstáti mohly. Ke konci pak zvláště prosí, aby alespoň ten Partl na malej bráně jiným byl nahrazen![1])

Skorem v týž čas dovídáme se jak Daniel, sedlář, prosí hejtmana zámeckého pana Hynka Ladislava z Veitmile, aby potrestán byl hlásný na velké bráně, Špalek, který jemu i manželce šelem, zlodějův a podobných jmén nepěkných nadal, jakož i řekl, že on sedlář »z konských koží dělá.« Za toto pohanění a hlavně nařknutí odsouzen Špalek při právu městském do šatlavy, odkudž dne 12. ledna 1635 zasýlá panu hejtmanovi prosbu, aby o propuštění jeho ze Šatlavy se přičiniti ráčil. Nepěkné jednání své, pro něž se dostal do šatlavy omlouvá tím, že »poněvadž on tu dolní světnici na velký bráně od pana purgmistra najatou má a on sedlář horní, že od jeho velkého tlučení od klenutí ve světnici dolní kusy vápna odpadly a mnohdykráte i do jídla na stůl. Dále žaluje Daniel sedlář na Špalka, že týž »choval přes noc ožralce u sebe, kterýmžto v noci, když brány zavřeny byly, mezi hradbami přes zeď jim lézti ukazoval.«

Pan hejtman kázal záležitosť tuto přísně vyšetřiti, ale neznáme výsledku; v každé příčině však jde ze žaloby již na jevo, že přelézání hradeb městských bylo proviněním značným a trestáno asi tak přísně jako v Čechách, kde namnoze ten, kterýž zdi městské slezl, na hrdle byl trestán.[2])

---

[1]) Různé listiny m. a. List jest bez data, pochází však z první třetiny století XVII. a psán jiným než Krausem, jak dokazuje neumělý podpis tohoto psaný švabachem.

[2]) Dr. Zikm. Winter. Kulturní obraz českých měst I. 219.

Pronajímati příkop hradební v dobách klidu bylo i na Telči zvykem, tak dočítáme se při roku 1610, že pronajali konšelé část příkopu Matěji Kolářovi za 10 grošů a od Mikuláše soukeníka brali téhož roku sv. Jirského úroku »z parkanu« $7^1/_2$ gr. Též roku 1611 dostali konšelé v pátek po památce seslání Ducha sv. 11 grošů »ouroku z příkopu.«*

Řádná oprava hradeb městských provedena již roku 1611, kdy vyprázdněny nejprv grunty při zdech městských od všelijakých věcí nepřístojných; též z parkanu vyneseno dříví tam nahromaděné. Šest nádenníků, kteří zde prázdnili a kopali po dva dny, dostalo za to 1 rýnský 2 groše. Potom přivezli poddaní městští z Pyčína ke zdem městským prkna a krokve za nějaké zpropitné a vyjednána práce se zedníkem Jeremiášem Vlachem za 25 rýnských 12 grošů. Dvěma nádenníkům, již mu při díle tom podávali kámen a vápno, dáno jednomu za 6 dní a druhému za 5 dní po třech groších denně, počítajíc celkem 1 rýnský 18 gr. (sic!) a potom ještě čtyřem nádenníkům za 5 dní 2 rýnské. Mimo to postavil týž Jeremiáš Vlach nový pilíř při hradbách, k němuž 8 nádenníků kopalo grunt a pak kamení a vápno podávali, což úhrnem za 30 dní po třech groších denně stálo obec 3 rýnské. Vlachovi dáno za práci nejprv 2 rýnské, načež dopláceny mu ještě 3 rýnské 10 grošů. Konečně svěřeno Vlachovi postavení nového srubu, kteréžto dílo když projednával, obdržel lidkupu $4^1/_2$ gr. $1^1/_2$ den. a potom za celé dílo srubu 16 rýnských. Od přivezení potřebného kamene z Uhlišť dáno $3^1/_2$ rýn. 4 groše, dvěma nádenníkům, již vykopali grunt 3 groše. Mošničkovi a jiným tesařům za práci a 8 krokví otesání 6 rýn. 23 gr. $5^1/_2$ den., kováři za 3 kopy hřebíků laťovních a klamry k lešení 1 rýn. 3 groše. Pro vápno jezdilo se do Krásonic a placeno obyčejně za 1

met[1]) 7 rýn. a jindy za 1 míru 6 grošů. Fůra písku placena po groši.*

V ten čas dočítáme se o různých opravách brány velké i malé. Tak dáno robotířům, kteří na bráně velké robotovali, na zpropitné 3 groše 1 den. Mimo výše již uvedené práce na mostech udělali tesaři k vratům brány velké novou závoru, vylámali nový otvor k této závoře, a kovář vyhotovil nový kruh k té závoře, mimo to dal hřebíky a skoby vše za 9½ gr. Též Jakub, zámečník, obdržel za nárožníky na bránu 1 rýn. 3 den.* Největší však oprava této brány provedena teprve roku 1629, kdy obdržela také sgraffitem napodobené kvádrování a nahoře ozubí s ochozem, kteréžto proměněno ve tvar nynější teprve roku 1814. Kámen s pětilistou růžicí pánů Hradeckých byl asi venířem brány již před tím, jak vídáme na branách skorem všech měst, jež byla druhdy zbožím Vítkovicův, a letopočet 1629 v čase obnovy vtesán do kamene.[2]) V týž čas asi provedeno nové zvýšení vnitřních zdí městských cihlovým přístavkem, jehož původní tvar do podrobností možno sledovati dosud na jz. straně města.

Za vojny třicetileté nastaly zlé časy Teleckým, ne snad vpády nepřátel, jako průchody neb ubytováním vojska císařského a hojnou kontribucí. Však i Švédi navštívili Telč roku 1645, kdy město nepochybně ze strachu a nedostatku hajitelův brány své jim otevřelo. Listiny a památky písemné z časů těch obsahují většinou jen naříkání. Jedna listina tohoto spůsobu, ač již z roku 1660, dotýká se také

---

[1]) O této míře viz str. 38 t. d.

[2]) Zvláštní poznámka k roku 1637 v urbáři panském fol. 48, že měšťané mají toliko povinnost tuto bránu opravovati — což bylo ostatně povždy — sluší as vykládati tím, že brána malá, byvši ve století předchozím vestavěna mezi budovy zámku a s ním takřka spojena, byla opravována nákladem vrchnosti.

hradeb městských. List svědčí tehdejšímu pánu na Telči Ferdinandu Vilému Slavatovi a zachován v archivu toliko v makulatuře. Obsah jeho je následující... »přinuceni jsme V. V. H. E. tímto memorialem zprávu učiniti, kterak velikou sešlostí zdi zdejší městské od některých let, jako ještě loňského i letošního roku jsou náramnou zkázu vzaly, a aby takové k deturnaci města se nespatřovaly, všelijakým spůsobem a prostředkem, aby jakejž takejž reparaci z částky přijíti mohly, o to jsme se vynasnažovali a pečovali.«

»Poněvadž pak milostivý pane hrabě, důchod obce zdejší, jak věží hodin, rathousu tak mlýna obecního a rybníkův, jako obzvláštně zdí městských opravováním na nejvýš zmenšený se vynachází, nevyhnutedlně jsme přinuceni byli k takové důležité potřebě mimo 64 měr vápna od mlynáře koupeného, ještě 40 měr vápna z panské zdejší vápenice a jednu kopu prken tenkých vzíti; vše až posavad zaplaceno není.«

»V nejhlubší poníženosti a pokoře V. V. H. E. žádáme a prosíme, že se ráčíte k nám tak srdcem milosrdným nakloniti a takové vápno a spolu i s prkny z ohledu veliké nemožnosti a nedostatku obce zdejší z samé pouhé milosti passirovati a darovati.« Za kteroužto obzvláštní milostivosť připovídají prositi Pána Boha, »aby J. H. E. i celý vysoce vyvýšený rod Slavatovský zachovati, dlouhé živobytí a šťastné panování dáti a rozmnožiti ráčil.« Že vyhověno bylo přání obce, jako ve mnohých případnostech jiných, možno předpokládati přes to, že není v archivu obecním ve příčině té zpráv dalších.

Zápis v účtech městských z první polovice roku 1675, kdy věnováno obci 10 rýn. 57 kr. »na opravu města«, vztahuje se nejspíše také ku nějaké opravě hradeb. Zvláště však jsou zprávy obsažené v listu psaném od obce panu

Jiřímu Joachymu Slavatovi, právě v době, kdy »úhlavní a krve křesťanské žiznivý nepřítel Turek« hrozil všem zemím panství rakouského. Město Telč, byvši stiženo několikerou kontribucí a majíc mimo to vystrojiti 11 vojáků na vlastní útraty a neméně o to se starati, aby samo se obhájiti mohlo a »k vypálení neb vyplundrování nepřišlo,« obrátilo se v přípisu dotčeném o pomoc a radu k vrchnosti, vyličujíc, »kterak velmi zrujnírované a porušené zdi městské se vynacházejí a opravy nevyhnutelně důležité potřebují; prostředek pak, k němuž by se sáhnouti a náklad na reparati vésti mohl před rukama že není a o něm v skutečné pravdě se neví.« Dále praví, že »cokoliv od zbraní, jak obecní tak sousedské, na onen čas se zde vynacházelo, v ty nešťastný vpády švedský a po dvakráte města vyplundrování, ta všecka k dokonalému zmaření přišla, tak že velmi malá částka jak od zbraně, tak munici, jako i lidu (jsouce osada nehruba města Telče) se vynachází.«

V odstavcích dalších vypisují, jak těžko jest jim sebrati nařízené kontribuce, veřejnost učiniti, jakož i oněch 11 soldatův zverbovati, »nic méně však pro zachování vlasti J. V. H. E. residenti, nelitujíce statkův krve a životů, při společnosti státi, město Telč před zlostným, lstivým a ukrutným nepřítelem Turkem obhajovati a tudy J. V. Hr. E. poručení rady s ochotností vyplniti chtějí, pakliže ráčí vrchnost »tak laskavě se nakloniti a zdi městské a jejich rujnu opatřiti dáti.« A nemajíce oni »v obci zdejší ani jedinného kusu dříví« prosí dále o jistou pomoc dřívím, prkny, lidem robotným a obzvláště řemeslníky, jako mlynáři, kteří takovému dílu výborně rozumí.« Měli tedy hradby městské dosud svoji část zrobenou ze dřeva, kteráž byla nepochybně při ochozu zdi vnitřní a možno také, že měla i zeď věnjší a brány pod-

sebití dřevěná; též mohla nastati opětně stavba nějakého srubu, jakož bylo roku 1611.

V důchodu městském, praví se dále v listině, »že nevynachází se časem netoliko 1 rýnský ale ani krejcar,« protož prosí o vysoce vzácnou radu, jak by »pro obhájení města zbraň, municí, jakož i větší částka lidu se shromážditi a dostati mohla.«[1]) Tolik, pokud se dotýče hradeb a jich hájení. Pakli také k opravě hradeb došlo, nesnadno rozhodnouti, neboť nenašli jsme v archivu městském účtů z té doby, jež by dotýkaly se stavby na hradbách.

Zprávy tyto jsou poslední v tomto století, které jednají o hradbách městských. Ve století následujícím opraveny hradby roku 1731, kdy učiněna dne 12. září zvláštní smlouva mezi magistrátem a mistrem zednickým Frant. Fidlerem. Týž zavázal se postaviti podélný pilíř opřený ku hradbám hned za židovskými domky vedle rybníka Ulického. Taktéž v »dolním parkanu« (příkopu), proti hřbitovnímu kostelu sv. Anny, měl postaviti dva podobné pilíře, vypraviti veškeré díry do hradební zdi a spraviti vnitřní zeď městskou, zvláště v místech při domu Františka Czymbrycha (nynější číslo 43.) Mistr zednický Frant. Fiedler obdržel za svoji práci 48 zl. rýn., jeden zlatý lidkupu a všechen potřebný kámen a písek.

Od toho času o hradbách zmínky se nečiní, leda v ten rozum, že jedná se ne tak o zlepšení jich, jako o vybourání a všelijaké upotřebení jich k účelům praktickým. Jinak ovšem ani nemohlo býti, poněvadž stará opevnění městská pozbyla již vůbec na ten čas veškerého významu. U bran, které na noc dosud zavírány, vybíráno již jen »mýto a clo a místnosti, kterých branný neobýval, pro-

---

[1]) Různé listiny fasc. A.

najaty od obce. Na velké bráně kp., kde vdova Millerová měla svůj byt, bylo zapotřebí roku 1740 nahraditi starý strop novým, »poněvadž to více obstáti nemohlo«. Zavoláni tedy tesaři, jimž za tažení trámův a pokládání stropu prkny dány 3 rýnské 6 kr. i s hřebíky, jimiž přibijeny lišty. Potom přišli mazači dva, jimž placeno po 10 kr. od sáhu a tak dány jim od 12 sáhů 2 rýnské. Hlíny bylo k tomu zapotřebí čtyř fur po 4 kr. a 4 otepí slámy ku míchání s hlínou, také po 4 kr. otep, úhrnem tedy 32 kr. Tehdejší zámečník obecní Jan Pilmon měl tu také účet na 1 rýnský 2 kr. za správu zámkův a jiných železných části dveří ve světnici a komoře, a druhý zámečník Martin Rod na 36 kr. Tolik zapraveno od obce za upravení bytu na velké bráně.

Zastaviti příkopy městské zabraňuje obec dosti dlouho. Tak kp. roku 1765 dne 11. června koupil Václav Pell od Felixa Rodda zahradu s kůlnou na příkopech za 105 rýnských s tou výjimkou však, aby na tom místě žádný komín neb světničku majitel gruntu toho vystavěti si neopovážil; a krátkou dobu před tím usnesli se páni v radě, že dovoluje se panu Ignáci Zwachovi (č. 56) při zdi městské za jeho domem mydlářskou dílnu zříditi a taktéž za příčinou snažší kommunikace do hradeb dvéře proraziti, pakliže stavení ono bude tak zařízeno, aby tudy jak přes hradby, tak i stavením nikdo do města podloudně se nedostal.[1])

Též jakýsi cvočkář Kock žádal obec několikráte marně, aby mu dovoleno bylo vedle horní brány v příkopě postaviti domek, však teprve synu jeho Jakubu Kockovi postoupeno od obce místo stavební v příkopě »počínajíc od mostu kamenného dolů až k Ledererovi, a

---

1) „Sessiones“ (Kniha protokollů sezení obecních).

to i s komůrkou vedle mostu se nalézající«, kde byla ona dílna cvočkářská.[1]) I vystavěl potom Jakub Kock vedle brány horní dům nevelký, kde pozdější přestavbou vzniklo nynější číslo 115. Můstek kamenný dobrého díla, který jedním obloukem toliko přes část původní šířky příkopu vede, připomíná se tu poprve; stavba jeho spadá však do doby starší, nedlouho po roce 1679, kdy Františka Slavatová, poněvadž zápach ze hřbitova sv. Jakuba v sousední kolejі Jesuitské byl obtížný, koupila zahradu na předměstí od měšťana Jakuba Formánka za 1500 zl. pro hřbitov nový, kterýž nazván byl později, když tu vystavěn kostel, »u sv. Anny«.[2]) Ke hřbitovu tomu byla zřízena cesta od horní brány po městských náspech, která ku žádosti tehdejšího děkana Rudolfa Lipky později vydlážděna.[3]) Tehdáž nejspíše překlenut byl příkop před horní branou dotčeným mostem, na kterýž roku 1717 přivezeny již čtyři fůry kamene za 34 kr. aby tímto kamenem byla opravena vyjetá jeho klenba.*

Bylť tedy můstek ten jediným komunikačním prostředkem na této straně města až do roku 1791, kdy proloměny dvojité hradby strany jv. asi uprostřed jich délky a přes příkop zdělán nový kamenný most důkladného díla. Hradby odklizeny z těchto míst v deseti dnech a stavba mostu, kterýž se pne třemi velkými klenbami na pilířích přes příkop, provedena počínajíc 8. červencem do 21. srpna nákladem 381 zl. 30 kr. a 3 denárů. Účet zedníkův a nádenníkův obnášel 132 zl. 31 kr. 1 den., za kámen lomový, kterýž z Dejce, ze Studnic a z Horní Myslůvky se svážel, zaplaceno 68 zl. 42 kr., za

---

[1]) Z magistrátu města Telče dto. 5. října 1802.

[2]) Nejstarší matrika v archivu farním v Telči z roku 1635 uvádí při roku 1679 seznam zemřelých, již na hřbitově novém byli pohřbem.

[3]) Archiv panský. Statistiche Tabellen.

$93^1/_2$ míry vápna z Kynic 67 zl. 52 kr. a za písek ještě 17 zl. 4 kr. K tomu přistoupila vydání za různá náčiní, najmě zednická, práci kovářskou a tesařskou v obnosu 11 zl. 52 kr. 2 den. a honorář kamenníku Jiřímu Neuvirtovi 83 zl. 24 kr., v němž zahrnuta i suma 56 zl., kterou obdržel kamenník Neuvirt za kámen tesný, jímž hlavně obě zídky poprsní svrchu přikryty.[1]) Zde čteme dosud na jedné straně vtesaný nápis latinský a chronogram: Usui publico funditus-posuerunt optimi cives[2]) a na druhé straně Jiří Neuvirt.

Výlohy na stavbu pořizovali měšťané sbírkou dobrovolnou, když žádost jich k magistratu vynesením ze dne 1. prosince 1790 byla odmítnuta s tím dokladem, aby si žadatelé vlastním nákladem most přes příkop vystavěli, však »kamenný a trvanlivý.« Podniknuta tedy sbírka, jejíž výsledek byl tak přízniv, že kryty výlohy zúplna. Soudíme tak z účtů, jež vedl Josef Oliva.[3])

Příčinu, že most tento vystavěn, sluší hledati hlavně v tom, aby docíleno bylo snadnějšího spojení mezi městem a Podolím, kde byl nejen hřbitov u svaté Anny, ale

---

[1]) Arch. měst. „Rejstřík na přijaté a vydané peníze při mostě stavěném u města Telče přes parkan.“ Denní mzda zedníka byla tehdáž 24 kr., nádenníka 14—15 kr., mistra zednického 30 kr., tovaryše 24 kr. a Hajného, palíra 30 kr.

Vůz lomového kamene placen po jakosti a vzdálenosti za 12, 15 17 a 36 kr. 21 měr vápna koupil pan Zvach, měšťan, po 24 kr. míru, ostatní koupeno z Kynic, míra po 44 kr. Vůz písku placen po 8 kr., kopa prkěn 6 kr., jedna putýnka na maltu 7 kr., lopata 9 kr.

[2]) Ku prospěchu obecnému založili nejlepší občané (várečníci).

[3]) Na stavbu mostu přispěli nejvíce tehdejší děkan Jan Ježek 150 zl. $59^1/_4$ k., měšťan Ign. Zvach 69 zl. $^2/_4$ k., Mart. Pivonka 13 zl. 30 kr., hrab. Lichtenštejnová 13 zl. 30 kr., panský lékař Alois de Magg 12 zl., Jan Rambousek 10 zl., Jan Růžička 9 zl., Ondřej Hamerník 5 zl. Jos. Oliva a pí. Chornicerová po 4 zl. 30 kr., Joachim Šašecí, Josef Piller po 3 zl. a ostatní většinou po 1 zl.

i nový pivovar měšťanský, byv tam přeložen z domu č. 47. na náměstí.

Podle zápisů v knihách pozemkových zastaven jižní konec městského příkopu koncem minulého a počátkem tohoto století do té míry, že zůstává nyní v místech těchto z původní šířky příkopu sotva 3 m. Když pak roku 1833 za syndikusa Rambouska zbořena gotická brána horní a vystavěn v úzké prostoře mezi hradbami roku 1844 domek číslo 121 a polovinou dům č. 116, nabylo město z této strany skorem téhož zevnějšku, jaký má do dneška.

Dle svědectví mnohých pamětníků byla brána horní stavení gotické o jednom poschodí a sedlovou střechou kryté. V průjezdu neširoké brány visela na kruhu připevněná delší část řetězu o mohutných článcích až do posledních dnů její existence, kdy brána prodána a snesena.

Taktéž i hradby částečně na straně jz. a skorem veskrze na sv. straně města zmizely do let čtyřicátých tohoto století buď úplně, anebo v různých přístavcích a staveních hospodářských časů novějších, kde při bedlivém prohledávání zbytky jich dosud hojně nalézáme. Též voda rybníka Ostrovského zatopovala ještě roku 1842 až ku bývalým hradbám sv. strany, kdy zvěčnělý pan hrabě Leopold Podstatzký daroval všem majitelům domů na této straně široký pruh rybníka pod hradbami, ponechav rybník po dvě léta prázdný, aby tito navezli na ten pruh bahna a země z rybníka a v zahrádky jej proměnili. Vrchnosť vymínila si toliko, aby nově zřízené terasy dokonale byly vystavěny, tvořily čáru přímou a byly vysázeny stromovím; nikdo však neměl plotem místa svého ohrazovati, aby v případu ohně byl možný po hrázi rybníka Ostrovského přístup za domy. Aby se tak stalo, měl bdíti nad prvním vrchní panský a nad ostatním úřad městský.[1])

---

[2]) Archiv panský, list dto 1842.

Končíce tímto pojednání své o hradbách města Telče, pronášíme zároveň vřelé přání, aby slavné zastupitelstvo obecní též toho bylo pamětlivo, by cenné památky hrazení našeho, alespoň pokud jsou městu k ozdobě a mnohým ku prospěchu, nenechalo pustnouti, majíc na mysli, že stará hrazení a brány městské jsou jako staré šlechtictví, kterého dnes již nelze nabyti, poněvadž toliko po otcích se dědí a žádnými penězi se již nekupuje![1])

b) Město.

Jak při popisu opevnění městských již pověděno, rozkládaly se domy obyvatelů městských vedle sebe tak, že řada jich šla rovnoběžně s hradbami. Od doby té proměnil se časem již material a sloh stavitelský, avšak zachována poloha budov ano i velikosť jejich původní skorem bez proměny až do našich dnů.

Rozlohou město není veliké; jest to vlastně jen náměstí, jehož prostoru co do tvaru již hrazenim města určenou a 145 arů čítající, obkličují domy vezkrze do štítů stavěné a v přízemku loubím opatřené. Zvláštnosti tyto dodávají městu rázu starožitného, jakého nenacházíme již nikde.

Domy postaveny tak, jak terénem jim určeno; protož nepřihlíženo k tomu, aby vše nalézalo se v jediné úrovni, což zvláště patrno na loubí, pohlížíme-li na ně od sz. neb jv. konce náměstí. Tato okolnosť, jakož i různosť rozměrův i slohu dosud zachovalých 52 štítů náměstí není dojmu celkovému na závadu, ale zvyšuje ještě ráz starožitný celku, kterýž každého nejen svojí původností překvapuje, ale i velmi mile se zamlouvá.

---

[1]) Dr. Zikm. Winter, Kulturní obraz českých měst 241.

Na sz. straně zakončovalo se již původně náměstí starožitnými stavbami zámku, důstojného to druhdy sídla pánův z Hradce. Zde stál již původně na nevelkém prostranství, mezi hradbami, zámkem a budovami městskými kostel sv. Jakuba Většího se hřbitovem. Řada domů, prodlužujíc se od náměstí až v tato místa, končila tu stavením školy a fary, k níž níženji družilo se několik domků. Východ z města na této straně mimo zámkem byl možný toliko malou branou.

Na jv. konci náměstí přerušeno loubí a řada domů v nejstarší době toliko krátkou ulicí, vedoucí podle zdi hřbitovní špitálu sv. Ducha ku hradbám a příkopu, pak ulicí delší, kteráž vedla jak dosud po pravé straně podle domů městských, a po levé straně podle stavení špitálu sv. Ducha k horní a velké bráně. Prostora mezi těmito ulicemi nebyla původně zastavena tak jako nyní vidíme, neboť várečni domy číslo 34.—30., jež vnikají jako klínem na jz. straně do náměstí vystavěny nepochybně ve století XV., neboť ještě počátkem XVI. století místu tomu se říká »na kopečku.« Též domy číslo 35.—38., nemající práva várečního, stály již počátkem XVI. století.[1]) Při nahodilém kopání na dvorcích domů těchto nalézají se dosud kosti lidské a že tak bylo i dříve, dosvědčují slova visitační knihy, kteráž při roku 1724 popisujíc kostelík sv. Ducha, zmiňuje se též o bývalém hřbitově zdejším, k čemuž za doklad uvádí hojné nálezy kostí lidských v sousedních domech.[2])

Poněvadž kostelík sv. Ducha nebyl nikdy farním a v městě pohřbíváno již od roku 1273 na hřbitově při farním kostele sv. Jakuba nebo na Starém městě na nej-

---

[1]) Nejstarší kniha městská.

[2]) Viz stranu 59 t. d.

starším hřbitově při kostelu Matky Boží, jest zřejmo, že hřbitov při kapli sv. Ducha byl založen současně se řádem špitálu sv. Ducha v Telči, kterýžto řád také na Moravě podle statut biskupa Roberta (1238) měl důležité tehdáž právo pohřební.[1])

Kdy řád sv. Ducha na Telči zanikl, neznámo; nejspíše již ve století XIV., poněvadž roku 1414 tehdejší pán na Telči Jan z Hradce založil pro chudé a nedužívé měšťany v týchž místech při kapli sv. Ducha špitál nový,[2]) kterýž i patřičným nákladem vystrojil. Jan z Hradce zakládaje špital ten, nazývá v listině místo zdejší »suburbium civitatis Telcz,« což podle polohy města vysvětluje se tím, že místa tato netvořila ještě počátkem století XIV. onen celek s budovami města či náměstí, jako vidíme nyní, a byla tudíž považována za odlehlejší část města.

Dokud špitál tento v Telči byl, vykonávali zde služby Boží v kapli sv. Ducha, mimo krátký čas po roce 1492, duchovní obou farních kostelů. Též jest pravdě podobno, že na hřbitově zdejším pohřbíváno až do času, kdy Zacharyáš z Hradce přeložil špitál na Staré město.[3]) Jak výše již uvedeno, stalo se tak roku 1579, a to z té příčiny, že »stavení téhož špitálu všecko spustlo a shnilo a do země pro sešlost vlezlo,« jakož i kdyby v tom místě nově stavěti se mělo, že tu »placu ani místa« pro stavbu novou s důstatek by nebylo.

Na místě starého špitálu vystavěn potom dům vářeční č. 29., kterýž zabírá veškerou prostoru původního stavení špitálského.

---

[1]) Dr. B. Dudík, Mährens allg. Gesch. P. 354., Wetzer, Kirchenlexicon VI. 202.

[2]) Archiv a str. 59. t. d. Hradecký, dat. in Wissegrado A. Dom 1414 die sanctiGeorgii martiris.

[3]) Viz kostel Panny Marie na Starém městě.

Celé jz. pořadí domů na náměstí od kostela sv. Jakuba počínajíc až ku bráně horní, bylo přerušeno taktéž již původně na dvou místech, kde vedou dosud krátké ulice pouze v délce jednoho domu ku hradbám; mezi hradbami však a zadní částí domův uvedeného již pořadí vytvořila se hlavně ve století XV. jediná ulice městská, jíž název tento příslušel, a jejíž nejstarší budovy byly často zmiňované lázně u fortny, pak jatky, poblíž krámů masných stojící a sladovna, na jejímž místě postaven ve stol. XVII. seminář. Mělo tedy město toliko jednu ulici, dle níž i rybník ku hradbám strany této dostupující nazván Ulickým.

Loubí naše patří zajisté době založení města, neboť za Otakara II. zakládána loubí tak jako hrazení městská po spůsobu měst vlaských; mámeť toho pěkný doklad na Budějovicích Českých, které prý připomínají jádro Pavie Bachiglionem opevněné. Původní loubí naše ovšem byla jako domy z větší části dřevěná, tak jako nalézáme na mnohých místech českého severu a severovýchodu, kde viděti dosud na náměstích i v ulicích umělou konstrukci dřevěnou domův obyčejně jednopatrových se štítem, pavlačí a loubím; tak kp. v Sobotce, na náměstí v Kuřivodech, Semilech[1]) a snad dosud ještě ve Vrchlabí, Králové dvoře, Rychnově nad Kněžnou, Solnici, Jaroměři (malá varta) a jinde. V Telči dnes není již očividných dokladů toho, že dřevěná konstrukce i u nás byla doma, ale souditi můžeme o tom již z té příčiny, že požáry ve století XIV. a dále vyžadovaly vždy řady domů za oběť; mimo to nalézáme dosud hojnost dřevěné stavby, zvláště na zadních stranách domů.

Dle paměti současníků ještě v tomto století byl některý dřevěný štít domů na náměstí nahrazen zděným

---

[1]) Jan Prousek ve Světozoru ročn. 1891 seš. 9.

a koncem minulého století měly prý některé štíty lomenice dřevěné. Zvlášť závažným dokladem o hojnosti a rozšíření konstrukce dřevěné v celé jz. Moravě jsou kostely venkovské, kteréž náležejí ne-li době starší, tož alespoň XIV. století, jak dosvědčují více neb méně anebo i zúplna zachované památky tyto na první pohled. Zde potkáváme se s pěknými zbytky dřevěné konstrukce dosud v Bílkově, Lideřovicích, Lipolci a j., tomu nasvědčují hojné zprávy visitačních knih ze století XVII. a neméně i lodě kostelní, jež byly při stavbách gotických skorem z pravidla ploše kryty stropy dřevěnými.

Nynější loubí náměstí Teleckého jsou veskrze podobna a náleží v nejstarších částech konci XIV. věku, kdy po požáru roku 1386 budovy městské předtím dřevěné, počaly ustupovati ponenáhlu stavbám kamenným. Křížové klenby jejich spočívají dosud na žulových sloupech, jejichž kostková hlavice v dolních čtyřech rozích přechází řezem šikmým v osmiboké tělo sloupové, spočívající na mohutné též osmiboké patce, jíž od těla dělí profil gotického tvaru o dvou prutech a žlábku. Původní tento tvar sloupů zachován i na dále v přestavbách tří století následujících, kde sloupy ony, jež vznikly v dobách nejpozdějších, přes to, že podobají se tvarem původním, dosti jasně zjevují, že vznikly tehdáž, kdy nebylo již dobře rozuměno tvarům gotiky.

Na čelních plochách hlavic některých sloupů nalézáme též vytesané štíty se znaky řemesla, jemuž někdy majitel domu příslušného náležel; přirozeno jest také, že za tak drahný čas vyšinuly se mnohé z osy svislé a jiné že bylo zapotřebí zdivem uzavříti, aby měla horní část domu, jíž nesou, patřičnou oporu.

Loubí jsou v Telči, až na nepatrné výjimky dosud zachována; budiž to proto zastupitelstvu obce povždy ku

cti, že statečně odpírá snahám některých bezohledných sobců, již všelijakými cestami se pokoušeli o zastavení loubí.[1])

Jinou zprávu o nejstarších stavbách městských čerpáme z pamětní knihy městské, kdež se vypráví, že roku 1386 vypukl v městě oheň, který vzniknuv ve sladovně, rozšířil se dále na blízký kostel farní sv. Jakuba, faru a školu a 27 domů náměstí. Pravdivost zprávy této jest založena na lokální správnosti vypočtených míst, jež prý požárem zničena, neboť jest známo z četných dokladů pozdějších, že budovy ony nalézaly se skutečně v místech uvedených.

Roku následujícího 1387 v den památny 10.000 rytířů udělil Jindřich z Hradce Teleckým právo na odúmrť městských sousedův[2]) a praví o měšťanech v listině oné, že »stifter und steter sein in der mauer« což dokladem, že tehdejší domy nalézaly se ve zdech městských, jak se dosavad spatřují. Bylyť, jak výše uvedeno, stavěny jednotlivé domy v řadě za sebou, štítem do náměstí a osou stavby kolmo na směr hradeb, čímž jednotliví majitelé jich, a to zvláště strany sv., byly svými dvorky již ve hradbách.

Dle mnohých prací kamenných, hlavně četných venířů velkých i malých portálů do jednotlivých domů, na jichž profilu i stejnoramenném oblouku gotickém se jeví tvary dobré gotiky, považovali bychom konec XIV. a počátek XV. století za jednu z hlavních period stavebních na Telči, kdy starší budovy, namnoze dřevěné, nahražovány alespoň v přízemku stavbou zděnou. Do téže doby kladem i většinu dlouhých chodeb, které vedly v domech z bývalých síní prostorných v přízemku dále ku hradbám. Chodby ty jsou tam, kde nebyly pozdější přestavbou

---

[1]) Archiv městský. Kniha protokolů 1873, 14. září odst. 4.

[2]) Tamtéž ve sbírce pergamenů č. 2.

zvýšeny, sotva z výše člověka, tak že je nyní projeti jimi obtížno a někde i nemožno. Všecky jsou valenou klenbou sklenuty a sestupují více neb méně s vrchu, jak terén místní sestupování onoho vyžadoval.

Po vojně husitské, kdy tehdejší pán na Telči Jan z Hradce, toho jména druhý, stál rozhodně na straně katolické, máme první zprávu o radnici městské, kteráž postavena asi uprostřed řady domů jz. strany náměstí. Vypráví se totiž, že roku 1443 houf husitsky smýšlejícího lidu zmocnil se z nenadání města a provedl s některými pány radními nepěknou exekuci, vyhodiv je oknem radnice na náměstí.[1]) Měli tedy Telečtí, ne-li dříve, tož na jisto ve století XV. na místě staré rychty svůj radní dům, o němž se dočítáme v pamětní knize městské, že roku 1499 byl zničen výbuchem prachu ve sklepě uschovaného, kterýž neopatrností se vzňal. Ze staré gotické stavby radnice nalézáme v bývalém mazhauze v přízemku jediný sloup, kterýž s ostatními pilíři stavby pozdější nese mohutné klenby přízemku. Slohem náleží již gotice pozdější jak svědčí jeho šroubovitě vinuté tělo, z čehož by se dalo souditi, že stará gotická stavba radnice postavena byla v téže době, do níž položili jsme první periodu staveb kamenných na Telči.

Po smrti Jana z Hradce († 1452), za poručníkování známého Zdeňka ze Šternberka i za vlády dospělého již švagra jeho pana Jindřicha z Hradce na Telči toho jména II., kterýž byl také členem jednoty Zelenohorské byly poměry na Telči příliš bouřlivé, než aby měšťanstvu bylo bývalo možno starati se o pěkný zevnějšek města. Z těchto příčin sešly budovy městské tou měrou, že Jindřich z Hradce léta 1477, v pondělí po sv. Bonifaciu,

---

[1]) Archiv c. k. histor. stat. sekce při Františkově Museu v Brně — Telč — a strana 13. t. d.

daroval Teleckým »místo vsi Ssysskowie,« aby tam založili rybník, z jehož výtěžků by opravovali město, kteréž za minulých let mnohá prý trpělo obtížení a upadlo do velkého nedostatku, tak že pán jejich dědičný a přirozený měl nad nimi pro takový jich nedostatek »lítost v srdci svém nemalú.«[1]) Za téhož Jindřicha z Hradce činí se zmínka o stavení farním r. 1486, kdy učiněna smlouva mezi ustupujícím farářem teleckým a nastupujícím knězem Erhartem. Ve světničce, kde bydlívali kazatelé, určuje pán obydlí faráře odstupujícího slovy: . . . »v kteréžto světničce kněz farář a v té komoře, v kteréž světnička stojí i s svým sluhú obydlé má jmieti až do své smrti, a tu světničku muože na svůj náklad opraviti, jak se jemu líbí.«[2]) Konečně roku 1498, ten úterý před sv. Václavem slavným dědicem a knížetem Českým odjímá týž Jindřich z Hradce od sebe a svých dědicův právo a nápad dědičný, jakýž měl v Telči po předcích svých na odúmrť podruhův a dává jej Teleckým ku veliké prosbě jejich, a jak tito praví, i z té příčiny, »že by se tím město sílilo a množilo a také tím, že by se lépe opravovati mohlo.«[3]) A že také za těchto dob mnoho ve městě bylo stavěno a opravováno, toho poskytují četných dokladů památky pozdní gotiky, kteréž nalézáme skoro v každém domě a dle nichž snadno lze sestaviti obraz domu měšťanského, jakýž byl u nás asi koncem XV. a počátkem XVI. století. Dokonalou pomůckou k tomuto líčení jest u nás dům sv. strany náměstí č. 55., kde zvlášť průčelí dobře zachováno. Původní rozvrh prostory vnitřní v tomto domě, jako při velké většině domů náměstí vůbec, možno dosud

---

[1]) Městský archiv, listina č. XV.

[2]) Archiv Český, X., 47.

[3] Městský archiv, listina č. XX.

snadno uhodnouti přes mnohé přestavby a přepažování časů pozdějších.

Šířka štítů, neb vůbec průčelí domů našich vypočtena obyčejně na tři poloukruhové oblouky loubí, kteréž opírají se o čtyři sloupy tak postavené, že první a poslední sloup patří polovicí zároveň domům vedlejším. Loubím, jež křížovou klenbou jest sklenuto, přicházíme k portálu domů, kterýž při čísle 55. jest gotický o lomeném oblouku s pěknými ze žuly zrobenými veníři neb ſutry. Gotické veníře tohoto spůsobu nalézáme v Telči též na mnohých domech posavad a patří vesměs gotice starší na rozdíl od veniřů s nadpražím přímým, kteréž náleží veskrze pozdní gotice. Příkladem k těmto buďtež vchody do chrámu sv. Jakuba, kostela sv. Ducha, pak v domech soukromých č. 68., 67., 52., 49., 37., 22., 21. a jinde v městě a v č. 9. na Velkém předměstí.

Portál zavírán vraty na čepích, jež vsazeny v otvorech desk kamenných, které spatřujem dosud, ovšem že již neupotřebené, ve mnohých domech a též při bráně velké. Tato vrata byla většinou o jednom křídle, někde menším otvorem pro chodce opatřena a zavírána závorou příční, po níž dosud nalézáme otvory. Zařízení toto vyskytuje se na Telči ještě v dobách pozdějších, neboť dočítáme se v účtech městských roku 1611, že dělána nová závora na branu a kruh k té závoře, k níž Hadrmach do kamenné zdi díru tesal. U Divišových téhož roku udělali dva tesaři nová vrata, kovář dal k tomu panty a hřebíky, vše za 2 zlaté 6 grošův, a hodinář přidělal nový zámek za 3 groše. Správku prováděl též hodinář obyčejně za 1 groš[1]) Byla-li vrata menší, bývala zavěšena z pravidla na panty, jako kp. při fortně u lázní, kde

---

[1]) Arch. měst. „Vejtah z kněh purgkmistrovských příjmů a vydání za jeden rok."

roku 1610 nahrazeny staré panty »novými velkými.« Vraty vcházelo se do prostorné síně, častěji u nás také mazhausem zvané, kteráž zabírala přední část vnitřní prostory přízemku a byla překlenuta jako loubí křížovými klenbami se sloupem uprostřed. Takové síně se sloupem uprostřed jsou v Telči hojné, ovšem, že jsou již příčkami požadavkům časovým všelijak přispůsobeny. Zvlášť patrny jsou tyto síně se středním sloupem v domech č. 15., 40., 55., 57., 61., 70. a j., též v radnici, kde se činí ve století XVII. častá zmínka o mazhause v přízemku. Ano, ještě 21. srpna 1740 skládána byla prkna obecní »v dolním mazhause« na radnici. V domě měšťanském soustřeďoval se po celý den v mazhause život rodinný a bylo tam po případě i pivo naléváno; alespoň soudíme to z té příčiny, že při prodeji domů zůstává při domě i rozličné nářadí, kteréhož jest k tomu zapotřebí. Doklady máme již z počátku následujícího století, tak roku 1532 post festum sanctae Catharinae, prodala Apolena dům v městě Jírovi Maršovému s tím se vším, jak ona jej od pánů koupila za 150 kop míšenských, má však ponechati dole 2 stoly a židlí 9. Zároveň činí se tu zmínky o nářadí pivovarském, jež se prodává s domem. Tak prodal roku 1543 po sv. Georgii Pavel Holúbek dům v městě Vítovi Pickovu za 200 kop míš. Pavel Holúbek má při tom domě zanechati 4 stoly, 2 štoky, židli a almaru, za to však pozůstavuje Pavel sobě »plech v peci«, světničku a komory dvě, »jednu na hoře a druhú dole.« Jindy opět roku 1548 ujal Vít Sládkův dům v městě od bratra, matky a dvou sirotků za 500 zlatých s nádobím pivovarským a vším což k tomu náleží, jako 3 stoly, 2 židle, almara a štoky; Severin bratr má sobě vzíti stůl a jednu židli a almaru v síni, máti má sobě pozůstaviti při tom domě sklep, světnici klenutou a hlavní věc »vuoli v světnici

aby měla, pokudž je živa!« Zvlášť četné vystrojení pivovarské nalézáme v domě Bláhově (nyn. č. 50.), kterýž prodal jej r. 1551 Severinovi sládkovi za 114 kop míš.; Bláha zanechal však při tom domě 16 kádí, 10 sudů od bílého piva, 5 polubečny od řídkého piva, 2 desítky, 6 věder, stůl a almaru. A podobných příkladů jest ve století XVI. hojnost.[1])

Místnosti pivovarské nalézaly se v zadní části domu, kde mimo to uvádí se ještě nějaký sklípek neb komora. Ze síně byl přístup úzkou a nízkou chodbou na dvůr, pak dále do sklepů, které jsou v Telči dosti daleko, někdy o poschodích a ve skále tesány, a konečně po schodech nahoru do poschodí, kde k náměstí v levo byla »velká světnice« o dvou oknech a vedle ní »komora dlouhá« o jednom okně a sklípek. Toto rozdělení místností horních bylo v Telči pravidlem a zachováno dosud. Toliko nesouměrné rozdělení oken na dvě a vzdálenější jedno, které původní budovy gotické tak charakterisuje, nahrazeno v dobách pozdějších okny souměrně položenými. Na domě nárožním č. 15. proti bývalým krámům masným, kde je dosud zachován pěkný arkýř gotický, spatřujeme poněkud ještě toto nesouměrné rozdělení oken průčelních, kteréž ostatně nevyšlo z obliby ještě ve století XVI., jak dosvědčuje průčelí domu č. 61., kterýž roku 1553 byl v renesanci přestavěn. Názvy sklípek, tolik jako menší světnička klenutá, komora a loch, rozuměj nynější sklep, zachovaly se v Telči ještě ve století XVIII., neboť čteme v knihách městských k roku 1720, jak Lambert de Alferi prodal dům svůj číslo 6. panu Ignáci Tovarovi, primatoru, vymíniv si na krátkou dobu »sklípek nahoře vedle sejpky« a druhý menší »vedle lochu«;

---

[1]) Městská kniha trhová A.

a v týž čas skorem prodal Karel Bystřický dům čísl. 14. Adamu Hamerníkovi a vyminuje si, než se vystěhuje, »sklípek neb sedničku nahoře.«[1])

Zadní čásť poschodí ke dvoru obrácená byla určena pro sýpky; mimo ně nacházíme tam ještě nějakou komůrku, sklípek neb světničku a z pravidla pavlače na krakholcích.

Poněvadž okna příbytků byla malá, není divu, že dlouhá stavení domů neměla dostatečného světla; dokladů není třeba zde uváděti, vidíme to dosud tam, kde nebylo zpomoženo světlíky. Jak byla okna uzavírána, neumíme pověděti, poněvadž se nám zpráv z dob těch naprosto nedostává; možno toliko předpokládati, že zalepována okna tehdáž jako jinde blanou, mázdrou anebo papírem mastným, poněvadž skla, neb jak tehdáž se říkalo, kolečka, ještě ve století XVI. byla v Praze předmětem vzácným. U nás připomínají se hojně kolečka ze skla koncem století XVI. a hlavně ve století XVII., jak později doloženo bude. Z počátku století XVI. máme však jen jediný doklad z roku 1531, kdy Barbora Blašková prodala dům v městě a čtvrt rolí k ouhoru Jiříkovi Maděrovi za 70 kop míš. a při tom domě má Barbora nechati dva stoly a všecka skla — předpokládáme, že to nejsou sklenice, kteréž byly tehdáž ceny značné.[2])

Že v zámku panském na ten čas již měli skla, lze předpokládati, neboť zasklívány kolečky mnohé stavby zakládané vrchností na panství Teleckém. Tak na př. když stavěl roku 1579 pan Zacharyáš z Hradce nový mlýn pod rybníkem Hejtmanem na panství Teleckém, zaplaceno sklenáři za skla »podle učtení« 35 ½ kopy 14 grošů ½ den.

Štít gotický zachován dokonale při dotčeném již

---

[1]) Staré knihy pozemkové v c. k. okr. úřadě fol. 2. a fol. 4. b.

[2]) Kniha trhová A. v arch. m.

domě č. 55. Poschodí zakončeno tu vodorovně širokou, původně gotickou římsou, při čem stříška, vyložením římsy povstalá byla prejzy kryta. Odtud zdvihá se štít plochý, vysoký, zakončený nahoře ozubím též prejzy krytým. Klidná plocha štítu je přerušena toliko vodorovnou římsou, kteráž je osazena v náležité hloubce pod ozubím. Mimo tento příklad máme gotický štít s ozubím v sousedním domě č. 54., kde však již štít modernisován, potom na druhé straně náměstí na domě malém č. 12., kde zároveň zvláštní pozornosti zasluhuje gotický portál malý s pěknými veníři, někdy z konce století XIV.

V přízemku vedle vchodu nalézala se po straně okna krámská po spůsobě kotcu, kde bylo prodáváno zboží neb cokoliv jiného. Některá z těchto oken výkladních byla tu do nedávna, odstraněna však brzo, když moderní krámy neb byty v přízemcích založeny. Jediná památka tohotu spůsobu, a to ještě v gotickém původním tvaru, jest výkladní okno v čísle 68.

Pěknou ozdobou domů byly arkýře. V Telči jsou dosud zachovány dva, jeden na náměstí v domě č. 15., a druhý v témž pořadí domů na čísle 25. Oba domy s nárožním arkýřem stojí na rohu uliček, jež vedou ku hradbám. Arkýř na náměstí jest zvlášť dobře zachován, jak dosvědčuje jeho kamenná goticky profilovaná podstava i římsa gotická s pěknou stříškou kuželovou. Druhý arkýř, nyní v ulici Jihlavské při domě číslo 25. byl obnoven roku 1873, při čemž obezděn kamenný polosloup jeho, na němž spočívá. Též původní malá okénka nahrazena tehdaž novými, tak že nyní toliko žulový spodek jeho, profilem gotickým vykroužený, zjevuje jeho původní sloh. Oba arkýře jsou kulaté a nazývány proto později rundely. Zvláštností jest, že původně kuželové stříšky obou

arkýřů, tak jako ozubí gotických štítův a hrazení městská zachovala dosud prejzovou krytbu, kdežto krytba střech domův ode dávna byla šindelová.

Z uvedených zde dokladů jest na jevě, že po uklizení nepokojů století XV., jako jinde i v Telči mnoho bylo stavěno neb opravováno. Však mimo to zvláště veliká činnosť stavitelská podnikaná umění milovným pánem Jindřichem z Hradce, četné zanechala na Telči památky. Za něho pokračováno ve stavbě dvoulodního kostela sv. Jakuba, nově zdvižen kostelík sv. Ducha »u věže« a některé stavby uvnitř zámku. Tehdáž postaven i žulový sloup na Starém městě, o němž již bylo jednáno v kapitole první. Většinou patří již tyto památky pozdnímu slohu gotickému, jakýž se vyvinul v Čechách samostatně bez cizí pomoci v klidných dobách panování Vladislava II.

Památkami těmito vstupujeme již do století XVI. a zakončujeme zároveň periodu staveb gotických, neboť za pana Adama I. z Hradce mimo dokončení stavby kostela sv. Jakuba a darování rybníka v Šiškově ku prospěchu opravy hrazení městského, listinami více se nepřipomíná.

Roku 1530 vypráví městská kniha pamětní o novém požáru velkém v Telči, jemuž padla za oběť radnice s písemnostmi veškerými. Zpráva ta potvrzuje se tím, že mimo pergameny a staré výsady městské, kteréž byvše snad v truhlici zavřeny, snadněji mohly být zachráněny, nenacházíme v archivu městském z doby starší ani písmeny, a nové knihy trhové začínají právě rokem 1531. Radnice vystavěna potom až za Zacharyáše z Hradce slohem novým. Budova radnice vystoupla při této přestavbě mírně do náměstí, a sloupy v loubí i v přízemku nahrazeny až na jediný mohutnými pilíři, na nichž spočívají křížové klenby loubí i rozsáhlého přízemku dolejšího

mazhausu. V prvním poschodí založeny ku předu 2 sály a 2 místnosti do zadu, a celé průčelí budovy provedeno též renesancí. Veliká, kamennými veníři opatřená okna podvojná shodují se úplně s okny téhož spůsobu, jež provedena na četných stavbách zámku. Z téže doby jest i pěkný štít po spůsobu renesance římsovím rozčleněný s mocně vyloženou římsou závěrnou, kteráž nahoře opatřena prejzovou krytbou. Z této zdvihá se výše attika v horní polovici opatřená ozubím. Gotisující tuto attiku přerušuje uprostřed na válcovém podstavci spočívající věžička, zakončující pěknou plechem krytou bání. Věžička ta, vlastně zvonek její, nyní při kapli sv. Vojtěcha u Studnic, připomíná doby útrpného práva městského, kdy zvonívalo se tu, kdykoliv byl odsouzenec veden ku popravišti. Plochu štítu oživují toliko slepá okna a plechová polobáň vlnitého profilu, v níž visí zvonek, kterýž prý druhdy pány radní do schůzí svolával; nyní však slouží pouze k oznámení požáru.

Když po roce 1553 přistoupil umění milovný pán Zacharyáš z Hradce ku přestavbě starého zámku, povolav ku provedení díla toho mistry z Italie, použito hojně i při stavbách a obnovách domů městských slohu nového, podle četných vzorů na velkolepých stavbách zámku. Stavbami těmito proměnila se úplně dosavádní tvářnosť severní strany náměstí, jakož i zevnějšek četných domů v městě. Tehdáž přestavěno průčelí domu č. 61. úplně, tak že jenom státi zůstaly původní sloupy gotické loubí, kdežto portál obdržel kamenné ornamentem lupenovým zdobené veníře; okna poschodí dostala tolikéž kamenná obložení jako při radnici a oknech zámeckých, a štít sestrojen ve tvaru, jakýž podnes zachoval. Veškeren zevnějšek konečně pokryt rejsováním v omítce z běla na černé půdě, kterážto práce zvána sgraffitem. Sgraffito znáti bylo na domě

tom ještě před nedávným jeho nátěrem. Zdoba tato, velice účinná a nedrahá, záležela v tom, že navrženy nejprv stěny domu, když byly náležitě urovnány, vrstvou malty, koptem neb jiným barvivem tmavým ztemnělé. Když vrstva tato dřívě patřičně srovnaná, uschla, obmrštěna jemnější vrstvou vápna, na niž se přenesla kresba ovšem za sucha. Potom bledý nátěr oškrabován želízkem, dle naznačené kresby svrchní tak, aby objevující se tmavá vrstva spodní zjevila žádaný obraz. Tímto způsobem docílené ozdoby v omítce vyznačují se velkou trvanlivostí, jakož dosvědčují četné památky tohoto druhu, jež vidíme skorem v každém městě. Na domě č. 61. záležela sgraffita pouze v nápodobení tak zvaných kvádrů diamantových a provedena zároveň se stavbou roku 1553, jak dosvědčuje letopočet ve štítě umístěný.

Však sgraffita nezáležela povždy jen v pouhém nápodobení kvádrů; jich předmětem byly nejčastěji ornamenty, pak allegorie, výjevy z dějin, písma svatého neb i ze života obecného, jak bylo viděti na tak zvaném »domě černém« v Třebíči, dokud barbarství nedávných dob malby ony nezničilo.[1]) U nás má dům č. 55. výše již zmíněný, ve štítě gotickém dosud zachovalá sgraffita, jež obdržel v době renesanční. Dům ten byl původně celý kvádrován, jak dosud patrno, též štít má v hlavní ploše jen démantové kvádrování, kdežto v jednotlivých plochách jeho ozubí zjevuje se váza tvaru kalicha, pak poprsí v pravo hledící pětilistá růžice, volská hlava, kotouč s ornamentem hvězdovitým o šesti ramenech, potom následuje opět poprsí velice plných tvarův a konečně opět vása jako v prvním poli. Figurální sgraffita s biblickými nápisy měl také štít domu č. 25., kterýžto štít byl téhož

---

[1]) Viz článek p. konserv. Mor. Trappa v Památkách archaeologických 1857 strana 355.

tvaru jako na domě č. 61. a letopočtem 1555 opatřen. Patrně pořízena roku toho jeho renesanční obnova. Štít ten snesen nedávno se štíty domů sousedních v ulici č. 23. a 24., aby mohly být odstraněny majitelům nepohodlné žlaby. Mimo domy č. 54. a 31. mělo kvádrové rýsování původní rozměrné stavení brány velké, budovy zámecké a veliké stavení nynějšího okresního soudu (č. 71.). Dům ten, jak v kapitole o hradbách vyloženo, vystavěl po roce 1576 Zacharyáš z Hradce, když nové stavení brány malé pořizoval. Stavení toto tvoří dosud z pravé strany ulici ku bráně malé a bylo používáno za sýpky. Mohutná stavba jeho se štítem podobně jako při radnici vodorovně zakončeným, uzavírá sv. pořadí domů na náměstí. Že renesance vnikla i do vnitř domův, o tom svědčí některé vkusně dlabané portály téhož díla jako v zámku. Příkladem budiž tu portál takový v přízemním obydlí domů č. 54. a 55.

Změnilo tedy město naše ve století XVI. svůj zevnějšek na mnohých místech dle požadavků slohu nového, a četné budovy na s. konci jeho nově zdvižené proměnily tvářnost náměstí i města uvnitř i zevně zúplna.

O vnitřním vystrojení domů na ten čas jsou zprávy velice řídky; podle těch předpokládáme, že od dob minulých mnoho se nezměnilo. Též při koupi domů měšťanských, velkých nebo malých, nalézáme stále podmínky téhož spůsobu jako dříve. Mimo to dočítáme se nově k roku 1531, že Jan Halášek měl světničku se stolem, s koutní almárkú a almarú velkú u dveří. Téhož roku má Florián kovář při svém gruntě ponechati mimo dvě almary z »plechu železného kamna«, jež patrně sám vyrobil. Důležitým nářadím byla kamna s měděným hrncem! Tak i urozený pán Jiří Čeloud z Palovic, úředník na Telči, na místě pana Zacharyáše z Hradce, koupiv od poručníkův ne-

božtíka Jelínka, postřihače, dům za 300 kop míš. vymiňuje si zvláště dva stoly v světnici, dvě almary v koutech a hrnec měděný v kamnech. Roku 1566 obdržel Martin Čert, když koupil dům (nyn. č. 8.) v městě od Štěpána řezníka za 300 kop míš. mimo stůl a štok v síni ještě jedny jelenní rohy. Že rohy jelení byly oblíbenou ozdobou staročeského příbytku, pověděno již jinde. U nás máme toho doklady též z pozdější doby. Tak na příklad roku 1370 prodal Adryan dům svůj v městě (nyn. čísl. 5.) Pavlovi Světlíčkovi z Nové Říše za 318 kop míš. se dvěma stoly, dvěma stolicemi, almarou u kamen, pak misník, hrnec v kamnech a jelení rohy.

Čtyři léta potom prodal jmenovaný již Martin Čert grunt svůj dědičný a nikomu nezávadný Tomanovi Hlaváčkovi též za 300 kop míš., však vymínil pro sebe do své smrti světničku na rynk, k ní komoru a podle světničky sklípek, ale za to přidal kupujícímu mimo věci, jež dříve tu již byly, i hrnec měděný v kamnech.

Zajímavo jest, že i zbroj mnohdy ponechávala se při domě. Tak při čísl. 11, zůstává r. 1573 Václavu Kučerovi jakožto kupujícímu, mimo obyčejné věci »zbroj a puolhák«; taktéž Johannes, písař důchodní dostal r. 1573 při koupi domu mimo jiné misník a zbroj jednu. Téhož roku ještě v pondělí po sv. Medardu, pan Jiří Čeloud z Palovic na Řečici prodal dům svůj v městě (na místě nynějšího děkanství), se zahradou ve Štěpnici, již od J. M. Pána byl obdržel, za 575 zlatých Jeronýmovi Rottovi, přistěhovalému z Jihlavi, se čtyřmi stoly, všemi stolicemi zbrojí, přední i zadní kus (brnění), zárukami a s puolhákem; a podobných příkladů jest hojnost.[1])

Do vnitř »almar« bohužel nebylo nám dosud popřáno nahlédnouti, přes to však snadno si před-

---

[1]) Městské knihy trhové A a B.

stavíme, co tam bylo, prohlédajíce kšafty časů následujících, kde shledáváme mnohý kousek, který dle popisu pocházel z časů dávno minulých, byv děděn z otce na syna a p.

Bohatý dvůr pana Zacharyáše z Hradce, nejvyššího komorníka markrabství Moravského (v knihách jmenuje se všudy hejtmanem)[1]) přivedl na Telč různé pány, kteří se tu zakupovali. První mezi nimi byl uroz. pán Jiřík Celoud z Palovic a na Řečici, který si koupil dům nyn. č. 4. hned za příchodu pána Zacharyaše z Hradce r. 1550, ten patek po sv. Třech králích a r. 1553 ve středu před sv. Vondřejem, prodal dům svuj v Telči p. Zacharyáš z Hradce a na Telči k ruce urozeného pána Zikmunda Káby z Rybňan, ty časy ouředníka na Telči za 300 kop. míš. Roku 1566 v sobotu po Narození Božím, urozený pán Václav Feyrar z Malíkova koupil dům v Telči (nyn. č. 64.) od poručníků nebožtíka Lukše Špetlova s haltýřem a sádkou za 430 kop míš. a roku 1568, ve středu po svatém Ondřeji, Vít Oldrichuv, řezník, prodal svůj grunt, který slove »dům Postřihačský« (nyn. č. 60.), urozenemu vladyce panu Mikulášovi Doupovci z Doupova za sumu 430 kop. míš. Bylť to dum, kde byla na dvoře studnice, poněvadž stala se o tu studnici se sousedem zvláštní smlouva, a před tím roku 1564 koupil urozený pán Baltazar Šeltingar ze Šeltingu, ty časy hejtman na Telči, dum Bartošovský za 500 kop míš. (č. 46.)

Mimo to kupoval pan Zacharyáš z Hradce sám domy. Tak na příklad koupil r. 1551 dum od Čechovy vdovy za 200 kop míš. Roku 1555 na den sv. Jiří koupili Lambert Ryneš a Pavel Ruthův pro pána Zacharyáše z Hradce

---

[1]) Viz zprávu Dr. Kameníčka v Časop. Matice Mor. III. 249.

dům v městě za 200 kop míš. a tolikéž roku 1564, v úterý před sv. Jiřím, koupil pan Zacharyáš z Hradce dům od uroz. vladyky pana Mathyáše z Hartunkova za summu 400 kop míš.

Soudíme-li dle kněh trhových, stoupaly na Telči ceny domů ku konci století XVI. dosti značně. Mezi léty 1530—1540 jest průměrnou cenou 150 kop míš., mezi léty 1540—1550 cena nižší než 200 zl. málo se vyskytuje, ale za to dosti často 300 kop; mezi léty 1550—1560 vyskytují se většinou summy nad 300 kop, i 400, 420 kop a mezi roky 1560—1570 jest skoro pravidlem 400 kop 430, 450 i 500 kop míš. Ovšem, že cena domu řídila se i tím, byl-li dům hospodářský neb pouze řemeslnický.

Ulice městská byla ve století XVI. již z větší části zastavena, neboť již v první polovici toho století nacházíme časté trhy domů tamějších; ovšem, že mezi těmi vynikají lázně, jež roku 1531 Archazi, lazebník z Jihlavy, prodal opět Archazimu, prvnímu náměstsku svému za 129 kop míš.; však do roku 1572, kdy koupil lázně lazebník Jan z Dačic, vstoupla cena jich na 170 kop míš. Jinak pohybuje se cena domů v ulici až do konce století mezi 20—60 kopami míš. Tak kp. r. 1530, in die nativitatis domini, Michal Varhaník prodal »duom v ulyczy« Janu Křečkovi za dvamecitma zlatých. Roku 1636 koupila Barbora Blažkova »grunth« v ulici s almárkou v koutě a postelí prázdnou za 38 kop míš. V ulici zakoupil se také r. 1560 za 52 kop míš. Andreas Rector a za tutéž cenu koupil zde dům r. 1560 Hendrych Perycht, zlatník. Poněvadž z ulice, dokud tam kláštera jesuitského nebylo, viděti bylo na stavení školy vedle fary, jmenovány některé domy zdejší »proti škole v ulici«; takový dům koupil kp. Blažej Otčenášek, rychtář r. 1576 v sobotu po svaté Markytě.

Mimo »ulici v městě«, tak i v urbářích nazývanou, ústily od hradeb do náměstí z této ulice z průchody tvořené vždy toliko dvěma domy sousedními. V první z těchto krátkých ulic byly od pradávna až do časů nedávných kotce krámů masných; táhly se od náměstí dolů do »ulice v městě« a bylo jich trvám 13 ku každé straně. Na bývalém jich místě stojí nyní červené stavení hasičův. Krámy ty mají též svoji historii, některé z nich přecházely z majitele na majitele, jiné opět byly dědičné a jiné náležely obci. Časem i ceny těchto stoupaly, tak kp. r. 1532 stál »krám mastný« 37 kop míš. mezi léty 1550—1552, 50—70 kop míš. a roku 1571 koupil Blažej Otčenášek od Markyty Mátlové »krám mastný« za 100 kop míš.[1]) Přístup ku krámům masným před sbořením jich tvořila velká brána goticky klenutá, na hoře s vysokým pěkným štítem renesančním, jak vidíme dosud na mnohých domech. Stavba ta pocházela ze XVII. století.

Předměstí Telecká ve století XV. i na počátku století XVI. neměla asi té velikosti a rozlohy jako v dobách pozdějších. Soudíme tak alespoň z toho, že po smrti pana Jindřicha z Hradce, když nastala vláda poručníků, žádali lidé z předměstí Teleckých, »dědiční poddaní sirotci« svrchu uvedené poručníky, aby jim postoupena byla odúmrť na předměstích[2]), kterou »páni dědiční berú a pro tu nesvobodu že se lidé tam netahnú a tady ta předměstí na lidech i na stavení pustnú,« když ale předměstí ta svobodu na odúmrť míti budú, že jiní okolní lidé a z jiných panství tu se usazovati budú a tady ta předměstí stavením a lidem množiti se a pánom dědičným požitky a platové růsti budú.« Žádosti této vyhověno listinou z roku 1509 v den sv. Prokopa. A skutečně rozvíjela se předměstí Telecká v XVI. století utěšeně.

---

[1]) Městské knihy trhové B.

[2]) Viz stranu 71 t. d.

V městských knihách trhových kupují a prodávají se stále grunty neb zahrady, chmelnice atd. na předměstích vůbec. Název »na Podolí« vyskytuje se poprvé r. 1549 zároveň s názvem »na Veselý,« kde se kupují pouze humna.

Jinak nazývá se tato část předměstí »za velkú bránú, za horní bránú, za velkú bránú pod hrází ulickou (rybníka téhož jména), za velkú bránú za przikopy.«

Naproti tomu předměstí na sv. straně města nazývá se již roku 1543 Štěpnicí a roku 1551 Novým městem, jinak však nejčastěji předměstím »za malú bránú, za malú bránú proti przikopu.« Též Nadymák připomíná se již ve druhé polovici století XVI., neboť četní majetníci domů na náměstí mají »pod Nadymačem« své sádky a haltýře.

Z toho soudíme celkem, že za bohatého a umění milovného pána Zacharyáše z Hradce, kterýž i v jiné příčině vyznamenal se veškerými vlastnostmi dokonalého člověka, město zkvétalo poměrně as jako rozsáhlé panství Telecké, jak nikdy před tím a nikdy potom nebývalo. Přečetné památky stavitelské i umělecké, jichž hrabivost aneb také zlomyslnosť nedovedla odstraniti, hlásají dosud památku umění milovného jich zakladatele, jakož i velkolepá nadání dobročinná, kteráž se jeví přes veškery úštipky století pozdějších dosud značnými.

V šlepěje Zacharyášovy vstoupil také Adam II. z Hradce, který však vyvinul větší činnost na Hradci Jindřichově, neboť památné stavby tamějšího zámku, jimž založení v Telči velice se podobají, provedl hlavně Adam z Hradce. Památky na Telči za něho zdvižené najdeme až v zámku. Adam zemřel roku 1596, a brzy po něm syn jeho Joachym Oldřich roku 1604, jímž vymřel rod pánův z Hradce po meči. Jediná dcera Adamova Lucie

Otilie z Hradce, provdaná za Viléma Slavatu z Chlumu, byla potom paní na Telči.

Druhá část první polovice století XVII. byla pro Telč, třeba ne v tom smyslu jako jinde, z větší části dobou útrap mnohých; proto nemáme mimo stavby a opravy při hradbách, které však v první čtvrtině tohoto století provedeny, nijakých již zpráv o stavbách v městě. Toliko ve staré matrice farní zaznamenáno při r. 1638, že bylo rozšířeno staré stavení farní obecním nákladem více než 300 zl. (ex ea parte, qua est supra scholam, sumptibus Telčencis communitatis); a mimo to tehdejší děkan Telecký, známý nám již Jiří Nodelius, vystavěl a sám z měšce svého nakládal na obydlí kostelníka a jiné budovy, jež nově zdviženy na dvoře téhož stavení. Tak svědčí vlastnoruční záznam Nodeliův v matrice farní i pozdější jeho závěť. To jsou též poslední zprávy o staré budově farní, kteráž brzo potom zbourána, když ovdovělá a zbožností proslavená Františka Slavatová, rozená hraběnka z Meggau, založila v Telči Jesuitům kollej.

Místo pro kollej určeno bylo vedle zámku, naproti kostelu sv. Jakuba, kdež stála zmíněná budova fary, škola a níže dům Prušákovský. Směrem k ulici zakoupeny zejména »dům Urbana krejčího, zahrádka s kolničkou od nebožtíka Honse truhláře na dvou spáleništích v městské ulici vystavěná, kdež před léty byly dva domky, z nichž jeden náležel nějakému Popelářovi a druhý Mikuláši Bukačovi.«[1])

Tato jmenovaná stavení mimo faru a školu byla sbořena a na místě jich vystavěna ve čtyřúhelníku rozsáhlá budova kolleje o jednom dvoru uprostřed. Stavba kolleje započala roku 1651, kdy na den sv. Anny byl po-

---

[1]) Brněnský archiv zemský. Telč, listiny.

ložen kámen základní, a dohotovena roku 1654, jak ukazuje letopočet na žulovém portálu hlavním. Stavba jest sice dílo důkladné, však bez veškerého vystrojení architektonického.

Z počátku konali Jesuité služby Boží v kostele farním u sv. Jakuba, až teprve po roce 1663 na základě dohodnutí se s tehdejším děkanem Janem Venckým. počato se stavbou nového kostela vedle kolleje, k němuž použito staré fary a školy. Z té příčiny Františka Slavatová uvolila se vystavěti novou faru a školu, ku kterémuž účelu zakoupila dům »k pohodlnému pánův děkanův a kaplanův bydlení« od Šimona Hamrle, souseda teleckého a dům Štallhofrů zvaný, od Bedřicha Formánka, a poněvadž na dotčeném domě Hamrlovském »v němž již de facto pan děkan se svým kaplanem a lidmi obývá« jakž příslušna listina praví, některé povinnosti do důchodů panství Teleckého a k zámku od starodávna vycházely, zrušil Ferdinand Vilém hrabě Slavata listinou dto. na zámku Telči dne 15. dubna 1663 všecky ony povinnosti pro všecky časy budoucí.

Školu vystavěla Františka Slavatová v ulici, zakoupivši k účelu tomu dům Tildachů, kterýž podobně od veškerých povinností pro časy budoucí byl osvobozen.[1]) Mimo to vystavěla v ulici městské na tom místě, kde stála sladovna, seminář, aby se tu 10 žáků v hudbě chrámové cvičilo, a založila summu 10.000 zl. rýn. k jich zaopatření, později pak opět 10.000 zl. na vychování žáků za dohledu 2 Jesuitů. Dalšími odkazy, hlavně měšťanů te-

---

[1]) Urbář panství Teleckého str. 44. Poněvadž jména majitelů domů těch, na nichž povstalo nové děkanství a pozdější škola Jesuitů, různě se uvádějí, podotýkáme na základě urbářů a zpráv z archivu zemského, že dům Tomáše Křeneckého a dům Hamrlovský jest jeden a týž jako dům Stallhofrův a Formánkův.

leckých, vystavěna škola jesuitská nová, vedle kostela s kaplí a divadlem,[1]) kdež později zřízeno i gymnasium. Stavbami těmito změnila se ovšem značně původní tvářnost města.

Mezitím co se chýlila stavba kolleje k cíli, vznikl ve městě roku 1655 dne 26. června veliký požár udeřením blesku do věže sv. Ducha, kterýž se rozšířil i na město, tak že velká část domů vyhořela. O rozsahu jeho podává nejlepší svědectví prosba šesti pohořelých sousedů městských k obci, aby jim tato »na jich veliké, nenadálé a příkré neštěstí« dovolila vařiti jednu várku piva. Část dopisu toho zní následovně: ... »Bůh všemohoucí zkrze ten příkrej oheň veliký nápad a neštěstí na nás dopustiti ráčil, tak že jak o příbytky, též statečky naše, cožkoliv jsme z Božského požehnání měli, o všechno jsme přišli, že až posavad ve velkým zármutku a nouzi zůstáváme. To těžce na srdcích našich snášíme, skrze lítost velikou, nechtíce tak pohořelých příbytkův našich nechati, vedle naší nejvyšší mocnosti, předně pomocí Pána Boha a potomně dobrých, milosrdných lidí, tak z polovice jsme svršky zase přikryli a k tomu se velice hrubě zadlužili. Však k stavení ještě veliká potřeba jest, a my nač stavěti nemáme, do všeho jsme se vystavěli a k tomu zas dluhy těm dobrým lidem, kteří nám půjčili, povinni platiti jsme« ... Podepsáni jsou Joachym Brodský, Matouš Kaunický, Tomáš Kaukovec, Maruška Kameníčkova, Eliáš Czenýkl a Jakub Perger, »sousedé pohořelí města Telče.«[2])

Soudíce dle urbáře z druhé polovice století XVII., vyhořely domy mezi číslem 25. a 8., neboť pohořelým patří čísla 25., 24. a 23., odkud dostal se požár až na dům

---

[1]) P. G. Wolný, Kirchl. Topogr. von Mähren III.

[2]) Archiv městský. Různé listiny A.

číslo 18. a před radnicí na dům Jakuba Čenýkla, nynější číslo 8. Jakuba Pergera nalézáme teprv o něco později ale na domě v ulici, třetím od lázně nahoru. Poněvadž sousedé ostatní mezi jmenovanými čísly a jiní z ulice neunikli požáru, přes to, že neprosili o podporu obce, možno uvěřiti současné zprávě, že za požáru roku 1655 »půl města vyhořelo«. Velikost toho požáru vysvětluje se tím, že krytby domů, jako posavad byly šindelové a nad to ještě značná část stavení na zad i nahoře dřevěná jak podobně ve mnohých budovách do dneška nalézáme. Stala-li se potom nějaká změna přestavbou, pak záležela hlavně v přispůsobení patra dle vkusu té doby, anebo, že tu a tam místo dřevěného postavili štít zděný.

Jiná změna na náměstí podmíněna roku 1655 stavbou kuchyně panské, kteráž před tím stála v ulici. Dle zprávy listinné, zavázala se obec městská vrchnosti »na místě příležitějším jiný dům opatřiti a placení jeho na sebe převzíti.« Vyvoleno tedy místo na náměstí, nynější číslo 32., kdež potom ku přání pána Ferdinanda Viléma Slavaty novou přístavbou »z dvorzeczka setnice a komora« prostornějšími učiněny.[1]) Některé podrobnosti o stavbě panské kuchyně dovídáme se však teprvé z memorialu obce Telecké, kterýž podán panu Ferdinandu Vilému Slavatovi ve znění jak následuje: »Podle milostivého V. V. H. Milosti poručení, napomenutí, jsme se v tom tak poslušně zachovali a tu kuchyni panskou, kteráž předešle v ulici jest byla, smluvíce za 200 kop míš. v městě příhodnější k tomu nákladnický dům, dali jsme s nemalou škodou obce do města přenésti, na kterýžto dům držiteli jeho ihned z obecního měšce závdavku dáno 24 kop míš. Vejrunky pak rok po roce po 8 kopách pokládány býti mají. I jsouce tato obec velmi ochuzela,

[1]) Archiv městský. Listina č. XXXVIII. Sborník hist. 1886. sv. 3.

contribucími nad míru stálými překládaná, důchodův pak žádných nemá a z toho domu contribucí stále vycházeti bude a vychází, V. V. H. Milosti pro Boha snažně prosíme a žádáme, poněvadž jsme na ten dům závdavek z obecního měšce vypravili a kuchyni panskou pro důchod zlepšili, že to milostivě nařiditi ráčíte, aby dáleji týž dům po vejruncích z důchodův Teleckých placen býti mohl.« Na to odpovídá pan Ferd. Vilém Stavata přípisem dto. v zámku Teleckém dne 11. Septembris A. 1655, že pokudž se nevidí konšelům stavbu platiti, že v panském domě kuchyně panská se spůsobí, »tudy sejde Vám z toho placení, nebude vám nic na contribuci scházeti, ani nebude žádné confirmati potřeba«. Obec vystavěla však kuchyni přece i zvětšila ji, z kteréžto příčiny Ferd. Vilém Slavata při obnově i novém potvrzení privilegií městských r. 1659 umírnil značně městu obtížnou povinnost půjčovati koně ku všelikým potřebám na panství i jinam.

Budova kuchyně jest stavení sice jednoduché ale dokonalé se slušným štítem k náměstí. Ráz její zůstal do dneška nezměněn, což zvláště viděti na oknech a jich umístění, tak že může býti spolehlivým měřítkem pro spůsob stavby domů se štítem u nás ve druhé polovici XVII. věku. Přestavbou kuchyně panské zastaven před tím volný štít domu č. 33. a dům č. 31 ztratil pravý roh štítu; skupina budov v tomto konci náměstí byla však stavbou kuchyně uzavřena a zůstala takou až podnes.

Požár uvedený při roku 1655 nebyl bohužel posledním v tomto století, neboť dočítáme se v prosebném přípisu sub dato 21. Junii 1681, kterýž zaslal purkmistr a rada města Telče Janu Jiřímu Joachymu Slavatovi v příčině nedoplacení kontribuce, o novém požáru v městě, »skrze kterýž nešťastný oheň pět domův k dokonalé téměř skáze a rujně přišlo«, tak že při rozdělení předchozích kontri-

bucí na domy ony »vložení se nestalo, anobrž do jistého času na svobodě pozůstaveny jsou čímž ovšem táž kontribucí k sloučení a zmenšení přišla«. Jinou příčinou nedoplatku toho byla »metla Páně«, morová rána, kteráž téhož roku 1681 »netoliko na město zdejší, ale i na jiná okoleční místa na mnoho mil se vztahující i až do města Vídně i jiných měst jak v království Českém, tak také markrabství Moravském a jiných Jeho Cís. a Král. Milosti přivtělených zemích jest dokročila a velmi hrubou a velikou nepříležitost učinila, tak že skrze to nejen sousedi zdejší truchlivě nad tím pádem žalostivi pozůstali, ale i z outrpnosti křesťanské a z ohledu zavřených domův, kontribucí jest zaražena a zastavena«. Z toho jest na jevě, že domy, »kteréž inficirovány a nakaženy byly,« nemajíce majitelův, zprostěny byly kontribuce tak jako majitelé domů pohořelých. Počet domů, jichž majitelé vymřeli, neudává se v listině, toliko schodek 200 zl. rýn., kterýchž zapůjčila a založila obec ze svých příjmů. Dluh ten k obci i zbývající nedoplatek kontribuční měl býti zapraven repartici, o jejíž schválení neb opravení žádá obec vrchnost v listině uvedené podotýkajíc, aby pro »nouzi, chudobu a potřebnost« všeobecnou z repartice oné »alespoň na tenkrát těch 40 zl. rýn.« upuštěno bylo a tudy s milostivým consensem a povolením Vys. Hrab. Ex. sousedům stalo se polehčení.

Brzy potom, když vypukla dlouhá válka s Turky (1683—1699) stížena obec nanovo četnými povinnostmi a k tomu ještě roku 1691 radnice vyhořela. Knihy městské i ostatní písemnosti zachránil prý tehdejší městský písař[1]), stavení radnice zachovalo však přes to svůj starý tvar z XVI. století i na dále.

---

[1]) Jan Kypta. Stručný dějepis města Telče.

Jako za časů dřívějších byl i za renesance i baroka důležitou částí domu štít, jemuž věnována při stavbě mnohdy značná pozornost. V Telči obdržely, až na nepatrné výjimky ve století XVII. a XVIII. všecky domy, jež z časů dřívějších neměly štítův, štíty nové, zděné. Vidíme tak již na obraze města Telče z roku 1712, kde nalézáme veskrze již štíty tvarů dosavadních[1]). A skutečně nenalezli jsme dosud města na venkově českém, kde by štíty v tak velkém počtu byly zachovány, jako jest v Telči, neboť 53 domů v náměstí mezi 60 opatřeno dosud štíty zděnými, z nichž většina vyniká nejen pěknou architekturou, nýbrž i ozdobami jiného způsobu, jako jsou uměle zdělané vásy baroční, architektonické kuželky, makovice, sochy, amoretty a p., nepočítajíc v to ani ozdobu štukatérskou z ornamentů neb festonů, kteráž ve století XVIII. zvláště byla oblíbena. Pohlížejíce dnes na řady štítů domovních našeho náměstí, musíme se podiviti vynalézavosti tehdejších stavitelů, neboť mimo jediný případ nenajdeš mezi 51 štíty dvou značněji podobných.

Nejpěknější jsou štíty domů sv. strany náměstí, kdež některé zvláště vynikají dobrým poměrem i neobyčejnou správností slohovou. Příčinou toho hlavně nevelká šířka domů této strany, kteráž nepřekážela štítům vyvinouti se volně ve směru vertikálním, kdežto naproti tomu větší šířka domů strany jv. a j. podmínila nižší avšak rozložité štíty. Též zde nenacházíme jediného štítu, kde bychom nějakou nápadnou nesprávnost neb nepoměr mohli vytknouti. Nejjednodušší jsou štíty na domech mezi bývalými krámy masnými (č. 122) a číslem 23., jež patří době nejmladší a kde ještě před 40 léty přičiněním obce poslední, nepěkný štít dřevěný odstraněn a novým, zděným byl nahražen.

---

[1]) Museum městské.

Proměna starých štítů na náměstí stala se pouze na domě č. 47., kdež vystavěno druhé poschodí a mimo to před nedlouhou dobou odstraněny též v ulici Jihlavské štíty tří domů, o nichž bylo již jednáno, a před tím ještě starý štít domu č. 29. v téže ulici, kterýž podobal se tvarem svým a otvory v něm dosavadnímu zakončení hradební zdi městské. V minulém století přestaven mezi l. 1773—1785 dům děkanský, jak nyní se spatřuje. Úplná přestavba domu, nepočítajíc červené stavení hasičů na místě bývalých krámů masných, stala se jen jediná v tomto století, totiž na domě bývalém nynějšího čísla 24., což samo již dokladem o původnosti budov náměstí i města. A skutečně můžeme tvrditi, pohlížejíce na nynější náměstí Telecké, že vidíme v něm obrázek města českého, jak vypadalo více než před dvěma stoletími. Dojem ten činí však toliko horní části budov se svými štíty, kdežto loubí bylo většinou takové již ve století XV.

O vnitřním zařízení domů jsou zprávy hojnější stoletím XVII. počínajíc, a taktéž dodnes zachované doklady toho často se vyskytují. Tak kp. byly také u nás ve starších dobách namnoze stropy trámové, jakož bývalo i jinde. Doklady pro to máme však teprve ze století XVII. v budově bývalé koleje Jesuitské, kdež v prvém poschodí ve všech místnostech a z větší části i na chodbách nacházíme dosud stropy trámové. Tak bylo a jest do nedávna v městě i na předměstích v některých domech panských i městských. Trámoví stropů těch jest však prosto ozdob všelikých, toliko že někde lištami anebo několika řaděnými řezy v čelních plochách mohutných trámců docíleno jakési jednoduché ozdoby. Táflovaných stropů v budovách městských není, za to však četné památky toho spůsobu mají paláce zámecké.

Jiná a to velice oblíbená okrasa stropů byla pro-

vedena prací štukatérskou, kteráž zvláště ve druhé polovici století XVII. a ve století XVIII. dosáhla takového rozšíření, že nenajdem skorem domu na náměstí, aby tam strop obydlí neměl rámcování všelijakého spůsobu, které připravilo malířům našim pozdějším značné potíže tak že mnohdy kladli šablony vzorku svého přes vysoký rámec štukový, jako by ho tu ani nebylo. Však nejenom stropy obydlí, ale i chodby v síních přízemku obdržely v plochách klenby hojné ozdoby štukové, taktéž jen v různém rámcování záležející. V týž čas vystrojen dílem štukovým i zevnějšek budov, a to nejen na štítě ale i ve čelní stěně domu. Na domě č. 60. určen i letopočet této obnovy (1764).

Podlaha v síních byla dlážděna kamenem neb cihlou. Též v pokojích i komorách nalézáme v dobách starších podlahy cihelné. Zprávy o cihelně zdejší ve století XVI. jsou hojné, byla na Starém městě; též jména některých cihlářů jsou známa. Počátkem století XVII. byla dle urbáře při městě panská cihelna »s prostorným verkštatem a placem pro dělání a sušení cihel«, tak že bylo možno přes léto nadělati, vysušiti a vypáliti cihel zdicích i sklepových 6 pecí, a do jedné takové pece srovnalo se až 24 tisíc cihel. Cihláři platilo se od 1000 cihel po kopě, a cihly prodávaly se po 2 kopách; od dlaždiček z téhož množství, dostal 2 zl. rýnské a prodávaly se po 4 zl. rýn. Obzvláště vychvaluje se v urbáři hliniště pro »mastnost přirozenou«, tak že na dílo z vody a krycí cihly též i pro stavení se hodí. Dlaždice mramorové nalézáme opět jen v zámku, kdež je pořídili pánové Hradečtí. Dřevěné podlahy kladeny zajisté již velmi záhy. Dosvědčují tomu ve století XVI. různé názvy hřebíků, kde uvádějí se mimo hřebíky lafovní a šindelní též »podlažní«. Podlahy nazývány často půdami. Ve století XVI. máme již doklady,

že byla mazána »horní půda« hlínou a název »půda« na místě podlahy vyskytuje se ještě v XVIII. stol. Tak na příklad roku 1739, Martin, obecní tesař, položil v domě radním půdu v dolním příbytku 25 falcovými prkny za 2 rýn. 5 kr.

Důležitou částí každého příbytku byla od pradávna kamna. Zprávy o nich, ač velice řídké, uvedli jsme již výše. O ceně kamen známe nejstarší zprávu toliko z účtů mlýna Rozkošského, kde zaplatil pan Zacharyáš z Hradce za dvoje kamna do světnice 2 kopy 18 gr.; i možno předpokládati, že byla to kamna důkladná, tak jako stavba celá, jež stála 1335 kop 7 gr. 3 den. a 1 hal. Ve století XVII. dočítáme se v účtech městských jenom o přestavení, neb opravě kamen v radnici, na faře neb ve škole, anebo že byla jim dána nová podezdívka. Dva kachlové kolosy nalézaly se do nedávna na radnici, a nám podařilo se nalézti rozebrané části jejich a nového jich majetníka v blízkém Žatči, kterýž postavil z polovice jedněch dost objemná kamna nová. Mimo to najdeme ještě ve mnohých domech alespoň četné zbytky z původních kamen a v museu městském též některé kachlíky se zelenou glasurou, slohem renesanční. Tam nalézají se také kachle nepolévané, pocházející nejpozději ze století XV., jež byly vykopány v příkopě zámeckém, kam dostaly se nepochybně oknem za renesanční obnovy zámku. Jsou ovšem nepolévané, zato však hojně vyzdobeny výjevy ze života biblického spůsobem dosti neumělým, toliko čásť ornamentální, slohem veskrze gotická, vyznačuje se správnými tvary. Na kachli nejlépe zachované, nalézáme v takové architektuře gotické jinde často se vyskytující obraz Adama a Evy, na jiném Krista na kříži s osobami pod křížem stojícími. Také čásť

s ozubím kachle závěrné se tu nalézá. Jiné kachle byly opět dekorovány postavami lvů a p. zvířat.

Přihlížejíce k dokonalosti řemesla hrnčířského u nás a na Moravě vůbec, jež slušně můžeme postaviti v dobách pozdějších po bok vyšívání moravskému, máme kachle tyto za výrobky domácí, neboť řemeslo hrnčířské bylo zajisté již v dobách dávných značně vyvinuto, mělo-li ve stoletích pozdějších dosáhnouti toho stupně, na jakém bylo ke konci století XVII. Kachle naše vypáleny jsou buď do červena, anebo do černa, byvše nepochybně již v peci obvyklým spůsobem kouřem zčerněny. Některé byly na povrchu před vypálením posypány tlučenou slídou, tak že povrch jich velice účinně na nás působí.

Za doby květu ozdob štukatérských, byla oblíbena i kamna téhož spůsobu, jež záležela z kachlíků bez glasury, kteréž byly potom natřeny bílou hlinkou, neb vůbec bílou barvou. Pěkný exemplář takových kamen však cizího původu máme v museu. Kamna ta jsou válcová na třech nohách stojící a nahoře kuželovitě zakončena; zevnějšek jich dekorován též po způsobě tehdejším různými festony s trofejemi válečnými uprostřed. Vůbec hrnčířství, to staré české řemeslo, dosáhlo i v kraji našem století XVII. a XVIII. velkého rozkvětu ve všech svých odvětvích, a dalo by se zvláště o keramice té doby mnoho zajímavého napsati.

O ceně kamen ve století XVII. a později nemáme zpráv, toliko k roku 1739 se připomíná, že v dolní světnici na děkanství přestavoval hrnčíř Miller kamna za 1 zl. 15 kr. a dal do nich 9 kachlů nových za 45 kr., stál tedy jeden kachel na kamna sličnější 5 kr. Byla-li kamna jednodušší, stály kachlíky méně, tak Antonín Pelikán přestavoval v obecní spilce kamna za zlatku a dal 23 nových kachlíků po $1^1/_2$ kr., dále novou kobku za 24 kr. a vedle

postavil 13 nových polic po 3 kr., tak že suma celého nákladu činila jen 2 zl. 24 kr. Roku 1740 zaplatil pan Šimon Štallhofer vedle smlouvy učiněné se staršími obecními 1 zl. 45 kr. od vyhotovení nové pekárny a dvou sklípků při kamnech, »do kterých se kamna stavějí«; kamna ta pořízena do obecní školy zdejší. V kobkách bylo však z opatrnosti před vznikem ohně přísně zakázáno len neb štípanky dřeva sušiti, taktéž i nahoře na kamnech. Pro nešetření tohoto zákazu bylo snesením obecním roku 1766 dne 28. Oktobris několik občanů potrestano.[1]) Přičinime li ku zpravam těmto o kamnech ještě zprávy z předchozího století o hrncích měděných, pak máme celkový obraz domácích kamen, jak bývala u nás ještě ve století minulém. Vlaských krbů v domech nenalezáme, ale za to výhradně v zámku. V dílnách neb kuchyních nejčastěji byly pece pod otvorem všelijak ustrojeným, kteréž v tomto století ještě s důstatek jsou známy pode jménem černých kuchyň.

Na stěny obydlí u nás asi sotva věšeny koltryny neb koberce, spíše byly stěny obydlí v některém bohatším příbytku pomalovány. Již ve druhé polovici století XVI. byla kaple zámecká malbami na stěnách bohatě okrášlena a taktéž nepochybně i stěny paláců, jakž možno viděti dosud pod pozdějšími tapetami. Týmž způsobem, jak dostal se sloh stavitelský do domů měšťanských ze zámku, mohly přijíti i malby do příbytků zámožnějších měšťanů, ostatně soudíme o tom již z té příčiny, že počátkem st. XVII. byl takový malíř v Jihlavě a Dačicích, zde nepochybně na práci, pak v Hradci Jindřichově, kamž posýlali páni radní r. 1610 pro malíře k malbě »sper« na věži sv. Ducha

---

[1]) Protokoly obecní „Sessiones“ str. 137.

i při kostele farním.[1]) V Telči máme z polovice téhož století slušné malby nástěnné s allegoriemi v bývalém letním refektáři Jesuitském, nyní obydlí soukromém, o němž bylo již jednáno v kapitole prvé. Pan hejtman zámecký Hynek Ladislav z Weitmile, který bydlel v pokojích vedle kaple, v poschodí, měl na stropě uprostřed ve štukovém osmibokém rámci svůj znak s nápisem českým, jenž záleží ze jména a titulu, a vedle v pokoji jest v rámci téhož tvaru znak pána Viléma Slavaty s opisem téhož spůsobu. Bohatost malby na rámci dosvědčuje příliš určitě, že i ostatní části stropu a stěn byly přiměřeny oné dekoraci stropu, kteráž ještě zachována.

Jak výše uvedeno, použito v gotice i renesanci kamenných venířů, oken a dveří. Příklady toho jsou hojně zachovány, ač cena takového díla toliko z jediného jest známá, totiž při mlýně v Rozkoši, kde roku 1579 zaplaceno za »lámání štukoví na dvéře, okna a sloupce« 14 kop 10 grošů a Tomáši Vlachu dáno od tesání těch dveří, oken a sloupů 103 kopy 10 grošů.

Dvéře do příbytků v domech měšťanských byly dle okolností různé. Tak známe dvéře, které zrobil tesař r. 1610 za 19 grošů, k nimž zámečník dal nové panty, klíčku a řetěz s váhou, vše za 15 grošů. Takové dvoje udělal r. 1610 truhlář do školy za 11 grošů, kdežto kováři připadlo za hřebíky, panty a řetěz též 11 grošů; o zámku při dveřích těch nečiní se zmínky. Na radnici měli také dvéře na váhu, avšak se zámkem, neboť roku 1611 dal k nim zámečník »nový zámek a řetěz, kde jest závaží.« Za jednoduché tři zámky placeno od obce 1 zlatý 17 grošů 3 den.[2]), nebyly však všecky zámky stejně drahy, neboť jsou mnohé díla mistrovského, jak dosud viděti na dvou

---

[1]) Výtah z kněh purgkmistrovských příjmů za jeden r. 1610—1611.
[2]) Tamtéž.

truhlicích v důchodě panském a na všech zámcích v novém paláci zámeckém i jinde. V museu městském v Telči máme také zámky staré a klíče z té doby i mnohem starší.

Krásné dvéře z různého dřeva, architekturou renesanční plasticky vyzdobené a intarsiemi všelijak vykládané jsou v zámku a mimo ty i některé dvéře starého díla na radnici a v domech městskych byly by ku cti i nynějším řemeslníkům. Vůbec z oboru truhlářství, a to hlavně ze století XVII. a minulého nacházíme hojnost památek, které svědčí dosud o dokonalém vkusu, o značné dovednosti tehdejších truhlářů, neboť některé práce jsou skutečné kousky kabinetní, jimiž by se mohlo honositi mnohé museum. Přes to, že klesající blahobyt a obchod se starožitnostmi, hlavně v první polovici našeho století mnohé odstranil, najdeš dosud ve mnohých rodinách krásné kredence s intarsiemi, neb psací stolky a pulty různých velikostí s celým labyrintem šuplátek a různých skrýší, jakož i všecky ostatní druhy nábytku intarsiemi neb umělou marketerií zdobené. Též hojné jsou příklady obrazů vypalovaných a to ne jen v moderních konturách, ale i v celých plochách, tak že ovoce, postavy lidské a různé ozdoby jiného spůsobu jsou podány technikou touto v kontuře i stínění. Taktéž hotovili truhláři zdejší, po obě století minulá, barokové skříně všelikého tvaru, na nichž nápodoben fládr křiklavě barvou olejovou. Jsou to práce ovšem méně umělé, ale v jisté příčině dosti originelní. Baroková skříň tohoto spůsobu, zlatem a řezbou až křiklavě okrášlená, stojí v zasedací síni radnice, kdež nalézají se ještě dvě zasklenné skříně téhož spůsobu. A podobných almar hlavně dvoukřídlových je po domech dosti. Též nalézáme dosud v radnici několik »almar s mřížemi«. Někdy malovány na stěny skříní malé krajinky neb o-

brázky z doby rokoka, dle všelijakého rozvrhu. V museu městském jest taková pomalována skříň s řadami šuplátek, na nichž dosti slušně šedě do šeda malovány krajinky. Skříň ta pochází prý ze staré lékárny jesuitské. Též druhdy oblíbených truhel je na Telči hojnost; jsou většinou dubové, intarsiemi vykládané, mezi nimiž často i letopočet. V museu jsou staré truhlice cechovní, některé o dvou zámcích, s pěkným kováním a panty pocínovanými. Na jedné jest kováním vyložen letopočet 1650, jiná má opět jednoduché intarsie.

Vedle starých truhel tohoto druhu, nacházíme hojně truhly malované, jakých dosud na venkově hojnost. Na radnici měli mimo truhlici na pergameny též truhlici dřevěnou, v níž chováno stříbro, »kteréž ku potřebě v domě radním zůstávalo zároveň s nádobím cínovým a 3 solnice«. Těchto posledních náčiní potřebováno nepochybně na pivo a chléb, když páni, jak účty městské praví, »dlouho na noc na rathause seděli«. Truhla ta dána r. 1633, ve čtvrtek po neděli Jubilate, t. j. dne 21. dubna, Eliáši Vlkovi k uschování.[1])

Též měli na radnici truhlu »kde jsou fanty«, ji okoval r. 1740 Jan Pilmon, obecní zámečník a dal nový zámek a rukojeti opravil vše za 1 rýn. 12 kr. Za jednoduchou almaru do dolní světnice v rathouse platili r. 1610 jeden zlatý (30 grošů), a stolice ke stolu byla po groši.

O sklech jsou počátkem století XVII. již zprávy hojné, a kolečky zasklívána okna skorem až do počátku tohoto století. Vyskytují se však vedle toho i tabule skleněné, jako byly na některých oknech zámku a fary.

Účty městské uvádějí opravy skel neb nové zasklívání na radnici, faře, škole, branách, věžích a v mlýně obecním na baště.

---

[1]) Kniha pamětní od roku 1631.

Poněvadž účty o sklech jsou úhrnné, neznáme ceny jednoho kolečka až z podrobnějších účtů následujícího století, kde dovídáme se zároveň, že měli na děkanství některá okna s průhlednými kolečky, pak i tabule skleněné v úhrnné ceně 1 zl. 10 kr. a pro »pana pátera Filipa« dělal truhlář v týž čas (1740) osm nových křídel do oken z borového dříví s ryglema, vše za 1 rýn. 44 kr. Ve škole měli okna s křídly okenními, kde bylo pouze jediné kolečko průsvitné. Do jednoho křídla okenního vešlo se obyčejně 20 koleček. Cena koleček i s upevněním do cejnu a olova obyčejně byla krejcar za jedno, kolečka nová však stojí mnohdy i 2 kr. neb 1 kr. 2 den. Při zasklívání kolečky starými platí se z pravidla 1 kr. za kolečko.

O okenicích jsou také časté zmínky. Na radnici zavěšeny okenice v komoře r. 1610. Do sladovny zaplatili konšelé roku 1696 za novou okenici 36 kr., item druhou okenici za 33 kr. a zámečníkovi za panty a háky k těm okenicím 36 kr. Roku 1739 zaplaceno truhláři za dvě okenice nové do školy 18 kr.; mimo to obdržel týž za tabuli velkou na psaní, »kterou předělával, do lišt fasoval a přefermežoval« 12 kr.

Pro úplnosť nebudiž tu pominuta cena různého nářadí v domácnosti potřebného. Tak placeno bednáři r. 1610 za škopek 1 groš, za dvě bečky 15 gr., za dvě nové kadečky pobité 22 gr., za pobíjení střezu na maltu 6 den., za motyku $7^1/_2$ gr., lopatu 7 gr., za 6 kotoučů 1 zlatý 3 gr. 3 den., za nosatec 5 gr. a za nový džber roku 1696 12 kr.

Kalendář kancelářský pořizovali si páni za 6 gr., za rys papíru psacího placeny 2 zlaté a za vazbu register též v Jihlavě 12 gr. Inkoust vyráběli si na radnici sami, kupujíce naň gales a gummu. Roku 1611 dáno za půl

libry gales $7^1/_2$ gr. a roku 1692 zaplatili za tyto podstatné části ingoustu 45 kr. na celý rok.

Zprávy o spůsobu osvětlení z dob starších jsou velmi řídky. Že bylo svíceno hojně lojem lze předpokládati, neboť odváděno toliko do zámku z města pět centů 25 liber a z ulice 1 cent 25 liber. Jan Kazda, který měl dům v ulici, dával z krámu »stwrt« loje, a z toho loje mělo se vždy nadělati »svicz do velkého kostela v Adventh.« Z toho jest na jevě, že páleny lojové svíce i v kostele sv. Jakuba, kamž ještě roku 1650 i dále byli povinni dávati řezníci loje na svíčky.[1])

Hojnější jsou zprávy o spůsobu osvětlení počátkem XVII. věku. Žejdlík oleje placen roku 1610 za 2 groše, 1 libra stála v týž čas 3 až 4 groše 2 denáry. Svíčky hlásným kupovány od města a placeno za ně roku 1611 2 groše na měsíc. Když roku 1610 dávali nové hodiny, na věž při kostele sv. Jakuba, spotřebováno svíček za $2^1/_2$ groše $^1/_2$ den. Roku 1622 stála libra svíček 10 grošů a ještě roku 1747 platila obec hlásným na věži kostela farního měsíčně jednu libru svíček po $11^1/_2$ kr. Do Jihlavy zaplaceno za smolné svíce roku 1611 24 grošů.

Svíčky voskové páleny od pradávna v kostelích, tamž někteří cechové vosk odváděli buď z povinnosti, anebo jednotliví jich členové z trestu. Dle účtů kostela sv. Ducha placeno roku 1617 za 1 libru vosku 16 grošů 3 den., cena ta však nezůstává stejnou, neboť roku 1618 placeno za 2 libry a 1 věrdunk vosku 22 grošů $3^1/_2$ den. a rok potom za 5 věrdunků vosku 12 grošů 4 den. Od vyhotovení svíc z uvedeného množství vosku placeno vždy po 6 denárech. Roku 1689 placeno za svíčku k ofěře 6 kr. a roku 1715 kupovány neb dávány do kostela sv. Jakuba liberní svíce voskové za 42 kr., tak že stálo

[1]) Nejstarší urbář panský z 2. pol. XVI. věku a druhý od roku 1650.

jich 5 kusů 3 zl. rýn. 30 kr.* Svítiti hořícími loučemi a choditi s nimi bylo zakázáno z opatrnosti před ohněm, jak později ještě bude doloženo.

Konečně zbývá ještě pojednati o krovu a střeše, která byla v Telči od pradávna šindelová a jest taková až dosud. Stará krytba křidlou patří u nás k vzácnostem, čemuž nelze se diviti, když i v městech velkých ještě v XVI. věku byla krytba cihlou neb křidlou chválenou předností.[1]) Nejstarší zpráva o šindeli jest v Telči při roku 1534, kdy Jan Zajíček koupil s domem v městě »puol tisíce šindele.« Též nákladná stavba mlýna v Rozkoši kryta šindelem, neboť pan Zacharyáš z Hradce platil šindeláři 41 kop, počítajíc 1000 šindelů za 18 grošů.

Tesaři zaplaceno tu za krov o stolicích ležatých s dvojnásobným pobíjením 50 kop a od barvení krovu toho 13 kop »mimo potřeby na kamenec, olej, ocet, a což k tomu potřebí bylo,« tak že i s tímto obnášel celý výdaj na barvení krovu 32 kop 15 grošů 3 den. Prkna ku stavbě kupována od Matěje Filipova po 2 groších, čímž zaplaceno za 3 kopy 10 prken 12 kop 20 grošů. Roku 1611 zaplatili konšelé za 3000 šindelů 3 rýnské $22\frac{1}{2}$ grošů a za 3 kopy prken mlynáři 10 rýnských, ač placeno někdy jen $1\frac{1}{2}$ grošů za prkno; tesaři placeno tehdáž na den 4 groše. Ve století následujícím placeno od obce za 1000 šindelů 2 rýnské. Za cenu tu kupovali od obce šindel z Nevcehle ještě roku 1741 a platili tesaři za pobíjení 12 kr. denně. Ceny ty zůstaly po celé století XVIII.

Cena hřebů šindelních ve století XVI. jest mezi $15\frac{1}{2}$ a 16 groši za tisíc, též cena hřebův laťovních, podlažních a nárožníkův byla různá. Víme to z XVI. stol. jenom, že zaplaceno za úhrnný počet 234 kop hřebův

---

[1]) Dr. Zikmund Winter. Kulturní obraz českých měst strana 401.

laťovních, podlažních a nárožníkův 29 kop. 22 grošů, 1 den., a roku 1684 placeno za 1 kopu hřebíků 14 kr. Že hřebíky dosti se šetřilo, dokazují časté zprávy o rovnání starých hřebíků šindelních, mimo to jsou i toho doklady, že kupován olej na mazání hřebíků a to i ve století minulém, kdy za 1000 hřebíků šindelních platilo se nejčastěji 45—51 kr. a za kopu hřebíků peřících 8 až 12 kr. O cihlách krycích, neb křidle nedočítáme se v účtech přes to, že byla mimo jiné při městě velká cihelna panská, kde křidly se hotovily. Snad použito jich bylo ku krytí staveb zámeckých a kostelů, ačkoliv praví i tu kniha visitační r. 1730, že střecha kostela Matky Boží jest šindelem kryta »alba lamina tecta.«

Šindelová krytba byla často příčinou velkých požárů v městě, jakož i hojnost snadno zápalných předmětů na půdách umístěných. Vždyť na příklad roku 1610 i na půdu radnice nosili prkna obecní. Zdá se proto, že nepřihlíželi tehdáž páni konšelé tak přísně k tomu, aby všeliká věc hořlavá z půd byla odstraněna, jako již ve století následujícím. Soudíme tak alespoň z výslechů roku 1766, když vznikl oheň u měšťana Procházky v sousedství Edera. Po výslechu četných svědků usvědčen Procházka z neopatrnosti, začež mu bylo 100 rýnských položiti, a to 50 rýnských hned, ostatní pak ve 14 dnech »sub poena aresti.« Celá obec potom přísně vybídnuta k opatrnosti a nařízeno, aby nikdo s loučemi nechodil. Mimo to bylo všem majitelům domů opatřiti se žebříky, sekerou a vodou ku hašení.[1]) Že patřičná exekutiva prováděna, dosvědčuje již výše uvedená zpráva o kobkách a pekelcích při kamnech, kde zakázáno sušiti louče.

O dymníku a kominářích nejstarší zpráva jest z roku 1611, kdy platili konšelé za vymetání 10 komínů v radnici,

---

[1]) Sessiones pag. 140—41.

na škole, faře a branách 1 rýnský. Za vymetení jednoho dymníku placeny obyčejně tři groše.

Konečně zbývá ještě z částí domovních žlab. Ty byly a jsou u nás dosud dřevěné, ovšem, že jindy nesváděla se voda rourou plechovou dolů, ale žlaby čněly daleko do náměstí neb do ulice, aby voda zdem neškodila. Na počátku XVII. století platilo se od jednoho lokte žlabu po 1 groši 2 den., tak že cena žlabů byla závisla od počtu loktů. Roku 1610 dávali na rathouse a škole nové žlaby v délce 55 loket, což dělalo tedy 2 rýnské 10 grošů a 5 den.

O ceně vápna a cihel ve století XVI. i XVII. bylo již uvedeno; dokládáme k tomu ještě, že ve století minulém placeno od obce vrchnosti za 1000 zdicích cihel 4 rýnské, za 1600 dláždiček 9 rýn. 36 kr. Když vzácné directorium a páni starší obecní roku 1740 při mlýně na hrázi (na baště) dali udělati ke kuchyni novou zeď od gruntu až nahoru, též nový komín při té kuchyni a pekárnu, vešli ve smlouvu s mistrem zednickým Františkem Fidlerem, tak že slavné directorium opatřilo cihly a vápno, kdežto Fidler opatřiti povinen byl hlínu, písek a prkna. Za práci obdržel 25 rýn. 30 kr. a to polovici, totiž 12 rýn. 43 kr. při začátku práce, a druhou polovici, když dílo náležitě bylo vyhotoveno.[1]) Podobný kontrakt uzavřen s Fidlerem také při opravě hradeb, jak v kapitole předešlé bylo uvedeno.

Však nebylo všude stavěno z cihel a kamene. V místech odlehlejších používáno hojně cihel vepřovic ještě v minulém století. Doklady toho máme při stavbě obecních domů židovských v ulici okolo roku 1740, po požáru, ve kterýchžto dobách také ulice ona židovskou se nazývá. Vepřovice kupovány 1000 za 30 kr., fůra písku

---

[1]) Archiv obecní. Fasc. „Mlýn na baště“.

k obmítání zdi po 6 kr.; ostatní ceny, jako vápna, cihel, šindele, hřebíků, prken a p. zůstávají tytéž, jako ve mnohých příkladech již uvedeno. Zajímavo jest však, že velký kus práce připadl při stavbě domků židovských mazačům, kteří přiváželi fůru hlíny po 6 kr. a otep slámy do ní po 4 kr. Mazači byli vůbec při stavbách, počínajíc již stoletím XVI. a placeno jim bývalo z pravidla »od mazání půdy horní podle projednání.« Tak bylo i ve stoletích následujících, kdy voláni mazači do Telče z Myslůvky a a Horní Myslové. Při obecních domcích židovských v ulici nezůstalo však při mazání půdy horní, neboť čteme v účtech, že mazač Matěj Krejčí z Myslůvky u žida Jankesa »vymazal a do kabátu přivedl« mimo půdu světnice též stěny »ve vnitřku i z venku.« Pak obdržel teprve od 15 sáhů 2 zl. 30 kr., a podobně bylo i jinde.

Martin, obecní tesař, obdržel tehdáž dle učiněné smlouvy při direktoriu za práci 17 zl. 22 kr. a měl poraziti v obecním lese Háji dřevo na vyhotovení tří krovů. Dále měl poraziti 11 kmenů na klády a prkny z klad těch vyřezanými pokrýti stropy. Mimo to zaplatila obec ještě 30 kr. za tři páry krokví na nové komůrky, kterých bylo prý zapotřebí při staveních židovky Reginy a Jankesa. Truhláři Janu Želivskému placeno 9 kr. za jedno křídlo do okna a 36 kr. za futro z tlustých fošen k sednici. Za dvéře s »falcem i frkleidunkem« 1 zl., za jiné pro kuchyň i s futrem 48 kr. Okna obdržela veskrze kolečka v cenách již uvedených. Tak byly zařizovány jednoduché domky židovské po požáru, o němž zmiňují se účty při roku 1739; tehdáž vyhořela i škola městská, v ulici stojící a byla v týž čas nově zřízena.

Práce ze železa kovaného při budovách městských pocházejí většinou z minulého století. Též starších pa-

mátek toho spůsobu, z nichž mnohé jsou značné ceny umělecké, jest na Telči hojnost; náleží však zámku, kde o nich bude pojednáno. Z památek městských zasluhují povšimnutí některé mříže okenní, zábradlí při schodech, pak zábradlí na terase, již velice zpustlé při domě č. 67., kteréž dal zhotoviti bývalý majitel domu toho, známý lékař. vrchnostenský rytíř z Maggů. Ze zachovaných ještě podrobností tohoto zábradlí kovaného, dal by se sestrojiti dosud původní jeho tvar. Po spůsobu starších prací zámeckých bylo i toto mřížení vyzdobeno barvou a zlatem. Též pěkné a dosud zachovalé korouhvičky na sedle jinak zpustlé střechy tohoto domu náležejí minulému století. Četné štíty vývěsné, jež druhdy z čela domů vyčnívaly, odstranila doba pozdější, tak že mimo v Třebíči sotva víc jinde jich najdeš. Jedna památka toho spůsobu z Telče, nalezla umístění v museu. Štít ten přes $1^1/_2$ m. délky, nalézal se druhdy na domě č. 14., pochází z minulého století a má dosud stopy původní polychromie a zlacení. Jeho rostlinný ornament spirálný s rozvitými liliemi upomíná též na starší práce zámecké. Konečně zasluhují povšimnutí i pěkné kříže na vrcholu věže kostela sv. Jakuba i na věži Svatodušní, z nichž zvláště první kříž vyniká umělostí díla svých spiralných rozvilin.

Nejčetněji nalézáme v Telči památky drobných prací zámečnických jako kp. zámky, panty a různá kování. Pocházejí též ze století XVII. a zvláště XVIII. a jest jich hojnost, neboť nenajdem skoro domu, kde by nebyla jedna neb několik památek tohoto spůsobu. Z prací těchto jde na jevo, že byli v Telči dovední zamečníci. Obec měla nepochybně svého zámečníka, jak soudíme z účtů XVII. století, kdy, zvláště ve druhé polovici tohoto století, nalézáme v pololetních výkazech výdajů obecních obvyklou položku »zámečníkovi služby 10 rýnských.« V týž čas

uvádí se zámečník panský vedle truhláře a krejčího panského, o nichž jsou zprávy již k roku 1569.

Z četných a slušných památek stavitelských města Telče lze tedy souditi, že byli tu i zruční stavitelé, zedníci a kamenníci; zprávy o nich jsou však, zvláště z dob starých, velice řídky. Městské knihy trhové uvádějí nejprve k roku 1543 Tomáše zedníka, roku 1569 Abrahama zedníka, a v týž čas byl již na Telči Mertl zedník, od něhož koupil Zacharyáš z Hradce dům jak výše již bylo doloženo, a na velkém předměstí měl grunt svůj Lorenc zedník. Mimo to bylo zajisté více zedníků jiných, již domů neměli.

Za renesanční přestavby zámku a vyzdvižení nových budov zámeckých v témž slohu, povoláni byli na Telč panem Zacharyášem z Hradce Vlachové, jimž řízení stavby svěřeno. Tito přivedli s sebou dělníky Vlachy, kteří s domácími prováděli stavby zámku a města, načež mnozí z nich v městě se zakoupili. Tak připomíná se kp. r. 1569 Petr Vlach, kterýž koupil dům v městě za 150 kop míš. (čísl. 38 neb 32.) Na předměstí u Velké brány měl domek svůj Jan Vlach, kterýž dle současného urbáře Zacharyášova neplatil J. M. P. z domku toho ničeho, ale tomu, »na čím padělku jest stavěl.«[1]) Počátkem století XVII., dle správního rejstříku panství Teleckého, náležel dům v městě nynější číslo 18. Antonínu Vlachovi, číslo 11. Janu Vlachovi a jiný dům Melicharu Vlachovi. (č. 58.) Zdali všickni tu uvedení Vlachové byli staviteli, zedníky neb kamenníky, anebo snad umělci, nevíme; zdá se však, že mistři stavitelští u nás na ten čas byli Vlachové. Není zapotřebí ani pozastavovati se nad tím, považíme li, že císař Rudolf rozkázal roku 1580 Jihlavským, aby nepřekáželi usadivším se tam stavitelům milánským Antoniu a

---

[1]) Archiv panský. Urbář pana Zacharyáše z Hradce.

Steffanovi, když nemají beztoho žádného pořádného zedníka svého![1]) A tak mohlo býti u nás také, neboť počátkem XVII. století projednávány s Vlachy práce velké i malé. Na příklad smluvena s Vlachem roku 1610 stavba můstku na Žabinci za 3 zlaté 15 grošů za práci, a při opravě hradeb městských a srubu učiněna smlouva s Jeremiášem Vlachem, kterýž vykonal také různé dílo opravné na věži farní i Svatodušní. Časem ovšem počeštili se mnozí Vlachové, neb alespoň pozdější členové jich rodin, též mnohdy potomci jejich věnovali se docela jiné živnosti. Tak na příklad Petr Vlach, který jmenován v první třetině století XVII. přečasto, byl šenkéřem, maje vína uherská, různá koření, pomoranče a jiné zboží podobné. U něho kupovali víno páni z raddy roku 1611, když činili pocty generalu Koloničovi a platili 6 grošů za pintu, jindy opět $1^1/_2$ groše za žejdlík; tam kupovali často víno a koření, když na radnici dlouho na noc seděli a také zaplaceno u Vlacha téhož roku 1611 jeden zlatý 18 grošů za koření, »když J. M. paní hraběnka na Telč přijela.« Dům č. 56 v Telči na náměstí měl Vlach Petr Alberto, kterýž zvolen roku 1626 za purkmistra.[2])

Prodlením první polovice století XVII. ubylo značně jmen vlaských na Telči, tak že mezi majiteli domů městských vyskytuje se ve druhé polovici století toliko Jan de Marco, kterýž byl roku 1650 taktéž purkmistrem na Telči.[3]) Lze tudíž předpokládati, že oba posléze jmenovaní Vlachové již úplně se počeštili.

Podivuhodno jest, že cechu zednického a kamenického nebylo na Telči v dobách starších. Týž založen teprve roku 1733 dne 28. října. Nejstarší kniha určena pro zapisování jmen mistrův domácích i přespolních a tova-

---

[1]) D'Elvert, Iglau 198.

[2]) Pozemkové knihy Velkého předměstí ze XVII. stol. fol. 280.

[3]) Tamtéž fol. 33.

ryšů, uvádí jména »zakladatelův tohoto nového poctivého cechu zednického a kamennického.« Byli to známý nám již Frant. Fidler, Jiří Tandler, Kašpar Hajný a kameník Frant. Neuvirt.

O ceně domů městských ve století XVII. a XVIII. nemáme zpráv hojných, poněvadž starší gruntovní kniha městská (1616—1720) jest ztracena. Z některých porůznu zachovaných listin a zápisů, zvláště však dle dokonale zachovaných knih pozemkových všech předměstí Teleckých, můžeme tvrditi, že i cena domů městských ve století XVII. neměnila se valně. Tomu nasvědčují i zachované doklady, z nichž také jde na jevo, že stoupání cen domů městských i usedlostí předměstských nastalo někdy až koncem století XVII. Budiž tu na příklad uveden dům nynější číslo 9., kterýž roku 1612 stál 500 kop. Roku 1615 dne 21. máje, koupil týž dům Matěj Ježek opětně za sumu 500 kop mor. a byl majitelem domu toho až do roku 1680. Podotknouti sluší, že stal se pan Ježek roku 1656 urozeným pánem, vyvoliv si, jak bývalo v dobách těch zvykem německý predikat »z Rosenwerthu«.[1]) Roku 1680 byl Ježek již nebožtíkem, neboť téhož roku dne 1. srpna u přítomnosti celého vzácného magistrátu, na místě sirotkův urozeného pána Matěje Ježka z Rosenwerthu, koupil dům ten Matěj František Košín za sumu 600 kop. mor. však s půl druhou čtvrtí rolí, kdežto původně již k domu tomuto patřící humno na Novém městě (Štěpnici), zároveň s jednou čtvrtí rolí, nezměnilo původní ceny svojí (300 kop. mor.). Po celé století XVIII. měl pouze dům ten cenu 1500 zl. rýn. tedy totéž jako druhdy.

Že náčiní a nářadí pivovarská ještě v tomto století prodávána zároveň s domem, dokládá smlouva z roku 1668 dne 25. června, kdy prodal Ondřej Lynner dům svůj

---

[1]) A. Rezek, Dějiny Čech a Moravy. 80.

nyn. číslo 65. »Kašparovi Jelenskému« strýci svému vlastnímu toliko za 300 kop mor. se stoly, stolicemi, almarami, též sudy ku potřebě várky, však vymínil sobě krámec v síni, »kterého by volně až do své smrti užívati mohl« jakož i veškeré zaopatření pokud živ bude.[1]) Příklady tyto vyskytují se dále, pokud měšťané vářeční neměli společného pivovaru, kterýž potom umístěn v zadní části domu č. 47. na náměstí, kdež byl až do roku 1846, kdy na základě smlouvy mezi várečníky a obcí, postoupen oněm obecní dvůr na Velkém předměstí, za stavení bývalého pivovaru a příplatek 1600 zl. konv. m. V bývalém obecním dvoře zřízen potom nový pivovar městský, kdež se nalézá dosud.

Ve století XVIII. dostupuje cena nejlepších domů městských 3000 zl. rýnských i více. Domy »v ulici« ve století XVII. jsou přiměřeně v cenách mezi 50—120 kopami a ve století minulém dostupují ceny nad 400 zl. rýn. zřídka kdy.[2]) Roku 1678 měla Telč 228 domů křesťanských (60 pravovárníků »Schenkhauser« a 127 domkářů) a 2 židovské osedlé, 4 nově osedlé křesťanské (t. j. po válce pusté a potom osedlé), 2 nové pusté (na čas, když hospodář umřel), a žádný pustý starý. Rolí nově vzdělaných bylo u těch čtyř nově osedlých 29 měr a pustých rolí již nebylo[3]).

* * *

Zprávy, z nichž souditi možno na zevnější úpravu města a čistotu na náměstí i v ulicích jsou velice řídké, přes to však dokazují, že nezůstávala Telč druhdy ve příčině té za ostatními městy. Tak na příklad nebylo dovoleno ani v ulici postaviti stavbu nepřístojnou. Dosvědčuje to zpráva z roku 1633, kdy pan Lukáš Ježek, spoluradní

---

[1]) Městský archiv. Různé listiny fasc. A.

[2]) Pozemkové knihy v c. k. okres. úřadě.

[3]) Zemská registratura v Brně.

a známý nám již majitel domu na náměstí č. 9. a zároveň přilehlého domku v ulici, žádal obec i pana hejtmana Hynka Lad. z Veitmile, aby jemu při domě v ulici dovoleno bylo postaviti na místě stávající tam stavby chlív a maštal. Páni konšelé neuznali však »za slušné býti, kde předešle domy byly, aby nyní, v uctivosti mluvíc, chlívy a maštale se stavěly«; jinak ovšem by bylo, kdyby toho místa k nějakému jinšímu pohodlí svému žádal, jako k zahrádce a k průchodišti, tak že by se v případě ohně »tudy uličtí do města zachovati mohli, anebo vodu z studnice tady nositi mohli.« Pan hejtman zámecký byl taktéž toho přesvědčení, připsav vlastnoručně k tomu odstavci, »pročež toho stavení zanechá«, čímž ovšem záležitost tato byla vyřízena.[1])

Důležitou podmínkou čistoty v městě bylo dláždění. Telč dlážděna nepochybně již koncem 15. století, neboť Hradec Jindřichův dlážděn roku 1488, tedy v době, kdy byl pánem obou měst Jindřich z Hradce, z jehož časů datují se přední památky stavitelské na Telči. Dlažba Telče byla vlastně jen dlažbou rynku, kde stál uprostřed za dob nejstarších pranýř. O dlažbě však nemáme zpráv z časů těch, neboť teprve na počátku století XVII. čteme často v účtech městských o dlaždičích a opravě dlažby. Též čistění města, pokud účty se zmiňují, prováděno dvakráte do roka a svěřováno za plat 20 grošů katanům, pacholkům popravním neb hundstepům a podobné chásce. Že dláždění v dobách těch bývalo ledajaké, dokládati nemusíme, nebyla v příčině té vymíněna ani města hlavní, neřku li malá města venkovská. A když i v Praze Novoměstští dovolili jakémusi Turkovi, že směl za roční poplatek 2 kop míš. na rynku haldiště míti[2]), nemusíme se

---

[1]) Měst. arch. Různé list.
[2]) Dr. Zikm. Winter, Kulturní obraz českých měst 505.

pozastavovati ani nad tím, že i u nás nacházíme na rynku v dobách minulých různá haldiště rumu, cihel a kamení. Máme toho doklad z roku 1611, kdy placeno nádenníku od prázdnění cihel a kamení u kaplanky 3 groše za den a z časů pozdějších jiný doklad z roku 1765, kdy páni od obce nařídili, poněvadž cesta u Nadymáku jest pro marast velice unpraktikable, aby obyvatelé, již mají dobytek tažný, tuto zavezli a upravili kamením a šutrem, který na náměstí se nalézá. Ti, kteří by proti tomu bono civitatis se opřeli, měli jakožto »turbantes reipublicae« exemplariter býti potrestáni.[1])

Že bylo město dlážděno již za dob starších, soudíme také na základě listin, jež obsahují prosbu obce ku císaři Josefovi II. když byla roku 1783 dne 25. ledna zrušena soukromá mýta.

Obec měla totiž právo »od starodávna užívané«, že směla vybírati mýto z koní a dobytka osm dní před a osm dní po každém výročním trhu. Výsada tato uvedena v majestatu Marie Theresie roku 1747 i v následujícím majestatu císaře Josefa II. r. 1781.

Polovici mýta toho věnovala obec vždy na opravu dlažby v městě a silnic a cest vedoucích do města. Po zrušení mýt soukromých roku svrchu uvedeného přišla obec o tento příjem, a proto žádala císaře Josefa II., aby mýto toto bylo jí zachováno dokládajíc, že ze skrovných příjmů obecních nemožno jí vésti náklad na dlažbu městskou, kteráž po každém jarmarku a s ním spojeném trhu dobytčím jest vyšlapaná, a cesty hojnými vozy s nákladem přijíždějícími i odjíždějícími jsou učiněny neschůdnými.

Přiznání toto nedávalo ovšem dobrého svědectví o dokonalosti tehdejší dlažby v městě, přes to však vy-

---

[1]) Sessiones pag. 72.

hověno přece žádosti obce na základě gubernialního rozhodnutí ze dne 5. ledna 1783, o čemž uvědomil obec královský úřad krajský v Jihlavě dne 3. ledna 1784.[1]) Obci dáno při tom na vědomí, že jest jí říditi se jen vyšším patentem o soukromých mýtech ze dne 30. ledna 1747, jakož i pečovati o to, aby mosty i ulice města byly vždy sjízdny.

* * *

O dobrou vodu měkkou, lepší než jaká byla v rybnících město obklopujících, postaráno v Telči již za dob starých. Vodárny ovšem tu nebylo, za to však připomíná se v trhových knihách městských »Nadymač« již na počátku druhé polovice století XVI. Tato nádržka vodní, opatřující dosud město vodou horskou, založena nepochybně panem Zacharyášem z Hradce, kterýž také opatřil zámek vodou pramenitou.

Původně vedla se voda do Telče z malého rybníka Pařezitého a to z chobotu po pravém břehu jeho, kde dosud jsou patrny stopy starého vodovodu. Odtud vedla se voda dále nad myslivnou Řídelovskou přes silnici do Batelova vedoucí nad rybník Pilný a odtud po pravém kraji luk Vobůrek a kolem mlýna Drdáku lučným údolím přes silnici Batelovskou do známého nám již rybníka Smrku. Později svedena voda z velkého rybníka Pařezitého taktéž do Smrku, odkudž pak dále starou cestou původní přichází do Telče. Za těchto příznivých okolností bylo zajisté obci snadno zařídili již záhy kašnu neb podobnou nádržku vodní v městě, přes to však máme zprávy o ní teprve z počátku XVII. století, kdy stála na náměstí. Vrba tesař opravil koryto při ní roku 1610 a roku následujícího dočítáme se v účtech městských o všelijakých

[1]) Přípis poslán per expres s poznámkou: Der Both ist seines Ganges halber mit 12 Kr. zu Meil zu bezahlen. (Arch. měst.)

pracích při kašně, jakož i o »zasekání krancle u kašny«. Byla tedy snad původní kašna dřevěná nahrazena novou kamennou. V účtech pozdějších nacházíme často »náklad na vodu městskou« jakož i to, že kašna opatřována na zimu nutným obalem. Tak platilo se roku 1692 za přikrývání kašny na zimu 1 rýn. 16 kr. a přivezeno k tomu zvláštní »pouzdro ku kašně« a prkna z obecního dvora a rathouzu. Roku 1717 poručil pan primator »statui svaté Markyty na této kašně předělati, která sice velmi neforemna byla« jak praví David Lipart, řezbář brtnický, který na oné práci »sám druhý tři dni konajíce« ještě roku 1718 »za to nic nepřijal a tudiž discreti očekává.« Tak napsal alespoň v upomínacím listu obci zdejší ze dne 20. oktobru téhož roku. Léta 1740 placeni nádenníci, již kladli trouby do nové kašny a v týž rok zaplaceno 48 kr. za 3 libry běloby olověné ku natření sochy, kterážto nepěkná moda, »statue s olejem a bleiveisem ostrejchovati« udržela se dlouho na Telči. Dle nápisu na podstavci zmíněné již sochy provedena obnova její a kašny roku 1815.

Kašna horní jest novější, stála však již na počátku tohoto století, ale v rozměrech mnohem menších. Teprve roku 1827 postavena na místě této kašna nová, kamenná, kteráž byla zdělána na spůsob kašny dolní mistrem kamennickým z Volší. Socha stojící uprostřed této kašny na kamenném podstavci představuje Silena s děckem a pochází z Dačic, kde umístěna byla v soukromé zahradě, odkudž přičiněním tehdejší majitelky domů č. 41. 42. na náměstí v Telči, přenesena na místo dotčené.

Vodák připomíná se na Telči poprvé ve století XVII., kdy připlaceno naň z příjmů hlásky 7 rýn. 25 kr. o sv. Jiří a o sv. Havle; mimo to měl všeliké akcidence za lovu rybníků městských i panských, na slavnost štědrého večera a j.

Na prostranství mezi oběma kašnami na náměstí umístěn v části horní kamenný »sloup oblakový« se sochou Neposkvrněného Početí Panny Marie. Střední sloup ten vyniká z architektury mezi četnými sochami a uzavřen dole do čtverce kamenným zábradlím se sochami andělů, tak že celek nabývá tím dosti značné rozlohy. Sousoší to postaveno v létech 1716—1720 z nadace měšťanky telecké Zuzany Hodové, kteráž odkázala v závěti své ze dne 5. července 1710 tisíc zlatých k tomuto účelu. V archivu městském uloženy jsou listiny dotýkající se stavby sloupu toho, kteréž pro velkou řídkost příkladů spůsobu tohoto, jakož i zajímavost jejich obsahu podáváme v plném znění.

Na stavbu pomýšleno teprve roku 1716, dne 22. máje, kdy za úřadu primatorského Ondřeje Hanusíka a purkmistra Šimona Čírtka, v domě radním u přítomnosti celé rady, »stala se smlouva celá, dokonalá a nezrušitelná, mezi slovutnými a moudrými a opatrnými pány, purkmistrem a raddou jako i staršími pány obecními města Telče z jedné a slovutným panem Davidem Lipartem, sousedem, spoluradním a řezbářem města Brtnice strany druhé a to taková jakž následuje.

»Tak jakož jest v pánu zesnulá paní Zuzana ovdovělá Hodová, z obzvláštní horlivosti k Nejsvětější Rodičce Boží mocí poslední vůle své na sloup kamenný, který má uprostřed rynku naproti hornímu domu jejímu státi, spolu s šesti statuemi totiž: sv. Jakuba, sv. Šebestiana, sv. Rocha, sv. Františka Xaveriusa, sv. Jana Nepomuckého, sv. Anjela Strážce, a v dole v jeskyni ležící svatou Rosalií, jistý odkaz učinila, tak také se nadepsaný pan David Lipart o takové dílo ujal, a je s svou největší pilností a pozorností dle architektury a proporti statui pěkně a kunstovně vyhotoviti, a pokudžby v jednom neb druhém

nějaká chyba skrz v kunstu umělé vynalezena byla, takovou napraviti se jest zakázal. Dále že

1. postament ze samého zdejšího kamene tvrdýho spolu i s kancellí a schody vystavěti chce a ten spolu i šaft i s symsem, jsouc dobrým dílem dělán a s symsy čistotnými vypracován, aby se jim nic vystavěti nemohlo, své vejšky 3 sáhy, vnitřní ale šířky sám postament, na kterém statue státi budou, 10 střevíců do qvadriangulu od jednoho rohu až k druhému míti má, na němžto podobně z zdejšího kamene šest pěkných kragšteinů pro stání statuí vyhotoví.

2. Zevnitřní šířka kancellu spolu s schody v sobě 24 střevíce neb čtyry sáhy podobně do qvadriangulu od jednoho rohu až k druhému v sobě obsahovati a on tři schody, totiž dva před kancellí a vnitř za kancellí jeden, pod postamentem vyhotoviti má. Co se ale

3. statuí a sloupu dotýče, takové i sloup na spůsob oblakový vyhotoven býti má a na něm šest celých Anjelův mimo jiných hlav Anjelských, kterých pan kontraktirující dáti a zase dle proporti dělati dá, jako i také, aby se voda dešťová za oblaky neb těmi Anjely nezdržovala, všudy subtilných žlábkův tak, aby tudy voda odpadati mohla, udělati slibuje. Sloup takový spolu s koulí, okolo kteréžto had otočen a na něm Panna Marie státi bude, dva sáhy dva střevíce, statue pak sama Panny Marie půl sedma střevíce míti má, ježto s piatými rukami a tváří do nebe patřící vypracovati se zakazuje; v jedný vejšce sloup s Pannou Marií ale půl sedma sáhu vynášeti má. Sloup však, aby tím větší stálost míti mohl, ze třech kusův s proděláním skrze něj vezkrz děr se postaví, aby se železo skrze ně prostrčiti mohlo. A poněvadž

4. v postamentu po stranách i v prostředku prázdnost se vynachází, aby tak prázdný nestál, má se v té

prázdnotě z každé strany jedna hlava Anjelská vyhotoviti, napřed ale postamentu mají dva erby nynější vrchnosti, to jest pod sv. Šebestyanem a svatým Rochem, a doleji v prostředku městský erb přidělán býti. A za

5. na každém rohu na kancellách jeden Anjel s šildem od čtyr střevícův a u dvířek, kudy se za kancellí vycházeti bude, z každý strany jeden artyčok státi má. Aby ale

6. rovnost postamentu zachována byla, a týž jak z jedné tak z druhé strany vyhlížel, bude povinen on pan kontraktirující z horní strany svatou Maří Magdalenu, podobně svatou Rosalii v jeskyni vyhotoviti jako i neméně nápisy na postamentu, aby se jináče dělati nedalo, vysekati.

Což když vše tak mistrovsky a kunštovně, tak aby jemu žádná chyba vystavena býti nemohla, kterou vystavenou napraviti povinnen bude, vyhotoviti se zakazuje, naproti tej jeho práci

7. jemu opatrný pan primas, purgkmistr a radda, jako i starší obecní za tu jeho celou práci, jak statuí, postamentu, kancellu a sloupu, spolu s kamenem, který on sobě sám na své outraty zaopatřiti povinnen jest, jeden tisíc zlatých rejnských na takový spůsob dáti a platiti připovídá, že co práce vyhotoveno a začato státi bude, jemu vždy polovici za ni vydáno býti má, nyní ale se jemu do lomů kamene 50 a kameníkovi podobně 50 rýnských dáti má. Že však ale

8. to legatum neb odkaz na jmenovaný sloup daleko nepostačuje, pročež magistrát a starší obecní na sebe všechny fůry k přivezení kamení, vyzdění gruntu přijímají a jim všechny materialia, jakožto železo, volovo, kyt, olej, pleiveis a dříví na lešení dáti slibují. Posledně a za

9. nepostavíce pan kontraktirující za sebe žádného kaventa, jenom toliko počestnou radu městyse Brtnice,

kteréžto assekurati pod jich městskou pečetí přinesl, však ale dle nejvyšší císařské pragmatiky ode všech podepsanou přinésti má. Pročež přes to přese všechno sám svým celým jměním mohovitým i nemohovitým in genere et specie na takový spůsob kaviruje, tak kdyby mimo vši naději nějakou chybu učinil, a jináče ji napraviti nemohl, jmenovaný pan primator, purgkmistr a radda se v tom přiběhu raddy městyse Brtnice, jakožto kaventů a jeho jmění, na čemby koliv takové záleželo, se ujiti moc a právo míti má. V čemž jej žádné dobrodiní právní, jakožto jsou dolus malus, vis major fraus, contractus simulatus, res non sic sed aliter gesta, casus fortuitus, principiis indultum, generale vel speciale moratorium, a jiné těm podobné, jakž ty jmenované býti mohou, aneb co lesť lidská vymysliti může, hájiti a brániti nemá, neb se jich sám všech dobrovolně odříká, vše věrně a upřímně a bez falše.

Na potvrzení a toho všeho stálejší zdržení byvše tento kontrakt ve dva jednostejně znějící exempláře vyhotoven a v něm se oboje kontraktirující strany netoliko vlastními rukami podepsaly, ale i také pečetě své respektive městskou a on svou vlastní přitiskli, z nich každý straně jeden odevzdán jest. Jenž se stalo v domě radním města Telče léta a dne svrchu psaného.«

L. S.

L. S. David Lipart,

řezbář a soused Brtnický m. p.

K této smlouvě přičinil David Lipart ještě následující přiznání, jež napsal rukou vlastní.

»Já níže podepsaný známo činím tímto listem obecně, předevšemi a zvláště tu, kdeby toho budoucně potřeba nastávala, že tak, jakož jsem s vzáctným magistrátem města Telče a pány staršími obecními sloup kamenný s statuami mocí kontraktu mezi námi vyhotove-

ného stavěti kontraktiroval a v něm všechno dle mé největší možnosti čistotně a kunštovně vypracovati se zakázal, jako i kauci od počestné raddy městyse Brtnice za mně písemně produciroval. Že však tu, dle nejmilostivější císařské pragmatiky, ode všech ouřadních osob podepsána nebyla, pročež takovou nejenom ode všech podepsanou dříve začaté práce přivésti se zakazuji, ale i také celým svým jměním mohovitým i nemohovitým kaviruji, že statue a sloup dle architektury vystavěti a pokudž by mimo vší naději nějaká chyba v tom stavení neb statuách skrze v kunstu zběhlého vynalezena byla, takovou na můj náklad opraviti a napraviti chci. Kdybych však takovou chybu více napraviti nemohl, tehdy moc a právo dávám jmenovanému vzáctnému magistrátu, by se všeho mého jmění in genere et specie, mohovitého i nemohovitého a včemžby koliv záleželo ujiti mohl, včemžby mně žádné dobrodiní právní, tak jak to vše v kontraktu obmezeno stojí, které by lesť lidská vymysliti mohla, hájiti a brániti nemá, neb se ho sám dobrovolně odříkám. Na potvrzení toho jsem se mou vlastní rukou podepsal a pečeť mou obyčejnou přitiskl, jenž se stalo v městě Telči dne 22. máje 1716.

L. S. **David Lipart,**
řezbář a soused v Brtnici.

Potom bylo přistoupeno ku provedení díla, jež dokonáno r. 1718, neboť dne 20. října téhož r. zasýlá Lipart s kameníkem teleckým Frant. Nayvirtem a se všemi pomocníky zvláštní seznam toho, co na platu »za nově vystavěný sloup při vzáctném magistrátu k dobírání pozůstává«. A bylo toho hojně; tak nejprv nedoplatek na cenu v kontraktě smluvenou obnášející 71 rýnských.

»Item scházelo na penězích, kteréž jmenovaní ve škarnoutkách r. 1717 přijímali 2 rýn. 6 kr. a takové pan

primator slíbil nahraditi »mluvíce, že se takové do truhlice vytrousily«.

Item co František kameník sám 30 rýn. přijímal v přítomnosti pana primatora, scházelo mu 28 kr., jindy na přijatých 30 rýn. scházelo 14 kr., item když přijímal 67 rýn. na těch mu scházelo 6 kr.

»Item za kyt, který na tři sklady sloupu vypotřebován byl, vyšlo na něj 1 rýn. 22 kr.

Item, když byl kámen první do gruntu založen, k tomu jsme též kamení malé na poručení pana primatora k založení dělali, na kterýchž vzáctného magistrátu některých jména vyryli. Však dle starých obyčejův za takový základův dělání nějakou discreti mívali. My pak až posavad, jak při založení gruntu, tak při vyzdvižení a dokonání naší práce nic nepřijali. Za takové od vzáctného magistrátu spravedlivě slušnou discreti očekáváme«.

»Mimo kontraktu roku 1717 měsíce septembru, když již sloup s Pannou Marií vystavěn byl, aby se čtyry andělé v zhůru vyzdviženými rukami ještě udělali, též kamení na ně přivezti dal, kteréžto kamení já jsem sám (Lipart) zaplatil, za jeden každý 1 rýn. 30 kr., učiní 6 rýn. Za takové anděle udělané a postavené činí po 10 rýn. spolu 40 rýn«.

»Letos dne 22. sept. poručil pan primator 6 statuí na sloupu s olejem a bleiveisem ostrejchovati. od té práce jeden sud piva slíbil dáti u přítomnosti purgmistra pana Matěje Saška a jiných. Takové statue jsem ostrejchoval, dvě neděle na tej práci sám druhý strávíce — za tím půl sudu piva jsem přijal, pročež půl sudu ještě dobírati mám«.

Ačkoliv lonského roku celý sloup a Pannu Marii jsem ostrejchoval, za to ještě taky nic nedostal«.

Tím vyznívají upomínky na nedoplatky slavného

magistrátu za vykonanou práci. Tyto nedoplatky měla tedy obec zvláště opatřiti. Představenstvo ale, nechtíc tyto výlohy uvaliti na pokladnici obecní, vyzdvihlo jistinu 1000 zl., kterou tatáž paní na 6% při vrchnosti uložila, aby vyplývajícími z ní úroky zapravovány byly daně k vrchnosti za chudé poplatníky. Z vyzdvižené této jistiny zaplatil se dluh vrchnosti 422 zl. 39 kr. a z pozůstalých 577 zl. 21 kr. zapraveny ostatní výdaje za postavení a sdělání sochy Marianské. Prací uměleckou sousoší naše nevyniká, přes to však zasluhuje veškeré pozornosti naší již z té příčiny, že v částech architektonických děláno z domácí žuly měkké, kteráž od pradávna potřebována hojně ku všelikým dílům kamennickým. Na sochy přivážen kámen od Rohů v Rakousích. Provedení jich odpovídá poměrem tvarův i smělými a přehnanými křivkami v pohybu těla a řásnění oděvů vkusu doby tehdejší, přes to nenacházíme vad křiklavých v provedení celkovém. Zvláště sochy Panny Marie i šesti svatých vynikají v té příčině nad nepodařené sochy andělů, již stojí na kamenném zábradlí. Obnažená jich těla, jež jsou sochaři vždy těžší úlohou, vyžadovala ovšem ruky dovedné.

Téhož rázu jako sousoší Panny Marie na náměstí, však dokonalejší práce, jest i socha sv. Prokopa, stojící na vysokém podstavci kamenném na hrázi rybníka Ostrovského proti bývalému mlýnu na baště a sousoší Rodiny Páně na Velkém předměstí, postavené roku 1727 nepochybně řádem zdejších Jesuitů, neboť čteme tu na kamenném podstavci počáteční písmena známého jich hesla: Ad maiorem dei gloriam! (A. M. D. G.). Nedaleko odtud, na levé straně vchodu do nového hřbitova u sv. Anny, klečí na pěkném podstavci socha s rukama sepjatýma, práce to dokonalá, kterouž stavíme proto ke zná-

ným již sochám staroměstským, o nichž v odstavci prvém bylo již jednáno.

* * *

O »šatech choděcích« dob starších, špercích a všech podobných předmětech ku všelikému vystrojení domácnosti náležitých, nechť v truhlách starých, almarách a na policích, nemáme v Telči zpráv starších, neboť staré knihy kšaftů v archivu našem již nenajdeš. Toliko z pozdějších věků z register soudních, z protokollů neb listin náhodou zachovaných, lze sestaviti malý obrázek osvětlující poněkud domácnosť zámožného občana teleckého po stránce uvedené. Zprávy ty jsou však z XVII. neb z první polovice věku XVIII., ovšem, že předměty v nich uvedené náleží dobám starším a mohly míti již delší pobyt na Telči, poněvadž rodiny, v nichž se nacházejí, patří obyčejně po přeslici starším rodinám domácím.

Nejstarší zprávy jsou toliko o »šatech ložních«, jež pocházejí ze století XVI. Nevypočítává se tu však počet jich, aniž se popisují, toliko jen se uvádějí. Přes to však povšimneme si i těchto zpráv. Tak na příklad r. 1534 prodal Nýdl Janovi Zajíčkovi dům v městě se vším příslušenstvím, jak bývalo na Telči zvykem, a k tomu ještě i s ložnicí bez šatů ložních. Jindy opět roku 1550 jakýs Hanzl, kterýž měl také dům na náměstí (nyn. čísl. 35. neb 36.), koupil ve Štěpnici grunt od Brože, kosaře se vším, což k tomu náleží, i šlejfernú, dvoje nádoby kosařské »a dvoje šaty ložní čeledni.« Když pak roku 1562 Jarolým, syn konváře, koupil od poručníkův Jíry Foltánkova grunt na předměstí se vším hospodářstvím, vymíněno na tom gruntě »dvoje lože šatův dcerám nebožtíka.« Kdykoliv by která toto potřebovala, má Jarolým s manželkou svoji »dvoje lože děvečkám vydati a upraviti.«

Ve století XVII. jsou zvlášť časté zprávy o peřinách, ano máme i po ruce nedatovaný seznam osob, jež musili zapůjčiti peřiny pro vojáky, a to někdy ve druhé polovici století XVII. Též dočítáme se v jedné stížnosti ku hraběti roku 1659, že skrze lid vojenský, jenž byl občanům »na krku« od 1. septembris 1659 až do 12. oktobris, měli hojně škod a výdajů za dříví, hliněné, dřevěné a cínové nádobí, peřiny a jiné všelijaké věci,

O šatech chodécích víme, že měli v jedné domácnosti na Telči asi ve druhé čtvrtině století XVII. jedny damaškové šaty mužské, pak aksamitové spodky jedny, karmazinový kabát a k tomu plášť takový černý.

Z šatů ženských se připomíná mantlík damaškový pagem (?) podšitý, skvostný, sukně damašková s živůtkem aksamitovým a kazajka aksamitová a jindy opět damašková zelená sukně s fěrtochem tykytovým, mantlík damaškový černý »s bílými králíky podřezaný« a s předky černými. V účtech městských dočítáme se ještě, že stály počátkem XVII. století střevíce jednoduché toliko 14 grošů, kdežto důkladné boty pro hlásného jeden zlatý. Roku 1622 platili konšelé za dílo do špitálu Janu Špačkovi za pár střevíců šněrovacích 18 grošů, čtyři podšití bot ženských po 10 groších a čtyři podšití bot mužských po 15 groších.

Zajímavý jest »počet příjmů a vydání dragonského nákladu na 6 osob dragonův, kteří od města roku 1683 die 5. Augusti se vypravili.«

K účelu tomu přijato od pana Vočenáška kontribucí, kterou on vyupomínal 137 rýn. 29 kr., více vyupomínáno kontribucí na verbunk 132 rýn. 24 kr. In Julio a Augusto z obecního důchodu přijato na ten verbunk 23 rýn. 2 kr. Item in Octobri na doplacení potřeb pro

dragony z obecního důchodu neb kasy přijato 20 rýn. 38 kr., což dělalo sumou 312 zl. 33 kr.

Vydání bylo potom následující:

	rýn.	kr.
6 osobám závdavku dáno po 3 rýn činí	18	—
za 3 koně dáno	61	—
item za 3 koně dáno	49	—
za sukno na kabáty dáno	13	—
více na 6 plášťů po 7 loktech, loket po 30 kr. dáno	21	—
za futro pod kabáty u plášťů dáno . .	5	59
za šest pár spodků dáno	9	—
za šest pár punčoch dáno	3	—
za šest kloboukův dáno	4	30
za 14 loket pentlí po 3 kr.	—	42
za 6 halstuchů dáno	1	18
za 6 párů botův dáno	18	30
krejčímu od šití kabátu a pláště dáno . .	4	30
za šest sedel i s holstry dáno	18	30
za šest pár pistol dáno	28	—
za dva páry třmenův dáno	—	36
za šest párů vostruhův	2	—
za šest kordů	8	—
za šest khinků	4	—
za šest řemenů k mušketům dáno . . .	2	24
za šest kliček a háků a od pucování pistol a mušketův dáno	2	16
řemenáři za všelijaký potřeby k sedlům, za uzdy a vohlávky dáno	9	30
za šest patrontašů a od sedla vycpávání dáno	2	39
za šest udidel dáno	—	18
za 6 mušketů dáno	—	—

	rýn.	kr.
za 1 míru ovsa pro koně	—	24
»cerrizgeldt« jim dáno	2	—
na cestu, když měli odmarschirovati, dáno .	30	—
za knoflíky na šaty dáno	1	26

Takto vystrojili tedy Telečtí své dragouny.

O mnohých cenných věcech starých domácností našich dočítáme se v závěti známého již děkana teleckého Jana Jiřího Nodelia z roku 1650, kde odkazuje faráři v Mrákotíně R. D. Thomae Agnello koflík stříbrný, uvnitř pozlacený a takový též žejdlík, potom hodinky na hrdlo, štuc a ručnici. Item R. D. Venceslav hodiny s budíčem a dlouhou ručnici kostma vykládanou. »P. P. Soc. Jesu dva díly knih latinských, poněvadž třetí díl náleží k sv. Jakubu a Matce Boží.« Václavovi Pavlovskému svému švagru a panu Jonášovi Vlkovi poroučí všechny knihy české.[1])

Z inventáře o pozůstalých věcech po nebožtíku Samuelovi Střelcovi z roku 1687 dovídáme se, že měl týž bílých šatů truhlici plnou; tam nalézaly se také kusy plátna, firhank, košile, ručníky, plátěné a bavlněné punčochy, karkule noční a »balsám s morušovou vůní.« Šatů

[1]) Ve velice zajímavé závěti této dočítáme se mimo mnohé i následující:

„Co se pak dotýče domu mého neb humna v Štěpnici proti stodolám děkanským, s zahradou neb trávníkem a čtvrtí rolí i s rolí, která slove Posvátnou u hráze, takto vůle má jest, aby dům ten s čtvrtí rolí i s dotyčnou Posvátnou při děkanství na časy budoucí a věčné (s vůlí však milost. dědičné telecké vrchnosti) zanechán byl k užívání každého pana děkana teleckého, však na ten spůsob, aby každý pan děkan telecký byl povinen za užívání toho domu i s rolími dotyčnými, s zahradou, do roka 12 reqviem za duši mou, přátel mých, neb jiných, které toho potřebují, na časy budoucí a věčné dávati sloužiti."

měl pan Střelec zvláště hojnosť, tak dvoje letní šaty se stříbrnými knoflíky, dva páry hedbávných punčoch, bibrový klobouk, polskou čepici, červenou letní kamizolu se stříbrnými knoflíky, malý červený plášť, khink stříbrem vykrumplovaný, černé šaty i s pláštěm, velký plášť černý, halstuch s krajkami a j. Na stříbře a zlatě uvádí se lžice stříbrné, dva páry noží, vypálené stříbro, prášek stříbrný, prostý prsten stříbrný a zlatý pečetní prsten; mimo to nalézáme v seznamu náčiní psací též skriptuálek a nůžky, vydělanou kůži srnčí, španělskou hůl a 5 obrazů, a jakožto zvláštnosť »škořápku z mořského šneka«. Mezi nářadím nalézáme již španělské zdi a truhlice na koření.

Koncem téhož století měl měšťan telecký Jan Granitzer bohatou domácnost. Ze šatů ženských uvádí se sukně barvy bleděmodré se zlatými krajkami, černá sukně z hedbáví a jiná zelená s velkými zlatými a stříbrnými pyglemi, dále třicet loket dlouhá prostěradla z plátna slezského, na kteréž paní Granitzerová za svobodna ještě klöplovanou prací po dvě léta jemné krajky vyrobila a jakožto obrubu přišila.

Mimo věci tyto nacházíme mnohé předměty ze zlata a stříbra, jako stříbrné agnusko s pancířovým řetízkem, jeden snubní velký prsten z dukátového zlata s velkým turkysem, jeden zlatý prstýnek věnečkový s dělaným šmelcem, stříbrná škatulka pozlacená augšpurské práce, jeden prsten zlatý se dvěma rubíny a diamanty, dva hladké peníze stříbrné s »holými hlavami« a jiné ještě věci, na příklad zbraně a předměty řemeslné, jako pěkné kliky, zámky ap.

Zvlášť bohata byla domácnost teleckého měšťana a kupce Hanusíka, jak dovídáme se z kšaftu jeho z roku 1740. Jeden z domů ceny 2500 zl. odporoučí manželce své a druhý, v němž zůstává, synu svému Josefovi, a to

se všemi obrazy a mobiliami, též tři zahrady vedle sebe, role, koně, kočáry, vozy a všecken dobytek v úhrné ceně 1500 zl. rýnských.

Předměty ze stříbra, cínu a mědi připadnouti mají třetinou matce, dceři a synovi, tento má ještě dostati dvě kopy pěkného hrubého plátna, ostatek nechť paní manželce a dcerušce rovným dílem zůstane.

Zajímavo jest poznamenání o stříbrných a pozlacených věcech, které »velebnost Božská s nejsvětější pannou Marií a sv. patroni« panu Hanusíkovi požehnati ráčila. O věcech těch, jak praví kšaft, ví dobře paní Hanusíková, neboť je sama »do soutku« skládala, kterýž patrně zastupoval tu místo staročeské truhly, jak známo i z některých dokladů XVI. století, že podobné soudky a »sudy jarmareční s ušima«[1]), sloužily za skladiště různých předmětů kupeckých, a pan Hanusík byl přece také kupcem.

V soudku nalézáme uložený jeden pokál stříbrný, pozlacený, tolikéž i konvici, flašku a botku stříbrnou a pozlacenou, dále sedm stříbrných šálků, větších a menších, z nichž pět také bylo pozlaceno, velkou stříbrnou mísu fasovanou a pozlacenou, jeden talíř stříbrný, deset velkých a 38 jiných lžic, šest lžiček na kaši »item šest jinších lžiček na kafe, když se někdo trefí«, dvě slánky stejné, jednu velkou kropenku na vodu svěcenou, ke dvěma kabátům velké knoflíky stříbrné; dále na jiných kabátech a kamesolinách, o kterých se však nepraví byly-li také v soudku uloženy, knoflíků stříbrných váhy 36 lotů, dva pasy stříbrné, tři agnuska s řetízkem, stříbro od Křikavy zastavené váhy 38 lotů a stříbro od Šornagla zastavené v ceně 117 zl. rýnských a konečně polámané stříbro váhy 20 lotů, což vše dělalo celkem 725$^1/_2$ lotů váhy. K tomu ještě náleželo stříbro váhy 44$^1/_2$ lotů na nových

[1]) Dr. Zikm. Winter. V měšťanské světnici starodávné 91.

lžících stříbrných, jichž v domácnosti užíváno. Z této poznámky jde na jevo, že předměty před tím uvedené náležely ku věcem starým.

Podobně shledáváme hojnost náčiní cínového. O mísách cínových se praví, že jsou velké neb malé, tlučené, tlučené a znamenané, neb jen pouze znamenané, na polívku, na pečeni, na holení, s nízkým neb vysokým krajem. O některých zvláště se praví, že jsou staré. K těm mísám patřilo ještě 9 ráfů, které se pod mísy staví. Celkem měla domácnost Hanusíkova 117 kusů mis. Také talíře byly rýsované neb znamenané, velké a malé, celkem 126 kusů; k tomu 20 šálků. 6 pechrů na pivo, 14 žejdlíkových konvic, 16 másných konvic, 5 velkých konvic, 8 slánek na stůl, 14 svícnů velkých a malých a 4 hrnce pro potřebu jinou, celkem 526 liber.

Měděného náčiní bylo 15 kusů, a totéž mělo být dle váhy rozděleno!

Závěť uvádí ještě jiné paragrafy, o nichž při stavbách církevních pojednáme; zde budiž toliko uvedeno, že P. P. Jesuitů bylo také 1000 zl. rýn. vzpomenuto.

Příklad závěti způsobu jiného podala roku 1758 Veronika Lexová, taktéž vdova po obchodníku a měštěnínu teleckém. Tam setkáváme se opětně se staročeskými truhlami ve 14. odstavci její závěti: aby to, co v truhle zapečet né se vynachází, obdržel pan Petr Joachym Fojt, vyjma jeden pás stříbrný, 9 párů stříbrných kroužků, jednu lžíci, jeden pár nožíčků, což věnuje vše Lenorce, v případě její úmrtí Verunce, vnučkám. V odstavci 15. a 16. odkazuje svým čtyřem vnučkám, k nimž tedy ještě »Kačena a Mariánka« přísluší, 50 liber cínu, který »pan otec jejich v truhle chová«, a čtyři štuky tenkého plátna, mimo to jednu truhlu Lenorce, jednu deku ku přikrytí Kačeně

a jednu Mariance. Ovšem, že i v této závěti vzpomenuto bylo účelů církevních a dobročinných.

V jiných kšaftech, třeba do starších dob spadajících, činí se výhradně zmínky o majetku nemovitém neb hospodářství a penězích, taktéž ve kšaftech druhé polovice století minulého řídké jsou zprávy o předmětech staršího původu; taktéž neuvádějí se jednotlivě, byvše zahrnuty v celek, ukrytý někde v almaře neb truhle. Přes to však častá jest zmínka o nádobí cínovém a měděném, jakož i někde o nádobí dřevěném. Podivuhodno jest, že o zboží hliněném zmínky nenajdeš, přes to, že dosud zachované památky domácí svědčí o značné výši průmyslu toho, nehledíc ani ku výrobkům porcelánovým, tehdaž ovšem ještě vzácným.

V rodinách předních pak hojné jsou zprávy inventářů o věcech ze zlata a stříbra. Tak kp. po zemřelém Arnoštu Tučíkovském z Grünhofu, měšťanu teleckém, který byl sousedem známého nám již Hanusika, našli jsme na 720 zl. rýnských toliko odhadnutou cenu stříbra různého náčiní, většinou zlaceného. I v tento čas velká většina kšaftů dotýká se výhradně majetku nemovitého, peněz, hospodářství a p. jak bylo i v dobách starších; nikde však nechybí »pia legata«, ke kostelům, špitálu, českému bratrstvu u sv. Ducha, tehdáž velice oblíbenému, domácím chudým, invalidům a na normální školy, kteréžto poslední dva odkazy, skorem z pravidla se vyskytující a třeba v obnosech dosti malých, jsou jaksi charakteristickou známkou našich kšaftů té doby. — Příklady tu uvedené nechť pomohou osvětliti nám poněkud domácnost na Telči ve stoletích minulých, pokud ještě hojně zachované památky nejsou toho dokladem.

---

c) O chrámech a kaplích v městě a na předměstích.

1. Kostel sv. Ducha.

V kapitolách předešlých poznali jsme nejstarší historii kostela sv. Ducha, kterýž pro své nevelké rozměry nazývá se v listinách často kaplí sv. Ducha u věže. Kaple ta, původně románská a nepochybně první svatyně nově založeného města, vystavěna byla z kvádrů tak jako věž, k níž přiléhá. Tomu nasvědčují veškeré substrukce i čelní stěna, částečně společná s věží, tak že jenom po stranách vynikající kvádrové zdivo její určuje původní velikosť i výšku kostela. V lodi byl kostel již původně ploše kryt jako četné svatyně jz. Moravy a zachoval svůj původní sloh přechodního stavitelství románského až do konce třetí čtvrtiny století XV., kdy Jindřich z Hradce na starých základech zdvihl stavbu novou ve slohu gotickém, však bez opěráků a s trojbokým závěrem presbyteria, jak bylo na stavbě původní. Vnitřek nevelkého a druhdy třemi gotickými okny osvětleného presbyteria (5·60—4·70 m.) překlenut klenbou hvězdovitou, tehdáž oblíbenou, kteráž jest rázovitou pro naši českou gotiku pozdní neb Vladislavskou.

Žebra klenby této sbíhají se na stěnách v konsoly téhož tvaru, jako vidíme v děkanském kostele sv. Jakuba dostavěném tehdáž právě z větší části. Tam, kde žebra v klenbě se protínají, spatřujeme jednoduché, kulaté svorníky, z nichž dva velké, ve hlavní ose klenby zdobeny jsou pětilistou růžicí pánů Hradeckých a známým jich monogramem M téhož tvaru, jaký vidíme na staré pečeti městské i na nepokažených kresbách pozdějšího znaku městského, kde nalézáme často za příčinou neporozumění tvaru původnímu onu značku v lilii proměněnu.

Klenba presbyteria jest zachovalá, i žebra a konsoly svědčí o dokonalé práci kamenické. Do lodě otevírá se presbyterium jednoduchým, též goticky sklenutým obloukem triumfálním, kterýž zastřen nyní tak jako pěkná klenba presbyteria všelikou strůjí divadelního jeviště.

Loď kostelní (7—12·50 m.) byla původně ploše kryta a osvětlena dvěma gotickými okny s pěknou dosud zachovanou kružbou. I v oknech presbyteria jest původní kružba zachována přes to, že okna tato byla částečně neb úplně zazděna. Okna v lodi jsou však jenom v pravé zdi, kdežto zeď levá nemá oken. Totéž shledáváme i při kostele sv. Jakuba. Ze staré stavby gotické pocházejí také jednoduché veníře obou vchodů do lodě s nadpražím přímým.

Historické zprávy o kostele sv. Ducha z dob starších jsou řídky. Tak roku 1487, když Václav z Maříže nadal oltář 10.000 rytířů ve farním kostele sv. Ducha platem 12 kop grošů, měl oltářník toho oltáře povinnost též v kostele sv. Ducha jedenkrát za týden mši sv. sloužiti a roku 1492 učinil Jiřík, »kněz kaple sv. Ducha« nadání k téže kapli platem 100 zl. uherských mimo ornát aksamitový zelený, kalich a křížek stříbrný. K nadaci této přidali občané z Telče 100 zl. a tehdejší pán telecký Jindřich z Hradce listinou, jejíž datum »v Telči od narození syna božího 1492 v neděli před hodem velebné Panny Marije na nebe vzetí«, dává k nadání tomu svou vůli, jmenuje poručníky jmění toho purkmistra a konšely v Telči a dovoluje Jiříkovi a jeho nástupcům domek při kapli postaviti, ku kterémuž účelu dává jim místo podle špitálu i vše ostatní k tomu potřebné.[1]) Od časů těch stálo obydlí kaplanů při kapli sv. Ducha na místě nynějšího domu várečního č. 98. (»U Hrbků«).

[1]) Viz „Zprávy církevní“ v první části tohoto díla.

Jak dlouho kaplani nadace zmíněné užívali, neznámo, neboť po celé století XVI. neznáme příslušných zpráv o kostele sv. Ducha. Že však služby Boží tu nezašly, lze předpokládati již z té příčiny, že kostela sv. Ducha potřebovali sousední špitálníci až do roku 1579. A že i na počátku století XVII. nebyl kostel opuštěn, dosvědčuje zpráva z roku 1612, kdy zvoleni byli od pana purkmistra a pánův radních za kostelníky k chrámu sv. Ducha Hons Prokeš a Jan Ježek a mimo to známy jsou účty kostela až do roku 1622, jež vedeny taktéž zprávou obecní. Z účtů těch dovídáme se, že příjem kostela sv. Ducha záležel z proseb či almužen vykonávaných v postě a o svátcích svatodušních, pak z výtěžku z krav zádušních. Příjmy těmito kryty všeliké výlohy, jež nebyly značné, poněvadž sloužena zde mše svatá toliko dvakráte do roka. Vydání byla tu skorem pravidelna za vosk na svíce, za mýdlo, víno, máje k Božímu Tělu a za trpík ku stlaní. Jedenkráte toliko zakoupen koberec ku svatodušním svátkům za jednu kopu 6 grošů (36 grošů).

Výtěžek z krav zádušních řídil se ovšem podle jich počtu. Mezi léty 1614—1622 bylo jich pět a roční čistý příjem z nich obnášel jednu kopu 7½ grošů bílých.

Od roku 1656 užívalo kostela české bratrstvo a bratrstvo sv. Isidora, kterýchžto vzpomínáno přečasto ve kšaftech hojnými odkazy.

Kostel měl tehdáž tři oltáře, hlavní sv. Trojice a v lodi po stranách Panny Marie a sv. Barbory. Dle zpráv visitační knihy při roku 1724 opatřovala česká kongregace kostel vším potřebným, tedy i paramenty a příjem jeho záležel z poplatků, jež placeny za zvonění umíráčkem (6 kr.), který objednal roku 1696 na věž měšťan telecký Tomáš Hoda. Mimo zvon ten 3 centy 37 liber těžký, založil týž Hoda při obci nadaci 200 zl. rýn. na

5%, aby poloviny úroků z té sumy jdoucích dostalo se zvoníkovi a druhá polovice připadla na opravu zvonu, avšak úroky z ní měly též připadnouti zvoníkovi.[1]) Dále měl kostel »in kapitali apud Illm. Dom. Telčensem« 300 rýnských, v hotovosti 172 rýn. 49 kr. 3 den., a census ex arce solvendus obnášel 108 rýn. Podle zpráv visitačních z roku 1730, měl kostel dosud tři oltáře, hlavní sv. Ducha, po straně evangelia oltář sv. Ignáce (druhdy Ondřeje) a po straně epištoly oltář sv. Xaveria, druhdy Panny Marie.

Bratrstva byla tu až do roku 1784, kdy kostel zrušen a ve skladiště proměněn. Za doby nejnovější upraveny místnosti jeho pro městské divadlo.

Důležitou však a zajisté i vzácnou památkou jest věž kostela sv. Ducha, kteráž zachovala většinou původní tvar do dneška. O rázovitých známkách její slohu promluveno již v kapitolech předešlých; dokládáme k tomu ještě, že okna její po dvou združená, nalézala se na všech čtyrech stranách, kdežto výše ležící okna potrojná umístěna toliko na třech stranách od města odvrácených, z nichž mimo to i stěna druhdy ku dvěma branám městským a příkopu hledící opatřena otvory napodobujícími tvar čtverlistu, což svědčí neméně o původním určení věže, jakož i o jejím slohu přechodním.

O věži kostela sv. Ducha dovídáme se v účtech městských, že obdržela roku 1610 nákladem obce nové hodiny. K účelu tomu zavolán hodinář z Prahy, kterýž maje k ruce jednoho pomocníka, zdržel se v Telči dva měsíce, zhotovil v té době nové hodiny na věž u sv. Ducha a zpravil mimo to staré již hodiny na věži při kostele sv. Jakuba, vše za honorář 126 rýnských mimo veškeré zaopatření. Tovaryš hodinářův obdržel ještě dva

---

[3]) Různé listiny, měst. arch.

rýnské zpropitného, načež dovezli oba hodináře Domašínští zpět do Prahy.

Mimo tato vydání byly všeliké ještě spotřeby při zdělávání nových hodin. Tak spotřebováno »na spiry« 12 liber mědi, libra placena po 10 groších, tolikéž zaplaceno 6 grošů »od vytažení pukel měděných k dvěma spirám«, mimo jiné ještě výdaje jako zedníku Vlachovi, pak za železo a ocel, jež placeny libra po $1^1/_2$ groši a $2^1/_2$ groši $^1/_2$ den. Konečně zavolán malíř z Hradce Jindřichova »ku malbě sper«. Tesaři vyhotovili příslušnou truhlu, v níž nádenníci táhli malíře rumpálem nahoru ku práci, již provedl barvami olejovými, obdržev při všem zaopatření 10 rýnských honoráře.

Tak pořídili Telečtí nové hodiny na věž při sv. Duchu, jež byly tu až do roku 1655, kdy dne 26. června udeřil blesk do věže, která i s hodinami shořela, jakož i značná část ulice a města. Po požáru tomto zůstal i kostel čtyři léta spáleništěm, a poněvadž patřil obci, chtěla jej ta opraviti; i žádala tehdejšího pána na Telči Viléma Slavatu o podporu, kterýž přípisem ze dne 2. července 1659 svolil k tomu, aby obec za příčinou opravy shořelého kostela a věže u sv. Ducha dostala bukové dříví, vápno, cihly a křidlice za mírnou cenu.[1])

Následující oprava věže připomíná se při roku 1684, kdy z gruntu Bárty Vondráčka ve Vydří Prostředním přijatých 17 rýnských vydala vrchnost na krov na věži u sv. Ducha.[2]) Nedlouho potom roku 1687 dne 26. Aug. učiněna opětná smlouva mezi magistrátem města Telče a hradeckým hodinářem Janem Ondřejem Möltzrem, aby při hodinách na věži zřídil čtvrtě a opravil, čeho by na stroji hodinovém bylo potřebí. Hodinář obdržel za práci

---

[1]) Archiv panský. Statistische Tabellen.

[2]) Staré gruntovní knihy v c. k. okresním úřadě.

9 rýnských a zavázal se na rok a den v případě potřeby každou opravu provésti zdarma a svým nákladem. Při práci té bylo zapotřebí 8 liber plechu, libra po 8 kr., 2 libry drátu, po 20 kr. libra, a 203 liber železa, cent po 6 rýnských 36 kr. počítajíc.

Roku 1644 provedena oprava stropu kostela, různé opravy na půdách věže a obnova hodin i ciferníku, kterémuž věnována opět větší pozornost. Malíř potřeboval tehdáž k oběma ciferníkům 10 liber běloby olověné, za 16 kr. libru, potom barvu černou, červenou a žlutou v úhrnné ceně 36 kr. Malováno bylo barvami olejovými, neboť spotřebováno 13 žejdlíků lněného oleje, po 7 kr. žejdlík. Z toho lze souditi, že ciferník na věži u sv. Ducha byl barev pestrých, však daleko ne do té míry, jako na věži při kostele sv. Jakuba, jak později se dočteme. Pozlaceny byly jenom ručičky, na věž vypotřebováno pět knížek zlata; jedna placena po 2 rýn.

Nová plechová krytba věže u sv. Ducha, jakou vidíme na starších vyobrazeních Telče, dávána roku 1787. Podobala se nynější krytbě věže děkanského chrámu. Výlohy obnášely 688 zl. a zapraveny sbírkou, na niž přispěli měšťané 261 zl., hraběnka Maria Johanna z Lichtenšteina 100 zl. a pokladnice kostela sv. Ducha 227 zl. Krytba tato zničena roku 1836 dne 4. října požárem, který vypukl v sousedství a rozšířil se na střechu kostela a věž, kteráž uvnitř úplně vyhořela, tak že i tři zvony její se rozlily a hodiny spadly. S opravou věže započato teprv roku následujícího nákladem obecním 12·000 zl. šajnů, k čemuž tehdejší pán na Telči, hrabě Leopold Podstatzky-Lichtenštein, daroval veškeré potřebné dříví.

Hodiny upraveny opětně ze starých, velký zvon váhy 13 centů 34 liber ulit nákladem Ludmily Olivové z Telče u jihlavského zvonaře a malý zvon pořízen tam-

též nákladem obecním a sbírkou soukromou. Oba svěceny roku 1842 dne 22. máje. Též nynější pěkná a slohová krytba věže pochází z těchto dob.

Četné požáry přestála tedy věž naše, aniž původní vazba kamenného zdiva značněji utrpěla. Vzácná památka tato pozdního slohu romanského, která pamatuje již půl sedma století, jest pravým klenotem města Telče, jakýž zasluhuje stále pečlivosti, aby i potomkům byl zachován. Stará slitina kamenná vzdoruje ovšem živlům nad vše jiné, přes to však i tu jest zapotřebí bedlivosti, aby škody vzniklé časem se nezhoršily.

Z původních památek kostela sv. Ducha zachována jedině socha Panny Marie, zakoupená po zrušení kostela v dražbě měšťanem teleckým Jos. Ingrišem, od kterýchžto časů zůstala při domě č. 25. Socha ta pochází ze starého oltáře Panny Marie, kterýž v dobách starších v kostele stál, byv nahrazen za dob kongregace oltářem sv. Xaveria. Socha jest umělá práce řezbářská pochodící z doby renesanční a jest 1·32 m. vysoká a polychromií opatřena. Ušlechtilá postava Panny Marie drží v ruce levé obnažené tílko Ježíškovo a v pravé ruce žezlo. Příjemný výraz obou tváří, dokonalost tvarů do podrobností pečlivě provedených, správnost poměrů i přirozený, nenucený pohyb těla svědčí, že dílo toto je prací uměleckou.

2. Děkanský chrám sv. Jakuba.

Na nevelkém prostranství v sz. koutě města poblíž staveb zámeckých založen farní, od XVII. století děkanský kostel sv. Jakuba. Kostel vystavěn dle zpráv městské kroniky r. 1273, což jest pravděpodobno. O bývalém jeho tvaru nemáme zpráv, avšak možno souditi dle některých analogií z kraje, že také dřevěná konstrukce při něm vyloučena nebyla. Domněnku tuto potvrzuje i

zpráva, že kostel vyhořel při požáru r. 1397, kdy vyšel oheň z blízké sladovny a také na město se rozšířil.[1]) Od těch dob zůstal kostel po delší dobu neopraven, poněvadž obyvatelé vnitřního města prosili staroměstského faráře Václava, aby za nepohody k vůli lidem starým sloužena byla mše sv. v pohořelém kostele sv. Jakuba. Brzo však potom započato již se stavbou kostela nového, neboť roku 1417 jmenuje se vedle faráře staroměstského Jan, farářem kostela sv. Jakuba[2]) a nad to i sloh gotické stavby choru a presbyteria jeví ráz té gotiky, jakou nalézáme při jiných stavbách jz. Moravy, jichž původ náleží do konce XIV. neb počátku XV. století.

Presbyterium jest uzavřeno třemi stranami osmihranu, avšak tím způsobem, že stěna střední proti hlavnímu oltáři jest širší než obě pobočné. Tato zvláštnost podmíněna již celkovou disposicí žebroví klenbového, neboť žebra vystupují z hlavic kulatých polosloupů umístěných na stěnách choru a presbyteria tak, že přepínají úhlem 45^0 celou prostoru na příč, osazujíce se na příslušné hlavici polosloupku strany druhé. Tím se stává, že protínající se žebra klenbová tvoří v půdorysu samé čtverečky a toliko při stěnách trojúhelníky rovnoramenné pravoúhlé, tak že celek podobá se, nehledě ovšem na rozdíl slohový, klenbě střední lodě Třebíčského chrámu klášterního.

Polosloupků jest kolem celého presbyteria a choru 10. Hlavice jich jsou okrouhlé, tvaru kalichového a patka tolikéž kulatá, jest téhož profilu jako římsa kordonová, která těsně pod okny kolem choru a presbyteria běží, a z níž ony patky polosloupků vystupují.

Zvláštností u nás oblíbenou jest římsoví mělkého profilu, kteréž v koutech presbyteria po obou stranách

---

[1]) Viz předchozí kapitolu o městě.

[2]) P. Gr. Wolny. Kirchl. Top. von Mähren III. 109.

oken již od podlahy vystupuje, tvoříc jakousi obrubu mezi stěnami presbyteria a klenbou.

Stavba chrámu přerušena nepochybně za vojny husitské, neboť dovídáme se z listiny známého nám již kardinala Juliana při roku 1443, že v kostele sv. Jakuba ode dávna již služby Boží slouženy nebyly pro starou zříceninu (..... »cum itaque sicut accepimus in predicta parochiali ecclesia tua dudum propter antiquam ruinam.... divina officia non celebrentur«). Za tou příčinou dovoluje Julian Václavovi, faráři téhož kostela, aby dokud nový kostel nebude vystavěn, služby Boží u oltáře přenosného odbýval. Zároveň nařizuje mu, aby se vynasnažil, by farní kostel jeho co nejdříve byl vysvěcen.[1])

Že brzo potom s další stavbou započato, dosvědčuje pozdní sloh gotický, jímž provedena dvoulodní stavba chrámová. Dobu její ukončení možno odhadnouti na základě dvou zpráv listinných, a to při roku 1469 dne 6. března, kdy jmenuje Jindřich z Hradce při nově zřízeném a posvěceném oltáři Panny Marie v lodi na levo poblíž choru zvláštního oltářníka, a k roku 1488, v Olomouci 8. října, kdy přijímá se od konsistoře nadání Václava z Maříže při oltáři 10.000 rytířů též v lodi nově zdviženého kostela sv. Jakuba (»de novo erecti et fundati«).[2])

Křížové klenby gotické lodě (24—12 m.) mají žebroví téhož spůsobu jako v choru a vynikají skorem bez přerušení ze stěn tří osmibokých štíhlých pilířů, osazujíce se na stěnách lodě v konsoly jednoduché, záležející toliko z několika tvarů vydutých a oblých. Vznešené vzbudovatele chrámu prohlašují pětilisté růžice na svornicích klenby lodní i presbyteria.

Do lodě možno vejíti dvěma vchody. Jedním na

---

1) Viz stranu 135. t. d.

2) Městský archiv, Listina č. XII. a XVI.

straně severní a druhým na straně jižní. Tento poslední vyniká nad onen zvláště pěkným rámovím svých gotických veniřů s nadpražím přímým.

Právo podační (jus listrae) označeno tu původně dvěma štíty po obou stranách portálu, z nichž jeden má pětilistou růžici, znak to pánů Hradeckých, a druhý štít s pruhem příčným v horní čtvrtině, jehož páni Hradečtí též užívali. Na místě těchto původních štítů, jež později byly zasazeny do kosiny gotického okna nad portálem nalézáme nyní v levo štít se znakem nynější vrchnosti a v pravo štít prázdný; oba však neměly již ovšem toho významu jako za pánův Hradeckých, neboť již od roku 1643 nenáleželo podací právo zdejší vrchnosti.

Portál stěny levé, jednodušší, avšak také s pozdními veníři gotickými, nalézal se původně proti portálu strany pravé v místech, kde nyní stojí oltář sv. Markéty a byl přenesen odtud na místo nynější.

Stavba chrámu sv. Jakuba zabírala koncem století XVI. nejpřednější místo mezi všemi chrámy a kostely na rozsáhlém panství Hradeckém[1]) a zůstala neporušenou až do roku 1638, kdy vystavěna nákladem Hynka Ladislava z Veitmile stavby důstojná kruchta zabírající co do rozlohy prostoru od čelní stěny chrámové až k prvnímu pilíři. Na kruchtu tuto přeneseny nově zřízené varhany z místa, kdež byly původně umístěny, což bylo v lodi nad oltářem Panny Marie (nyní Ježíška) na levo v rohu. (...... »ex loco supra altare B. M. V. in angulo ad sinistram«.)[2])

Stavbou kruchty změnil se ovšem toliko vnitřek lodě, však větší změnu přivodila kostelu doba pozdější po roce 1655 příchodem Jesuitů do Telče, kteří nemajíce

---

[1]) Na základě příslušného zápisu visit. knihy při roku 1730.

[2]) Zápisy v nejstarší matrice farní v Telči.

z počátku kostela vlastního, používali prozatím kostela sv. Jakuba, kde jim zřízena nová sakristie a jiné místnosti v přístavcích, jež původní stavbu kostela naprosto znešvařily. Těmi zazděna většinou okna choru, a v lodi vytlučena kružba oken až na jediné, aby přivodilo se kostelu dostatečného světla, neboť již od prvopočátku nalézala se toliko okna v pravé zdi lodě a choru.

Též některé z opěráků kostela zazděny jsou v přístavcích úplně neb částečně, což jinak z ohledů stavitelských dobrým úkazem pro zdar a snadnost odstranění toho, což nepřístojno.

Stará původní sakristie kostela v přízemku věže zůstala na dále v užívání kněžstvu při děkanství, jak bývalo před tím. Přístupna jest z choru a vyniká zvláště svojí pěknou gotickou klenbou hvězdovou. Po roce 1671, když Jesuité přesídlili se do vlastního kostela, používáno potom jen světlejší sakristie nové, kdežto stará sakristie stala se depositoriem, čímž ovšem zanikla druhdy pěkná místnosť její.

Dle knih visitačních z roku 1662 měl kostel sedm oltářů, a týž počet uvádí se i na dále. Ze starých oltářů zachovány podle jména mimo oltář hlavní, toliko oltář sv. Kříže, kterýž proměniv tvar svůj, obdržel i schránku skleněnou s ostatky sv. Markéty. Ostatky tyto byly za Jesuitů na oltáři téže svaté při pilíři uprostřed kostela proti kruchtě.[1]) Na místě oltáře Panny Marie, uvedeného již při roku 1469, postaven byl roku 1774 dosud stávající oltář Ježíška, v kterémžto roce pořízen i tomuto protilehlý oltář Panny Marie na místě staršího oltáře sv. Mikuláše. Mimo uvedené jsou v lodi ještě dva oltáře, jež však jako předchozí nesouhlasí s gotickým slohem stavby.

---

[1]) Liber visitacionis dekanatu Telčensis.

Též hlavní oltář sv. Jakuba podle zpráv knih visitačních i archivu farního proměnil několikráte svůj tvar i zevnějšek. Tak počátkem minulého století byl prý starý oltář již tak sešlý, že sochy svatých byly na něm otlučeny a veškerá architektura jeho červotočinou poškozena. Toliko obraz jeho nazývá se stkvělým. Však nedlouho potom připomíná pozdější visitace při roku 1730, že již roku 1725 byl zřízen oltář nový s dvojitým obrazem totiž sv. Jakuba a sv. Trojice (»cum duplici imagine una scti. Jakobi in gloria, altera scti. Trinitatis«), a s pěti sochami. Po několika ještě obnovách oltáře hlavního pořízen konečně roku 1879 za děkana Josefa Plhala nákladem 3000 zlatých gotický oltář nový, s bohatou polychromií a zlacením dle návrhu slovutného stavitele dómu Pražského Josefa Mockra, kdežto práci provedla dílna J. Leimerova ve Vídni. Tehdáž upraven také vnitřek choru a presbyteria tak, jak jej nyní spatřujem.

Že zvláště za starších dob kostel nejen hojnými, ale i vzácnými předměty a paramenty byl opatřen, netřeba dokládati, když známo, že páni Hradečtí a Slavatové byli pány na Telči. Mimo to i mnohých věcí dostalo se kostelu od nábožných občanů.

Pokud tohoto se dotýče, nemáme bohužel zpráv z časů starších, za to ale z doby, kdy bychom nejméně toho očekávali; míníme tím poslední léta vojny třicetileté. Zápisy ty, znamenané částečně vlastní rukou děkana Jiřího Nodelia, nalézáme v nejstarší matrice na počátku a počínají rokem 1635 dne 13. listop.

Tehdáž darován kostelu od dědiců Havla Vlka, někdy primatora a souseda, ornat červený tupldamaškový a 10. pros. „alba s mřížemi" od Maruše, vdovy téhož.

20. února, pokrývka na malý oltář pod křížem od manželky Kašpara Hamerníka, souseda zdejšího.

2. března, pokrývka na oltář pod kříž od manželky Adama řemenáře, souseda zdejšího.

3. května, pokrývka na velký oltář od Salomeny Zlatuškovy, sousedky zdejší.

7. června, pokrývka na křtitelnici od Reginy, vdovy po Valentovi Krejčím, sous. zd.

20. srpna, opět pokrývka na křtitelnici od manž. Urbana Zkopeckého, sous. zd.

29. září, košilka na děťátko zlatem vyšívaná a šátek podobný na kalich od Václava Lipky, soldata pod regimentem pana generala Don Baltasara de Maradas.

3. října, fertoch na obraz Panny Marie u velkého oltáře, tupltikytový od Oršily, manželky Adama Alberto, sous. zd.

8. list., bílý fěrtoch na velký oltář Panny Marie od Marie Holické, na ten čas paní purkrabové panství Teleckého.

Léta 1637 dne 7. ledna, červená plena tykytová na obraz Panny Marie na velký oltář od paní Magdaleny Bohdanecké z Hodkova.

10. února, 3 obrazy zázračné Panny Marie a jeden obraz sv. Vavřince od Jana Beránka, sous. zd.

5. dubna, obraz sv. Ludmily od Ludmily Řemenářky.

15. května, obraz jeden od paní Alžběty Neivirtovy, manželky t. č. písaře obročního.

Léta 1638 dne 13. dubna, obraz Ježíše v srdci od Matouše Šaška, řezníka a souseda zdejšího.

14. května, šátek na kalich, červeným hedbávím a zlatem prošívaný od Doroty, manž. Jonáše Vlka, spoluradního.

10. června, šátek na kalich černý, zlatem prošívaný od paní Maryany Albertovy.

13. července, plena na kalich hedbávím vyšitá. Item šátek podobný na kalich od paní Alžběty, manželky pana Mathesa Neivirta, písaře obročního.

4. srpna, dvě korouhve červené, tupldamaškové se čtyřmi evangelisty od Jana Hájka, mistra v panském pivovaře.

13. listop., dvě soukenná antipendia červená, jedno na velký oltář a jedno na malý pod kříž od Jakuba Bernarta.

15. listop., dvě pleny od manželky předešlého. Jedna „s barvami“ k sv. Jakubu a druhá s černým (vyšíváním) k sv. Duchu.

29. listop., dvě poduštičky z modré tupldykyty na oltář Blahosl. P. Marie od Voršily, hospodské, jinak Pavla Daňka manželky.

Potom následují zápisy latinské, jež dotýkají se našeho předmětu

teprv rokem 1640., kdy Matěj Neivirt daroval kostelu sv. Jakuba stříbrný zvoneček 9 lotů váhy.

15. června, pokrývka a dvě roušky vyšívané pro velký oltář.

23. června, zelená casule damašková se zlatými květy, item štola s manipulí od p. Břečkové, jinak Fojtové.

Roku 1640, 28. června, mosazný svícen s dvojitými rameny od uroz. p. Mart. Linhartovského z Ostrova a na svobodném domě v městě Telči.

27. září, přikrývka na velký oltář od vdovy Maryany Alberto.

Roku 1641 dne 19. března, stříbrný kříž od výše již uvedené Břečkové.

7. června, dvě casule, červená a bílá se štolami a manipuly; tato pro oltář sv. Jakuba, ona pro oltář Panny Marie, od uroz. pána Mart. Linhartovského z Ostrova.

Roku 1643 od téhož dárce černá casule se vším příslušenstvím a pěkná alba.

Roku téhož darovala urozená dcerka Kateřina Koňasová z Vydří roušku na kalich bohatě zlatem vytkanou.

14. srpna, Mart. Neivirt antependium barvy blankytné u prostřed s obrazem Panny Marie s dětátkem.

Roku 1644 paní hraběnka Slavatová, manželka Joachyma Slavaty, darovala casuli s příslušenstvím, jakož i kalich, antependium a albu.

Však tímto končí již zápisy. A roku 1645 čteme dále, že nic nebylo dáno, ale že bylo vzato nepřátely Švédy do města vniknuvšími. (Nihil fuit oblatum sed potius ablatum per hostes Suevos in civitatem irrumpentes.) Vzata byla pěkná monstrance stříbrná veskrze pozlacená, čtyři pozlacené kalichy, jedno ciborium, pacifikal a casule stříbrem protkávaná. Že mnohé z věcí byly uchráněny, lze předpokládati, neboť jeden z nejdražších skvostů kostela farního, stříbrná a pozlacená monstrance gotická, pocházející ze století XV. byla kostelu zachována, mimo to zdá se, že mnohý skvost z doby starší chová »inventarium všech věcí k záduši sv. Jakuba patřících«, kteréž bylo sepsáno dne 30. Julii 1683.[1]) Tam shledá-

---

[1]) Příslušná listina v museu městském.

váme na prvém místě výše uvedenou monstrancí, o níž praví visitační kniha při roku 1730, že prý dána byla kostelu paní Esterkou ze Schönovic. Mimo tuto monstrancí velikou uvádějí se dále dva kalichy i s patenami, zlaté, velkých i malých pozlacených kalichů 16, veliké ciborium pozlacené, ve spůsobě hroznu, item jiné ciborium velké pozlacené, menších a větších paten pozlacených 17, stříbrných kalichův větších a menších 12, paten stříbrných 11, dvě stříbrné konvičky se šálkem stříbrným, pozlaceným, hlava stříbrná, lampa stříbrná patřící k Matce Boží, zvoneček stříbrný, pár stříbrných svícnův, ruka stříbrná s reliquiemi, stříbrných křížův velkých a malých 7 a stříbrná kaditelnice s loďkou.

K tomu připojeno »poznamenání věcí, které zůstávají in secreto«: Předně reliquiarium veliké, item druhé menší pozlacené, více tři reliquiaria zlacená malá, jeden malý křížek pozlacený, item dvě reliquiaria na spůsob agnus Dei, item v zelené dykytě rozdílné stříbrné kousky. Při těchto věcech uloženo jedno špitálské obligací na 1001 rýnských a kostelních peněz 360 rýn. a konečně poznamenáno »co dole zůstává pro služby Boží«. Byly to 3 kalichy pozlacené s patenami, monstrancí menší, ciborium pozlacené, pacifikal, jeden koflík pozlacený, crismarium stříbrné, stříbrná pipl (rourka pro kalich), a dvě ampulky stříbrné se šálkem z téhož kovu.

Mimoděk ovšem naskytuje se nyní otázka, zda-li co zachováno bylo z bohatých sbírek oněch. K této otázce nelze nám bohužel odpověděti jen tolik, že nepříznivé doby na počátku tohoto století, jež pro sta nenahraditelných památek uměleckých staly se osudnými, zničily skorem vše. Tak na příklad jen chrám sv. Jakuba odvedl předmětů dle váhy drahého kovu 24 liber 12 lotů ku rozlití erarem. Vyplacena jenom zmíněná již monstrancí go-

tická. Však nestalo se tak vždycky a všude, poněvadž lnul vkus dob tehdejších více ku předmětům původu novějšího, než ku památkám slohů starých.

Gotická monstrancí naše patří k oněm století XV., jež vynikaly bohatostí tvarův a velikostí nad starší památky toho spůsobu. Dle výše uvedeného zápisu v knize visitační odkázala prý Esterka ze Schönovic ku pořízení této monstrancí křížek (nepraví se jaký), a 100 zl. pro zlatníka a zlato. Přes to, že zpráva tato zní dosti neurčitě a jest bez data, jakož i, že není zpráv historických, jež by ku památce této se vztahovaly, určujeme přece dobu její vzniku na počátek druhé polovice století XV. a to jenom pro čistý její sloh gotický a přesně architektonické rozluštění všech podrobností bez nápadných tvarů pozdní gotiky. V baldachynkách obou křídel i věžovité části střední stojí sošky sv. Petra, sv. Pavla, Panny Marie s děťátkem a nejvýše Kristus na kříži, kterýžto tvoří kmen stromu o třech větvích; na krajní větve přibity jsou ruce a o střední opírá se hlava Spasitelova. Mimoděk připomíná nám tato skulptura podobný spůsob přibití těla Kristova v Mater verborum. Též šestiboký podstavec zdobený ornamentem prolamovaným a s ořechem umělé práce zlatnické pojí se s ostatním v pěkný celek. Monstrancí jest 93·4 cm. vysoká a váží 3·5 klgrm.

Z předmětů kostelních zasluhují povšimnutí varhany. Že měl chrám sv. Jakuba varhany již za dob starších, dosvědčují knihy městské, kde uvádějí se jména varhaníků. Též původní umístění varhan známo nám z předchozího vypravování. Tehdáž neměly však těch rozměrů jako varhany nové, dosud stávající, jež svým nákladem pořídil známý nám již hejtman zámecký, Hynek Ladislav z Veitmile. Stavitelem jich byl Pavel Viertel, od něhož máme v archivu musejním stížný list německy psaný, kde

stěžuje si panu hejtmanovi do tehdejšího varhaníka, který proti vůli jeho kázal zámečníkem varhany otevříti a na ně hrál. Stalo se tak dle znění listu v době, dokud práce nebyla úplně dohotovena a varhanář za ni měl ručiti. Za tou příčinou nebylo dovoleno než v určený čas varhan použíti, neboť praví se v listu, že varhany jsou »bei der Kirchen ein Kleinodium oder Schatz Gott zu Ehren und Ihren Gnaden (pana hejtmana) zu einem Wohlgefallen, (und soll) nicht einem zuwiderem Schuster oder Leinweber zu gefallen geschlagen sein (sic)«.

Dne 3. července 1697 stala se smlouva mezi P. rectorem zdejší kolleje třetího zkušení (tertiae probationis) jakožto patrona a vzácným magistrátem města Telče s jedné a panem Matesem Frant. Menšíkem, varhanářem se strany druhé v příčině reparírování varhan v kostele sv. Jakuba. Varhanář zavázal se dílo náležitě dokončiti a postaviti, začež jemu »od téhož záduší bez odpornosti 40 zl. rýn. a k tomu diskreci 1 zl. 10 kr. dáno býti má«.

A téhož roku, dne 22. května Šimon Oliva, provazník, Havel Teymal, mlynář na baště, a Jan Veselý »obnovení shromáždění literátského spůsobiti umyslili, poněvadž malý počet zpěváků literátských se vynachází«; žádají tudíž purkmistra a radu města Telče, aby tito »pomocí a nějakou mzdou, též obyčejnými předešlými nadacemi jim milostivě se prokázati ráčili«! Že potom zpěv i hudba chrámová s výsledkem byly pěstovány, dosvědčují častá nadání k tomuto účelu, jakož i jiné zprávy hodnověrné.[1])

Konečně jest nám zmíniti se o některých kamenech náhrobních, jež druhdy nalézaly se v kostele v dosti značném počtu. Již vícekráte bylo uvedeno, že chrám sv. Jakuba obíhal hřbitov; z tohoto vedl vchod do nevelké

---

[1]) P. Gr. Wolný. Kirchl. Topogr. v. Mähren III. 101.

krypty, kterýž v době novější byl zazděn, tak že nyní jen kříž určuje místo, kudy vcházelo se do krypty. Mimo kryptu nalézaly se v lodích ještě některé pohřební sklípky.

Pohřeb v kostele vykonával se toliko při osobách o církev zvláště zasloužilých. Tak na příklad, dle zpráv Paprockého, Kateřina z Valdštýna a na Polné, choť pana Zacharyáše z Hradce, pohřbena r. 1571 ve farním chrámu sv. Jakuba v Telči a to v choru, proti hlavnímu oltáři, kdež nalézá se dosud na dlažbě její kámen náhrobní, zrobený z červeného mramoru. A když syn její Menhart Lev z Hradce zemřel (v Polné v lednu roku 1579), popochován dle téhož svědectví vedle popele své matky »na pravé straně velikého oltáře«.[1])

Dle zpráv Volného nalézaly se v chrámě sv. Jakuba ještě roku 1780 náhrobní kameny Arnošta Koňasa z Vydří († 1403), Elišky Koňasové z Vydří († 1497), Františka a Doroty Koň. z Vydří (1497). Ze století XVII. máme zprávu k roku 1644, kdy zakoupen hrob v chrámě sv. Jakuba urozeným pánem vladykou Martinem Linhartovským z Ostrova za 100 zl. pro syna jeho Šimona, který zemřel na Telči roku 1644 dne 30. máje.[2]) Dle zpráv novějších nalézala se prý v kryptě většinou těla duchovních zdejšího chrámu. Příkladem k tomu nám jedině závěť děkana Jana Jiřího Nodelia († 22. června 1650), který v odstavci prvém nařizuje, aby tělo jeho »náležitě v chrámě sv. Jakuba a pokudž možno v kůru v sukni, albu a ornat oblečené pohřbeno bylo«.

Dosavadní kameny náhrobní, jež nalézáme ve dlažbě chrámové jsou silně vyšlapány, tak že zřetelnějším jest jenom znak Sedlovských ze Ctiboře na kameni blíž kruchty v levé lodi chrámové. Mimo ty jsou ještě v dlažbě ně-

---

[1]) Paprocký. Zrcadlo slavného markrabství Moravského fol. 39.
[2]) Protokoll farní v Telči.

které kruhy železnými opatřené kameny, jež kryjí hroby z minulého století.

Pokud Jesuité používali chrámu sv. Jakuba společně s duchovenstvem farním, měli svoji kryptu při kapli mrtvých »in sacello mortuorum ubi cripta«, kde stál oltář sv. Kříže (nynější kaple Božího hrobu[1]).

Věž přiléhá ku chrámu sv. Jakuba k choru (7·65—8·28) a pochází z téže doby jako stavba lodě. Přístupna jest, jak obyčejno, šnekem zevně k ní přilehlým. V poschodí, kde jsou zvony, zachována dosud pěkná kružbou opatřená okna gotická, kteráž v době pozdější byla částečně zazděna. V přízemku věže nalézá se stará sakristie, sklenutá pěkným klenutím hvězdovitým a žebry, a nad ní místnost menší, jíž nazývají starší zprávy tajným depositoriem. Tak na příklad visitační kniha z roku 1724 uvádí tu »ocultum depositorium in quo depositi sunt calices etc. etc.« a praví dále, že byla v ten čas místnost ona dokonale uzavřena železnými svěráky (nunc de novo ferreis cratibus bene unitum). Přístup k místnosti této, jakož i ku bývalým varhanům, umístěným tehdáž v levém rohu lodě, není dosud určitě znám, lze však předpokládati, že vedl se sakristie nahoru ve tloušce zdiva věžního, o čemž nepochybně při nastávající obnově kostela i věže a po vybourání některých zazděných vchodů starých jistoty se nabude.[2])

---

[1]) Liber visitationis dekanatu Telčensis a. 1724.

[2]) Přičiněním o památky umění církevního u nás zvláště zasloužilého veled. pana děkana Aloisa Hrudičky kons. rady, započne se na jaře s opravou děkanského chrámu podle plánů schválených c. k. ústřední komisí pro výzkum a zachování památek umění stavit. Chrám zbaven bude nepřístojných a jej znešvařujících přístavků na straně j., čímž celá svatyně objeví se v původním slohu i tvaru tak, jak ji postavili pánové Hradečtí. Též budou prolomena zazděná okna choru a opatřena malbami na skle jakož i vnitřek vystrojen slohovou polychromií.

Věž byla obydlena povždy hlásným, jehož obydlí nalézá se tu dosud. Též hodinami byla opatřena mnohem dříve než Svatodušní věž, neboť roku 1610, když pořizovány nové hodiny na věž tuto, připomíná se v účtech městských i oprava starých hodin na věži při chrámu sv. Jakuba. Tehdáž vyhotovil Jeremiáš Vlach všecky tu potřebné práce zednické, přičiniv povždy k vůli důkladnosti soli, »když vápno k spíře rozdělával.« Činili tak předkové naši hojně, když dílo mělo býti důkladno.

Novou krytbu plechovou obdržela věž roku 1687. Potřebný plech přivážen z Prahy, soudek za 22 rýn., kopa hřebíků placena po 14 kr., libra olova po 8 kr., libra »krimšpátu« po 1 zl. 12 kr. a libra cínu po 19 kr. Ku nátěru použito též barvy červené (po 4 kr. libra), jež mísena s »bleiveisem«, jehož libra placena za 24 kr.

Podle některých účtů od roku 1683 řídil a opravoval hodiny věžní zámečník za honorář 20 zl. ročně, kteroužto sumu vybíral buď v částech peněžních anebo v prosticích soli.

Nové hodiny dávány na věž opět roku 1740 a to se značným nákladem, neboť pan primator vyplatil Janovi Křížovi na smluvenou cenu »zatim dvě stě a osum zlatých osum kr.« Do Jemnice poslali páni pro lipová prkna »na compas«, kterýž vymalován domácím malířem za 9 rýn. Týž byl zajisté velmi pestrý, jak dosvědčuje hojné upotřebení různých barev. Tak zaplaceno od obce za libru minia 16 kr., za dvě libry »braun roth« 8 kr., za půl libry »šmaltru« 12 kr., za půl libry »aurum pigmentum« 6 kr., mimo bělobu a křídu, kteréžto libra stála 8 kr. K tomu upotřebeno ještě čtvrt centnýře lněného oleje za 2 zl. 15 kr. a tři libry »silbergletu« po 8 kr. libra. I zlacení bylo dost hojné, neboť zaplaceno panu Sedlářovi za 5 knih zlata »na pozlacení čisté« 20 rýnských »a poněvadž

se ještě zlata nedostávalo, přivzata jedna kniha za 3 rýn. 10 kr.« Hodiny spravoval potom jak před tím zámečník za plat 15 rýnských ročně. O následujících opravách věže nenašli jsme účtů.

Prodlením času zanikly ovšem malované spiry věžní a nahrazeny v dobách novějších obyčejným terčem hodinovým. Krytba věže však zachovala přes pozdější obnovy týž tvar jaký měla ve století minulém. Ten však s gotickou stavbou věže naprosto nesouhlasí.

Věž chová čtyři zvony. Největší, sv. Jakub, dle zápisů 40 centů těžký, pochází v roku 1603 a byl ulit mistrem Lukášem Kandlerem v Jihlavě. Další osvětlují následující nápisy:

»Joachim Voldřich z Hradce na Hradci a Telči, císaře Římského, Uherského a Českého Jeho Milosti Radda, Komorník a Purkrabě Karlštejnský.«

»Za rychtáře Matěje Elyáše a písaře radního Jakuba Venclovic«.

Uprostřed v čele zvonu umístěn v levo znak a jméno Stylfryd Fejrar z Malikova, potom znak pánů Hradeckých, v pravo znak a nápis Mikuláš Sedlecký ze Ctiboře a dole uprostřed pečeť s letopočtem 1603 s obrazem vlka nesoucího beránka a jménem Havel Vlk.

Nejníženji čteme: »Léta 1603 při času sv. Václava slitej zvon tento ke cti a chvále Boží a sv. Jakuba za ouřadu ty časy primatora Jana Mydláře, Jakuba Pernikáře, Jakuba Drdáka, Sebastiana Jelinka, Šimona Polnického, Bernarda Picky, Jana Lisska, Jana Břečky, Matěje Sainbelle, Jana Hlaváčka, Šimona Kreckeho, Zacharyáše Paule«.

Pod reliefem Piety jest nápis »Za děkana kněze Řehoře Svidera«, a v zadu pod obrazem sv. Jakuba »Master Lukas Kandler von Iglau D. K. A. S.«

Druhý zvon jest nejstarší a polovinou menší pře-

dešlého. Nápis jeho zní: »Tento zvon jest dělaný skrze Zvonaře Jakuba ke cti a chvále Pána Boha R. 1550«. Dole pak: »K svolání slova božího proveď mne bože po cestě tvé kráčeti budu v pravdě tvé«.

Ostatní dva zvony jsou mladší. Jeden posvěcen za děkana a faráře teleckého Rudolfa Lipky (1754—1783) a druhý přelil roku 1774 Jan Jiří Becl ve Znojmě.

Při chrámě sv. Jakuba nalézá se ještě pěkná chodba křížová, loni patřičně opravená a okny opatřená, čímž chráněna před vlivem povětrnosti nepříznivé. Založena někdy po roce 1737 odkazem nám již známého měšťana teleckého Ondřeje Hanusíka, který ve své závěti odkázal k účelu tomu dvojí várku piva v ceně 300 zl. rýn., a kdyby tato částka nepostačovala, pak mělo ještě se přidati z vypomínaných activ dluhů 100 zl. rýn.[1])

Filiální kostel Jména Ježíš, druhdy jesuitský.

Jak z předešlého vypravování již známo, založila kostel tento hraběnka Františka Slavatová a vysvěcen byl dne 11. září roku 1667 arcibiskupem olomúckým Karlem z Lichtenštejna. Stavba kostela jest renesanční s klenutou prostornou lodí a emporami po stranách.

Z baročních oltářů vyniká zvláště hlavní, opatřený řezbami laika Václava Kovandy; původní jeho obraz, představující také sv. Ignacia, byl prací proslulého malíře českého Karla Škréty, u něhož Františka Slavatová objednala malbu za cenu 400 zl.[2]) Dle svědectví zasloužilého sběratele zpráv o předmětech uměleckých Jana Pet. Cerroniho, jehož rukopisy chovány v museu Františkově

[1]) Městský archiv. Protocollum Transactionum etc. č. VIII.

[2]) Litovati jest, že podrobné zprávy o předmětě tomto nelze na ten čas nalézti, přes to však hodnověrnost zprávy založena na svědectví mnohých současníků, již četli ještě dotčenou smlouvu v originale.

v Brně, byl obraz Škrétův r. 1747 sňat a nahrazen malbou dosavadní, již provedl Daniel le Gran za cenu 200 zl. Původní obraz Škrétův dostal se nepochybně do nějaké sbírky soukromé.

Postranní oltáře sv. Josefa a Panny Marie, opatřené řezbami Frt. Jos. Hamba, mají obrazy od Ign. Raaba, jež byly několikráte nedobře obnoveny, tak že nenalézáme po typickém koloritu a technice Raabově skorem již ani stopy. Ze starší doby jsou též obrazy sv. Frant. Xaverského a sv. Aloisia. Zvláštního povšimnutí zasluhuje ještě umělé řezané Tělo Kristovo na kříži v životní velikosti na pravé straně presbyteria.

Kostel měl druhdy značné jmění, jemuž položila základ zbožností proslavená Františka Slavatová, která jej opatřila též hojnými a vzácnými paramenty a všelikým náčiním církevním. V ohledu tom vynikala i většina nejzámožnějších rodin městských, pamatujíc za života i v odkazech kostela jesuitského značnými dary. O hojnosti náčiní církevního při zdejším kostele podává důkaz ještě doba po zrušení řádu, neboť bylo odvedeno roku 1810 toliko z tohoto kostela za 25 liber 20 lotů stříbra eráru, proti dvěma obligacím v obnosu 1300 zl. v. m. A posavádním dokladem dřívějšího bohatství kostela paramenty a předměty církevními jsou hojné ještě památky ceny umělecké. Buďtež tu nejprv uvedeny ony paramenty, kterých dostalo se kostelu Františkou Slavatovou. Sem patří zvláště nejstarší dvě casule brokátové s rostlinným ornamentem, protkávané hedbávím různých barev. Vzorky brokátové mají charakter baročního stylu vypočteného na značný účinek a jsou starou prací lyonskou. Téhož původu jest i šest jiných casulí, jež převládají barvou jasnou a méně křiklavým vzorkem. Casule tyto budily značnou pozornost na výstavě paramentů ve Vídni,

kde nedlouho před tím provedena na nich nákladem 900 zl. za důst. p. děkana Plhala nutná již oprava. K památkám těmto druží se ještě jiné 2 casule, 2 dalmatiky a jeden oblek, jež vyznačují se vzorkem naturalisticky pojatým s květy značnějších rozměrů a nápadné pestrosti barev, tak že celek tvoří dojem až křiklavý. I původ těchto vzorků sluší přičísti jenom lyonským rukodílnám, jimiž hlavně v život byl uveden. Zůstávajíce jenom při těchto příkladech povšimněme si ještě některého náčiní nejcennějšího.

Nejstarší jest tu původní velká baroční monstranci stříbrná a pozlacená, druhdy pravými drahokamy posázená, dále zasluhuje veškeré pozornosti krásné baroční ciborium, stříbrné a zlacené a konečně 3 velké kalichy taktéž práce baroční. Nejmenší z nich opatřen nápisem: Victorin et Margareta filio suo P. Francisko Svoboda A. 1738. Ostatní dva kalichy tvarem velice podobné, vynikají zvláštní bohatostí kupy i ořechu. První z těchto má na ořechu i kupě z ornamentiky baroční vystouplé 3 plochy elliptické, jež vyplněny jsou deskami porculánovými též tvaru elliptického, na nichž nalézají se figuralní malby ze života řeholního, provedené pouze barvou červenohnědou na téže půdě. Kalich má nápis T. P. Augustinus Schmidt, prior, fieri fecit.

Nejvzácnější však památkou jest kalich poslední, neboť v jeho bohaté ornamentice baroční umístěny na kupě podobným spůsobem jako prve na třech význačných místech ovalné destičky porculánové, na nichž jsou provedeny drobnomalbou práce umělecké, obraz Nejsv. Trojice, seslání Ducha sv. a z mrtvých vstání Páně. I na ořechu nohy umístěny podobně tři destičky s miniaturami, klánění se Nejsv. Svátosti, Narození Páně a konečně obraz, na němž viděti v pozadí šik válečný a v popředí vévodu Karla Lothrinského s biskupem na koni, kterémuž

klade anjel s nebe kříž do rukou. Patrně dotýká se výjev tento současných válek tureckých, což dosvědčuje i na noze kalichu vyrytý nápis: »Udalricus, Procopius Michael de Marco, Telčensis, Decanus Cremsiriensis A. 1686 Quo Buda Turcis Erepta,[1]) in Qua Corpus eius reqniescit«.

Pod lodí kostela nalézá se dosud prostorná krypta, a inventář v archivu farním »Consignatio pie in Domino defunctorum et in Cripta Esiae. S. S. Nominis Jesu sepultorum« uvádí jména dobrodinců kostela i Jesuitů, již tu pohřbeni. Nejprv pohřben tu manžel zbožné zakladatelky Jáchym Oldřich Slavata, jehož tělo přeneseno po přání Františky z Mostu nad Murou ve Štýrsku do Telče a pochováno tu opětně dne 25. máje 1673. Tři léta potom, pohřbena vedle manžela svého i Františka Slavatová, která zemřela dne 22. září 1676.

Z rodin měšťanských pohřbeni v kryptě uroz. paní Alž. Hodová (24. 4. 1705)[2]) a manžel její Tomáš Josef Hoda z Elborodu, měštěnín a spoluradní města Telče, obzvláštní dobrodinci kolleje telecké i kostela sv. Jakuba (20. 11. 1709). Dále urozený pán Lud. Jan de Gregorio, měštěnín a spoluradní města Telče (9. 10. 1716), též manželka jeho urozená pani Justina Barbora de Gregorio (31. 8. 1739).[3]) Ze starých rakví cínových nenajdeš však v kryptě naši již ani památky. Byly na počátku tohoto

---

[1]) Budín dobyt roku 1686 v noci dne 2. září vévodou Karlem Lothrinským, před očima velkého vezíra Solimana, čímž vzalo konec panství turecké v Uhřích trvající 145 let.

[2]) Mimo známé nám již nadace a založení, jež učinili oba členové rodiny, darovala Hodová kostelu jesuit. 400 zl. na světlo lampové před jedním oltářem (1710) a manžel její daroval na školy humanitní při klášteře 1700 zl. a 3000 zl. „ad docendam Rhetoricam et Poesim“ (1710).

[3]) Just. B. de Gregorio darovala r. 1719 5000 zl. a r. 1724 3000 zl. pro dva ranní kazatele, aby v tomto kostele každou neděli a svátek ranní kázání měli. Jesuité brali z jistiny této roční úrok 320 zl. Wolný III. 113.

století rozlity, při čemž neušetřeno ani sarkofagu vznešené zakladatelky. Za stržené peníze postaveny prý oba nepěkné oltáře sv. Šebestyana a sv. Jana Nepomuckého v děkanském chrámu Páně.

Na dvou věžích kostela visí 3 zvony, z nichž toliko jeden jest z doby založení kostela. Ten ulil r. 1665 Joachim Grosse ve Vídni, ostatní dva, jež ulil Ignac Becl ve Znojmě, pocházejí z roku 1751.

* *
*

Z dalších kostelů v městě sluší uvésti: Hřbitovní kostel sv. Anny na Velkém předměstí, který postavila r. 1711 na novém, hraběnkou Slavatovou založeném hřbitově hraběnka Františka z Lichtenšteinů, paní na Telči. Kostel jest stavení jednoduché, bez slohu. Obraz na hlavním oltáři maloval r. 1720 vídeňský malíř Ant. Rondez.

Na »Novém předměstí« neb »Štěpnici« vystavěl roku 1719 též známý nám již měšťan Ondřej Hanusík kapli Panny Marie, pořídiv kamennou sochu P. Marie dle zázračného obrazu v Maria Brunn v Uhřích. Z výtěžků 135 zl. měla být kaple opravována a v ní do roka 3 mše slouženy. Po r. 1786 prodána Mat. Drdáckému ze Štěpnice, který ji daroval opět k účelu původnímu. Původní kaple tato zvětšena v kostelík s věží asi před 25 léty nákladem občana Štěpnického Jos. Tomáška. Kostelík ten má nyní základního jmění 1800 zl. a jest v něm každého měsíce 1. čtvrtek sloužena mše sv.

Nedaleko města na straně z. stojí ještě na dominující výšině kostel sv. Jana Nepomuckého, vystavěný mezi léty 1726—1728 Frant. Ant. hrabětem z Lichtenštejna, pána na Telči, který dle pověsti chtěl tu prý založiti klášter Františkánů.

Kostel jest pěkná stavba baroční půdorysu křížového s dvěma věžema v průčelí. Před rokem 1830 nalézala

se nad křižením kostela velká kopule osvětlená 6 okny, kteráž snesena po požáru, vzniknuvším udeřením blesku dne 16. června 1830. Požár ten zničil i původní plechovou krytbu obou věží a 3 zvony, z jejichž zbytků ulity nynější dva. Kostel opraven tehdáž nákladem nynější vrchnosti. Hlavní oltářní obraz sv. Jana Nep. nahrazen roku lonského novou zdařilou kopií, již provedl akademický malíř Čeněk Neumann.

d) Zámek panský.

Původ hradu Telče spadá do dob hrazení města a existence jeho doložena již na počátku století XIV. několika zprávami historickými. V nejstarší části nynějšího zámku lze dosud sledovati rozlohu původního hradu Telče přes to, že skorem vše, co starého zdiva tu zachováno, náleží již období pánů Hradeckých. K této staré části, která zabírá východní a část severního průčelí zámku, přistavěny ve druhé polovici století XVI. četné budovy nové, tak že sluší rozděliti budovy zámecké v část starou o jednom menším, vyvýšeném dvorku, a novou, se dvěma velkými dvory, s nimiž skorem v jediné ose rozkládá se vnitřní zahrada zámecká.

Hradební zeď městská spojovala se tu s důkladným opevněním hradu, zúplna na straně vnější vodou obklopeném, o čemž určité zprávy jsou ještě ze století XVII., kdy čteme v urbáři z roku 1660,[1]) že možno ze zámku dostřeliti z pistole do protější zahrady »kamenné,« která štěpím a kuchyňskými potřebami byla vysázena, jakož i přes rybník do ní se plaviti.

[1]) Archiv Hradecký. Urbář telecký z roku 1660.

Přicházíme-li do Telče silnicí jihlavskou, spatřujeme nejlépe zachmuřené obrysy gotické části zámku na straně severní. Průčelí východní, jež záleží ze dvou mohutných věží čtyrhranných a spojující je budovy, patří také části nejstarší a objeví se teprve z hráze rybníka Ostrovského. Veškerá tato stavení mají ráz první polovice XIV. věku a jsou v přízemcích křížovými klenbami sklenuta. Též poschodí mají křížové klenby, jež stavěli bychom však až do století XV., neboť nalézá se tu i rozčleněná hvězdová klenba bez žeber, charakterisující gotiku pozdní. Tehdáž obdržely také některé staré klenby přízemku umělé rozčlánkování nápodobenými žebry, sto let později, za pana Zacharyáše z Hradce, pokryty také některé klenby přízemku hojnými sgraffity, z nichž dosud přes několikerý nátěr vápenný vyhlížejí postavy rytířův ve zbroji i zbytky českých nápisů. Lze tudíž souditi, že v přízemních místnostech těchto, jež Zacharyáš ve své závěti dolními pokoji Teleckého zámku nazývá, nalézala se zbrojírna a klenotnice, jejíž poklady odkázal Zacharyáš druhé manželce své Anně ze Šlejnic a dceři Kateřině. Odtud vedou točité schody do velice zajímavé místnosti severní věže boční, kteráž nyní nemá již podlahy, za to ale zachovala dosud svoji pěknou gotickou klenbu křížovou se žebry, jež vystupují ze čtyř konsolů v rozích a jsou téhož tvaru, jako konsoly v presbyteriu kostela Matky Boží na Starém městě. Též portálek sem vedoucí, polokruhem sklenutý, má veníře z oblounu a žlábku, připomínaje spíše tvary románské. V místnosti této nalézá se dosud starý krb, jehož otvor nahoře třemi stranami šestiúhelníha uzavřen a nedaleko něho východ do arkýřového přístavku, spočívajícího na dvou kamenných krakorcích.

Druhé poschodí tohoto křídla zámku nemá kleneb

a bylo v době novější v divadlo zámecké upraveno. Kamenné obložení portálu, kterým sem vstupujeme, a skorem veškery vchody do místností v poschodí prvém i četná okna mají pěkné pozdní veníře gotické s nadpražím přímým, složené z drobných prutů a žlábků. Též krytba této staré části zámku jest gotickou, přes to, že oba štíty střechy byly vyplněny za dob přestavby zámku renesanční architekturou. Jak dosvědčují hojné stopy bývalého kvadrování všech zevnějších ploch, byl za renesance i zevnějšek těchto starých budov, přispůsoben zevnějšku stavení tehdáž zdvižených. Z předešlého lze souditi, že většina gotických částí tohoto křídla zámku náleží gotice pozdní a spadala by tudíž do časů stavbymilovného pána Jindřicha z Hradce na Telči, jehož činnost v té příčině poznali jsme již i na jiných místech našeho líčení. V jižní věži boční nalézala se původně vysoká kaple gotická sv. Jiří, jejíž žebra jsou dosud v úlomcích ve zdivu zachována. Zrušena byla za přestavby zámku a nahrazena kaplí jinou v přízemku této věže, o níž však promluvíme až při popisu prací renesančních.

Za nástupce Jindřichova, pana Adama I. z Hradce, zůstal hrad Telč valně nezměněn, přes to, že Adam z Hradce rozhodl se přestavěti hrad Telč, odstoupiv za tou příčinou hejtmanu svému Dětřichovi Dobrovodskému z Dobré Vody veškeré příjmy plynoucí z neobsazené tehdáž fary Staroměstské. Když však mezi tím Adam z Hradce zemřel, a ku přestavbě hradu nedošlo, pohnán zmíněný hejtman poručníky nezletilého Zacharyáše z Hradce před soud zemský, aby se zodpovídal.[1])

Snaha Adama I. z Hradce uskutečněna tedy až za syna jeho Zacharyáše z Hradce, kterýž roku 1553 započal

---

[1]) Archiv zemský v Brně. Libri citacionum et sententiarum Toms. XXXIV. p. 303.

s přestavbou staré části, přičiniv k ní v létech následujících celou řadu budov nových.

Jako v Čechách přečetné památky svědčí o vznešenosti a neobyčejné náklonnosti Vítkoviců k uměním výtvarným, tak i památníky umělecké tvorby pánů Hradeckých na Telči zjevují týž ráz rožemberský. O renesančních stavbách zámku Teleckého, jež vznikly dle letopočtů na stěnách umístěných mezi léty 1553—1580, platí výrok tento měrou nejširší. Monumentální tato díla stavitelství renesančního povstala za vlády umění milovného a o blaho chudiny telecké zvláště zasloužilého pána Zacharyáše z Hradce, pána na Telči a Polné, na ten čas nejvyššího zemského komoří a později nejvyššího hejtmana markrabství Moravského. Stavby jím provedené jsou dokonalá díla vlaské renesance, kteréž již roku 1494 Vlachy do Čech uvedena byvši, tu zdárně se ujala a rozšířila. V Telči dosáhla činnost renesanční v loggiích prvního dvora zámku nejvyššího stupně vytvoření. Ušlechtilá stavba tato zdvihá se na štíhlých žulových sloupcích na východní a západní straně tohoto nádvoří, sloužíc tu ku snadnějšímu spojení mezi budovami severního a jižního křídla.

Sloupy kolonnád přízemku stojí tu ve vzdálenosti 4·93 m od osy k ose na vysokých podstavcích, mají attickou patku a toskánské arkádami spojené hlavice. Plochy neb cvikly mezi arkádami a vodorovným římsovím nad nimi, ozdobeny byly později malbami, jež obsahují znaky Čech, Moravy a Slezska, pak majetníků panství Teleckého. V poschodí prvém zdvihají se nad kolonnádami přízemku pěkné loggie (pavlače) na sloupcích téhož slohu jako v přízemí, jež nesou vodorovný trojdílný architrav a krytbu. Podstavce sloupků těch okrášleny na ploše průčelní pětilistou růžicí pánů Hradeckých a prostory mezi podstavci uzavřeny vkusnými mřížkami umělé práce zá-

mečnické. Patříme tu na celou sbírku pěkných motivů, z nichž předstihuje jeden druhý důmyslnou koncepcí a vkusným uspořádáním podrobností, k čemuž přistupuje i dokonalost technická staré práce zámečnické. Spiralně rozvětvené křivky s úponkami, tvary lupenovými a štítky se znaky, tvoří ony zajímavé výplně, v nichž ovšem nechybí na stavbách Vítkoviců tak hojně potkávaná růžice pětilistá.

V Jindřichově Hradci jsou loggie podobně umístěny jako v Telči a vyplňují také týž účel, liší se však od těchto tím, že jsou o jedno poschodí vyšší, zato ale nemají umělých mřížek, kteréž jsou jen kuželkami zastoupeny.

Nápadnou podobnost v založení staveb renesančních v Telči i Hradci, kterou důsledně i v dalším popisu sledujeme, možno arci snadno vysvětliti, neboť pánové obou měst byli jak známo téhož rodu a velmi často se i stávalo, že panství Hradecké i Telecké spojeno bylo pod jedním pánem.

Ač Telecký zámek neskvěl se druhdy takovou bohatostí uměleckých památek jako Hradec, má přece již nyní tu důležitost, že jest zachován. Mimo to sluší i podotknouti, že renesanční stavby v Telči předcházely Hradecké. Tak na příklad již zmíněné loggie povstaly v Telči mezi léty 1553—1560, kdežto na Hradci Jindřichově stavěny byly teprve za Adama II. z Hradce, dědice většiny statků teleckého strýce Zacharyáše.

Severní křídlo tohoto nádvoří obydleno částečně vrchností a zařízeno uvnitř po vkusu moderním. Jižní křídlo má toliko pokoje hostinské a otevírá se v přízemku branou, která se strany městské má zachovalé obložení rustikou, v němž nahoře v pravo a v levo umístěny kamenné znaky Zacharyáše z Hradce a Kateřiny

z Valdštýna. Brána tato byla původně opatřena mostem svoditým, jak dosvědčují její otvory s kladkami. V průjezdě této brány na straně levé, vycházíme-li z prvního dvora ku městu, vedou renesanční architekturou krášlené dveře se starožitným zámkem a kováním, do zámecké kaple Všech svatých, která k jižnímu křídlu byla přistavěna. Tato kaple pro své památky a štukovou dekoraci, která daleko předčí štukové vystrojení ve příčině té známé kaple rožemberského letohradu »Kratochvíle« u Netolic v Čechách,[1]) zasluhuje zvláště bedlivého povšimnutí. Byvši již na počátku k tomu určena, aby chovala tělesné pozůstatky vznešeného zbudovatele svého, obdržela tím i svůj účel, kterýmž řídila se potom bohatá dekorace štuková i barevná.

Stavba kaple má velkou příbuznost se založením gotickým; svědčí o tom její klenba, pak třemi stranami osmihranu zakončené presbyterium a konečně i opěráky lodě i presbyteria. Loď osvětlena čtyřmi a presbyterium pěti podélnými, svrchu segmentem uzavřenými okny, a na zad v lodi jest oratorium z prvního poschodí zámku přístupné. Pod ním dole na levo v lodi nalézá se malý positiv staré ještě práce.

Celý strop vyplněn štuky figurálnými, z nichž zabírá poslední soud uprostřed nejvíce místa. K němu druží se v polích nad okny čtyři evangelisté s attributy, mezi okny andělé k soudu volající a ve zbývajících plochách sférických andílky, již festony nesou.

[1]) Usedlost Leptač, později Kratochvíle zvaná, patřila známému inženýru českému Jakubovi Krčínovi z Jelčan. Jméno Kratochvíle, jakožto lovecký hrádek určený ku kratochvílím v pravém smyslu slova, obdržela teprve od posledních Rožemberků, kteří stavení ona vystavěli a vystrojili hojně štukem i malbou, tak že Břežan praví: „v novém stavení malováno a pěkní obrazové a dílo děláno až se vše lesklo.“ (Život Petra Voka z Rožemberka str. 124.)

Tak dekorovány i klenbové plochy presbyteria. Ze štuků figurálných vyniká tu nejvíce úplně plasticky vypracovaná sedící postava Boha Otce, kterýž maje ruce na ramenech kříže položeny k poslednímu soudu zasedl.

Polychromie upotřebeno hlavně na štucích figurálných, kde obnažené části těla jsou natřeny barvou pleťovou, tak že jen oděvy jsou bílé se zlacenými obrubami, třepením neb pásy; též i vlasy se skládají ze zlatých pletenců. V ornamentální části střídá se obyčejně bílá barva štuků se zlacením. Zdi štuků neměly, za to však, jak z četných zbytků patrno, vystrojeny byly malbou ornamentální.

V lodi jest deskou krytý otvor do krypty, nad níž zdvihá se na dvou mramorových stupních renesanční náhrobek s ležícími postavami pana Zacharyaše z Hradce a Kateřiny z Valdštýna. Štukové skulptury tyto vynikají správností i ušlechtilostí tvarů. Nejzajímavější však předmět v celé kapli jest mříž náhrobku, již sluší přičísti ku nejpřednějším památkám umělé práce zámečnické. Mříž jest 3·10 m. dlouhá, 2·25 m. široká a 2·20 m. vysoká a rozložena v pole obdelníkové, tak že strana přední čítá takové pole dvě, zadní čtyři a pobočné šest. Dvě sousední výplně jsou vždy souměrny a ornament plošný jest jim základem. Jednoduché tvary, jako závitkové rozvětvení křivek, vyrůstající obyčejně z úst nějaké larvy, pětilistá růžice, rozkvetlá lilie neb liliová poupata jsou částky, z nichž důmysl zhotovitele vytvořil dílo neobyčejné krásy. Svršek zakončen akroteriemi, z nichž jdou dvě do šířky a tři do délky, a v prostoře mezi akroteriemi vystupují tyče železné výše, dělíce se ve tři stonky, z nichž na prostředním nejvyšším, uklání se ku předu krásně stylizovaný a uměle provedený květ lilie; ostatní dva stonky nesou toliko v pravo a v levo se klo-

nící poupata téhož květu. Skupin těchto nalézá se kolem do kola 10, což při značné velikosti jejich činí dojem velice účinný.

Skorem veškeré ornamentální podrobnosti, jež obsahuje tato umělecká památka, nalézáme i na známé mříži studně Hradeckého zámku; též i pestrá polychromie a zlacení obou mříží souhlasí. Na základě toho můžeme bez rozpaků tvrditi, že tato výtečná mřížoví jsou jedním dílem vzniklým v Hradci Jindřichově a to v dobách ne dlouho po sobě jdoucích, neboť náhrobek Telecký vystavěn roku 1589 a mříž studně Hradecké provedena dle podrobných účtů roku 1600 za Jáchyma Oldřicha z Hradce, jímž brzo potom (r. 1604) položen do hrobu poslední pán Hradecký.

V presbyteriu kaple stojí oltář s něžným baldachynem na čtyrech sloupcích z bílého mramoru. Vnitřek baldachynu tvoří křížová též ornamentálními štuky pokrytá klenba, jejíž bohaté vyzdobení zlatem a polychromií přispívalo druhdy nemálo ku zvýšení bohatosti celku. Dle zápisů listinných vystavěna kaple roku 1580. To dosvědčuje i pamětní listina chovaná v kapli, kteráž však jest toliko opisem listiny starší. Zní následovně: »Tuto kapli a tento pohřeb dal jest sobě udělati urozený Pán pan Zacharyáš z Hradce na Telči, nejvyšší komorník markrabství Moravského, i tolikéž manželce své nejmilejší paní Kateřině z Valdštýna a na Polný, kteráž mu jest z lásky po ní se dostala. Pán Bůh pro umučení své svaté rač jí lehké odpočinutí dáti. Kteráž již odpočívá a já za ní touž cestou tolikéž jíti a tímto světem se rozděliti mám od Pána Boha hříchův mých odpuštění žádám. A ten vrch kaple dokonán jest léta Páně 1580.«

Druhé poschodí tohoto křídla nad kaplí vyniká zevně svojí florentinskou římsou a uvnitř chová jednu

z velikých síní, »mramorový sál«, opatřený dosud krbem vlaským, mramorovou dlažbou a zvlášť pěkným táflováním stropu s hojnými malbami mythologickými. Okna k městu obrácená mají dosud zachované malby na skle obsahu většinou biblického. Pocházejí z roku 1569.[1]) Z obrazů na stěnách umístěných mají uměleckou cenu podobizny v životní velikosti pana Zacharyáše z Hradce a Kateřiny z Valdštýna, mimo to povšimnutí zasluhují staré neumělé olejomalby, představující Perchtu z Rožemberka, jinak »bílou paní«, a jejího manžela Jana z Lichtenštejna. Dle krojů však náleží obrazy tyto osobám 16. věku. Pověsti »bílé paní« vypravují se v Telči tak jako v Hradci Jindřichově, Krumlově a jiných zámcích, jež Vítkovcům byly náležely.

Z prvního nádvoří zámeckého, kteréž cizinci nejvíce se zamlouvá, jest přístup pod východní loggií vchodem opatřeným kovanou mříží umělé práce zámečnické, do vnitřní zahrady zámecké. Spatřujeme tu po pravé straně zevnějšek stavení kaple s velkým sálem v poschodí druhém a po levé straně stěny starého stavení a jižní boční věže. Pohled na tato místa byl původně jiný, než nyní se spatřuje, neboť od zmíněné věže táhly se hradby městské ku Malé bráně, jak dosavad v příkopě viděti, a na ostatních stranách tohoto nádvoří nalézaly se příkopy, jež dělily hrad od města. Za Zacharyáše z Hradce vystavěn na těchto starých hradbách, které za tou příčinou značně zvýšeny, podélný přízemek spojený s místnostmi brány malé, a odtud pak dále průčelím ku městu táhlé stavení o jednom poschodí, do vnitř zahrady toliko kolonnádami se otvírající, jež nyní jsou zazděny. Též západní strana tohoto nádvoří má kolonnády dosud zacho-

---

[1]) Časopis Matice Moravské roku 1891 seš. 1. přináší podrobné zprávy o těchto malbách.

vané, které s předešlými sbíhají se v jižním rohu v osmiboký věžovitý altan, z jehož oken jest pěkná vyhlídka na starožitné domy loubím opatřeného náměstí.

V Jindřichově Hradci nalézáme totéž umístění kolonnád v zahradě zámecké, altan však jest jedním z nejlepších výtvorů vlaské renesance v Čechách, tak že v ohledu tom arci s naším prajednoduchým založením není porovnání možné.

V sv. koutě prvního nádvoří přivádí nás ještě zvýšený portál ku malému dvorku při známé nám již části staré. Za doby renesance započato tu nejprve se stavbou severního křídla, k němuž také přistaven pěkný rysalit s dvojitými okny. Rysalit ten vyznačující se hojnou prací sgraffitovou, určen pro schodiště. Též část severního křídla stavby nové byla v přízemku opatřena arkádami na pilířích, jež nyní jsou již zazděny. Ve stěně nad těmito arkádami nalézají se dosud tesané erby Zacharyáše z Hradce a Kateřiny z Valdštýna s letopočtem stavby a pěkně tesané sluneční hodiny. Dva renesanční do výše se šířící pilířky uzavírají plochu, na níž jakási skulptura s korunou na hlavě. Tato drží v pravici žezlo a v ruce levé tyč železnou, jejíž stín na doleji umístěném proužku ukazuje čas od 8—12 hodin dopoledne.

Kamenné veníře zmíněného portálu, který sem přivádí, záleží na straně vnitřní z renesanční architektury s nápisem na vlisu »Požehnání božské činí bohaté lidi« a celek zakončen polem poloukruhovým se znakem Valdštýnským. Na straně vnější, totiž prvního dvora, má tento portál veníře gotisující, toliko svršek s vlisem a závěrnou římsou jest renesanční. Pamětihodný jest však český nápis na vlisu tohoto portálu: »Lepší skrovná živnost pod svou vlastní prkennou střechou, než-li rozkošný (život) pod cizí«. Pod nápisem jest

letopočet 1556 a nad ním ve zdi pamětní kámen s latinským nápisem, zasazený za Viléma Slavaty. Nápis jeho zní doslovně: »Gulielmus sacri romani imperii comes Slavata, gubernator novae domus de Chlum et Koschumberg, dominus in Nova Domo, Telz, Serovicz et Czervena Lhota-egues aurei velleris, supremus et haereditarius regni Bohemiae poculator, sacrae caesarae regiaegue maiestatis consiliarius intimus, effectivus cubicularius et supremus regis bohemiae cancellarius. Anno salutis MDCXLIV. aetatis suae LXXII.«[1])

Jak výše již pověděno, byla stará gotická kaple sv. Jiří, nalézající se druhdy v j. věži boční starého hradu, za doby přestavby zámku zrušena. Stalo se tak nepochybně z té příčiny, že postavena byla nová nádherná kaple Všech Svatých. Místnosti staré kaple byly potom dle poschodí sklenuty, při čemž úlomky starého žebroví ve zdivu ponechány, v přízemku pak založena v klenuté prostoře spodní kobky věžní kaple nová slohem renesančním. Kaple ta, přístupná toliko z příbytku ve staré části hradní, zasvěcena opětně sv. Jiří. Že zřízena za časů stavby nové, dosvědčují zbytky jejích nápisů na stěnách i bohaté vystrojení štukové, kteréž jest téhož díla jako v kapli Všech Svatých. Kaple sv. Jiří jest půdorysu čtvercového a klenutím křížovým kryta. Stěna proti vchodu chová oltář. Spatřujeme tu ve výklenku umístěnou pietu, jíž dvě mužské postavy se klaní. Svislé poloukruhové pole stěny levé obsahuje v reliefu boj sv. Jiří s drakem a v poli nad vchodem umístěn v reliefu erb pánův

---

[1]) Vilém svatého císařství římského hrabě Slavata, vladař domu Hradeckého z Chlumu a Košumberka, pán na Hradci Jindřichově, Telči, Žirovnici a Červené Lhotě, rytíř zlatého rouna, nejvyšší dědičný číšník království Českého, císařského a královského Veličenstva tajný rada, skutečný komoří a nejvyšší kancléř království Českého.

Hradeckých. Plochy klenby obsahují symboly evangelistů a pětilisté růžice a jsou širokými pásy uzavřeny, kteréž mají vesměs bohatou ornamentiku štukovou. Veškeré štuky této kaple byly úplně polychromovány.

Štuky obou kaplí Teleckého zámku podobají se všem současným pracím toho spůsobu, jež byly vůbec Vlachy prováděny. Tak kp. hojné štuky síní loveckého zámku Kratochvíle u Netolic souhlasí ve mnohém s pracemi zdejšími a zvláště část figurální tu i tam zjevuje tytéž nedostatky řemeslného provedení. Přes to však zjevuje se v pracích těchto neobyčejná sběhlost technická, jež dovede i mnohý nedostatek v kresbě ukryti a hlavně vytříbený vkus, svědčící o tehdejší ustálenosti tohoto tvoření.

Tím dokončen popis tří hlavních částí zámku a zbývá ještě promluviti o stavbách druhého nádvoří. Sem možno přijíti buď z prvního nádvoří výklenkem pod západní loggií, anebo po původní staré cestě od náměstí branou na straně jižní, kterážto brána původně též mostem svoditým byla opatřena. Stavení, jímž brána prochází, obráceno jest čelem do náměstí, a záležejíc jako ostatní budovy zámku ve 2 poschodích, tvoří zvláštní rysalit opatřený na všech rozích a v přízemku žulovou rustikou. Mezi renesančními podvojnými okny prvého a druhého patra umístěna tu v čele velká deska kamenná s jednoduchou renesanční architekturou a nápisem:

Toto stavení jest děláno za urozeného Pána Pana Zacharyáše z Hradce a na Telči, nejvyššího komorníka markrabství Moravského léta Páně MDLXVI. tu neděli po sv. Jiří začaté a dokonáno za ouřadu hejtmanského téhož markrabství léta MDLXVIII.

V pravo a v levo tohoto nápisu jsou opět známé nám erby zbudovatele a jeho manželky.

Celé toto stavení má uvnitř toliko pokoje hostinské; vejdouce branou na 2. nádvoří, spatříme v pravo zadní část loggií 1. dvora v levo stavení hospodářská a před sebou na straně s. dlouhé stavení o 2 poschodích, kteréž jest pokračováním souhlasného křídla z prvého nádvoří. Zde nalezá se v prvém poschodí obydlí hraběcí upravené dle veškerého pohodlí i vkusu moderního a nad ním ve druhém patře rozprostírá se rozsáhlá místnost »zlatého sálu« s místnostmi přilehlými, jež pro úplnou zachovalost i četné památky historické zasluhují zvláštního povšimnutí.

Příchod do »zlatého sálu« jest západní loggií. Sál tvoří na příchozího dojem velkolepý a to nejen svojí rozsáhlostí, jako hlavně bohatým táflováním stropu, jehož kasety sestávají z osmiúhelníků. Bohaté vystrojení malbou a řezbou s hojným zlacením dává sálu docela případný název zlatého přes to, že stěny jeho, novějšími tapetami pokryté, dekorovány jenom zrcadly a nepěknými obrazy rytířů zlatého rouna z rodu Lichtenštejnů-Kastelkorn. Složitou konstrukci stropu dosud úplně zachovalou a původní nese řada železných tyčí upevněných na hambalcích mohutného krovu.

V sále zlatém zachovány jsou ještě původní dvéře vyzdobené intarsiemi, pěknou architekturou renesanční a neméně umělými panty a zámky. Takové dvéře přivádějí nás ze zlatého sálu do vedlejší místnosti téhož pořadí, kteráž zajímá každého příchozího ve mnohé příčině. Tak vyniká tu zvláště pěkné táflování stropu uprostřed s plastickým a bohatě barvou i zlatem vyzdobeným znakem pánův Hradeckých, okolo něhož kupí se ve čtyřech rozích plastické obrazy mythologické, tolikéž bohatě zlatem a barvami provedené a znázorňující vzduch, zemi, vodu a oheň. Ostatní plochy vyplněny amoretty a po-

dobnými malbami, jež tvoří s ostatním velice účinný celkový dojem.

Na stěnách této místnosti zavěšeny tři velké olejomalby značné ceny historické. Znázorňují podle staré legendy, jak praotec Vítkovcův, Vítek z Prčic, rozděluje své statky mezi patero synů svých a jak každý z nich obdržel štít s pětilistou růží vždy v jiných barvách. Tak obdržel nejstarší Jindřich zlatou růži v modrém poli a Hradeckého kraje panství, kdež založil hrad, který po něm nazván Jindřichův Hradec.

Druhý syn Vilém obdržel růži bílou v červeném poli a panství Landštejnské a Třeboňské. Třetí Smil obdržel ve žlutém poli růži modrou a panství Strážské a Bystřické. Čtvrtý nejmladší, obecně Vok zvaný, byv u otce svého zvláště oblíben, jmenován celého rodu vladařem a obdržel znak otcův, červenou růži v bílém poli a k tomu nejlepší panství Vítoraz, Rosenberg, Krumlov a Budějovice.

Poslední, Sezima, obdržel do štítu růži černou ve zlatém poli a místo statků jen peníze. Vypráví se dále, že první čtyři synové stali se praotci velkých a mocných rodů, kdežto potomci posledního syna Sezimy bez stopy zanikli.

V museu městském v Telči uschována řada dlouhých pergamenů, na nichž sepsána latinsky, česky a německy celá historie ona o smýšleném původu cizím Vítkovců.[1]) Sepsání ono vyhotoveno bylo »na zámku Hradci, a datováno v sobotu po památce sv. apoštolů Petra a Pavla, to jest třicátého dne měsíce Junii léta 1629. Zde činí se i zmínka o tom, že vše to starými sice, ale živými doposud barvami namalováno na hradě Krumlově a pak na jiné, »oné ve všem podobné tabuli«, již zámek Telecký chová. Na-

---

[1]) Sborník historický 1886 svazek 2. 111—117.

lézaly se tedy již počátkem XVII. věku ony obrazy na Telči a byly malovány nepochybně již koncem XVI. věku.

Velice zajímavou, a to hlavně se stanoviska dějin malířství v Čechách, jest jiná zpráva, dotýkající se těchto obrazů teleckých. V knize konceptů hraběte Viléma Slavaty v archivu Hradeckém zachováno znění jednoho listu jmenovaného hraběte hejtmanovi na Telči Adamovi Krabici z Veitmile: »Zapomněl jsem s Vámi včera o tuto věc mluviti, totiž co se Vám zdá, který malíř lépe maluje, ten-li, který tam na Telči jest, čili Adam malíř na Hradci. Chtěl bych rád, aby jeden z nich tu historii v Telči, jak jeden Ursinos, předek pánů z Rožmberka a z Hradce, růže za erby svým synům rozdával a statky své mezi ně rozdělil, přemaloval, a to na plátně barvami olejem a kde potřebí bude, zlata a stříbra aby k tomu užíval. Pokud ten v Telči může v to dobře trefiti, rozmluvte s ním o to, rád bych, aby to hned před sebe vzal, dajíce Vy jemu plátno, jaké a jak k tomu potřebí bude, též peníze na skoupení barev, smluvíce s ním, když to dobře udělá, co jemu máte od díla dáti.

Rád bych, aby to tím dřívěji před sebe vzal a zhotovil a to vše tím spůsobem, jak na Telči namalováno jest, též na tak velikém plátně jak tu jest a když bude zhotovený, já bych ji (tu malbu) dal na rámy přibiti a do jednoho pokoje na Hradci zavěsiti a pod tím malovaným plátnem dám asi čtyry prsty široký rámec udělati a na pergameně v jazyku českém, německem a latinském tu historii dáti napsati a na ten rámec přibiti dáti. A pošlete mně ještě jednu míru, jak dlouhé to plátno jest, na čem to malování jest; jak změříte, ukázati, tak aby to plátno, na kterém on malovati bude, také tak veliké bylo, neb já bych ihned ve Vídni vedle té míry pergamen dal spůsobiti a na něm napsati. A tu míru, kterou

mně pošlete, rád bych, aby byla z papíru asi tří prstů šíř. Musíte jeden kus papíru k druhému slepiti anebo sešiti dáti. Rád bych, abyste mně takovou míru při příští nedělní ordinarii do Vídně odeslali. V Tirnavě 5. Julii 1629.«

Po odpovědi hejtmana Krabice z Veitmile píše Slavata opět o témž: »Strany toho malování bude se moci ta historie na jednom kusu plátna spolu slepených namalovati, aby se nepřehybala. A pak mně píšete, že to malování na dlouhost třikrát tak dlouhé jest, jak ta míra z papíru to s sebou přináší, tehdy jeden kus pergamenu bude moci slepený býti, tak dlouhý jako ten papír. Na tom se bude moci česky napsati, na druhém latinsky a na třetím německy a tak bude jeden kus vedle druhého na rámce přilepený, aby každý, jakou řečí bude chtíti, mohl to čísti. A já jsem již místo na Hradci k tomu vybral, že bez přehybání bude moci na zdi ta historie přivěšena býti. Budete moci již na místě s tím malířem postaviti, aby tu historii maloval a dejte ještě nití všecek ten kus, na čem ta historie malována jest, na dlouhost přeměřiti a pošlete mně tu míru. 25. Julii 1629.«[1])

Obrazy žádané provedeny skutečně na Telči dle zdejších originálů a visely na Hradci až do osudného požáru roku 1773 dne 13. června, kdy shořela velká část zámku Hradeckého, zejména i tamnější »pěkný palác« (zlatý sál) s řadou místností, jež měly všecky krásné táflování, potom divadlo, úřednické domy, konírny, kolny a jízdárna. Při požáru přišlo na zmar 81 obrazů, mezi těmi obrazy českých panovníků, potom 39 rodinných obrazů pánův z Hradce, Rožemberků, Slavatů i Černínů a mimo to i známý nám malovaný vývod pánův z Rožemberka, který se cenil na 300 zl. mimo 57 jiných ještě obrazů malovaných od dobrých mistrů. Prohlížíme-li nyní

[1]) Archiv Hradecký. Dle vypsání dr. Čeňka Zíbrta. Lumír 1890 252.

památky zámku Hradeckého potkáme se tam opět s našimi obrazy, jež znázorňují vývod Rožemberků, jsou to opětně kopie obrazů Teleckých, jež vyhotovil prý dle zpráv Hebrových někdy kolem let čtyřicátých tohoto století Jan See, tehdáž správce zámecký v Hradci Jindřichově.

S místností, v níž uvedené obrazy v Telči visí, spojena ještě poslední nevelká komnata tvaru obdélného, kteráž vyniká taktéž velice zachovalým i vkusně táflovaným stropem, provedeným v čisté vlaské renesanci bez štukových ozdob, za to ale s velice případnou ornamentikou barevnou a příjemným účinkem klidným. Místností touto končí se již v Telči stavba nového paláce, neboť odtud vede jenom vchod do osmiboké věže, kteráž pořadí toto uzavírá. Zmíněná komnata však chová mimo pěkný strop ještě jiné památky. Jsou to především staré gobeliny na stěně zavěšené, a veliké epatifium pana Viléma Slavaty, známého defenestrací roku 1618. Veliký tento obraz olejový (1·70—2·30 m.) malován nepochybně také v Telči pro pana Viléma Slavatu a znázorňuje zázračné zachránění všech osob, jež vyhozeny byly z okna hradu Pražského v osudný den 23. května 1618. Dle intence obrazu řídí se potom ovšem i jeho provedení. Tak spatřujeme uprostřed dole Pannu Marii s děťátkem a v levo i v pravo kříž s odznaky umučení, aby viděti bylo, že vyhození málem smrt podstoupili. Pozoruhodné jsou i bubliny, na nichž postavy stojí, satyra to na stranu podobojí. V oblacích objevují se andělé s provazci a různými rouchy, do nichž vyhození se zachycují.

V pozadí obrazu vymalován hrad Pražský i onen památný rysalit, z něhož vyhození se stalo, neboť viděti tu otevřené první poboční okno strany levé v místnosti, kde nalézala se česká kancelář, jakož i celý akt v plném

proudu, toliko dalo by se namítati, že malíř proti pravdě zvětšil exekuci o jednu osobu, neboť jeden vyhozený sedí v trávě, druhá osoba něco níže leží v trávě v plášti schoulená, třetí odnášejí tři muži a čtvrtá letí právě z otevřeného okna. Malba jest ve figurální části dosti zdařilou, toliko malba hradu Pražského i s chrámem sv. Víta není za příčinou četných vad v perspektivě dosti instruktivní.

Tímto zakončujem vypsání památek zámku Teleckého. Litujeme však, že nejsou i u nás zachovány příslušné účty o stavbách a všech pracích v zámku provedených, tak jako jest v zámku Hradeckém, kde známy jména všech zaměstknaných stavitelů. kameníků, zedníků, malířův atd.

Že vedení renesančních staveb zámku Teleckého svěřeno bylo Vlachům, doloženo již na jiném místě našeho vypravování (str. 219); tak dělo se i v zámku v Jindř. Hradci, kde provedena většina staveb nových až za Adama II. z Hradce. Též v Telči protáhla se hlavně vnitřní výzdoba zámku přes rok 1580, a pokud máme v Hradci Jindřichově zachované doklady, shodují se mnohé památky tamnější tohoto spůsobu s našimi zúplna; lze tudíž předpokládati, že mnozí z umělcův i řemeslníků, jichž jména z hradeckého archivu jsou známa, pracovali i na Telči. Domácí řemeslnictvo ovšem nalezlo také zaměstknání; tak na příklad známo z účtů hradeckých, že roku 1587 dne 3. června projednáno dílo tesařské s Mikulášem a Vincentem, tesaři z Telče.

Staré památky vnitřního zařízení a vystrojení zámku, jako nábytky a p., obmezují se jen na nepatrné věci. Že však i v té příčině nalézalo se vše v patričném poměru ku bohatosti celku, jest na biledni, neboť Zacharyáš z Hradce byl pán jak umění milovný, tak i bohatý. Nejen příjmy z rozsáhlých a dokonale spravovaných panství

byly zdrojem jeho velkého majetku, ale i stříbrné doly u Přibyslavi na panství Polenském, kteréž tehdáž zvláště hojný užitek nesly. Bohatství Zacharyášovo poznáváme též ze závěti jeho ve mnohé příčině velice zajímavé. Budiž na příklad tu uvedena část závěti dotýkající se stříbrných stolic a stolu v zámku Teleckém: — »Než o stolicích stříbrných a na díle pozlacených, též o stůl stříbrem obložený, což jsem tak s nadělením a požehnání Božího z hor mých pro památku mou a sídla mého Teleckého udělati dal, tak to poroučím a nařizuji a panu strýci mému nejmilejšímu i erbům jeho se toho velice a zcela důvěřuji, že ty stolice a ten stůl v zámku Telči v pokojích náležitých chovány a ochraňovány budou, ani žádným vymyšleným spůsobem, což by lidská lest najíti chtěla neb mohla, k rušení aby nepřicházely, nýbrž v své celosti tu zůstávaly.«

»A jestliže by pak kdo z potomkův mých o to se pokusiti a týž stolice a stůl jakýmkoli spůsobem odbyti, zrušiti chtěl, anebo z toho zámku odbyl, nebo jinému tu učiniti dopustil, tehdy to proti této jisté vůli mé jako nevděčný učiní a protož aby pokuty Jeho milosti králi Českému, jakožto markrabí moravskému, deset tisíc zlatých do komory J. M. propadl i z kteréžto pokuty prokurator J. M. v tomto markrabství, nynější neb budoucí, k ruce J. M. viniti toho každého bude moci, a kdyžby se toho tak dosudil, tehdy z té sumy za práci svou 2000 zlatých aby sobě vzal a J. M. do komory 8000 zl. odvedl, za 1 zl. 30 grošů a groš sedm peněz bílých vše počítajice. — Jenž jest dáno a psáno v Telči v pondělí den památný sv. Matěje apoštola, léta od narození syna Božího 1586.«[1])

V registrech urbarních panství Teleckého z r. 1577 v archivu Hradeckém dočítáme se některých podrobno-

[1]) Archiv Hradecký.

stí o těchto stolicích a stolu. Tak napsal vlastnoručně Zacharyáš z Hradce: »Item co mne stříbrná stolice díla stála všecka. — Item stříbrná stolice i s přísadů váží $166\frac{1}{2}$ hřiven 13 lotů. Item na pozlátku vzal na každú hřivnu po dvou dukatích, učiní 324 dukaty. Item od díla od hřivny po 4 kopách učiní 668 kop«.

»Item, a kdybych hřivnu stříbra pokládal po 10 kopách, učinilo by za stříbro, zlato i od díla 2824 kop. A tak má všecko všudy zaplaceno«.

Tolik stála tedy dle vlastnoručního záznamu Zacharyášova jedna stříbrná stolice. O stolu zaznamenáno jenom: »Co mne bude stůl státi, kterýž se v Brně dělá a co v něm stříbra (a) zlata bude« více však zapsáno nebylo. Za to však hned dále zaznamenáno že »od díla 10 kusů čalounů nových z Antorfu, který jsou r. 1580 zaplaceny, dáno 1557 kop.«

Stříbrné stolice a stůl nacházely se potom dlouho v zámku Teleckém, byvše za nepokojů následujícího století v čas uklizeny. Po vymření Slavatů dostaly se do zámku Hradeckého, odkudž však musily býti vráceny do Telče. Na stříbrné židli seděli v zámku Teleckém císař Leopold I., císař Josef I. (roku 1702) a císař Karel VI. (roku 1721).

Poslední zpráva o stříbrné židli a stolu nalézá se v závěti Františka Antonína hraběte z Lichtenštejna, pána na Telči roku 1754, kdež se praví v § 20., aby stříbrná židle, která 400 hřiven váží, (nepochybně se stolem) i stříbrem obložený stůl byl dán hraběti Aloisi z Podstatzkých. Dle zprávy Brunner Wochenblattu 1825 rozpuštěno bylo prý stříbro z těchto památek na počátku tohoto století, což ostatně jest velice pravděpodobno, neboť tak vzala tehdáž celá řada vzácnějších předmětů za své. U nás došlo i na sarkofagy v kapli Všech Svatých, jež proměněny

v talíře, když byly nepatrné zbytky těl Zacharyáše z Hradce a Kateřiny z Valdštýna uloženy do malé dřevěné rakve. Náš cit ovšem od podobných zpráv odvrací se s ošklivostí, tehdáž však dělo se jinak! Víme, že tentýž osud stihl sarkofag Františky Slavatové a v nedalekých Dačicích všecky sarkofagy Krajířův z Krajku.[1])

Tak jako v Hradci Jindřichově rozdávána již za starodávna i v Telči chudým na zelený čtvrtek »sladká kaše«. Určitých zpráv o tomto »krmení chudých«, na Telči máme však teprve z doby Slavatů, kdy v urbáři se výslovně praví, že ve třech placích zámku při sladké kaši lidu chudému valně do 50 stolův po 15 osobách místa se dostává. Dle podrobných a starších zpráv Hradeckých byla hlavní částí těchto hodů v XVI. století dobrá kaše z krupice pšeničné neb z hrachu medem oslazená a dobrý žitný chléb, k němuž se přidal dárek na penězích. Za Slavatů, jak Bohuslav Balbín toto »krmení chudých« popisuje, dávala se polévka maštěná, která byla prý »velmi dobré vůně«, dvoje jídlo z ryb a sladká kaše z krupice pšeničné zavařená s teplým pivem a medem a omaštěná makovým olejem; k tomu pecník chleba a džbánek piva.[2])

Roku 1692 bylo na sladkou kaši v Telči určeno a vydáno 19 kop kaprů, 15 měr pšenice, 50 měr žita na chléb, 18 sudů patok, 100 liber oleje na maštění, 12 prostic soli, 10 měr ječmena na krupici a 5 měr hrachu. Podle zápisu o služebnosti neb robotách Velkého předměstí, Starého města i Štěpnice v urbářích musili robotníci z těchto míst v zámku »o sladké kaši chudým posluhovati«. Radní páni města Telče přihlíželi k obsluze, řezníci kuchali kapry a rozsekávali je. Za to obdrželi onino 4 šti-

[1]) Jos. Zwach. Denkwurdigkeiten der Stadt Dačic, 1860.
[2]) Sedláček. Hrady a zámky IV. 64—67.

ky, 6 prostředních kaprů, 12 žejdlíků vína, 8 pint piva a 24 pecnů chleba černého a bílého a tito vědro piva.

Sladká kaše dávána v Hradci i na Telči až do r. 1782, kdy císař Josef II. zrušil podobná podělování, dovoliv toliko, aby zřízena byla na místě toho fundace pro chudé. Byly proto i v Telči za hraběnky Marie Johanny z Lichtenštejna, rozené hraběnky z Thürheimu, věci ku sladké kaši určené na peníze vypočteny. Rozdávalo se potom za sladkou kaši 201 zl. 41 kr. a 3 den. Později umenšen tento obnos toliko na 199 zl. 59¾ kr., potom dávalo se do pokladnice chudých při městě Telči jménem sladké kaše 52 zl. šajnů a nyní na základě státního úpisu ze dne 1. února 1877 čís. 105.669 vyplácí se úrok z 1400 zlatých v obnosu 58 zl. 80 kr. ročně a to ve dvou lhůtách, totiž na zelený čtvrtek a o svátcích vánočních.

Jšk.

OBSAH.

Část první.

Kniha druhá.

O památkách města Telče.

* * *

K dílu přiložen obraz náměstí v Telči a situační plán města.

Seznam osob a míst.

Seznam věcí.

Opravy: str. 5. dole čti: Bergov; str. 9. u Jáchyma Oldřicha rok nar. 1575; str. 14. ř. 8. vypusť slova v závorce uvedená; str. 15. ř. 8. zdola čti buoh; str. 32. ř. 9. z Türheimu; str, 36. ř. 8. Oldřich místo Heřman; str. 106. ř. 15. Augustina; str. 111. ř. 8. prodaly; str. 117. řádek 11 zdola čti trojtřídní; str. 141. ř. 9. Sainbellovi; str. 142 v poznámce 3. a na straně 156. má být memorabilibus; str. 271., 272. místo Vítkoviců má být Vítkovců; str. 263., 267. Begl místo Becl. Jiné tiskové chyby opraví si laskavý čtenář sám.

Doplňky: Mezi ouředníky na Telči připomínají se mimo uvedené na str. 43. a 44.: Benhart Zásmucký ze Zásmuk (1522), Jetřich Dobrovodský z Dobré Vody (1531); Kře z Plotišť (159); Matiáš z Poměšic (1587—1589); Václav Lipovský z Lipovic (1580—1586); Sigmund Borstorf z Borstorfu, hejtman; Václav Drachovský z Drachova (1648); Šimon Václav Stromek z Adler-Stromu, hejtman (1649—1654); Mates Gottfr. Ruth z Ruthensteina (1669); Adam Bedřich z Almsteinu, pán na České Olešné, inspektor (1696); Ferd. Jantschke (1753); Frant. Halamásek (1798—1822).

Vysvětlivky ku plánu Telče.

I. Město Telč.
II. Staré město.
III. Velké předměstí.
IV. Štěpnice.

1. Bývalý mlýn „na baště."
2. Socha sv. Prokopa.
3. Silnice vedoucí po hrázi rybníka Ostrovského k Jindřichovu Hradci a Jihlavě.
4. Malá brána.
5. Dům panský č. 71 (Okr. soud).
6. Zámek panský (č. 1).
7. Chrám děkanský sv. Jakuba.
8. Bývalý seminář.
9. Jesuitská kollej (Měšť. škola dívčí, č. 2).
10. Kostel jesuitský Jména Ježíš.
11. Radnice (č. 10).
12. Bývalé masné krámy (Dům hasičů).
13. Socha Panny Marie.
14. Panská kuchyně (č. 32).
15. Dům č. 29., druhdy špitál.
16. Kostel sv. Ducha.
17. Místo, kde stála Horní brána.
18. Můstek přes příkop.
19. Velká brána.
20. Sousoší Rodiny Páně.
21. Socha při vchodu do hřbitova.
22. Hřbitovní kostel sv. Anny.
23. Sousoší Anděla strážce, první z devíti soch, jež vedou ku kostelu Matky Boží.
24. Kamenný sloup s letopočtem 1485.
25. Bývalý dvůr Veitmilovský, pozd. Jesuitský.
26. Zahrada zámecká.
27. Ulice (židovská).
28. Ulička vedoucí ku malé fortně.
29. Most přes příkop.
30. Zbytky hradeb městských.
31. Městský znak za pánů Hradeckých.
32. Znak udělený městu Ferdinandem III.

Situační plán města Telče.

